PREMIUL NOBEL PENTRU LITERATURĂ

ABDULRAZAK GURNAH

ABANDON

„Superb scrisă
și încântătoare...
Opera unui maestru."
Guardian

clasici contemporani LITERA

clasici contemporani
LITERA

Clasici contemporani Litera
pune laolaltă scriitori contemporani laureați
sau nominalizați ai unor prestigioase premii literare
care le prefigurează statutul de „clasici".
Operele de ficțiune cele mai noi, cele mai vândute,
cele mai iubite din zilele noastre –
cărți pe care abia aștepți să le citești.

Abdulrazak Gurnah s-a născut în anul 1948 și a fost profesor de limba engleză la Universitatea din Kent. Este autorul a zece romane: *Memory of Departure* (1987), *Pilgrims Way* (1988), *Dottie* (1990), *Paradis* (*Paradise*, 1994, finalist la Booker Prize și Whitbread Award), *Admiring Silence* (1996), *Pe țărm* (*By the Sea*, 2001, nominalizat la Booker Prize și finalist la Los Angeles Times Book Award), *Abandon* (*Desertion*, 2005, finalist la Commonwealth Writers' Prize), *The Last Gift* (2011), *Gravel Heart* (2017) și *Vieți în derivă* (*Afterlives*, 2020, finalist la Orwell Prize for Fiction și nominalizat la Walter Scott Prize). În anul 2021 i s-a decernat Premiul Nobel pentru Literatură, „pentru abordarea fără compromisuri și plină de compasiune a efectelor colonialismului și a destinului refugiaților suspendați între culturi și continente". Locuiește în Canterbury.

ABDULRAZAK
GURNAH

ABANDON

Traducere din limba engleză și note
ANDREEA NĂSTASE

LITERA
București

Desertion
Abdulrazak Gurnah

Editura Litera
tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

Abandon
Abdulrazak Gurnah

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Ovidiu Șerban
Corector: Ionel Palade
Copertă: Flori Zahiu-Popescu
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată
de Cristina Vidrașcu Sturza.

PARTEA ÎNTÂI

1. HASSANALI

Circula o poveste despre momentul în care fusese văzut prima oară. De fapt, erau mai multe povești, dar elementele lor au fuzionat într-una singură odată cu trecerea timpului și depănările succesive. În toate, apărea în zori, ca un personaj mitologic. Într-o poveste, era o umbră verticală ce se mișca atât de încet, încât în acea lumină aparte, subacvatică, apropierea lui era aproape imperceptibilă, înainta puțin câte puțin, la fel ca soarta. În alta, nu se mișca deloc, nici o tremurare, nici un zvâcnet, doar stătea ca o siluetă nu foarte clară la marginea orașului, cu o licărire în ochii cenușii, așteptând să apară cineva, cineva căruia îi era dat să-l găsească. Apoi, când omul se ivea, luneca înspre el ca să împlinească lucruri pe care nu le prezisese nimeni. Altcineva a pretins că-l auzise înainte de a-l vedea, că-i auzise urletul implorator, plin de alean, în ceasul cel mai întunecat al nopții, ca de fiară din basme. Un lucru era însă dincolo de orice discuție, deși nu exista o discuție în adevăratul sens al cuvântului, de vreme ce toate poveștile contribuiau cu detalii la zugrăvirea portretului acelei făpturi stranii: Hassanali prăvăliașul era cel care-l găsise, sau fusese găsit de el.

Norocul e vârât în toate, așa cum a fost în această primă sosire, dar norocul nu e același lucru cu întâmplarea, și chiar și cele mai neașteptate evenimente urmează un plan. Adică au existat în perioada următoare coincidențe care au făcut să nu mai pară chiar întâmplător că tocmai Hassanali îl găsise pe bărbat. Pe atunci, Hassanali era *întotdeauna* primul care ieșea afară dimineața. Se scula înainte de ivirea zorilor ca să deschidă ușile și ferestrele moscheii. Apoi se proțăpea pe trepte ca să-i cheme pe toți la rugăciune, îndreptându-și glasul spre toate colțurile luminișului din fața lui. *Salla, salla*[1]. Uneori, briza aducea chemări asemănătoare de la moscheile din apropiere, alți muezini îi luau la rost pe oameni să se trezească. *As-salatu khayra minannawm*, rugăciunea e mai bună decât somnul. Hassanali și-i imagina probabil pe păcătoși

întorcându-se pe partea cealaltă, enervați că le fusese tulburată tihna, și probabil simțea o satisfacție indignată și superioară. Când și-a terminat chemarea, a îndepărtat praful și mizeria de pe treptele moscheii cu o mătură din ace lungi de casuarina, a cărei eficiență tăcută i-a stârnit o plăcere profundă.

Sarcina de a deschide moscheea, de a mătura treptele și de a striga chemarea la rugăciune era una pe care și-o atribuise singur, din motive pe care numai el le știa. Cineva trebuia s-o facă, cineva trebuia să se trezească primul, să deschidă moscheea și să rostească adhanul[2] pentru rugăciunile de dimineață, și cineva o făcea întotdeauna, din motive pe care le știa numai el. Atunci când respectivul era bolnav sau ostenit, era întotdeauna altul care să-i ia locul. Predecesorul lui, pe nume Sharif Mdogo, se îmbolnăvise atât de rău în nord cu doi ani în urmă, încât era și acum țintuit la pat. Totuși, a fost puțin surprinzător că Hassanali se oferise să-l înlocuiască în postul de muezin, chiar și pentru Hassanali însuși. Nu arăta mare cucernicie, și era nevoie de multă cucernicie ca să te trezești în fiecare zi în zori și să-i smulgi pe oameni cu forța din somn. Sharif Mdogo era genul ăsta de om, îi plăcea să dea buzna în tihna semenilor și s-o zguduie strașnic. În plus, Hassanali era un tip neliniștit din fire, sau poate că experiența îl făcuse astfel, temător și precaut. Aceste corvezi seminocturne îi chinuiau nervii și-i tulburau nopțile, și se temea de întuneric și de umbre și de furișările de pe aleile pustii. Pe de altă parte, tocmai acestea erau motivele pe care și le dăduse ca să-și asume sarcina, drept supunere și ispășire. A început să facă pe muezinul cu doi ani înainte de această apariție, când a sosit nevasta lui, Malika. A fost o rugăciune pentru înflorirea căsniciei sale și pentru ca durerea surorii lui să înceteze.

Moscheea era la o scurtă distanță de mers pe jos de la prăvălia lui, dar când începea să strige chemarea la rugăciunea din zori se simțea obligat să facă la fel ca predecesorul său, Sharif Mdogo. Intra pe aleile din apropiere, zbierând la ferestrele dormitoarelor în timp ce trecea pe lângă ele, urlând la somnoroși. Își alcătuise un traseu care evita gropile și piv-

nițele în care pândeau cele mai rele umbre ticăloase, dar tot era înclinat să vadă spectre ce se îndepărtau grăbite în părțile cele mai întunecate ale ulițelor când se apropia el, fugind de rugăciuni și de cuvintele sacre pe care le rostea ca să-i mobilizeze pe credincioșii adormiți. Aceste vedenii erau atât de realiste – o gheară monstruoasă zărită la cotul unei alei, duhuri nemulțumite gâfâind încetișor undeva în spatele lui, imaginile unor creaturi subterane scârboase care licăreau și se stingeau înainte să apuce să le vadă de-a binelea –, că adesea își îndeplinea misiunea ud leoarcă de transpirație, în pofida răcorii matinale. Într-o dimineață, în cursul unui alt rond aducător de neliniște și de sudoare, când aleile întunecate se împingeau în el ca pereții unui tunel tot mai îngust, a simțit o adiere pe braț în momentul în care umbra unei aripi negre i-a apărut în colțul ochiului. A rupt-o la fugă, și după aceea a hotărât să pună capăt chinului. S-a retras până la treptele moscheii ca să-și strige chemarea, la o scurtă plimbare de-a curmezișul terenului viran. Ca să se răscumpere, și-a adăugat corvoada de a mătura treptele, deși imamul i-a spus că tot ce trebuia să facă era să strige de pe ele, iar Sharif Mdogo își îndeplinise îndatoririle cu foarte mult zel.

Hassanali traversa terenul viran în această dimineață când a văzut o umbră îndreptându-se spre el din capătul celălalt. A clipit și a înghițit în sec înspăimântat, nimic imprevizibil până aici. Lumea mișuna de morți, iar ora aceasta cenușie era bârlogul lor. Vocea i s-a transformat într-un croncănit, vorbele sacre i-au secat, trupul l-a părăsit. Umbra se apropia de el agale, și în zorii ce se apropiau cu repeziciune Hassanali a avut impresia că-i vede ochii strălucind de o lumină solidă, pietroasă. Acesta era un moment pe care-l trăise deja în imaginație, și știa că, de îndată ce s-ar fi întors cu spatele, strigoiul l-ar fi devorat. Dacă ar fi fost la moschee, s-ar fi simțit în siguranță, deoarece e un sanctuar în care nu poate intra răul sub nici o formă, dar era încă departe și încă nu deschisese ușile. În cele din urmă, copleșit de panică, a închis ochii, a bolborosit rugăminți pentru iertarea divină și a îngăduit genunchilor să se înmoaie. Se supunea celor ce urmau să se întâmple.

Când a deschis ochii, încet, mijindu-i ca și când ar fi tras cearșaful sub care se ascunsese ca să scape de un coșmar, a văzut umbra căzută la pământ, la nici doi metri de el, într-o rână și cu un picior îndoit. Acum, în lumina dimineții, își dădea seama că nu era un spectru sau o umbră sau un strigoi, ci un bărbat cu tenul cenușiu, ai cărui ochi gri îl priveau epuizați.

– *Subhanallah*[3], cine ești? Ești om, sau duh? l-a întrebat Hassanali, ca să se asigure.

Bărbatul a oftat și a gemut simultan, anunțându-se astfel ca om mai presus de orice îndoială.

În starea asta era când a sosit, epuizat, pierdut, cu trupul istovit și fața și brațele acoperite de tăieturi și mușcături. Hassanali, îngenuncheat în praf, a întins mâna să simtă răsuflarea străinului, și când boarea i-a atins palma, caldă și viguroasă, a zâmbit pentru sine ca și cum ar fi făcut o treabă isteață. Ochii bărbatului erau deschiși, dar când și-a plimbat mâna prin fața lor n-au clipit. Hassanali ar fi preferat s-o facă. S-a ridicat cu grijă, nevenindu-i să creadă că în toată povestea aceea avea și el un rol, apoi a rămas câteva clipe deasupra grămăjoarei care gemea la picioarele lui înainte de a fugi să ceară ajutor. De acum se luminase de ziuă. Momentul precis al rugăciunii din zori, cel mai prielnic, era pe cale să treacă, și Hassanali încă nu-și îndeplinise sarcinile. Se temea că localnicii care veneau cu regularitate la rugăciunea de dimineață aveau să se supere pe el când se trezeau mai târziu și descopereau că dormiseră pe tot parcursul binecuvântării matinale. Majoritatea erau bărbați în vârstă care trebuiau să-și țină socotelile în regulă și la zi în cazul unei convocări neașteptate la Allah. Dar ar fi trebuit să-și aducă aminte că aceștia nu mai dormeau prea bine, se foiau toată noaptea și așteptau nerăbdători zorii și chemarea la rugăciune ca să fie eliberați. Prin urmare, chiar atunci când Hassanali a pornit să caute ajutor, îngrijorat că nu-și îndeplinise sarcina de *muadhin*[4], unii ieșeau din case, vrând să afle de ce nu se auzise chemarea în acea dimineață. Unii se întrebau poate dacă totul era bine cu Hassanali sau dacă nu cumva pățise ceva în cursul nopții. Așadar, au existat martori la apariția bărbatu-

lui, oameni care s-au adunat în jurul trupului cu ochi holbați și l-au văzut prăbușit ca o umbră pe terenul din fața moscheii.

Hassanali s-a întors cu doi tineri pe care-i găsise pe jumătate adormiți la ușa cafenelei. Lucrau acolo și așteptau să se deschidă, agățându-se de ultimele clipe de odihnă înainte să înceapă agitația zilei, dar s-au grăbit să dea ajutor când Hassanali i-a scuturat ca să-i trezească. Atunci când au ajuns la locul cu pricina, străduindu-se să se țină după Hassanali, care înainta cu pași mari, pătruns de propria-i importanță, au găsit trei bătrâni stând la câțiva pași de trup, studiindu-l cu un interes prudent: Hamza, Ali Kipara și Jumaane. Aceștia erau vedetele rugăciunii din zori, stăteau chiar în spatele imamului și erau primii clienți ai cafegiului în fiecare dimineață. Erau trecuți bine de floarea vârstei, înțelepți care se așteptau ca viețile lor să fie considerate fără pată și urmăreau cu vigilență lumea care trecea pe lângă ei. De obicei nu se agitau pentru nimeni în afară de ei înșiși, fiind de părere că vârsta le permitea să se poarte astfel. În concluzie, nu erau trei bătrâni pentru că toată lumea știa cine sunt, ci erau bătrâni după măsura timpului și locului lor, iar infirmitățile erau parte a demnității lor, maniera hotărâtă în care le afișau reprezentând, poate, o încercare de a îndeplini ceea ce li se cerea. Dintr-un motiv oarecare, acum stăteau acolo, prefăcându-se nepăsători și făcând observații în doi peri în timp ce tinerii și Hassanali alergau de colo-colo. Hassanali a deschis moscheea, iar tinerii au adus patul de funii, cel folosit pentru spălarea morților. Hassanali a tresărit, dar n-a spus nimic. Tinerii au ridicat trupul tânguitor pe funii și s-au pregătit să-l care.

Dintr-odată, s-a iscat o mică dispută între Hassanali și Hamza pe seama locului unde trebuia dus bolnavul. În ciuda vârstei, Hamza era un bărbat impunător, cu o față brăzdată de riduri, barbă căruntă și ochi înväpăiați. Pe vremuri fusese un negustor bogat de *simsim*[1], acum era doar bogat. Fiii lui îi sporeau averea ținând o măcelărie la Mombasa. Era sensibil în privința respectului ce i se datora și insista să fie consultat în orice chestiune cât de cât importantă. Îi plăcea

să fie tratat ca jamadarul[6] neoficial al orașului. În floarea vârstei, Ali Kipara fusese împletitor de coșuri, iar Jumaane, zugrav, așa că ambii își cunoșteau lungul nasului în fața jamadarului și i se subordonau. Hamza a început să se îndepărteze, țâfnos și nerăbdător, cerându-le ajutoarelor să vină după el. Era limpede că datoria morală față de bărbatul epuizat se afla pe umerii lui Hassanali, care-l găsise și în consecință trebuia să-i ofere îngrijire și ospitalitate. Hamza o știa la fel de bine ca oricine, dar poate că se purta astfel ca să le amintească tuturor că era un tip bogat, pentru care asemenea fapte de milostenie constituiau o obligație.

În orice caz, toată lumea l-a ignorat politicos pe Hamza, chiar și ceilalți doi înțelepți, și bărbatul a fost cărat pe targa de funii la prăvălia lui Hassanali. Cum poarta spre curtea alăturată, care servea și drept intrare în casă, era prea îngustă ca să poată trece targa cu corpul pe ea, cei doi tineri au ridicat trupul și l-au dus în curte, apoi l-au așezat pe o rogojină sub umbrarul de paie care prelungea acoperișul casei.

Cei trei credincioși în vârstă s-au strecurat și ei pe poartă, după care au început să arunce priviri iuți în jur. Nu era mare lucru de văzut, dar nici unul nu mai fusese în curtea lui Hassanali și nu-și puteau lăsa deoparte curiozitatea nici măcar într-un moment atât de dramatic. Era o curte mare, întinsă pe toată lungimea casei. Se zăreau plante în ghivece, două ferestre cu perdele de fiecare parte a ușii interioare, o platformă betonată pentru spălatul rufelor, câteva *seredani*[7] pentru gătit și, în capăt, lavaboul și privata – o curte obișnuită. Poate că au observat pereții văruiți de curând și plantele luxuriante, printre ele un trandafir roșu, levănțică înflorită și o aloe țepoasă.

Grupul celor șase a rămas tăcut în jurul trupului preț de un minut, ca și când ar fi fost surprinși de felul în care se derulaseră lucrurile. Apoi s-au făcut auzite rând pe rând, ca niște angajamente față de o obligație, mai multe opinii despre ceea ce era de făcut în continuare. „Ar trebui s-o chemăm pe Mamake Zaituni, tămăduitoarea." „Și cineva ar trebui să-l aducă pe Rupătorul de Oase." „Cred că cineva ar trebui să se ducă și să-l anunțe pe imam îndată, în caz că tre-

buie să spună vreo rugăciune aparte care să ne ferească de molipsire sau cine mai știe ce." Acesta era Hamza, ca întotdeauna, adeptul măsurilor spectaculoase. Hassanali a dat din cap aprobator la toate sugestiile şi a mânat grupul spre ieşire. Nu s-ar fi dat duși, însă nu aveau de ales. Suferința bărbatului care gemea era singurul lucru care le permitea să încalce intimitatea casei lui, așa că Hassanali nu trebuia decât să-și depărteze brațele și să-i îndemne s-o ia spre poartă.

– Vă mulțumesc, vă mulțumesc tuturor. Vreți să-i spuneți lui Mamake Zaituni să vină? a întrebat, îndatorându-se şi mai mult la vecinii lui.

– Nu încape îndoială, i-a răspuns Hamza negustorul cu glasul lui plin de sine, fluturându-și bastonul spre unul dintre tineri. Du-te, du-te, e în joc viața unui om!

La despărțire s-au făcut noi sugestii. „Nu-l atinge până nu vine Mamaki Zaituni." „N-o să-l ating." „Nu-l mişca până nu apare Rupătorul de Oase." „N-o să-l mișc." „Dacă ai nevoie de ajutor..." „Vă chem." Hassanali a închis poarta fără s-o zăvorască – nu voia să pară prea neospitalier – și s-a întors la străinul care zăcea la umbră pe rogojină. Dintr-odată, era precaut, neliniștit să rămână singur cu bărbatul acela, ca şi când s-ar fi apropiat prea mult de o fiară primejdioasă. Cine putea să fie? Ce fel de om pleca să rătăcească singur prin sălbăticie? Și-a amintit acum că-l întrebase atunci când îl găsise pe pământ: „Cine ești?" Zgomotul sosirii lor le trezise cu siguranță pe nevasta și pe sora lui, care probabil stăteau deja în spatele draperiilor, nerăbdătoare să iasă și să vadă ce se întâmplă. Brusc, l-a cuprins teama că făcuse o prostie aducându-l acasă pe străinul bolnav. Gândul i-a trimis un fior de îngrijorare prin piept.

L-a privit pe necunoscut cu un zâmbet plin de uimire. Ce făcea un străin, rănit în sălbăticie, pe rogojina din curtea lor? Ar fi putut la fel de bine să fie un cal înaripat sau un porumbel vorbitor. Lucruri din astea nu li se întâmplau lor. Şi-a amintit groaza pe care o simțise când își văzuse prima oară umbra și o luase drept un strigoi hidos. Deși era om în toată firea, îl speriau tot felul de arătări. Uneori viața îl copleșea în asemenea măsură, încât vedea umbre peste tot. Ar fi putut să

fie o făptură rea și urâtă în clipele nesigure dintre lumină și întuneric, dar poate că n-ar trebuit să se azvârle așa la pământ. Dacă ar fi fost un spectru, ar fi zâmbit înainte de a-și face sufletul să dispară într-un norișor. Zâmbetul lui Hassanali se adresa în aceeași măsură sinelui său timid și slab ca bărbatului de la picioarele lui. Deoarece nu era nici un spectru, și nu era mai urât decât restul oamenilor. Fața lui era trasă și acoperită cu un păr cărunt neîngrijit. Ochii îi erau încă deschiși, încețoșați și orbi, deși Hassanali avea impresia că-i văzuse clipind. Răsuflarea îi era slabă, cu un gâfâit ușor și un geamăt abia audibil. Brațele îi erau zgâriate și străpunse de spini. Cămașa lungă din stambă imprimată pe care o purta peste pantaloni era cenușie de la praf și purtare. Era ruptă și cârpită, pătată în nenumărate locuri; de bună seamă o căpătase de undeva în timpul peregrinărilor sale, nu părea s-o fi cumpărat în locul de pornire. Nimeni n-ar fi pornit în călătorie cu asemenea zdrențe. Sandalele erau legate cu fâșii de pânză, din același material era făcută și banderola care-i înconjura fruntea. Hassanali a zâmbit privindu-i costumația ce trimitea cu gândul la un aventurier pierdut în deșert sau la un luptător. Ideea l-a făcut să simtă un nod în stomac. Oare adusese un bandit în casa lor, un tâlhar care avea să-i omoare pe toți? Nu, omul era pe jumătate mort, poate el însuși victima bandiților.

– Cine e? l-a întrebat din spate sora lui, Rehana.

– E rănit, a spus el uitându-se în jur.

Și-a dat seama că încă zâmbea, ușor surescitat.

Ea stătea lângă ușă, ținând draperia depărtată cu mâna stângă. Abia se trezise, i-o spuneau privirea cețoasă și pleoapele grele, tonul aspru al vocii. Rehana a făcut trei pași și s-a uitat cercetător la străin. Ochii lui erau deschiși, licărind ca niște pietricele gri în saramură. Culoarea înserării. Apoi Hassanali i-a văzut clipind, de data asta nu încăpea nici o îndoială. Buzele lui sparte erau deschise în mijlocul unui geamăt. Rehana s-a retras iute, iar Hassanali n-a putut decât să-și imagineze ce speranță nebunească îi umpluse inima în acel interval foarte scurt.

– Ce ne-ai adus, preastimate stăpân? l-a întrebat iarăși din spate, pe tonul ei batjocoritor.

Fără să vrea, Hassanali a tresărit. Zilele care începeau pe tonul acela erau de obicei lungi și umilitoare. Și-a strâns pleoapele o clipă, ca să se pregătească.

– E rănit, a repetat întorcându-se spre ea.

Colțurile gurii ei erau coborâte într-o expresie acră, maxilarul îi era încleștat. Hassanali și-a simțit corpul înțepenind de silă. I-a văzut bărbia ridicându-se în semn că fusese jignită și și-a dat seama că iritarea lui trebuie să fi fost vizibilă. Dar observase și suferința din ochii ei, în pofida mâniei, așa că și-a destins chipul și a adoptat o mină împăciuitoare. Poate că era furioasă pentru că fusese deranjată. Îi plăcea să doarmă până mai târziu dimineața. Dar la picioarele ei era un bărbat ca o cârpă, poate pe moarte, și ea nu se putea gândi decât la somn! Chiar atunci, soția lui, Malika, s-a strecurat pe după umărul drept al Rehanei și a scos un icnet de groază compătimitoare la vederea străinului; îndată, mâna i-a zburat la gura deschisă. Bunătatea ei i-a dat lui Hassanali ghes să zâmbească.

– Nu, stai! a zis Rehana când Malika a vrut să înainteze. Nu te repezi într-acolo. Cine-i omul ăsta? Unde l-ai găsit? Ce are?

– Nu știu, a spus blând Hassanali, pe tonul liniștitor pe care-l folosea cu Rehana când era nervoasă și care uneori o enerva încă și mai mult. Nu știa cum să-i vorbească altfel când era nemulțumită, mai ales dacă nu putea să-i răspundă la întrebări. Chiar și când avea un răspuns, disprețul ei îl făcea să se îndoiască și să se retragă în cochilia lui. Ezitarea de acum îi arăta până și lui că fusese credul, pentru a câta oară. A venit de acolo, a adăugat. E rănit.

– A venit de unde? Din ce direcție? Rănit de ce? De ce boală suferă? a întrebat Rehana cu o privire de neîncredere disprețuitoare. Hassanali cunoștea prea bine acea privire, și și-ar fi dorit să-i poată spune cât îi urâțea fața, altfel atrăgătoare și plăcută. Dar nu învățase niciodată cum să-i spună asemenea lucruri fără să înrăutățească situația. Sora lui și-a continuat tirada: Ce ne-ai adus tu, cu aiurelile tale? Un amă-

rât apare cine știe de unde, cu cine știe ce boală, și tu-l aduci glonț la noi acasă, așa încât să murim și noi de boala de care moare el? Ești negustor, da. Ești om de lume, sigur. L-ai atins?

– Nu, a spus Hassanali, surprins că n-o făcuse. I-a aruncat o privire Malikăi, iar ea și-a plecat ochii. Era atât de drăgălașă, atât de simplă, atât de tânără! Sufletul i s-a strâns în timp ce se uita la ea, simțea ceva între o neliniște geloasă pentru devotamentul ei și o dorință puternică de a-i face plăcere. Tinerii l-au cules de pe jos și l-au cărat până aici, i-a explicat surorii sale. Dar ai dreptate. Nu m-am gândit la boală. Am crezut că e rănit. Am face bine să nu-l atingem până nu-l vede Mamake Zaituni. Am trimis după ea. Malika, ține-te departe de el, așa cum a zis Rehana.

– Acum ești plin de înțelepciune, i-a replicat Rehana cu un sarcasm plictisit. Apoi, uitându-se la bărbatul de pe jos și coborându-și glasul ca și când n-ar fi vrut să fie nepoliticoasă, a spus aproape în șoaptă: L-ai pus pe rogojina pe care mâncăm. Ce-a fost în capul tău să ne aduci așa, din senin, un străin bolnav, fără să știi de ce suferă? Ar putea să moară, a urmat, coborându-și și mai mult vocea, și rudele lui o să vină să ne ceară socoteală.

– Nu poți să-mi ceri să-l las pe un fiu al lui Adam să se chinuie când noi îi putem oferi bunătate și îngrijire, a protestat Hassanali.

– Ah, am uitat, ești credincios, a spus Rehana cu un zâmbet subțire. Data viitoare du-l la moschee, unde Dumnezeu o să aibă grijă de el. Presupun că ar trebui să fim recunoscătoare că nu ne-ai adus un sălbatic împuțit. S-a dus cineva s-o cheme pe Mamake Zaituni?

Ani de zile, Rehana îl tratase de parcă ar fi fost nătâng. Lucrurile nu stătuseră întotdeauna astfel. Abia odată ce ieșise din adolescență începuse să-i vorbească de parcă ar fi fost încet la minte, de parcă ar fi fost nepriceput la treburile lumii. Întâi i se păruse amuzant că Rehana se juca de-a adulta imitând-o pe mama lor, pe care vârsta și văduvia o făcuseră arțăgoasă. Între timp, el muncea zi și noapte ca să păzească onoarea familiei și să le aducă de-ale gurii. Ăsta era un alt

lucru pe care nu îndrăznea să-l spună niciodată, că muncea atâta, iar drept mulțumire ele îl făceau nepriceput de față cu toată lumea. Cu trecerea anilor, Rehana și-a accentuat purtarea disprețuitoare, iar Hassanali, inevitabil, s-a resemnat să-i accepte disprețul. Nu știa ce altceva să facă. De fapt, nu numai trecerea anilor o făcuse atât de disprețuitoare. Nu. Jucaseră un rol și Azad și Hassanali. Uneori, vocea ei îi pătrundea în corp, se umfla și-i făcea ochii să se umezească de neajutorare.

– Da, cineva s-a dus după ea, a zis în cele din urmă. S-a uitat spre Malika, iar ea i-a oferit o scurtă privire de apreciere înainte de a se uita în altă parte. E niște cafea? a întrebat-o, ca să-i acorde atenție și să scape de Rehana.

Malika a încuviințat din cap.

– O să fac acum, a spus, apoi, ocolind cu o grijă exagerată trupul care continua să geamă, s-a îndreptat spre mangaluri.

În momentele fără clienți la prăvălie, când se sătura să înșire rugăciuni ca să-și treacă timpul, Hassanali nu putea împiedica vălurelele de anxietate care apăreau de nicăieri să-i întretaie respirația. Se iveau pe neprevăzute, și adesea din chestiuni neînsemnate. În aceste situații, un fleac întors prea mult pe toate părțile devenea uriaș și împovărător, iar unul dintre aceste lucruri era teama că și aprecierea Malikăi avea se transforme într-o zi în dispreț.

Rehana s-a așezat pe un taburet de lângă ușa din spate și, oftând, s-a sprijinit de perete ca s-o aștepte pe Mamake Zaituni. Hassanali s-a îndepărtat puțin de ea, reprimându-și sentimentul de vină. Accepta prea repede să ia vina asupra lui. Trebuia să se oțelească față de acele acuzații nerostite. S-a rezemat de stâlpul umbrarului de paie și a privit la grămăjoara cenușie formată de omul pe care-l adusese acasă. Și-a amintit ce plăcere îi făcuse să-l aibă acolo, în curtea lui, și a surâs gândindu-se că Hamza încercase să i-l fure. Hamza nu se putea abține, mereu voia să fie cel mai bun, mereu voia să se împăuneze. Oare Hamza ar fi încercat să-l fure pe străin dacă ar fi fost un sălbatic împuțit, așa cum zisese Rehana? Probabil că nu. Hamza avea o grămadă de păreri despre sălbatici, printre care călătorise și făcuse negoț în tinerețe: cât

de imprevizibilă era furia lor, cât de necugetată lăcomia lor, cât de incontrolabile episoadele de foame. Niște animale. Oare Hassanali însuși l-ar fi adus pe sălbatic acasă? Gândul l-a făcut să rânjească. Sigur că nu, cu toții erau înspăimântați de sălbatici. Toată lumea spunea povești cu sălbatici tot timpul. Nimeni nu supraviețuia acolo, în ținutul nelocuit, în afară de fiare și de sălbatici, și unii și alții netemându-se de nimic, și, bineînțeles, fanaticii somalezi și abisinienii, *habashi*[8], și rudele lor, care de mult își pierduseră judecata în certuri fără sfârșit. S-a uitat spre Rehana și a văzut că-l urmărea în timp ce zâmbea pentru sine. A clătinat încet din cap, cu ochii mari și treji acum.

– *Masikini*[9]. Bietul de tine.

– Mă gândeam la Hamza. Voia să-l ducă la el acasă. Moșul ăla vrea întotdeauna să fie el primul.

– Dar tu l-ai împiedicat, nu-i așa? a spus ea cu o admirație sarcastică în glas.

În acel moment s-a auzit un strigăt de peste zidul curții. Sosise Mamake Zaituni. Când Hassanali a deschis ușa, a văzut că bătrânii magi ședeau pe targa de funie așteptând desfășurarea evenimentelor, iar cei doi tineri se foiau în spatele lui Mamake Zaituni ca pentru a o proteja de rele. Tămăduitoarea a dat buzna pe lângă el, mititică și neobosită, recitând rugăciuni pe un ton jos, monoton, derulându-și mosorul vieții. Hassanali nu se așteptase să găsească toată acea mulțime afară. I-a îndemnat să plece cu un gest anume ambiguu, în caz că vreunul s-ar fi simțit jignit, a închis poarta și a tras zăvorul.

– Totul e bine acolo?

Era Hamza, făcându-se auzit peste toți ceilalți, ca de obicei.

Hassanali a deschis iar poarta și le-a făcut iar semn cu blândețe, însă era mulțumit să vadă că cei trei bărbați se ridicaseră în picioare, iar cei doi tineri apucaseră zdravăn targa de funii și se pregăteau să plece. A fluturat din mână a rămas-bun și a închis poarta repede.

– Hassanali, când ai de gând să deschizi prăvălia? l-a întrebat Jumaane peste zid.

Voiau să-l scoată de acolo cât mai repede cu putință, ca să afle ce se petrecea.

– Vin, fraților, le-a spus tare.

– Noi o să ne rugăm acuma, a strigat Ali Kipara, poate ca să-l ispitească pe Hassanali să li se alăture.

Mamake Zaituni a făcut schimb de sărutări de mâini cu Rehana și Malika, deși nu le-a îngăduit să-i sărute mâna cu adevărat, pe când ea le-a sărutat mâinile. Era un truc al celor smeriți, să săruți mâna celuilalt și să ți-o retragi pe a ta înainte ca sărutul să poată fi returnat. Faptul că nu permitea nimănui să-i sărute mâna era modul ei de a se arăta smerită chiar și în fața celor mai umili, și toată lumea spunea că asta era o dovadă a sfințeniei ei și unul dintre motivele pentru care Dumnezeu o înzestrase cu darul tămăduirii, așa cum făcuse și cu tatăl ei înainte. Mormăind rugăciuni în barbă, și-a scos buibuiul[10] și l-a împăturit cu grijă, de parcă ar fi fost țesut din cea mai fină mătase și ar fi mirosit a lemn de santal, nu din bumbacul cel mai subțire, care mirosea a fum și grăsime. Vechiul ei șal de bumbac era prins strâns în jurul feței și cobora până la încheieturile mâinilor, astfel că numai mâinile și chipul ei cu trăsături precis dăltuite erau vizibile. Şi-a scos sandalele şi a păşit pe rogojină, apoi i-a dat ocol bărbatului fără să-l atingă, uscățivă şi încovoiată ca o bătrână pasăre de pradă. După ce a rostit o rugăciune, implorând ajutor și protecție față de cele necunoscute, le-a cerut Rehanei și Malikăi să intre în casă, pentru a-l feri de rușine pe străin. Vorbea iute, nervoasă, ca și când femeile ar fi căutat să obțină cine știe ce plăcere necuviincioasă zăbovind pe acolo. Era întotdeauna așa, energică și aspră, întotdeauna știind foarte limpede ce se cuvine și ce nu.

Rehana a scos un pufnet de nerăbdare, dar nu s-a opus. Datorită combinației de smerenie și asprime, era cu neputință s-o refuzi pe Mamake Zaituni, și ea era singura care avea întotdeauna prezența de spirit pentru a şti ce era de făcut. A tăiat cămașa cu o lamă fină fără să-l miște pe bărbat, despicând-o de la guler până la gleznă. Avea pielea albă și trăsături de european. Corpul îi era slab și osos, și în lumina strălucitoare a dimineții părea fragil și straniu. La început,

Hassanali se gândise că era unul dintre arabii aceia cu piele deschisă la culoare din nord, despre care auzise, cu ochi cenușii și păr ca aurul, dar când i-au scos sandalele și pantalonii au văzut că nu era circumcis. „*Mzungu*“[11], a zis pentru sine Mamake Zaituni. Un european. Era plin de vânătăi, dar nu avea răni pe partea din față a trupului sau pe laterale. Abdomenul lui era atât de albicios și de neted, încât părea rece și mort, iar mâinile ciolănoase ale lui Mamake Zaituni se plimbau peste aceste părți șovăielnic, cu un amestec de fascinație și groază, cum i s-a părut lui Hassanali, ca și când ar fi vrut să-l atingă din curiozitate. Erau aceleași mâini neobosite care frământau pâinea pe care Mamake Zaituni o făcea și o vindea în fiecare zi, aceleași mâini care o modelau și-o trânteau pe grătar, apoi o întorceau și apoi o luau fără să se ardă. Aceleași mâini care masau un rinichi inflamat ori pansau o gleznă sângerândă ori se adânceau fără să ezite în agonia umană. Acum se plimbau peste abdomenul albicios al bărbatului.

L-au întors pe o parte. El a gemut și a deschis ochii, iar Hassanali s-a așteptat să vină spre el un miros urât, însă mirosea a carne uscată și a praf, a zdrențe lăsate prea mult la soare, a drum. Trebuie să se fi rătăcit cu câteva zile în urmă, judecând după aerul lui înfometat și mirosul de praf și de soare. Pe spate mai avea niște vânătăi și zgaibe, precum și o umbră verde-închis în jurul umărului drept, dar nici o rană, nici un pic de sânge. După ce l-au culcat iarăși pe spate, Mamake Zaituni l-a acoperit cu cămașa ruptă și le-a strigat pe femei. Când i-a pipăit fața, el a gemut iar, deschizând derutat ochii.

– Dați-i niște miere cu apă caldă, a spus tămăduitoarea cu bruschețea-i obișnuită. O parte miere, trei părți apă, într-o ceașcă de cafea.

S-a uitat la Rehana doar o clipă, iar Rehana i-a întors privirea cu un zâmbet batjocoritor. „Nu eu“, și-a închipuit Hassanali că gândea.

– După aceea lăsați-l să doarmă. N-are nimic. E istovit și însetat, asta cu siguranță. Are o vânătaie urâtă la umăr, deci se poate ca osul să fie rupt sau dislocat. O să vadă Rupătorul

de Oase ce e. Eu mă duc să-mi termin de copt pâinea, am o grămadă de oameni care așteaptă. O să-i aduc niște supă mai încolo.

– N-are vreo boală? a întrebat neîncrezătoare Rehana.

– Nu văd nici un semn, i-a răspuns Mamake Zaituni. N-are febră, mâncărimi ori diaree, nici nu pute. *Limemkausha na kumtia kizunguzungu*[12]: după mine, soarele l-a secătuit și l-a făcut să amețească. O să mă întorc mai târziu, după ce-i dați mierea și-l vede Rupătorul de Oase. Acuma mă duc la pâinea mea.

Se părea că femeile nu mai aveau nevoie de Hassanali; își dădeau reciproc indicații în timp ce Mamake Zaituni se pregătea să plece. Hassanali a plecat fără tragere de inimă, sperând că bărbatul avea să vorbească sau să se uite la el ori în direcția lui. Nu i se părea corect să-l lase în seama altora după ce el îl găsise. Însă bietul om nu putea vorbi, sau cel puțin n-a fost în stare până când Hassanali s-a decis în cele din urmă să intre în casă și să deschidă prăvălia.

– Să-mi ziceți dacă aveți nevoie de ajutor, a strigat. Şi să nu uiți de cafeaua mea, Malika.

– Prea bine, stăpâne, a spus Malika parodiind supușenia unei slujnice.

Astfel și-a făcut apariția englezul Pearce, stârnind senzație și o înșiruire de întâmplări dramatice de care n-a aflat niciodată întru totul.

Hassanali era un tip mărunt. Se considera mărunt și nițel caraghios în ochii celorlalți, rotofei și supraponderal. Când începeau discuțiile pline de haz, întotdeauna avea de înfruntat valuri de glume și de bășcălii, așa că rămânea tăcut ca să nu-și înrăutățească situația. Trăia permanent în această stare de timiditate plină de neliniște, așteptându-se la batjocură și inevitabil ajungând să-i cadă victimă. Nu-și putea ascunde anxietatea, lucru pe care cunoscuții lui îl știau bine, neratând nici o ocazie să-l ironizeze. Indienii sunt lași, se spunea, țopăie de colo-colo ca niște fluturi speriați. Tatăl lui nu era timid. În tinerețe fusese mare petrecăreț, cânta și dansa și se lua la întrecere pe stradă cu oricine, era indianul pursânge.

Dumnezeu era cel care-l făcuse așa, n-avea nimic de-a face cu sângele, și cine era el să se pună de pricină? *Alhamdulillah.* Era mereu vigilent, pândind posibilele necazuri, și credea că mai mult de atât nu putea face. Cu trecerea anilor și-a construit o relație anume cu oamenii alături de care trăia, deși asta nu l-a ferit întotdeauna de probleme. Le încasa zeflemelele fără ranchiună, pretindea că în spatele lor nu se ascundea pic de răutate, doar bună dispoziție și o prietenie aspră, bărbătească. De asemenea, a căpătat o atitudine de ușoară superioritate față de clienți și vecini, în ciuda aerului său rezervat. Era un tip mărunt, fără îndoială, dar era un tip mărunt și șiret. Era prăvăliaș, îndeletnicire care-i impunea să fie mai isteț decât clienții, să-i facă să plătească mai mult decât ar fi vrut, să le dea mai puțin decât le-ar fi plăcut să obțină. Trebuia să procedeze cu finețe, nimic frapant sau agresiv. Când auzea despre vicleșugurile unor negustori și despre profiturile cu care se alegeau de pe urma acestora, se cutremura îngrozit și panicat la gândul riscului, dar și invidios. Așa că ei râdeau de el, iar el îi punea la plată, nu exagerat. I se părea un aranjament convenabil.

Uneori se gândea că râdeau de el deoarece știau câtă plăcere îi făcea să profite de ei, chiar și foarte puțin. Uneori își dorea să aibă altă meserie, să fie brutar sau tâmplar, ceva util. Dar era prăvăliaș, ca atâția alții. Tatăl lui fusese prăvăliaș, iar fiul lui, când Dumnezeu avea să-i dea un fiu, avea să fie prăvăliaș. Erau oameni mărunți.

Când a deschis prăvălia în dimineața aceea, îl așteptau deja trei clienți. Asta l-a făcut să se agite, chiar dacă unul dintre ei era doar un copil și ceilalți doi erau tinerii care-l căraseră pe europeanul rănit până la el acasă, iar acum veniseră ca să le mulțumească. „Te-am așteptat atâta timp“, i-au zis tinerii, „și acuma sigur o să întârziem la muncă.“ De obicei avea răgaz să deschidă prăvălia la întoarcerea de la rugăciunea de dimineață, când nu era nimeni prin preajmă. Era o chestiune complicată. Partea din față era formată din scânduri groase, fiecare late de două palme, optsprezece cu totul. A desprins primele două scânduri și l-a servit pe copil de acolo. „Un polonic de *ghee*[13] și salutările mele celor de acasă.“

După aceea le-a dat celor doi tineri câte zece anna[14] de fiecare. Au acceptat monedele, dar nu s-au clintit, rămânând în fața lui cu zâmbete reținute. Erau băieți buni Salim și Babu. Şi ei veniseră la prăvălia lui trimiși de mamele lor, ca puştiul căruia îi vânduse polonicul de ghee, și probabil aveau să-i fie clienți până ce închidea ochii. Le-a mai dat câte zece anna și apoi încă un rând; abia atunci au plecat, mulțumiți de felul în care-l împinseseră să fie mărinimos. Asta pentru că toți îl credeau mai bogat decât era, așa că-i luau cumpătarea drept zgârcenie. Era îngrozitor să fii considerat zgârcit, să încalci porunca lui Dumnezeu potrivit căreia cei înstăriți trebuie să fie generoși cu nevoiașii.

Oamenii îi plăteau întotdeauna cele câteva anna și rupii pe care le aveau prăvăliașului, care trona zi și noapte pe mormanele de bunuri dorite de ei, așa că-și închipuiau că tot ce avea el de făcut era să aşeze banii în fișicuri. Asta se zicea despre prăvăliași, că trăiau ca nişte săraci și-și ascundeau avuția într-o groapă din curtea din spate.

Hassanali a scos pe rând și celelalte șaisprezece scânduri și le-a stivuit la baza peretelui. Apoi a scos în afară plăcile rabatabile ce formau tejgheaua și le-a sprijinit pe platforma de scânduri, după care și-a aranjat marfa în locurile obișnuite. În cele din urmă și-a ocupat locul printre nenumăratele recipiente cu ulei, cu ghee, cu mirodenii, printre coșurile de pai cu linte, fasole și curmale și sacii de orez și zahăr. Toate astea durau destul de mult. Când a terminat, gândurile i s-au dus spre cafeaua pe care i-o promisese Malika; poate se alegea și cu o chiflă sau o turtă. În acel moment i-a venit în minte bărbatul care zăcea sub umbrar în curtea lui. A simțit un ghimpe în suflet. Ce fel de om își părăsește căminul ca să rătăcească prin sălbăticie la mii de kilometri depărtare? Era vorba de curaj, sau de un fel de nebunie? Ce era aici atât de bun în comparație cu ceea ce lăsase în urmă? Hassanali nu-și putea imagina impulsul care l-ar fi făcut pe *el* să-și dorească asemenea peregrinări. Oare făcuse o prostie lăsându-l pe străinul acela, fără glas și fără nume, în casă cu sora și nevasta lui? Dacă devenea violent sau încerca să facă lucruri de negândit, Hassanali nu și-ar fi putut-o ierta niciodată. S-a

dus la ușa care făcea legătura dintre prăvălie și casă și a strigat-o pe Malika.

– Hai, repede, vino încoace!

– Vin, îți aduc cafeaua, a strigat la rândul ei, cu vocea înăbușită de sacii și cuferele ce se înșirau de-a lungul coridorului.

– Vino acum, a stăruit el, dar tonul ei începuse deja să-i potolească temerile, căci nu părea îngrozită.

Cu toate astea, voia ca Malika să se grăbească, astfel încât să-i poată spune să aibă grijă, s-o poată avertiza în privința relelor ce bântuiau prin lume.

– Ce se petrece? a întrebat-o când și-a făcut apariția cu un ibric de cafea și o pâiniță de mei învelită într-un ștergar. Ce se petrece acolo?

– Păi, se vădește că e un demon care a luat forma unui bărbat, a zis Malika din prag; avea capul descoperit și-l privea pe Hassanali cu ochi înspăimântați. De îndată ce Rehana i-a dat o gură de miere și apă, s-a prefăcut în *ruh*[15] și acum e cocoțat pe acoperiș, așteptând ca unul din noi să moară, astfel încât să ne poată fura sufletele.

– Nu te mai prosti, a bombănit Hassanali, deși îi plăcea să fie tachinat de Malika. Nu poate fi un *ruh*. Ți-am mai zis, un *ruh* are nume, însă n-are trup, așa că nu poate fi cocoțat pe un acoperiș.

Mai mult, *ruhul* este spiritul indestructibil care părăsește sufletul după moarte, nu hoțul de suflete. Acel *mzungu* al lor era un trup fără nume, prin urmare, nu putea fi *ruh*. Ei nu-i păsa, și repeta greșit lucrurile pe care i le spusese el numai ca să-l necăjească. Îl tachina adesea când erau singuri. Unul dintre jocurile lor secrete era ca Malika să-l certe cu asprime în timp ce el își cerea iertare și o dezmierda. Viața lui se transformase de la sosirea ei.

– Atunci, ce crezi că se petrece? l-a întrebat ea. Bietul *mzungu* zace acolo, gemând și sorbind când Rehana îi dă cana, făcând bale și râgâind ca un prunc. Rupătorul de Oase a venit acum câteva minute și-l cercetează. Nu-ți face griji degeaba.

– Nu-mi fac griji degeaba, a spus el încruntat. Îi venea să-i aducă aminte că avea aproape de două ori vârsta ei și că trebuia să-i arate mai mult respect. Dar nu voia mai mult respect, ci pur și simplu ca ea să nu plece încă. Voiam să mă asigur că ești bine, a zis peste câteva clipe. Ai întârziat mult cu cafeaua, și habar n-avem cine e individul ăsta. Nu știam ce se întâmplă acolo.

– Individul zace pe rogojină, abia dacă răsuflă, stăpâne.

Hassanali a încuviințat din cap.

– Ce zice Rupătorul de Oase?

– Încă n-a zis nimic, și când o să zică probabil că n-o să ne zică nouă, a răspuns Malika, după care a șoptit: E un moș înspăimântător.

– Ai grijă, da? i-a spus Hassanali făcându-i semn să plece, întrucât văzuse un client care se apropia de prăvălie. Și zi-i Rupătorului de Oase să mă întrebe înainte să facă ceva.

Rupătorul de Oase era vraciul care le punea oasele la loc, și căpătase acea poreclă și o reputație înfricoșătoare deoarece i se întâmpla adesea să așeze oasele greșit după o fractură. De multe ori trebuia să rupă osul iarăși și să încerce să-l pună cum trebuie. În unele cazuri era nevoie de mai multe încercări, și recurgerea la tratamentul Rupătorului de Oase putea avea drept rezultat o mică tragedie. Părinții tremurau când își vedeau odraslele căzând, de teamă să nu aibă nevoie de serviciile Rupătorului de Oase. Nu mai era nimeni care să aibă habar cum se pun oasele la loc. Hassanali spera că bietul *mzungu* nu avea nici un os rupt.

Îi plăcea ideea că *mzungu* se afla în casa lui. Mai văzuse unul odată, cu doi sau trei ani în urmă, când se dusese la apă, în oraș. În copilărie mergea pe țărm ca toată lumea, deși pe atunci nu era nici un *mzungu*. Acum nu avea cine să se ocupe de prăvălie, iar marfa o primea de la furnizori în virtutea unor înțelegeri pe termen lung, așa că n-avea nevoie să umble după ei. Uneori, la moartea unui vecin sau a vreunui om de vază, închidea prăvălia și se alătura alaiului spre cimitir. Iar în timpul Ramadanului n-avea rost să țină deschis ziua, când nimeni nu ieșea din casă. De asemenea, de la ve-

nirea Malikăi, închidea pentru masa de prânz și o scurtă siestă. În afară de aceste ocazii și alte câteva, prăvălia era deschisă în fiecare zi, de la încheierea rugăciunii de dimineață până la o oră după apusul soarelui, și Hassanali rareori își părăsea postul de lângă caseta cu bani. Reușise chiar să-și învețe corpul să se supună acestui regim inflexibil.

Atunci când se dusese pe țărm era Idd[16], când toate prăvăliile se închideau cel puțin o parte a zilei. Mersese în golf împreună cu toată lumea, ca să asiste la cursa anuală de bărci. Acolo îl văzuse pe *mzungu*, pe estrada acoperită, printre nobilii arabi. Era masiv și înalt, cu haină verde și pantaloni deschiși la culoare, iar pe cap avea una dintre șepcile acelea despre care auzise, însă nu le văzuse niciodată. Știa că acela era bărbatul pe care sultanul din Zanzibar îl trimisese să administreze plantațiile și că la scurt timp după aceea îi eliberase pe neașteptate pe sclavi, ruinându-i pe proprietarii de pământuri. Acel *mzungu* era foarte departe când îl zărise Hassanali, doar o haină verde și o șapcă, mai curând ca un personaj de poveste decât o ființă în carne și oase. Cel de acum era oaspetele lui, gemând întins pe rogojina pentru mâncat din curte.

Oaspeții erau întotdeauna o bucurie, cel puțin în primele zile. În jurul lor se stârnea o învălmășeală voioasă și toată lumea se simțea bine o vreme. Lui îi plăcea la nebunie. Dar oaspetele acesta era cu totul altceva. Un european, un *mzungu*. Ce aveau să facă ei cu un european? Unde aveau să-l pună? Ar fi trebuit să-l lase pe Hamza să-l ia. Hamza avea camere goale și avere și îndemânări astfel încât să-i poată oferi lui *mzungu* tot confortul. Ei nu aveau decât două camere, și Hassanali ar fi trebuit să-și împartă odăița cu el. Din câte auzise despre ei, europeanul avea să ceară să stea singur în cameră, ori poate chiar în toată casa. Ce aveau să-i dea de mâncare? Cum aveau să stea de vorbă cu el? Probabil era englez, sau german, sau poate italian. Hassanali nu știa o iotă din limbile astea. De ce ar fi știut? Era un simplu prăvăliaș dintr-un orășel dărăpănat de la marginea lumii civilizate. Poate că, s-a gândit în timp ce aranja coșurile și sacii în magazin, poate că era mai bine să-i trimită vorbă lui Hamza să

vină să-l ia pe englez sau ce-o fi fost. Pe măsură ce se lăsa cucerit de idee, inima lui timidă a luat-o la galop. Trebuia să trimită vorbă numaidecât. „Te rog, vino și ia-l pe englez, în căsuța mea umilă n-am loc pentru un asemenea oaspete." Dar ce s-ar mai fi distrat toți pe seama lui, în ce hal l-ar fi luat peste picior! Ar fi zis că era un zgârcit rău la suflet, că refuzase să-i ofere ospitalitate unui străin rănit, când de fapt avea o comoară ascunsă în casă, porcăriile obișnuite. Micile lui economii nu puteau fi considerate în nici un caz o avere.

Pe urmă, el fusese cel care-l văzuse pe bărbat apărând din întunericul zorilor și-l luase drept un spectru dezorientat de iminenta revărsare de lumină. El era cel pe care ochii cenușii ai bărbatului îl căutaseră și-l urmăriseră. Dumnezeu era cel care făcuse lucrurile să se întâmple astfel, și Dumnezeu nu face nimic la întâmplare. Era o povară care fusese aleasă pentru el, poate ca să-l pună la încercare ori să-l pedepsească, în virtutea unei înțelepciuni care lui nu i se revelase încă. Dar cum ar fi putut măcar să ia în calcul să-i refuze rănitului ospitalitate și ajutor? Conchizând mulțumit că ar fi fost o blasfemie să renunțe la european, Hassanali și-a simțit corpul revenind la încântarea calmă pe care i-o trezise mai devreme gândul la prezența englezului în casă. Era ca și când ar fi făcut rost de un animal de companie exotic pe care fusese pe punctul de a-l da altcuiva, dar își luase seama la timp.

Fluxul matinal de clienți se perinda agale când Rupătorul de Oase și-a făcut apariția. A venit prin coridorul din casă care ținea loc și de depozit pentru prăvălie. Hassanali i-a aruncat o privire scurtă și bănuitoare, în caz că înhățase ceva pe drum. Era o ocheadă involuntară, o neîncredere obișnuită. Mereu furau de la el, cu toții. Cine-i dăduse voie să vină pe acolo?

– Yahya, ce mai faci? a spus Hassanali. Nimeni nu-l numea „Rupătorul de Oase" în față; pentru asta ar fi trebuit să fie un foarte bun alergător sau să nu se teamă de o fractură accidentală. Cum e oaspetele nostru?

Rupătorul de Oase era un bătrân mătăhălos, cu o burtă mare care i se profila prin *kanzu*[17]. Poveștile despre puterea lui din tinerețe și pofta lui de sex făceau parte din legenda

vraciului, și chiar și la vârsta aceea mergea țanțoș ca un războinic de frunte. Tichia albă și groasă de bumbac, lipită de țeastă, îi făcea capul să semene cu o ghiulea de tun. Se încrunta la toată lumea și mergea cu pași mari, cu umerii trași în spate și burta împinsă înainte, legănându-și brațele ca un soldat, fără să știe cât era de caraghios. Oamenii îi ziceau „căpitan" ca să-i facă plăcere. Dar cei care râdeau de el o făceau pe la spate sau la mare depărtare, căci avea renume de individ nebun și primejdios. Trăia singur într-o cameră închiriată la parterul unei case, cu o fereastră care dădea spre stradă; deși în multe nopți trecătorii și vecinii îl auzeau gemând și răcnind speriat în somn, nimeni nu îndrăznea să-l trezească, de teama crizelor lui de furie.

Fusese printre cei dintâi soldați din Belucistan trimiși de sultanul din Zanzibar să păzească noile plantații. Dintr-un motiv oarecare, sultanii din dinastia Al Busaid îi apreciau mult pe mercenarii din Belucistan și-i folosiseră de când începuseră cucerirea coastei. Prin urmare, când sultanul Majid a hotărât să exploateze pământurile din spatele acestui oraș îndepărtat din ținutul stăpânit de el, a trimis un contingent din Belucistan cu miile de sclavi care urmau să lucreze pe plantații. Acolo, pe plantații, își dobândise Rupătorul de Oase faima de vraci care punea oasele la loc. Hassanali s-a cutremurat cu gândul la sărmanii sclavi care-i fuseseră primii pacienți.

Clienții lui Hassanali, care aflaseră povestea sosirii europeanului, așteptau și ei diagnosticul Rupătorului de Oase. Hassanali i-a văzut pe cei trei magi, Hamza, Ali Kipara și Jumaane, ridicându-se de la cafeneaua din cealaltă parte a terenului viran atunci când l-au zărit pe Rupătorul de Oase în prăvălia lui. Și ei voiau să știe dacă era nevoie de serviciile lui înspăimântătoare.

– Domnu' căpitan, e adevărat că oasele europenilor se vindecă singure? a întrebat un client, un tânăr slăbănog care ducea marfă prin oraș cu cotiga pentru oricine îl plătea.

Se oprea în fiecare dimineață pe la prăvălie ca să ia tutun de mestecat pe care Hassanali i-l dădea gratis, ca să-i câștige bunăvoința în caz că avea nevoie de vreun comision și pen-

tru că-i era milă de el. Nu avea nici familie, nici casă, din câte știa Hassanali. Totul la el era frenetic și încordat, rânjete nervoase, un râs maniacal, ocări porcoase înșirate fără oprire. Prea mult hașiș, spunea toată lumea. Şi totuși pe chipuri li s-au lățit acum zâmbete, știind după tonul întrebării că urma o poantă și că Rupătorul de Oase avea să-și piardă cumpătul și să facă tărăboi.

– Nu vorbi prostii, i-a răspuns potolit vraciul, sugerând astfel că era un moment prea important pentru crize de furie melodramatice. Dimpotrivă, europenii au oase care se rup ușor din cauza frigului și a umezelii din țările lor și pentru că mănâncă grăsime crudă de porc. Toată lumea știe asta.

– Deci ar fi lesne să i le rupi și să i le rupi iar când îl tratezi, domnu' căpitan, a conchis tânărul sărind și mormăind într-o imitație a procedurilor chirurgicale ale Rupătorului de Oase.

Vraciul a părut interesat și câteva clipe l-a ațintit cu privirea pe tânărul slăbănog. Apoi s-a întors încet, fără tragere de inimă, spre Hassanali, care tocmai îl întrebase dacă suferindul avea vreo fractură.

– Nu, nici o fractură, a spus abătut Rupătorul de Oase, clătinând din cap în timp ce dădea vestea proastă. O vânătaie urâtă. I-am pus o cataplasmă pe umăr și o să vin mai încolo să mă uit. Poate că ar trebui să-l trimiți în oraș, la arabi. Ei o să aibă grijă de el până vine un vapor. Sau o să-l ducă la un doctor din Mombasa.

– Da, a zis Hamza, care ajunsese tocmai la timp ca să audă ultimele cuvinte. Trimite-l la oamenii cu stare din oraș. Nu vrei să pățească ceva cât timp e în casa ta.

– Ăsta-i ultimul lucru pe care-l vrei, a completat Ali Kipara dând din deget ca să-și sublinieze ideea.

– Întâi să se odihnească, a spus Hassanali, care încă nu era pregătit să se despartă de *mzungu*.

A măsurat un sfert de orez într-o pânză, a legat-o într-o bocceluță frumoasă și i-a dat-o Rupătorului de Oase, care și-a luat plata fără o vorbă și a ieșit cu pași mari din prăvălie. Înainte ca tânărul slăbănog să-și dea seama ce se petrecea, vraciul îl înșfăcase de guler și-i răsucea fără milă urechea.

– Scârbă prost-crescută și mizerabilă, fiu de sălbatic urlător și nepot al fiarei cu patru țâțe, a urlat el, mai răsucindu-i o dată urechea. Ești un maimuțoi, un babuin fără creier, un câine care îndrugă numai prăpăstii. Ce ești? l-a întrebat Rupătorul de Oase răsucindu-i urechea într-un unghi imposibil.

Apoi a plecat în hohotele de râs și croncăniturile bătrânilor care mai aveau puțin până să se sufoce, legănându-și brațele ca un soldat la paradă în timp ce tânărul slăbănog se ținea de urechea rănită și-i striga ocări cumplite, având însă ochii înlăcrimați de furie și de umilință.

Hassanali s-a ocupat de clienții lui, și după ce zarva și discuțiile s-au potolit, oamenii s-au dus la muncă sau acasă, să ia micul-dejun. Știa că bătrânii înțelepți aveau să se întoarcă spre sfârșitul dimineții, odată ce soarele dispărea după casele din apropiere, ca să se așeze pe banca pe care le-o pusese anume în fața prăvăliei. Mai târziu, când soarele reapărea, se duceau într-un alt petic de umbră sau se întorceau la cafenea, apoi la moschee și, în fine, iarăși la prăvălia lui. În răcoarea după-amiezii și a serii, bârfele erau mai blajine, poveștile, mai lungi și mai vechi. Așa stătuseră lucrurile dintotdeauna, din vremea tatălui lui. Bătrânii înșiși se schimbau lent, venind și plecând cu pași târșâiți, dar banca era întotdeauna acolo și nu ducea niciodată lipsă de ocupanți.

În liniștea de după iureșul de dimineață, Hassanali a avut timp să chibzuiască la oaspetele său. Când bărbatul se trezea, după ce se odihnea puțin, avea să-l întrebe dacă voia să-l ducă la arabi sau la *mzungu* trimis de guvern. Deocamdată trebuia să-și refacă forțele. Nu avuseseră niciodată un oaspete atât de straniu și de neașteptat. De când se căsătoriseră, cu doi ani în urmă, mama Malikăi venea o dată la câteva luni și întotdeauna stătea prea mult. Mătușa Mariam, sora mai mare a mamei lui și a Rehanei, venea și ea o dată la câteva luni, și uneori vizita ei se suprapunea cu cea a mamei Malikăi. Erau prietene vechi, și tocmai în numele acestei vechi prietenii a negociat mătușa Mariam căsătoria lui Hassanali cu Malika. Tot ce a trebuit să facă a fost să aprobe înțelege-

rea, iar nu după mult timp drăgălașa lui Malika a sosit să-i devină nevastă. Ar fi putut să fie mai rău, dar n-a fost. Fusese o minune.

Când venea mătușa Mariam, o însoțea întotdeauna un văr sau un nepot. Hassanali era convins că-i dădeau iama prin depozit ori de câte ori puteau. Nepoții erau fiii unchiului Hamadi, care locuia la Mombasa. Hassanali îl întâlnise doar de câteva ori, o dată când venise să-și prezinte condoleanțele după înmormântarea tatălui lor. Erau cu toții convinși că unchiul Hamadi, care a spus că voise să se asigure că sora lui, rămasă văduvă, avea tot ce-i trebuia, era acolo ca să vadă dacă putea șterpeli ceva. După aceea a venit la scurt timp după moartea mamei lor. De data asta a spus că voise să se asigure că nepotul și nepoata lui aveau tot ce le trebuia. Hassanali, observând ocheadele pe care i le arunca Rehanei, care avea nouăsprezece ani, s-a temut că avea s-o ceară pe post de cine știe a câta soție. Atunci venise și mătușa Mariam, și poate că prezența ei l-a făcut să se rușineze și să tacă. Ea era cea mai în vârstă dintre frați și avea un simț dezvoltat al ridicolului, așa că l-ar fi luat peste picior fără milă dacă el ar fi dat de înțeles c-o voia pe Rehana de nevastă. Hassanali nu-și amintea dacă mai fuseseră și alte vizite când el era mic, dar nu-l mai văzuseră pe unchiul Hamadi de când îi aruncase Rehanei acele ocheade înspăimântătoare, cu doisprezece ani în urmă.

Mătușa Mariam era întotdeauna binevenită. La câteva minute de la sosire era deja în haine comode de casă și, râzând tot timpul, împărțea vești și bârfe, precum și darurile constând în legume și fructe. În scurt timp își găsea ceva de făcut – să aleagă pietricelele din orez, să mături prin curte, să spele așternuturile sau vreo altă treabă la fel de necesară. Ăsta era darul ei. Ajutorul ei nu era băgăcios sau plin de reproșuri, ci prietenesc și din toată inima. Când stătea la ei, toate sarcinile care fuseseră amânate luni de zile erau cumva îndeplinite. Când era prin preajmă, discuțiile și râsetele păreau să nu se mai sfârșească, iar din apropiere se prezentau în vizită oameni care le treceau rareori pragul. Nu avea copii și trăia singură de mulți ani. Era fericită să-i găzduiască pe nepoți

câteva săptămâni pe an. Hassanali își amintea de soțul ei, pe care-l cunoscuse în timpul acestor șederi, un tip scund, dolofan, amabil, care murise subit din cauza unei hemoragii interne căreia nimeni nu-i depistase cauza. Mătușa Mariam spunea că Hassanali îi aducea aminte de el, și chiar și când soțul ei era în viață amenința c-o să-l părăsească într-o bună zi și-o să se mărite cu Hassanali. Când tatăl lor trăia, mătușa Mariam flirta cu el și-i propunea să se căsătorească o dată la câteva zile, oferindu-se pe post de a doua soție. Mama lor o făcea nerușinată, însă mătușa Mariam spunea că bărbaților li se îngăduie să aibă patru neveste, iar ea voia patru soți chipeși. De îndată ce se sătura de unul, îl schimba cu altul, deși în realitate a rămas văduvă toată viața după ce s-a stins soțul ei. Acum îi aducea pe băieții unchiului Hamadi când veneau să stea cu ea, sau niște veri mai îndepărtați, copiii unei nepoate de-ale ei pe care Hassanali n-o întâlnise niciodată. Se părea că nepoata divorța cu ușurință și avea mulți copii, pe care-i distribuia rudelor ca să aibă grijă de ei. Mătușa Mariam voia ca toți membrii familiei să se cunoască între ei, dar nici unuia nu-i păsa de asta. Dacă mama Malikăi stătea întotdeauna prea mult, mătușa Mariam știa, cu un instinct al politeții de-a dreptul supranatural, exact în ce moment să plece.

Cum în casă nu exista o cameră de oaspeți, un musafir însemna aranjamente complicate de dormit și mâncat și mai ales pentru utilizarea toaletei. Mesele erau mai elaborate, conversația, mai vioaie și presărată cu hohote de râs, cel puțin la început, iar alcătuirea haotică a planurilor și revizuirea lor îi plăceau lui Hassanali. Când venea mama Malikăi, împărțea camera cu Rehana, alungând-o pe tânără în curte cea mai mare parte din zi cu bolile și lamentările ei. În unele zile era sensibilă la lumină, în altele o deranja căldura. În unele dimineți nu putea suporta răcoarea din zori, iar în unele nopți nu putea dormi din pricina zumzăitului care-i persista în urechi. Atunci când nu suferea de nici una dintre aceste probleme complexe și uneori subtile, făcea o conversație agreabilă și depăna amintiri și povești surprinzător de amănunțite. Câteodată Hassanali stătea într-un colț al curții și

trăgea cu urechea la sporovăiala femeilor care stăteau așezate sau lungite pe o rogojină în beznă, înăbușindu-și dorința de a interveni ca să ceară mai multe detalii. Ele știau că era acolo și se atenționau cu câte un șâșâit când ajungeau la părți prea sensibile pentru mintea unui bărbat. El nu se supăra, deoarece putea să le audă zâmbetele prin întuneric.

Lucrurile se complicau încă și mai mult când mătușa Mariam venea cu nepoții. Uneori Hassanali afla unde urma să doarmă cu numai câteva clipe înainte să pună capul pe pernă. Nu știa cum ar fi putut să-i explice toate aceste chestiuni oaspetelui *mzungu*. Cel mai ușor ar fi fost să-i cedeze lui camera lor. Malika se putea muta cu Rehana, iar el ar fi dormit pe coridor. Apoi, când *mzungu* își revenea în fire, aveau să-l întrebe cum dorea să fie ajutat.

Rugați-vă (în limba arabă în original)

Adhan – în arabă, chemarea la rugăciune în lumea musulmană

Slavă lui Allah (în limba arabă în original)

Muezin (în limba arabă în original)

Termen est-african, de origine arabă, pentru „susan"

Jamadar – în India, funcționar sau militar de rang inferior

Mangaluri (în swahili în original)

În limba arabă în original

În swahili în original

Batic negru cu care-și acoperă capul femeile musulmane de pe coasta de est a Africii

Termen din swahili răspândit pe toată coasta de est a Africii

În swahili în original

Unt clarificat, folosit în bucătăriile indiană și levantină

Unitate monetară din India și Pakistan cu valoarea de 1/16 dintr-o rupie; a fost scoasă din circulație odată cu trecerea la sistemul zecimal.

Spirit (în limba arabă în original)

Denumirea sărbătorii musulmane de Aid (sau Eid) în swahili

Veșmânt lung purtat de bărbați (în swahili în original)

2. FREDERICK

Frederick Turner era în drum spre moșie când a auzit vestea. Se ducea la moșie în fiecare marți dimineață, dacă evenimentele i-o îngăduiau. Evenimentele erau scrisorile și rapoartele și lectura, în mare parte plicticoase și pașnice și în totalitate pasibile de amânare, așa că, în realitate, de când primise postul în oraș nu ratase nici un drum călare până la moșie. Se ducea dimineața, stătea acolo după-amiaza și seara și se întorcea devreme în dimineața următoare. Asta îl ajuta să se mențină informat, să vadă ce se petrece cu ochii lui, iar pe administrator, Burton, îl ținea în priză, nu c-ar fi fost sub autoritatea lui directă. Burton fusese cel care-l vizitase când era abia de o săptămână în oraș; venise să-și ia corespondența și-l invitase să treacă pe la moșie oricând voia. Întrucât erau singurii englezi de acolo, simțea și o anume obligație pe lângă plăcerea excursiei călare. Burton era un tip afabil și destul de conștiincios, de înălțime medie, cu o față rotundă înroșită de la soare, solid și cu maniere greoaie. Arăta fix ca un fermier englez ars de soare. Era foarte priceput și inventiv în domeniul lui, putea fi numit chiar om de știință dacă luai în calcul toate proiectele lui experimentale, iazuri, scocuri și bazine pentru puiet, dar avea un aer reținut, cumva împovărat, și o înclinație de a despica firul în patru care-i sugera lui Frederick că avea să dea de necaz dacă era lăsat singur prea mult timp. Uneori avea o privire stranie, ca și când ar fi privit în față nebunia. Frederick era de părere că Burton îi aștepta cu plăcere vizitele, pentru companie, conversație și prilejul de a bea altfel decât singur. Nu numai că era singurul englez din district; era singura companie posibilă, restul fiind *bohras*[18] din Gujarat și arabii, precum și, desigur, corciturile băștinașe. Ar fi fost absurd să nu socializeze cu el.

Principalul lui subiect de discuție era Protectoratul Uganda, cu podișurile și lacurile lui și toate fermele care aveau să fie înființate acolo după ce se termina calea ferată. În opinia lui Burton, acesta era rostul Protectoratului. Politicienii și

gazetele adorau limbajul pompos al manevrelor globale, așa că pentru ei și ceilalți stăpâni ai lumii care nu se ridicau din fotoliul lor comod, Protectoratul Uganda și calea ferată erau menite să păzească izvoarele Nilului de măgăriile francezilor. Pentru Burton și, din câte spunea, pentru mulți alți oameni cu capul pe umeri ca el, scopul era acela de a deschide accesul la podișul din interiorul continentului, întotdeauna vizat de planurile de ocupație ale europenilor, actualmente locuit fără nici un drept de niște vagabonzi din epoca de piatră și de niște ciobani însetați de sânge. Burton folosea limbajul acela dur când voia să arate că nu era câtuși de puțin sentimental în privința lumii, de obicei după un pahar sau două. Frederick nu fusese încă pe podiș, deși se gândea să se ducă într-o bună zi, numai ca să arunce o privire. Asta era munca pe care și-o dorea Burton, să administreze o moșie imensă, ca acelea pe care le văzuse în Eastern Cape în Africa de Sud. Frederick nu era convins că Burton avea tot ce-i trebuia. Genul acela de autoritate și spirit de comandă, ca să nu mai vorbim de hotărâre și sânge-rece, nu se dobândeau într-o generație sau două decât dacă erai înzestrat excepțional, și Burton petrecuse deja destul timp cu muncitorii, în reprizele lor de dans și bătut în tobe, ca să demonstreze că nu era prin nimic excepțional.

De asemenea, era o plimbare plăcută până la moșie. Călărea în cele mai multe după-amiezi, spre nord de-a lungul plajei, care era netedă pe kilometri întregi, până la fluviu, sau spre sud, în jurul golfului până la promontoriu, dar traseul spre moșie avea unele porțiuni dificile și-l menținea în formă. Îi dădea de furcă și armăsarului lui, Majnoon, exact ce-i trebuia diavolului nărăvaș. Îngrijitorul cailor săi, Idris, călărea alături de el pe iapa Sharifa, deci ambii lui cai pursânge arab beneficiau de un antrenament zdravăn cel puțin o dată pe săptămână. Adusese atât caii, cât și pe Idris din India, lucru pe care-l regreta amarnic. Nu pentru că patrupedele i-ar fi făcut necazuri, nici Idris, de altfel, în pofida minei sale lugubre, ci din cauza teribilelor insecte din zonă, de la ale căror mușcături caii începeau cu febră și edeme și sfâr-

șeau cu paralizie și moarte. Numai măgarii supraviețuiau prin părțile acelea.

Caii lui erau superbi, și l-a mâhnit să afle ce soartă îi aștepta, dar era prea târziu, îi adusese deja cu el. Fusese o prostie din partea lui să nu se intereseze dinainte. Dacă ar fi știut când era încă în India, ar fi făcut aranjamentele cuvenite, probabil ar fi ieșit chiar în câștig. Îi cumpărase la un preț foarte bun. Un moșier sindhi avea probleme cu un transport de bumbac pe care trebuia să-l livreze unei companii britanice, iar Frederick îl ajutase. La rândul lui, moșierul îi oferise să cumpere armăsarul pursânge și adăugase iapa la un preț care o făcea aproape un dar. Era pentru *memsahib*[19], când se întorcea din călătoria acasă, îi zisese. (Numai că, din păcate, Christie nu se întorsese.) Un gest excesiv de generos, ar putea părea, dar ospitalitatea și recunoștința orientale pot fi înțelese greșit, mai ales când i se adresează unui oficial guvernamental. Desigur, sunt exemple celebre care să trezească bănuieli de corupție – Clive, Hastings[20] și nababii lui Thackeray –, dar acei gentlemeni jefuiau vistieriile de stat și goleau depozite, pe când Frederick nu făcuse decât să grăbească unele proceduri. Mărinimia moșierului era legată mai curând de un mod de viață mai elegant, se gândea el, o atitudine față de obligații pe care Anglia o pierduse deoarece conducătorii ei erau certăreți și invidioși.

Idris a venit odată cu caii, sau poate că-i iubea prea mult ca să se poată despărți de ei. Numele lui însemna „statornic" și „sincer", îi spusese moșierul, după un personaj din Cartea Sfântă. Frederick nu avusese timp să studieze Coranul, dar era limpede că numele i se potrivea perfect servitorului său. Era slab și vânos și nu prea zâmbitor, dar cailor le arăta o afecțiune imensă, de parcă ar fi fost din același neam. O vreme Frederick a visat să întemeieze o dinastie ecvină, dar Sharifa a refuzat să coopereze, în ciuda eforturilor susținute ale lui Majnoon. Însă nu era totul pierdut pentru bietele animale. Trimisese vorbă la clubul din Mombasa și primise răspuns de la un anume domn Cowan, care, cu postul la Fort Smith, venise pe coastă în vacanță. Frederick îl invitase pe

domnul Cowan să vină să inspecteze caii el însuși. Mombasa era la numai două zile de navigat.

Pe Idris nu-l entuziasmau excursiile săptămânale la moșie; spunea că lui Majnoon și Sharifei nu le plăcea acolo pentru că-i enervau broaștele. Erau o mulțime de broaște din cauza bazinelor de irigație, însă Frederick suspecta că Idris, care, cu stilul lui din Rajputana, era mofturos și nu accepta orice companie, detesta moșia. Refuza să doarmă în barăcile muncitorilor care, trebuie spus, erau în majoritate foști sclavi. Cu câțiva ani în urmă fuseseră ademeniți să-și părăsească stăpânii și găsiseră de lucru la Compania Indiilor de Est, cât timp regiunea era încă stăpânită de Companie. De când fusese declarat Protectoratul, nu se mai punea problema sclaviei, desigur. Burton îi învăța să joace crichet și visa să provoace orașul la un meci când indienii de acolo aveau să reușească să formeze o echipă. În orice caz, Idris refuza să doarmă în barăci. În schimb, odată ce termina cu îngrijirea cailor, își petrecea serile așezat pe treptele verandei, în raza vizuală a patronului său, citind din Coran la lumina felinarului sau moțăind, așteptând să se termine seara. La o sută de metri mai încolo, dinspre barăcile muncitorilor se auzeau râsete și discuții care se transformau adesea în certuri, așa cum se întâmplă când stau de vorbă bărbați fără femei. Felinarele presărate pe pajiște emanau lumina blândă, aurie a fitilurilor îmbibate în ulei de cocos. Uneori Burton încerca să-l convingă pe Idris să se alăture oamenilor lui sau îi oferea în glumă o băutură, însă Idris refuza ambele propuneri cu o politețe sobră. Frederick îl înțelegea, iar felul în care-l hărțuia Burton i se părea dezgustător. Când venea vremea să se culce, Idris se furișa la grajdul pe care Frederick îl amenajase anume pentru vizitele lui săptămânale și-și punea așternutul pe platforma construită deasupra.

Idris a fost cel care, la scurt timp după ce plecaseră, s-a grăbit să-l ajungă din urmă ca să-i spună despre bărbatul rănit. Când au cotit spre nord înainte de piață, ca să evite ulițele puturoase și întortocheate din jurul ei și prăvăliile înghesuite și mizerabile, au trecut pe lângă biroul wakilului Bohra Siddiq. Frederick știa că acolo lucra wakilul, era trea-

ba lui să știe. În oraș erau numai doi wakili. Dar știa și că wakilii indieni erau alunecoși și hrăpăreți, forme inferioare de viață care se îngrășau ca niște căpușe cu carapacea groasă pe spinarea neștiutorilor și neajutoraților. Îi văzuse în India, reprezentanți ai stăpânirii cu numele, dar escroci și cămătari în realitate. Era pregătit să aibă relații oficiale cu acea ființă unsuroasă, dar asta nu însemna că trebuia să o cunoască atunci când era în timpul liber, la plimbare. Wakilul a ieșit când i-a văzut trecând pe stradă și a strigat ceva, însă Frederick nu l-a băgat în seamă. A strigat iar; de data asta Idris a zis și el ceva și s-a oprit să asculte răspunsul. Frederick știa că vorbeau în kutchi[21] și, auzind cuvântul *angrez*, a presupus că vorbeau despre el, făcând vreo glumă puerilă. Apoi Idris s-a grăbit să-l prindă din urmă ca să-i spună în engleza lui brutală că un *angrez* era rănit foarte grav.

Siddiq însuși i-a condus. Întâi a închis și a încuiat ușile imense, cu ghinturi, ale biroului său, și-a potrivit cascheta cu fireturi de aur și, cu un gest pompos, i-a invitat să-l urmeze. Frederick a rânjit zeflemitor la vederea omulețului cocoșat. Când acesta a luat-o spre păienjenișul de străduțe care ducea la piață, l-a strigat să aștepte. Majnoon avea să demonstreze că-și merita numele[22] pe acele ulicioare desfundate și înghesuite, așa că Frederick a descălecat și i-a întins frâiele lui Idris. I-a aruncat acestuia o privire, așteptându-se să observe pe chipul lui neliniște sau îngrijorare că stăpânul său pleca de unul singur prin cartierul băștinașilor, având drept călăuză un indian necunoscut, însă Idris părea netulburat. A coborât și el din șa, a luat frâiele și aproape instantaneu a pornit spre umbra unui copac. Frederick l-a urmat pe wakil zâmbind în sinea lui, puțin dezamăgit că Idris nu se arătase mai preocupat. Era un tip dur, de asta îl și angajase, dar simțea că-i purta de grijă și ținea la el. Idris părea să se vadă într-un soi de alianță cu stăpânul său, un pact la care devenise parte atunci când acceptase să primească salariu de la el și să-l urmeze ca îngrijitor al cailor. În străvechiul lui cod de onoare, nu era nici pe departe un personaj atât de umil ca o slugă de rând. Frederick îl surprindea uneori scrutându-l cu o privire pe care n-o putea descrie decât emoțio-

nală, chiar devotată și statornică, denotând o dragoste bărbătească. Și Burton surprinsese această privire, iar Frederick fusese încântat să-l audă odată spunând: „Omul ăsta o să moară pentru tine". Se întreba ce avea să facă Idris după ce vindea caii. Și-a notat în minte să se intereseze de familia lui și să-i dea un cadou pentru ei.

Wakilul care mergea înaintea lui era un bărbat slab, ridat, cu tenul deschis la culoare; curbura accentuată a șirei spinării putea fi pusă pe seama unei vieți de corupție, s-a gândit Frederick. („Un moș scofâlcit șiret ca o maimuță", și-a spus el repetând în cap vorbele de două sau trei ori, ca să nu le uite până ajungea la toc și hârtie.) Purta o haină albă de bumbac încheiată până sus, pantaloni strâmți, papuci de piele maro și cascheta verde cu fireturi de aur. Mișcările lui erau largi și variate, prea multe înflorituri și plecăciuni și zâmbete largi pentru gustul lui Frederick. Ceva îl ducea cu gândul la unul dintre personajele potrivit de sinistre ale lui Dickens – da, „unsuros" era un cuvânt care-l descria bine. Într-o clipită pătrunseseră pe ulițele înguste și sinuoase din orășelul părăginit al băștinașilor; acoperișurile aproape că se întâlneau deasupra capului lui. Își luase postul în primire de aproape patru luni, însă asta era numai a treia oară când se aventura pe străduțele acelea duhnitoare. Pavajul era atât de erodat de ploaie și de apa de canalizare care curgea în șiroaie lipicioase și acoperit de atâta mizerie, că Frederick trebuia să fie atent la fiecare pas. De îndată ce au intrat în labirintul sumbru, a fost înconjurat de un zumzet, un zgomot fără cuvinte, ca și când ar fi pătruns într-un spațiu închis unde foarte mulți oameni mormăiau aproape în șoaptă. Era o hazna, mirosea a gunoi și canalizare. Trebuia pur și simplu ras de pe fața pământului, însă el nu avea fonduri pentru asemenea lucrări.

S-a silit să respire cât mai superficial, deși instinctul îl îndemna să înghită guri imense de aer ca să-și domolească senzația de sufocare. Oamenii îi aruncau o privire, apoi se întorceau să se mai uite, și auzea strigătul „*Mzungu!*" precedându-l. Cei care ședeau în fața casei se ridicau surprinși și poate neliniștiți. Un bătrân a venit spre el și i-a să-

rutat mâna. Lui Frederick nu-i erau străine aceste gesturi de devotament. Uneori, băștinașii în vârstă îi sărutau mâna deoarece îl luau drept englezul care eliberase sclavii, cu câțiva ani înainte. El nu descuraja aceste expresii ale respectului. Nu făceau nici un rău și ușurau unele situații. Vedea rânjete în toate părțile; nu putea ști dacă erau amabile sau batjocoritoare, dacă erau amuzați de bătrâni sau îl luau peste picior. Vânzătorii de la prăvăliile minuscule îl strigau oferindu-i mărfurile lor mizerabile, lucruri care era de necrezut că le puteau asigura pâinea de fiecare zi: o grămăjoară de cărbuni, două portocale, câteva ouă și, cel mai puțin atrăgător dintre toate, vânzătorul murdar și zdrențuros ce stătea ghemuit peste ele.

Copiii fluturau din mâini disperați și încercau să-i taie calea, strigându-l: „*Mzungu! Mzungu!*" de parcă altfel ar fi putut să nu-i vadă. A mai auzit și alte cuvinte, dar nu le-a prins înțelesul. Se străduia din răsputeri să nu priceapă. „Lasă-i să-și zbiere măscările, de ce nu, dacă asta îi ajută cu ceva", se gândea. Vocile lor îl iritau, ca bâzâitul insectelor sau behăitul animalelor, ca scâncetele prostituatelor decrepite de pe o alee întunecată de la docurile din Londra. Banianul[23] din fața lui își flutura frenetic brațele spre mulțime, zbierând scos din fire, afișându-și demonstrativ graba și nerăbdarea. Lui Frederick îi venea să-i împungă fundul cu cravașa și să-i spună printre dinți să se poarte mai demn, căci altfel avea să-i facă de râs pe amândoi. El mergea cât de repede putea, păstrând nu mai puțin de doi pași între el și wakilul din față, sperând că forța irezistibilă a impulsului acestuia avea să le deschidă o cale prin gloată. Deși nu era un tip foarte înalt, Frederick era în formă și puternic, așa că nu-l deranjau cu adevărat mulțimile și zgomotul lor. Îl deranja mai mult posibilitatea de a fi pus într-o situație ridicolă în caz că aluneca în rigolele mocirloase sau era lovit de vreun nebun religios. În partea aceea a lumii nimeni nu avea nevoie să i se aducă aminte cât de necruțătoare era puterea britanică, iar dacă uitau, evenimentele teribile de la Omdurman[24] din anul precedent, despre care vestea ajunsese până aici, aveau să-i aducă rapid cu picioarele pe pământ. Dar uneori mulțimile băștinașilor erau

îngrozitor de agitate, ca niște găini fără cap, așa că i se părea util să le dedice gânduri mânioase și urâte ca să-și stăpânească neliniștea.

Se întreba cine era rănitul. După toate probabilitățile, era cineva de la misiunea luterană din nord, din deltă, care rămăsese pe poziții chiar și după semnarea acordului de împărțire a sferelor de influență din 1886[25] și plecarea garnizoanei germane. Cu câțiva ani înainte de sosirea lui, așa auzise de la Burton, masaii comiseseră un masacru nu departe de acolo, iar misionarul metodist, soția lui și vreo douăzeci de oameni pe care-i aveau în grijă pieriseră. Era un tip neînfricat, mergea peste tot doar cu o umbrelă deschisă, umbla cu barca în sus și-n jos pe fluviu de parcă n-ar fi auzit niciodată de crocodili și de săgețile otrăvite. Trebuie să-și fi câștigat respectul băștinașilor, pentru că nu i-au atacat, ba unii chiar au venit la misiune și s-au alăturat personalului. Era un deznodământ mai puțin obișnuit decât își imaginau majoritatea oamenilor – ca misiunea să salveze suflete –, cel puțin din experiența lui.

Chiar și așa, era uimitor că masaii atacaseră atât de aproape de coastă și că aleseseră drept victime un slujitor smerit al Domnului și turma lui. Ei bântuiau prin ținuturile vaste din interior, ca și când ar fi fost un teren de joc primitiv pentru sporturile lor sângeroase. Cum era versul acela din „Mont Blanc“ de Shelley, cu stâncile uriașe răspândite în jurul muntelui, ca și când peisajul sălbatic ar fi fost terenul de joacă al zeităților minore ale pământului – cutremurul și furtuna? Masaii erau zeitățile minore recalcitrante ale peisajului uscat din interiorul acelui ținut. Opinia generală era că masaii făceau raidurile acelea numai ca să fure vite, așa cum leii atacă numai pentru hrană, dar Frederick era de părere că și unii și alții aveau o înclinație spre sânge și cruzime; se ruga să nu fie nevoit niciodată să-și verifice teoria. Ar fi putut să fie un raid masai la misiunea luterană, sau, dacă nu masai, vreun alt trib pus pe jaf, galla sau somalezi sau altă bandă rătăcitoare de pierde-vară. Fluviul îi aducea spre coastă ca o pâlnie, așa cum canalizau apele curgătoare triburile barbare din cele mai vechi timpuri.

Pe de altă parte, fusese înștiințat de la Mombasa că metodiștii plănuiau o altă misiune, de data asta mai aproape de oraș, astfel încât să poată pescui în siguranță, iar un anume reverend Holiday urma să sosească la un moment dat. Dar când bunul reverend era gata să-și ia postul în primire, avea să aleagă fără îndoială calea maritimă în locul celei terestre. Amărâtul ăsta despre care-i vorbise Idris părea să fi rătăcit prin interior.

Nu, imaginea care i se contura în minte în timp ce-și croiau drum printre mormane de gunoi și case dărăpănate cu uși putrezite era aceea a unei trupe soioase de băștinași loiali stând lângă o targă pe care o improvizaseră ca să-și ducă bunul preot în siguranță. Asta l-a dus cu gândul la cei doi zanzibarezi devotați care, cu câțiva ani în urmă, căraseră trupul îmbălsămat al doctorului Livingstone mii de kilometri, de la marile lacuri până pe coastă, la Bagamoya. Întâi i-au scos inima și i-au îngropat-o în locul unde murise, apoi au îmbălsămat trupul. Cum de le-a trecut prin minte? De unde le-a venit celor doi hamali băștinași ideea unui gest simbolic atât de măreț? Să ne închipuim doi muncitori de la fermă sau de pe un șantier din Anglia având o asemenea inițiativă. Poate că bunul doctor lăsase instrucțiuni, dar chiar și așa, de ce nu azvârliseră trupul în cea mai apropiată mlaștină înainte de a se întoarce acasă? Ce om sfânt fusese, dacă le inspirase o asemenea fidelitate oamenilor săi! La picioarele lui era o trupă soioasă de copii vagabonzi și trântori, deși sentimentul predominant trebuie să fi fost nu fidelitatea, ci curiozitatea morbidă față de suferință și senzațional care afecta mințile leneșe și goale.

Aleea s-a terminat brusc, iar în fața lui a apărut un teren luminos, acoperit cu nisip. S-a oprit deodată, frapat de frumusețea acelui spațiu deschis. Cineva s-a repezit asupra lui din spate; fără să se uite, a lovit cu cravașa și a simțit că lovise carne și os. A răsunat un țipăt ascuțit, un scâncet copilăresc, urmat de un hohot de râs, și Frederick nu și-a putut reține un zâmbet. În capătul îndepărtat al terenului era o moschee micuță, văruită în alb, cu un drum care trecea pe lângă ea. Cele două ferestre cu obloane și ușa, care era între-

deschisă, erau vopsite într-un albastru mediteraneean superb, precum rochia Fecioarei într-un tablou de Tițian. În capătul dinspre ei al terenului, în dreapta, era o cafenea murdară de funingine, cu mese cu blat de marmură și bănci afară. Ce căutau niște mese cu blat de marmură în locul acela? După cafenea se înșirau căsuțe din piatră, unele cu etaj, restul modeste, dar curate și într-o stare de întreținere decentă. Altă alee dădea în terenul viran, și acum a văzut că mai erau și altele, venind din toate părțile. În stânga lui erau alte căsuțe, cu perdelele ce țineau loc de ușă fluturând în briza care părea să vină dinspre drumul lat care se întindea în partea cealaltă a moscheii spre terenurile cultivate din depărtare. Frederick simțea briza de acolo unde se afla; unde era și de ce nu-i spusese nimeni despre acel loc plăcut din orașul dărăpănat? A încercat să-l localizeze mintal pe harta din biroul lui. Wakilul, care se oprise la rândul său și se întorsese spre el, arăta dincolo de căsuțele din stânga lui Frederick, zâmbind și dând din cap mândru.

– Domnule, a zis poftindu-l să-l urmeze cu gesturi largi care subliniau însemnătatea momentului.

Mulțimea care-i însoțise până acolo s-a împins pe lângă ei și s-a răspândit pe terenul viran, cu fața spre direcția indicată de wakil. Pe măsură ce înainta în spatele funcționarului, Frederick a văzut o prăvălioară, o *duka*, unul dintre acele magazinașe înghesuite cu de toate care proliferau în orașele indiene și pe care negustorii indieni le aduseseră în această parte a lumii. Nu erau toate deținute de indieni, și comercianții din Hadhramut[26] erau tari la genul acesta de negoț, dar ideea le aparținea indienilor. Se întreba dacă asta explica ordinea ce domnea acolo, dacă asta era o enclavă indiană. Pe unde ajungeau indienii venea și prosperitatea, deși, evident, depindea de categoria din care făceau parte respectivii. În Zanzibar văzuse specia de măturători de străzi care colcăia în orașele indiene, trăind într-o penurie degradantă, cerșind, scâncind și insistând enervant; de asemenea, majoritatea vânzătorilor de la chioșcuri erau indieni. Dar, în mare, ideea era corectă: adu categoria potrivită de banian în districtul tău, și prosperitatea va veni cu siguranță.

Erau doi sau trei clienți în fața prăvăliei și niște bătrâni așezați pe o bancă alături. Frederick s-a întrebat de ce se îndreptau spre magazin; poate ca să ceară indicații. Deocamdată nu se zărea nicăieri trupa soioasă de purtători loiali de targă. A mărit pasul ca să meargă în rând cu wakilul. Văzându-i, bătrânii s-au ridicat, la fel și *dukawallah*, prăvăliașul, care a coborât iute de pe platforma de deasupra mărfurilor lui. Făceau asta temători și respectuoși ori de câte ori se apropia vreun european, și Frederick înțelegea de ce. Ca la un semn, toți au început să vorbească deodată și să-i arunce priviri precaute. Wakilul alterna un ton ferm, imperativ față de *dukawallah* cu clătinări perspicace și înțelegătoare din cap. După câteva schimburi de replici la această intensitate dramatică, în timp ce Frederick tot nu avea habar ce se petrecea, *dukawallah* s-a întors în prăvălie și, prin spate, până la poarta curții lui. Wakilul a intrat primul, apoi l-a poftit pe Frederick să-l urmeze. Unul dintre bătrâni ținea mulțimea la respect cu bastonul, dar se îmbulziseră în prag, unii cocoțându-se chiar pe zidul curții.

Totul era absolut neașteptat. Frederick a ştiut, cu o clipă înainte să pătrundă în curte, că rănitul era înăuntru, dar a ştiut-o numai în acea clipă, aşa că n-a avut timp să-şi ajusteze așteptările. A văzut un tip cu barbă și părul lung zăcând pe o rogojină sub un umbrar din paie, acoperit de la picioare până la umeri cu un cearșaf crem cu bordură alb cu roșu. Culorile acelea aveau ceva clasic și antic, amintind de o togă romană. Capul bărbatului era întors pe o parte, gura era ușor deschisă, epuizată și chinuită, într-o atitudine atât de familiară, încât era aproape blasfematoare. Alături de el pe rogojină ședea o femeie cu picioarele strânse și trupul acoperit complet de o rochie verde uzată. Era pe punctul de a se ridica, însă părea nehotărâtă, încremenită de uimire. Și-a întors capul în partea cealaltă când au intrat ei și și-a tras șalul peste partea inferioară a feței, dar Frederick văzuse destul ca să știe că era o femeie cu înfățișare agreabilă la vreo treizeci de ani, probabil de producție locală mixtă, cu acel luciu maroniu al pielii care sugera origini bajun[27] ori somaleze. Ghicind că era soția prăvăliașului, i-a urat în gând acestuia să se

bucure de ea. Preț de o secundă, nici măcar o secundă, abia o străfulgerare, s-a gândit la Christie, aflată în Anglia, și i s-a făcut dor de ea. Nu, nu dor, mai curând o singură bătaie de inimă mai puternică decât celelalte. Avea să se gândească la ea cum trebuie mai târziu.

S-a lăsat într-un genunchi lângă rănit și i-a atins gâtul într-o parte. Era cald, cu un puls puternic, dar nu părea să aibă febră. Bărbatul a deschis ochii și a scos un geamăt surd, sfârșit. Suna ca un behăit stins, croncănitul jalnic al unui animal pe moarte. Femeia a spus ceva, și când Frederick a ridicat privirea spre ea, a încuviințat din cap, de parcă ar fi vrut să-l liniștească. A tras cearșaful ca să vadă dacă era sânge sau vreo rană, însă nu se vedea nici un semn pe corp, doar slăbiciune extremă și praf. Când s-a ridicat și a privit în jur, a fost frapat dintr-odată de bizareria situației: el în locul acela, în curtea acelor oameni, încălțat cu cizmele de călărie perfect ceruite, bătându-și nerăbdător cravașa de coapsă, înconjurat de oamenii aceia necunoscuți, cu pielea închisă la culoare, față de care simțea o mânie inexplicabilă, și cu un bolnav la picioare. Era o ciudățenie familiară, ca și când o parte din el ar fi privit din exterior, dar acum se impunea să n-o bage în seamă. S-a dezbărat de această senzație, pe care a clasat-o drept nehotărâre și slăbiciune împotriva impulsului omenos, și a mimat o targă cu brațele.

– Trebuie să-l ducem de aici, a spus, vorbindu-i mai întâi wakilului și abia apoi întorcându-se spre prăvăliașul rotofei, cu o mină tristă. Trebuie să-l ducem de aici imediat. *Jaldi, jaldi.* Repede, repede, a repetat, mimând ridicarea trupului și cărarea lui în afara curții.

Cumva wakilul a preluat conducerea operațiunii și a organizat-o vorbind cu un calm și o autoritate care l-au surprins pe Frederick după scălâmbăielile slugarnice de mai devreme. Deși nu putea înțelege nici o vorbă, avea impresia că bărbatul reușea să pară calculat și totuși corupt. S-a produs haosul obișnuit, cu zgomot și oameni foindu-se de colo-colo, dar până la urmă trei bărbați l-au ridicat pe bietul străin cu tot cu rogojină și s-au pregătit să pornească.

– Unde-s lucrurile lui? a întrebat Frederick. Avutul. Unde-i avutul lui? Ce avea cu el.

Wakilul a făcut tot ce-i stătea în puteri, dar n-a izbutit să scoată nimic de la *dukawallah* și nevasta lui. A țipat la ei și a clătinat dramatic dintr-un deget, acuzându-i de furt sau, mai probabil, s-a gândit Frederick, asigurându-se că aveau să-i păstreze partea lui. Englezul a adăugat câteva cuvinte aspre și s-a încruntat la *dukawallah*, fără să obțină rezultatul scontat. Când o parte a mulțimii li s-a alăturat zbierând tot felul de aiureli, Frederick a hotărât că trebuia să-l ducă pe om la adăpost înainte ca isteria să-i cuprindă pe toți. Aveau să se întoarcă mai târziu după lucrurile străinului, i-a zis wakilului, când sărmanul om avea să fie în stare să spună ce pierduse.

Când procesiunea a ieșit din labirintul de străduțe, Frederick l-a găsit pe Idris așezat sub uriașul manghier din piață, cu un public format din copii care se uitau în tăcere la cai. S-a ridicat pe loc zărind alaiul, dar s-a ținut deoparte, așteptând instrucțiuni. Lui Frederick i-a plăcut acea dovadă de disciplină. A îndreptat cravașa în direcția casei, iar Idris a încălecat pe Sharifa și a pornit la drum. Prezența lui sporea dramatismul scenei, și când au ajuns la casa lui Frederick totul se transformase într-o procesiune medievală. Nu le-a fost ușor să scape de toată lumea, mai ales de wakil, însă Idris și slujitorul, Hamis, au reușit să-i închidă în holul de la parter și să-i disperseze treptat, dându-le monede celor care ajutaseră la transportarea bolnavului. Acesta fusese instalat în camera de oaspeți și începea să-și vină în fire. Bărbații îl așezaseră pe pat încă învelit în vechea rogojină de paie, precum Cleopatra adusă pe furiș în camera lui Marc Antoniu. Când l-a desfășat, Frederick a constatat că era încă acoperit cu cearșaful crem cu roșu; acum a avut răgaz să observe că pânza era țesută manual și groasă, probabil nouă. A pipăit fruntea bărbatului ca să-i verifice temperatura, moment în care acesta a deschis ochii și l-a privit.

– Cum te simți, amice? l-a întrebat Frederick cu blândețe.

– Ai fost vreodată în Seychelles?

Întrebarea complet neașteptată și accentul englezesc inconfundabil l-au făcut pe Frederick să zâmbească larg.

– N-am avut norocul ăsta, a răspuns, ușurat că nu avea de-a face cu vreun fanatic luteran.

– Prin părțile astea trebuie să fiu mereu atent, pentru că ticăloșiile te pândesc la fiecare pas, după cum o știi foarte bine, desigur, a zis Frederick înainte de a trage cu poftă din trabuc. A suflat fumul într-un gheizer debordant, iar priveliștea l-a umplut de încântare. Trebuie să-ți spun că mă bucur enorm că te-ai întors pe tărâmul celor vii, dragul meu Pearce. E o adevărată minune să te văd așezat acolo, în stare bună, după halul în care te-am găsit. Să-mi zici când nu mai poți. Nu mă lăsa să te obosesc. Bineînțeles, mor de curiozitate să aflu prin ce aventuri ai trecut, dar avem timp berechet. Cred că te-ai descurcat uimitor, să te repui pe picioare atât de repede, dar nu trebuie să exagerezi cu efortul. Măcar se pare că n-ai luat nici o boală. Dar trebuie să fi stat în soarele ăla cumplit zile în șir, și asta îți poate da o durere de cap destul de urâtă, din câte știu. Ei bine, important e că nu ești rănit. De fapt, amice, aș spune că ai avut un noroc chior să scapi teafăr. În interior umblă niște tâlhari de toată spaima. Îmi imaginez că, într-un fel sau altul, ai reușit să eviți să fii văzut în cursul călătoriilor tale solitare, altfel n-ai fi aici. Știi, când am primit vestea m-am gândit că e unul dintre misionarii de pe malul fluviului, luteranii. Au fost niște atacuri teribile acolo acum câțiva ani, și tot circulă zvonuri despre niște bande de abisinieni puși pe rele care trăiesc din jafuri și luarea de sclavi. Slavă Domnului că n-ai dat peste ei, deși un european e mai în siguranță în mâinile lor decât orice alt om. Oricine altcineva ar ajunge direct la piața de sclavi din Harar, dar despre noi se știe că nu tratăm cu blândețe chestiile de genul ăsta.

Frederick a tras iarăși din țigara de foi, după care a scuturat nepăsător scrumul pe podeaua verandei. Briza se domolise după lăsarea întunericului, dar își făcuse treaba, așa că aerul era parfumat și umed. Dedesubt, marea se repezea în golf în valuri lungi, arcuite.

– „Ai fost vreodată în Seychelles?“ a zis Frederick chicotind. O introducere hazlie. Astea au fost primele tale cuvinte

când ți-ai venit în fire, îți amintești?

– Da, a spus Pearce cu un zâmbet obosit. Și tu ai zis: „N-am avut norocul ăsta".

– Din păcate, nu. Vezi valurile alea? Nu e nici un recif în golf, lucru foarte neobișnuit prin părțile astea, din cauza fluviului care se varsă la câțiva kilometri mai la nord. Nu e nimic între locul unde ne aflăm acum și Seychelles, în est. Acolo s-au născut valurile pe care le vedem. Am auzit că e un loc minunat, rămas intact, în ciuda francezilor și a misionarilor, un fel de paradis din Mările Sudului. Ai fost acolo?

– Nu, a zis Pearce.

– *Le coco de mer*, a spus Frederick gânditor. Pare dezgustător ca idee, un fruct care arată ca niște organe genitale. Poți să fii sigur că francezii o să descopere niște insule unde până și flora e desfrânată. E drept, pe astea nu le-au descoperit ei, presupun, trebuie să fi fost realizarea noastră, dar nu încape nici o îndoială că, atunci când au văzut ce fructe cresc acolo, au știut că trebuie să întemeieze o colonie.

Frederick și-a umplut iar paharul și s-a uitat spre Pearce, doar din politețe, deoarece nu i-ar fi îngăduit să bea nici dacă ar fi cerut. Pearce stătea lăsat pe spate în fotoliu, iar la lumina strălucitoare a lămpii cu kerosen Frederick nu-și putea da seama dacă nu cumva ațipise.

– E minunat, a șoptit Pearce. Oceanul.

– Într-adevăr. Știi, nu e nimic cale de o mie de mile, până ajungi în Seychelles. Și totuși e o mare atât de cuminte! Așa e Oceanul Indian, cel puțin în partea asta, un iaz în comparație cu Atlanticul feroce. Începe să se agite înainte ca vântul dinspre nord-est să se stabilizeze, cam prin noiembrie. Atunci, portul e inutilizabil, din câte am aflat. Asta era chiar înainte să vin eu, și chiar și acum vântul suflă destul de tare uneori. Sunt aici de numai patru luni, dar da, marea e cea mai bună chestie din locul ăsta. Ca să fiu sincer, nu mai e mare lucru în afară de ea. Pământul nu-i rău, dar e prea nisipos și într-un strat subțire; plouă destul, dar nu-i poți face pe oameni să muncească așa cum ar trebui. Nu-i poți mobiliza să facă nici un efort. De vină e sclavia. Sclavia și bolile care le macină puterile, dar în primul rând sclavia. În sclavie

au învățat să fie leneși și să se sustragă, iar acum nu pot concepe ideea de a munci cu zel sau responsabilitate, chiar dacă sunt plătiți. Ceea ce trece drept muncă în orașul ăsta sunt niște bărbați care șed sub un copac așteptând ca fructele de mango să se coacă. Uită-te la ce-au reușit să facă fermele Companiei. Rezultate excepționale. Noi plante cultivate, irigații, rotația culturilor – dar pentru asta au trebuit să-i convingă pe oameni să-și schimbe cu totul modul de gândire. Avem nevoie de niște moșii britanice aici, și cred că n-o să mai dureze mult până apar. Latifundiarii arabi n-o să aibă de ales, o să trebuiască să vândă în curând.

– Da, a zis Pearce.

Frederick a sorbit din pahar și a tras din țigara de foi în tăcere. Când Pearce a scos un mormăit surd, a luat-o ca pe o rugăminte de a continua.

– Orașul a fost părăsit practic timp de un secol, după ce portughezii au construit Fort Jesus și au mutat totul la Mombasa. Au fost teribil de nerecunoscători, dacă stai să te gândești. După aia, acum vreo patruzeci de ani, sultanul Majid al Zanzibarului a avut ideea strălucită de a învia orașul pe post de colonie pentru plantații. În teorie, desigur, era suveran peste toată coasta. Așa că și-a trimis arabii și o trupă de mercenari din Belucistan, plus câteva mii de sclavi. Recoltele din primii zece ani au fost excelente, așa că au fost trimiși alți și alți sclavi, iar localnicii au început să atace triburile din preajmă ca să facă rost de mai mulți. Orașul a redevenit prosper și s-au făcut averi imense. *Bohras* au venit să facă negoț, și știi cum spun eu întotdeauna, dacă vezi un comerciant indian stabilindu-se undeva, poți fi sigur că în locul ăla se pot face bani. Indienii sunt aici de mult, sau cel puțin erau deja aici când portughezii au venit să-și înfigă crucea. Se spune chiar că pilotul lui Da Gama, luat de aici pentru ultima etapă până la Calicut[28], era un marinar indian. E credibil, deși mai curând era un sclav indian. Sclavii făceau totul, și până și sclavii aveau sclavi.

În acea perioadă Compania a primit licența de funcționare și și-a început activitatea. Toată lumea poate spune acum că n-avea nici o șansă, dar lui McKinnon și oamenilor lui nu

le era la fel de clar. Cu siguranță, sultanul Zanzibarului nu vedea lucrurile astfel. Nu cred că pe atunci era Majid sultan, de fapt, sunt sigur că nu era el. Poate, Barghash, sau mai probabil succesorul lui, nebunul, Mahound, ceva în genul ăsta. El, oricum l-o fi chemat, voia să profite de pe urma metodelor și științei britanice, așa că a cerut Companiei – sau cineva a cerut în numele lui – să trimită un manager să administreze plantațiile de aici. O greșeală teribilă. Compania a trimis un domn pe nume Tinkle-Smith, sau cam așa ceva, care i-a eliberat din prima clipă pe toți sclavii de pe plantații și apoi i-a reangajat pe toți cei care au vrut, de data asta ca salariați. A fixat prețul eliberării unui sclav și s-a oferit să-i dea cu împrumut acești bani oricărui sclav care accepta să lucreze ulterior pe plantațiile Companiei. Asta i-a înnebunit pe sclavii de pe alte plantații, și majoritatea au fugit, nevrând să muncească nici în ruptul capului. Toți s-au repezit în ținuturile din interior, în vacanță, în loc să accepte munca plătită pe care o oferea Compania. De acum, până și sclavii știau că suveranitatea teoretică a sultanului avea o lățime de numai zece mile, după acordul anglo-german privind sferele de influență. Așadar, tot ce trebuiau să facă era să traverseze ca vântul și ca gândul cele zece mile, după care erau în siguranță în interior. Rezultatul e că arabii au sărăcit. Asta s-a întâmplat cu doar câțiva ani în urmă, opt sau nouă, însă dacă te uiți în jur, poți vedea plantațiile lăsate în paragină. Dar fugarii au început să se întoarcă, e drept, cu țârâita, și-i așezăm pe un teren părăsit de-al arabilor la sud de oraș. Asta creează unele probleme, însă arabii pot numai să bombăne și să plece la Mombasa. Oricum, toate s-ar fi terminat la scurt timp după declararea Protectoratului, în '95. Of, Doamne, ai adormit, a suspinat Frederick auzind sforăitul ușurel al lui Pearce.

Și-a umplut iar paharul și și-a aprins trabucul. Avea să-l lase câteva minute, după care trebuia să-l trezească. Țânțarii l-ar fi măcelărit dacă rămânea să doarmă pe verandă. Dar poate că era obișnuit cu ei, cu țânțarii și gândacii și șerpii. Intuia că Pearce avea o poveste urâtă. Nimeni nu umbla singur decât dacă fusese trimis ca emisar de un grup aflat în că-

lătorie, și chiar și atunci ar fi fost însoțit de un hamal sau doi. Ar fi putut să fi fost jefuit sau abandonat de călăuze. Și într-un caz și în celălalt, ar fi spus ceva până acum, i-ar fi scăpat ceva. Frederick se întorsese la casa prăvăliașului, cu Hamis pe post de tălmaci, și-l interogase pe bărbat până ce fusese aproape de a recurge la violență, dar grăsanul *dukawallah* susținuse cu tărie, în lacrimi spre sfârșit, că Pearce venise cu mâinile goale. Neîndoielnic exista o explicație, însă Frederick bănuia că Pearce se ascundea în spatele epuizării. Nu că n-ar fi fost epuizat, asta era clar și incontestabil. Dormise toată ziua, iar acum dormea iarăși. Nu putuse mânca decât vreo câteva linguri din supa pregătită de bucătar. Poate, i-a trecut prin minte lui Frederick, poate că nu dormea cu adevărat în timp ce sforăia ușurel acolo, pe verandă. Poate că i se ceruse să părăsească o expediție pentru că săvârșise vreo ticăloșie, iar acum, pe bună dreptate, n-avea chef să vorbească despre asta. I-a aruncat o privire bărbatului care stătea lângă el pe fotoliul cu spătarul înclinat. Probabil că aerul lui auster nu avea drept cauză unică privațiunile din ultimul timp, ci și o anume conștiință a propriei importanțe, ceva ce avea legătură cu strădania și principiile. Și-a umplut pentru ultima oară paharul, impunându-și să nu se lase în voia suspiciunilor.

– Încetișor, tinere, a șoptit zâmbind pentru sine. Nu-ți lăsa imaginația s-o ia pe câmpii. Poate că omul ăsta a avut niște experiențe extreme, o întâlnire cu sublimul, ceva ce încă nu și-a găsit drumul spre suprafață.

Frederick era la masa de lucru pe la mijlocul dimineții când l-a auzit pe Pearce în sala de primire de lângă biroul lui. La ordinele lui, dimineața ușile tuturor camerelor erau ținute deschise ca să lase aerul să circule și să păstreze răcoarea. După-amiaza, obloanele din fața casei erau închise, la fel și jaluzelele verandei, ca să oprească lumina soarelui. Frederick se ocupa meticulos de toate detaliile gospodăriei sale. Îi plăcea s-o facă, și chiar și-a repetat cuvântul, „meticulos“, accentuându-l într-un soi de autoparodie. Meticulos. Știa ce cumpărături se făceau, ce se consuma și ce marjă să lase pentru furturi. Întorcea cu mâna lui ceasurile o dată pe săp-

tămână și le verifica să arate aceeași oră. Din când în când măsura densitatea laptelui, ca să se asigure că lăptarul din Cambay nu-l îndoia cu apă. Voia ca slujitorii lui să știe că le cunoștea precis îndatoririle, că era atent la șiretlicurile lor și aștepta de la ei să-i respecte preferințele. Prin urmare, îl avertizase pe Hamis să prevadă încă un tacâm la cină în caz că Burton își făcea apariția și îl auzise pe Hamis ducându-se în camera lui Pearce la opt dimineața, cu o ceașcă de ceai, așa cum îl instruise.

Când l-a auzit pe Pearce în sala de primire, a pus deoparte raportul despre taxele vamale din anul respectiv la care lucra și s-a dus să-l întâmpine. L-a găsit pe verandă, rezemat de un stâlp din colț într-un petic de lumină. Purta o cămașă și niște pantaloni din garderoba lui Frederick, care nu-i veneau bine. Cămașa era prea mare, iar pantalonii erau cu trei sau patru inchi[29] prea scurți. Îi dădeau aerul unui pierde-vară, al unui leneș educat, una dintre epavele umane din Mările Sudului descrise de R.L. Stevenson, mai ales că era desculț și barba îi crescuse în neorânduială. Gândul l-a făcut să zâmbească, deoarece Pearce avea ceva adecvat, ceva din atitudinea lui care nu avea de-a face cu hainele, o anumită degajare sau seninătate, un soi de aplomb.

– N-ar trebui să stai la soare, a spus Frederick. Nu după insolația pe care ai suferit-o, sau ce-o fi fost.

– Îmi pare rău, a zis Pearce mutându-se supus. Te-am deranjat? Te rog să nu te întrerupi din lucru.

– Mă bucur să fiu deranjat, a râs Frederick îndrumându-l spre răcoarea dinăuntru. Scriu un raport despre taxele din cursul acestui an, comparând cifrele cu cele de anul trecut. Pentru imperiu e o statistică esențială, dar e ceva îngrozitor de plicticos. De obicei îmi iau o scurtă pauză cam pe la ora asta. Vrei să mi te alături pentru o cafea sau niște fructe? Cafeaua de aici e delicioasă, iar Hamis o prăjește cu mare devotament și o macină în fiecare zi. Nu e o varietate foarte fină, dar e nemaipomenit de aromată.

– Da, mulțumesc, ești foarte amabil. Mirosul de cafea a fost cel care m-a scos din pat, a zis Pearce.

– Excelent. Hamis o să apară în scurt timp. Cum te simți? Arăți mult mai bine, deși cred că ți-ar prii încă o porție din supa bucătarului.

– Mă simt mult mai bine, a confirmat Pearce mângâindu-și barba.

– O să-l pun pe Hamis să-l aducă pe bărbier, vrei? a propus Frederick zâmbind. Sau așa îți porți barba, vâlvoi?

– Nu, nici vorbă. Am lăsat-o să crească atunci când am pornit în călătorie, ca să nu trebuiască să mă rad în fiecare zi. M-aş bucura să am parte de serviciile unui bărbier.

Gazda aştepta. Era momentul perfect ca Pearce să înceapă să-și spună povestea, dar, cum n-a făcut-o, Frederick a zâmbit în secret pentru sine. Avea să-l îmboldească, a hotărât. Era pregătit să asculte totul de-a fir a păr.

– Din păcate, n-am reușit să-ți găsesc lucrurile. M-am întors la *dukawallah* și l-am interogat cu toată asprimea, dar e de neclintit. Ții minte ce aveai? Încă am putea să scoatem adevărul de la el.

Pearce a clătinat din cap obosit.

– N-aveam nimic. Călăuzele mi-au luat absolut tot. Se sfătuiau dacă s-o facă nu, am ghicit oricum. Eram mort de oboseală, nu puteam dormi de neliniște. Apoi, în ultima noapte înainte să mă abandoneze, am căzut într-un somn profund și mi-au luat arma. I-am auzit ciondănindu-se și m-am trezit. Unul din ei stătea lângă mine cu arma ațintită spre capul meu. M-au pus să mă culc cu fața la pământ și mi-au luat pantofii și cureaua, dar mi-au lăsat un burduf cu apă și un săculeț cu fructe uscate. A, și o cămașă lungă și o pereche de sandale. I-am auzit plecând, deja certându-se. Nu se puteau pune de acord dacă să mă omoare sau numai să mă jefuiască. Unul voia să mă omoare, ca să fie sigur, însă ceilalți l-au convins să n-o facă. Poate că încă dezbăteau dacă greșiseră sau nu lăsându-mă în viață.

– Bandiți blestemați, a izbucnit Frederick. Trebuie să observ că ești foarte detașat. Eu aș fi fost în culmea furiei. Unde s-a petrecut asta mai precis? Încotro te duceai?

Pearce a ridicat din umeri.

– Încoace. Veneam încoace. După ce au plecat ei, am luat-o spre sud. Vezi tu, mă despărțisem de o expediție care se îndrepta spre sud-vest, spre Uganda. Cele trei călăuze trebuiau să mă aducă pe coasta de est, dar presupun că, dintr-un motiv sau altul, nu voiau să vină aici, sau preferau să fie în altă parte. Nu mai suportam să văd atâta moarte.

– Moarte! a exclamat Frederick cutremurându-se.

– Era o expediție de vânătoare, l-a lămurit Pearce. Una destul de importantă. Trei gentlemeni englezi, unul cu servitorul său adus din Anglia, și un vânător alb care trebuia să se ocupe de organizare. Vânătorul alb aranja totul, cămilele, ghizii, proviziile, purtându-se ca un intendent furios în cea mai mare parte a timpului. Pearce a tăcut câteva clipe. A inspirat profund ca să-și adune puterile, apoi a continuat: Domnul Tomlinson. Seara stătea singur în cortul lui și scria frenetic, probabil în jurnalul pe baza căruia o să-și publice memoriile. Englezii se distrau pe seama lui necontenit, înnebunindu-l cu cererile fanteziste și plângerile lor. Pe unul dintre ei l-am întâlnit la Aden. Se numea Weatherill. Nu știu dacă-l cunoști, fusese în India. Un tip bogat.

Pearce s-a oprit iarăși, căci nu mai avea suflu. A reînceput să vorbească mai rar, economisindu-și energia:

– Călătoream prin Abisinia de patru luni și Weatherill era foarte interesat să afle cât mai multe informații. Voia să știe dacă noi ne pregătim să ocupăm țara, acum, că Menelik i-a alungat pe italieni. E un tip cu o curiozitate imensă, în ciuda pasiunii lui pentru vânătoare și călărie, un tip cu o energie intelectuală impresionantă. Voia să vorbim despre Rimbaud și m-a întrebat dacă îl menționase cineva în Abisinia. Apoi m-a invitat să-l însoțesc în expediția lui în Somalia. N-am putut rezista. Mă simțeam foarte bine după călătoriile mele, știi cum e, poate un pic nechibzuit. Eram oaspetele lui Weatherill, așa că n-aveam de plătit nimic. Doar vreo trei luni din timpul meu. N-aveam nici un motiv urgent să mă întorc repede și nu fusesem aproape deloc în Somalia. Sincer, n-am putut rezista.

– L-a citit cineva pe Rimbaud vreodată? Îl citește cineva acum? Cred că e mai bine cunoscut ca traficant de arme de-

cât ca poet, a spus Frederick.

Era ușurat de abundența detaliilor oferite de Pearce și simțea cum îndoielile din ajun i se disipau. Chiar atunci a venit Hamis cu prăjituri cu orez, fructe şi cafea pe care le-a aşezat pe două măsuţe în faţa lor. În timp ce-l așteptau să termine, Frederick s-a apucat să recite:

Am văzut ca-ntr-o părere
O domniță c-un chimval,
Era o abisiniană:
Din chimval și glas zvonea[10]...

– Și eu, care te avertizam în privința bandiților abisinieni, când tu îi consideri probabil frații tăi de sânge. Ce făceai în Abisinia, dacă pot să te întreb? a reluat Frederick când au rămas singuri.

Interesat de prăjitura cu orez, Pearce s-a aplecat în față s-o studieze atent, apoi a ridicat din umeri.

– Călătoream, lucram la o carte. Sunt un fel de istoric. De fapt, un amator în toată puterea cuvântului. Sunt și lingvist, studiez lingvistica. Am fost în Egipt un an, în corpul didactic. Mi-am promis c-o să călătoresc în Abisinia când vine vremea să plec mai departe. Abisinia m-a interesat dintotdeauna, chiar și când eram mic. Voiam să știu cum arată locurile acelea și cum sună limba lor.

– Un orientalist, a conchis Frederick.

Pearce a zâmbit.

– Când o să știu mai multe, poate.

– Te rog să continui, a spus Frederick.

Îl intriga reticența oaspetelui său în privința Abisiniei. Poate că era un spion care pregătea un raport despre Abisinia pentru un înalt oficial din Foreign Office. Poate că Weatherill avea dreptate să suspecteze o incursiune britanică. Pe el nu-l interesa Abisinia în mod deosebit.

– Îmi dai voie? a întrebat Pearce înainte de a lua o prăjitură cu orez. A mestecat încet, dând din cap în semn de apreciere. E delicioasă, atât de subtilă, se simte aroma de cardamom și de drojdie. Nu-ți poți închipui ce delicatesă e după ce-am mâncat în ultimele câteva săptămâni.

Frederick a turnat cafeaua și a așteptat ca Pearce să soarbă din ea pe îndelete.

– Te rog să continui, a repetat lăsându-se pe spate ostentativ, ca să arate că era dornic să asculte.

– Am luat un *dhow*[31] de la Aden la Brava în decembrie. Am avut zile întregi de navigație splendidă, a fost cea mai frumoasă parte a călătoriei. Musonul dinspre nord-est sufla constant, iar apoi am prins curentul somalez când am trecut de Cornul Africii. Am stat la Brava câteva zile, după care am pornit spre Dif, o mică armată de oameni și animale, echipată ca pentru cucerire. Ne-a luat patru săptămâni să traversăm sudul Somaliei. A fost un adevărat măcel. Ucideam în fiecare zi, uneori nu mai puțin de patru sau cinci lei într-o zi, dar și leoparzi și rinoceri și antilope. Cu toții duhneam a sânge și mațe. Și a carne și a piei puse la uscat. Muștele stăteau pe noi de parcă am fi fost niște hoituri. Mâncam așa de multă carne friptă, că aerul era grețos de la răsuflarea și dejecțiile noastre. Când am ajuns la Dif i-am spus lui Weatherill că nu mai puteam continua. S-a înfuriat, la fel și prietenii lui. Fuseseră colegi într-un regiment de cavalerie, și probabil obiecțiile mele li se păreau lipsite de bărbăție. Weatherill a refuzat să mă lase să mă întorc. Era prea periculos, mi-a zis, și nu se putea dispensa de nici un om. De acum, planul se schimbase, Weatherill și amicii lui se îndreptau spre Uganda ca să vâneze elefanți. Mă certam zilnic cu Weatherill. La rândul lui, nu se simțea foarte bine, dar era înclinat să mă considere un om mult mai slab decât el. Până la urmă s-a săturat să-l tot rog. Am continuat să înaintăm împușcând tot ce ne ieșea în cale înspre sud-vest, până am ajuns la Tana. Acolo, Weatherill s-a gândit că situația era destul de sigură ca să mă lase să mă întorc, sau cel puțin să mă duc pe coasta de est. I-a cerut șefului echipei să aleagă trei oameni care să mă însoțească. Au calculat că atunci când ajungeam pe coastă mai rămâneau doar două luni până când musonul își schimba direcția, astfel că oamenii lui puteau să ajungă la Brava, iar eu puteam să mă duc dracului.

– Ai dreptate, a zis Frederick. Cred că vântul trebuie să se schimbe în curând.

Pearce a încuviințat din cap.

– Oamenii care mă însoțeau erau nemulțumiți de misiune, nu știu precis de ce. Înțeleg un pic de somaleză, foarte, foarte puțin. Mă apucasem să învăț în timpul călătoriei, stând cu unul dintre ghizi care-mi făcea conversație o oră sau două în fiecare zi. Cei care veniseră cu mine refuzau să înțeleagă atunci când le vorbeam, și de la început asta m-a neliniștit. Sincer, nu credeam c-o să mă abandoneze ori o să mă omoare. Era foarte puțin probabil, îmi zisese Weatherill. Îi cunoștea pe indivizi, și el îi angajase. Simțul onoarei avea să-i împiedice să mă trădeze. Dar trebuie să fi fost altceva, un pericol care-i aștepta aici și care-i speria. Teama lor de a veni pe coastă era mai mare decât simțul onoarei, deoarece, cu patru zile înainte să-mi fac apariția în minunatul tău orășel, m-au abandonat totuși.

– Somalezii sunt niște bandiți incorigibili, a spus Frederick. Dragul meu Pearce, nu numai că te-au abandonat, dar te-au jefuit și te-au lăsat să mori în deșert. Ai avut mare noroc să ajungi aici.

– Asta nu știu, a zis Pearce zâmbind. Mă refer la bandiții incorigibili. Sunt oameni care ar băga mâna-n foc pentru loialitatea unui somalez. Weatherill aproape că a făcut-o, și-a dat cuvântul de onoare. Totuși, tinerii ăia amărâți i-au înșelat încrederea. Poate că tribul lor o să-i condamne pentru că m-au abandonat. Și nu eram în deșert, să știi.

– Pearce, dragul meu, ești bine? a întrebat Frederick ridicându-se pe jumătate din scaun, căci vedea lacrimi șiroind din ochii oaspetelui său.

– Am crezut c-o să mă omoare. Asta am crezut în primele clipe, a spus Pearce. Apoi, când m-au lăsat acolo, m-am gândit că alți indivizi pe care-i întâlneam pe drum aveau să mă omoare, sau că aveam să fiu atacat de o fiară sălbatică, sau că aveam să mor de sete și de dor. Mi se putea întâmpla orice. Asta e tot, și-mi doream din tot sufletul să rămân în viață. Da, sunt bine. Da, mă consider norocos că am ajuns aici. Ceea ce vezi pe fața mea sunt lacrimi de bucurie.

– Nu te mai necăji cu amintirile, Pearce, a zis Frederick umplându-i iarăși ceașca de cafea. Trebuie să fii teribil de

obosit.

– Așa e. Prenumele meu este Martin. Te rog să-mi spui așa. Acum însă trebuie să merg să le mulțumesc oamenilor care m-au găsit.

– Martin să fie, a răspuns Frederick înălțându-și ceașca spre el. Dar întâi bărbierul, apoi prânzul și încă o repriză de odihnă. Nu e nici o grabă.

Bohra – confesiune religioasă în cadrul ramurii ismailite a șiismului; buni negustori şi întreprinzători, adepţii ei s-au răspândit din India și Pakistan în Yemen, Africa de Est și Orientul Mijlociu.

În India, femeie albă cu un statut social înalt; în general, soţia unui oficial britanic

Robert Clive (1725–1774) – primul guvernator al Bengalului; împreună cu Warren Hastings (1732–1818) este considerat fondatorul Imperiului Britanic din India.

Limbă indo-ariană vorbită în regiunile Kutch din India și Sindh din Pakistan

În limba arabă, *majnun* înseamnă „nebun".

Pe lângă arborele cu acest nume, *Ficus benghalensis*, *banyan* înseamnă și negustor hindus dintr-o castă care interzice consumul de carne.

Oraş din Sudan; în 1898, trupele britanice conduse de generalul Kitchener au învins în bătălia de la Omdurman trupele mahdiste, marcând recucerirea Sudanului de către anglo-egipteni. După ce au masacrat cu mitralierele o armată mai numeroasă, dar slab dotată, englezii i-au ucis pe răniţi, fapt ce a stârnit o controversă aprigă în metropolă.

Acord dintre Germania și Marea Britanie, prin care își împărţeau teritoriul de pe continentul african din dreptul Zanzibarului, recunoscându-i sultanului din Zanzibar suveranitatea peste insulele sale și o fâșie de zece mile de pe coastă

Regiune din estul Yemenului, cu ieșire spre Golful Aden

Bajuni – grup etnic din familia bantu care trăiește pe insulele Bajuni din sudul Somaliei și în zonele de coastă din apropiere

Calcutta, actualmente Kolkata

Unitate de măsură a lungimii în sistemul anglo-saxon; 1 inch = 2,54 centimetri

Din poemul *Kubla Khan* de Samuel Taylor Coleridge, traducere de Tudor Dorin

Velier arab tradiţional, utilizat mai ales în Marea Roșie

3. REHANA

Rehana a înnodat strâns firul pe nasturele rochiei pe care o cosea și l-a rupt cu dinții. A luat alt nasture din degetarul de metal aflat lângă ea pe rogojină și l-a amplasat cu grijă în dreptul următoarei butoniere, concentrându-și toată atenția asupra operațiunii. A împins vârful penei ascuțite prin materialul gros, destul de adânc încât să facă o gaură, apoi a trecut acul prin bucla nasturelui. Cususe deja șase, ăsta era al șaptelea și îi mai rămâneau doi. Malika stătea cu picioarele întinse pe aceeași rogojină de sub umbrar, fredonând ceea ce Rehanei îi suna ca un cântec de leagăn, în timp ce alegea frunzele de spanac uscate și înnegrite. Poate că așa își exprima dorința de a avea un copil, dar nu părea să știe prea multe genuri de cântece. Rehana n-o auzise fredonând altceva în afară de cântece de leagăn și o *qasida* sau două de Maulid Nabi[12], cele pe care le știa toată lumea.

Rehana însăși nu avea ureche muzicală și nu ținea minte melodiile, deși, atunci când femeile se lăsau în voia bucuriei la nunți, cânta cu aceeași frenezie ca toată lumea. În acele momente nu contau nici versurile, nici melodia, ci zgomotul și râsetele și dansul. Nici un bărbat nu avea voie să asiste, deși de fiecare dată era câte un tânăr care se uita pe furiș peste un zid sau printr-o crăpătură din oblon. La început, dansul era voit provocator, cu legănarea exagerată a șoldurilor și împingerea sânilor înainte, o parodie a poftei carnale pe care tradiția le impunea femeilor s-o reprime. Dar devenea o plăcere să-ți lași trupul să se miște cu un abandon moderat. Totul se făcea cu zâmbete și hohote de râs, iar amintirea a adus un surâs pe buzele Rehanei. Poate că unor femei ondularea șoldurilor le aducea mai multă plăcere decât altora, și uneori se simțea ca și când ar fi fost toate niște fetițe la joacă: li se tolera obrăznicia, li se permitea să se dezlănțuie departe de ochii bărbaților.

– N-au adus înapoi rogojina, așa-i? Nici cearșaful, a zis Malika, întrerupându-se din fredonat ca să ațâțe indignarea Rehanei și a ei înseși și să reînvie senzația că erau tratate

prost. Buza inferioară i s-a întors într-o bosumflare urâtă, dar ochii îi erau strălucitori, ca și când supărarea ar fi fost un fel de joc. Pe deasupra, era rogojina pe care mâncam, și ei au venit și au luat-o. Și au luat și *shuka*! Ai adus un cearșaf nou ca să-l pui peste el și să-i acoperi rușinea... și oamenii ăștia ce-au făcut? Au dat buzna în casa noastră fără să zică bună ziua, fără un cuvânt de salut, fără un *salam alaikum* sau *hodi*. Au dat buzna, l-au luat pe străin și pe-aici ți-e drumul, cu rogojină și cearșaf, fără să arunce măcar o privire. Nici măcar un cuvințel politicos din partea lor. Indianul ăla oribil, *baniani*, care lătra ca un câine turbat în fața stăpânului... și bărbatul însuși, care stătea acolo, umflat ca un abces copt, cu fața roșie șiroind de sudoare, cu cizmele murdare pe rogojină. I-ai văzut cizmele? Cizmele alea pot să frângă un os dacă te lovesc, mai ales la ce coapse are, ca picioarele din spate ale unui măgar... și tălpile sunt făcute de bună seamă din metal și-s unse cu otravă. Oamenii ăștia sunt niște ucigași. Avea un aer plin de cruzime, nu-i așa?... când s-a întors după aia și l-a amenințat pe Hassanali, zicându-i tot felul de porcării. Biciul ăla din mâna lui și fața roșie și mânioasă și gâtul umflat. *Wallahi*[33], nu crezi?

Rehana s-a gândit: „Și tatăl meu era un *baniani*", dar n-a zis nimic. În loc de asta, a scos un murmur de încuviințare; în definitiv, Malika juca un rol, adoptând tonul acela indignat pe care femeile păreau să nu și-l poată reține când li se făcea o nedreptate. Dar era adevărat, europeanul trimis de guvern îi speriase când se întorsese fluturându-și nerăbdător biciul la Hassanali și răcnind la el, acuzându-i pe toți că erau niște delincvenți. De fapt, o speriase încă de prima oară când venise, dând buzna peste ei ca și când i-ar fi prins săvârșind o fărădelege. Hassanali se grăbise să deschidă poarta și era atât de terorizat, încât nu reușise să spună decât: „*Mzungu wa serikali amefika*". A sosit europeanul trimis de guvern. În acel moment, când se ridica în picioare, pradă panicii, Rehana simțise imboldul de a rezista. Ce motiv aveau să fie îngroziți? Europeanul putea să-și ia mortăciunea. Ea nu văzuse nici unul până atunci, nu specia mânioasă, cu fața roșie pe cale să explodeze. Cumva, nu-l privise pe bol-

nav ca pe un *mzungu*, ci ca pe o sursă de complicații și confuzie, efectul incapacității lui Hassanali de a se descurca în viață. Cel cu cizmele și biciul era personajul mereu nemulțumit din povești, distrugătorul de popoare. Când bărbatul *bohra* țipase la ei și-i acuzase că-l jefuiseră pe acel *mzungu* bolnav, toți începuseră să vorbească în același timp, explicând ce se întâmplase de fapt și cum Hassanali îi chemase pe tămăduitoarea Mamake Zaituni și pe Yahya, Rupătorul de Oase, și nici unul nu găsise nimic în neregulă. „Nu țipa la bietul om când tot ce-a făcut a fost să-l ajute pe un fiu al lui Adam la ananghie“, au zis, „nu-l maltrata fără motiv. Luați-vi-l pe *mzungu* și plecați de-aici, *fidhuli we*.“

A doua vizită a avut loc la mijlocul după-amiezii, când Hassanali își făcea încă siesta. De data asta europeanul a venit cu slujitorul lui, iar slujitorul a bătut tare la ușă și a strigat poruncitor de parcă ar fi deschis calea unui sultan. Veniseră să-i acuze că-l jefuiseră pe zdrențăros, pe mortul acela viu. Singurul lucru de care l-ar fi putut jefui era sufletul lui, și cine voia să aibă de-a face cu sufletul unui *mzungu*? Dar omul stăpânirii era încă și mai furios decât dimineață, în așa măsură încât ea s-a gândit c-o să-l lovească pe Hassanali, și la un moment dat și-a ridicat biciul deasupra capului, ca și cum ar fi amenințat un copil. Slujitorul l-a implorat pe Hassanali: *„Mpe, mpe chochote. Humjui mambo yake mzungu huyu.* Dă-i, dă-i ceva. Nu știi obiceiurile omului ăstuia.“ Hassanali s-a gândit că-i cerea mită, așa că a întrebat cât voia. „Nu avem mare lucru.“ Slujitorul a zis: „Nu, nu, dați-i avutul bolnavului, orice ar fi“. Prin urmare, Rehana se dusese la scândura de spălat rufe unde-i puseseră zdrențele până la spălatul de a doua zi, le luase și-i întinsese legătura bărbatului cu fața roșie. Slujitorul pășise înainte și luase legătura. „Atâta e“, zisese ea, după care le arătase mânioasă ușa. „Duceți-vă. Plecați din casa noastră.“

– Bietul Hassanali, a zis Malika, incapabilă să-și înfrâneze un zâmbet neloial. M-am temut c-o să-l lase picioarele. Puteai să-i auzi din casă clănțănitul dinților. Când individul ăla îngrozitor a început să-l amenințe cu închisoarea, m-am gândit c-o să izbucnească în plâns. Dar Hassanali a stat aco-

lo, tremurând și clănțănind din dinți, și a repetat umil ce spusese mai devreme. Până și englezul știa că spune adevărul. Apoi, când tu ai ieșit și i-ai zis să plece... Malika și-a dus palma la gură și a scos un chiuit sărbătoresc, după care a bătut din palme încântată. De ce am vrea să furăm de la fratele nostru? Ce avea el de ne-am fi dorit noi? Părem atât de săraci? Amărâtul a venit aici în zdrențe, pe moarte, după cum părea, și noi l-am primit din bunătate. Apoi vine omul stăpânirii și zice că i-am furat avutul. Ce era de furat?

Era un carnet, destul de mic încât să încapă în buzunarul unei cămăși lungi. Jumătate din pagini erau scrise, restul erau goale. Rehana îl găsise în zdrențele lui când stătea lângă el, dându-i miere și apă. Îl pusese în buzunarul rochiei, iar în agitația generală nu găsise un moment să-l înapoieze, deși îi simțea greutatea în timp ce bărbații se învârteau prin curte. Mai târziu în acea după-amiază, închisese ușa camerei ei, ca și când voia să se odihnească după o zi atât de șocantă și scandaloasă, și scosese carnetul. Toată dimineața i se lovise de coapsă ori de câte ori se mișca, dar îl lăsase în buzunar. Nu știa de ce nu vorbise despre carnet, poate pentru că voia să-i arunce o privire înainte să-i fie smuls din mână. Poate că-i era rușine, se temea să nu pară meschină și hoață, furând un carnețel fără valoare de la un om pe moarte. Era legat în piele moale pătată de transpirație și asprit de atâta folosire. L-a deschis cu grijă și a văzut că paginile uzate erau scrise aproape complet. Era un scris european, compact, cu unele cuvinte tăiate. Pe alocuri erau desene înfățișând case și copaci. Nu putea înțelege scrisul, deși știa să citească. Era sigură că avea în față gândurile acelui om, nu copia unor texte sacre sau rugăciuni. Fusese scris în luni de zile, s-a gândit, în timpul călătoriilor și necazurilor lui. Și-a apropiat paginile de față și a simțit miros de piele și de praf, precum și mirosul copt de soare al unui bărbat.

– Și după aia nici măcar n-au adus rogojina înapoi, a zis Malika, bosumflându-se iarăși într-o expresie de indignare exagerată. Sau *shuka*. Ce nevoie are un european de rogojina noastră, când el are podelele acoperite cu covoare parfumate? E un hoț, atâta tot.

Rehana a zâmbit la această interpretare actoricească reușită. Se gândea adesea că avuseseră noroc s-o găsească pe Malika. Norocul era în primul rând al lui Hassanali, fără îndoială, dar şi Rehana era mulţumită, de vreme ce era osândită să trăiască împreună cu fratele și cumnata ei până la sfârșitul vieții. Până știa cu certitudine. Dacă nu voia să se mărite iar. Ar fi putut să nimerească mult mai prost decât cu Malika. Toți ar fi putut s-o nimerească mult mai prost. Malika era atât de tânără și de drăgăstoasă și de veselă, și nu părea deloc plictisită de viaţa ei legată de casă. Şi totuşi. Nu se grăbea să-și facă treburile gospodăreşti, iar Rehanei i se părea că mereu voia să transforme totul într-o joacă. Uneori era o purtare iritantă, copilărească, dar mai devreme sau mai târziu Malika o făcea să zâmbească și să intre în joc.

– Nu e hoț, a zis Rehana. E un cuceritor.

– Dar era o rogojină bună, a stăruit Malika. Rogojina pe care mâncam.

– Ho, Malika, încetează cu rogojina aia, s-a răstit Rehana dezgolindu-și dinții în timp ce rupea iarăși firul. Schimbă subiectul, tinerico. În orice caz, rogojina asta nouă e mai frumoasă, are nişte culori foarte drăguţe. Iar *mzungu* de la stăpânire călcase pe cealaltă cu cizmele lui şi-l luaseră pe bolnav în ea, așa că oricum ar fi trebuit s-o schimbăm.

– Nu era bolnav, ci doar obosit, și în continuare e rogojina noastră, a spus încăpățânată Malika ridicându-se cu coșul ei de spanac. Ar fi trebuit s-o aducă înapoi. Și ar fi trebuit să-ți aducă și *shuka* cea nouă.

– Ar trebui să-l trimitem pe Hassanali să le ceară de la *mzungu*? a întrebat Rehana.

– Îl vezi pe-aici?

Veselă, Malika a început să-și clatine genunchii mimând spaima lui Hassanali. Chicotea încă atunci când s-a îndreptat spre vasul cu apă să spele spanacul. Își legăna șoldurile alene în timp ce mergea, fără să știe sau fără să-i pese de imaginea pe care o lăsa. Urmărind-o cu privirea, Rehana a zâmbit și a murmurat:

– Da, toacă, toacă, atâta vreme cât mai ai ce toca.

Primul ei gând fusese că era el, soțul ei, care se târâse înapoi, iar Hassanali îl găsise și-l adusese acasă. Nu pentru că ar fi fost vreo asemănare, gândul venise mult prea repede ca să aibă timp să se uite. Hassanali adusese acasă un călător epuizat, iar primul ei gând fusese că era el. Simțise groază și furie și un început de jubilare, toate în aceeași clipă. Acum, reflectând la acel moment, își amintea că se gândise și la el, la înfățișarea lui, la zâmbetul lui, la senzația pe care i-o lăsa pe piele părul de pe trupul lui, toate deodată. Apoi a văzut că nu era el și s-a retras cuprinsă de ușurare și dezgust. Dezgustul era față de ea însăși, pentru că fusese incapabilă să simtă doar furie și umilire când se gândise la el, pentru că nu-și putuse înăbuși dorința trupească, pentru ușurarea că revenise. Apoi l-a văzut pe Hassanali stând în fața ei, neavând habar ce făcuse, ce adusese acasă, și nu și-a putut stăpâni iritarea. Nu era vina lui, dar într-un fel era. El îl adusese acasă și pe Azad. Rehana s-a apucat de ultimul nasture și n-a făcut nimic ca să reziste valului de regret care o străbătea la amintirea lui.

Azad i-a spus lui Hassanali că venea din același oraș ca tatăl lor, că le cunoștea familia. Asta i-a povestit Hassanali în seara aceea, când a intrat în casă după ce a închis prăvălia. A zis că parcă auzise de tatăl lor când era încă în India, se vorbea de el ca despre bărbatul care plecase pe coasta neagră și nu se mai întorsese. Mulți alții plecau așa, dar majoritatea reveneau în cele din urmă ca să-și caute o nevastă. Îl chema Azad. Sosise la Mombasa în ultimul *musim*[34], pe un vas de la Calicut. Căpitanul a făcut un profit bun din mărfurile pe care le adusese cu el, mai ales produse comandate și plătite în India, dar Azad era nou în genul acela de comerț și precaut la prima călătorie. De asemenea, a adus niște stofă, zahăr nerafinat și fleacuri pe care le-a vândut negustorilor locali care urmau să le distribuie în interior, dar nu reușise să găsească destule produse pe care să le ia cu el la întoarcere. Nu-și permitea să-și asume riscuri, întrucât marja lui de profit era minimă. Alți căpitani de vase aranjaseră dinainte cu furnizorii și aveau reputația și relațiile necesare ca să se asigure că înțelegerile vor fi respectate. Așadar, căpitanul i-a cerut lui

Azad să rămână pe loc și să-i fie agent până se întorcea el anul următor; trebuia să se ocupe ca mărfurile să fie pregătite pentru preluare. Erau înrudiți într-un fel pe care el l-a explicat, dar Hassanali nu-l putea reproduce coerent, poate că nu ascultase cu prea multă atenție. În orice caz, cu asta se îndeletnicea Azad, aranja cu negustorii ca marfa să fie pregătită pentru căpitan și rudele acestuia. Partea cu rudele era importantă, deoarece însemna că era obligat să fie demn de încredere în relațiile de afaceri și cuvântul lui era la fel de valoros ca al fratelui său, căpitanul. Nu c-ar fi ştiut prea multe despre achizițiile de mărfuri, însă căpitanul avea încredere în el, și el se străduia din răsputeri să dea satisfacție. Asta a spus Azad, a relatat zâmbitor Hassanali, mulțumit să-l poată vorbi de bine.

Azad venise în oraș ca să rezerve o cantitate considerabilă de *simsim*, deoarece, aşa cum ştia toată lumea, aceasta era una dintre cele mai rodnice regiuni în ce privește cultivarea susanului. Pe de altă parte, desigur, cauciucul de la noile plantații europene nu era de vânzare pentru cei ca ei. Dar *simsimul* era, precum și niște tutun și piele și gumă aromatică, toate mărfuri bune. Când era în oraș a auzit despre tatăl lor. Ca să fie sincer, auzise deja la Mombasa, întrucât trăise acolo, bineînțeles, și unii negustori din Gujarat cu care făcea afaceri îl pomeniseră. Deci ştia despre tatăl lor chiar de dinainte să ajungă în oraș, și când cineva de aici îl menționase pe Hassanali, se gândise să vină să-și prezinte omagiile.

Hassanali a povestit toate aceste lucruri cu un entuziasm care a surprins-o pe Rehana. Ea nu credea că India conta atât de mult pentru Hassanali, sau cel puțin era surprinsă de atașamentul pe care-l dovedea fratele ei. Tatăl lor, care se numea Zakariya, spusese mereu că era un musulman care trăia printre musulmani și că asta îi era de ajuns. Unde se născuse sau de unde venea n-avea nici o importanță, trăiau cu toții în casa lui Dumnezeu, *dar-al-Islam*, care se întindea peste munți și păduri și deşerturi și oceane și unde toți erau egali în supunerea față de Dumnezeu. Tatăl lor avea un talent pentru învățarea limbilor străine și vorbea kiswahili[31], araba și gujarati fluent. În ce privește kiswahili, o stăpânea perfect.

Nu numai că se putea face înțeles în această limbă, dar îi simțea toate nuanțele și o folosea cu o familiaritate și o siguranță care erau ca un instinct, ca mersul, o aptitudine învățată atât de bine, încât părea înnăscută. Din primele zile la Mombasa, când lucra la depozitele din port (și el venise cu un vas care făcea comerț sezonier), se împrietenise cu alți tineri din oraș și umbla tot timpul cu ei. Oamenii obișnuiau să spună că, dacă-l ascultai cu ochii închiși, n-ai fi zis că e altceva decât un *mvita*, locuitor al Mombasei, din tată-n fiu. Chiar știa și recita poemele care circulau în Mombasa împotriva sultanilor din Zanzibar, care păreau hotărâți să controleze până și cele mai mici orășele și cătune de pe coastă. Tuturor le plăcea asta la el, faptul că se integrase atât de bine printre oamenii lângă care trăia, că făcea pe grozavul împreună cu alți tineri, mergea la nunți și înmormântări cu ei, putea fi trimis după cumpărături de bătrâni și accepta mustrările obișnuiților cârcotași de parcă ar fi fost unul de-al lor. Poate că unii negustori din Gujarat îl considerau un renegat, dar aceștia erau oameni care admirau istețimea, și unii dintre ei bănuiau că integrarea lui printre băștinași avea în spate o metodă, că punea ceva la cale. Oamenii care-l iubeau amenințau permanent să-i facă rost de-o nevastă, astfel încât să nu-i treacă prin minte să-i părăsească, dar nu era nevoie, deoarece își găsise singur una, pe mama lor, Zubeyda.

Rehana știa bine poveștile despre perioada în care-și făcuseră curte, pentru că amândoi le vorbiseră copiilor despre asta încă de la început. Întâlnirea și nunta lor ajunseseră un fel de mit, și nimeni nu îndrăznea sau nu voia să le conteste versiunea, nici măcar mătușa Mariam, care, în general, nu ezita să critice aspru orice prostie. Iar mai târziu, după ce tatăl lor murise pe neașteptate și Rehana petrecuse mult timp cu mama ei în cei trei ani care-i mai rămăseseră acesteia, aflase alte povești, mai intime, despre modul în care se cunoscuseră și se îndrăgostiseră. Cum el o văzuse pe stradă și se simțise atras instantaneu. Ea nu-l văzuse, deoarece tinerele nu cutezau să se uite la bărbați, de teama de a nu se compromite. Cum trecea el pe lângă casa ei într-o seară – își făcuse obiceiul să stea prin preajmă în speranța de-a o zări – și a

auzit-o cântând înăuntru, și vocea ei i-a stârnit o asemenea emoție, încât a știut că se îndrăgostise. Cum a devenit atât de obsedat de iubirea lui secretă și cum toată lumea știa și pufnea amuzată când el trecea a zecea oară pe lângă casa ei. Atunci a reușit ea să-l vadă bine, și, pentru că i-a plăcut ce văzuse, în cele din urmă l-a lăsat să observe că-l privea. Cum într-o zi ea i-a surâs pe stradă, iar peste câteva zile el a trimis vorbă prin imamul de la moscheea Shimoni că voia s-o ceară. Cum s-a îngrijorat mama ei, pentru că era un simplu muncitor la docuri și nu-i cunoșteau familia, iar tatăl ei a spus că era un tânăr manierat și toată lumea îl lăuda, deși era indian. Tatăl ei prețuia politețea ca pe o binecuvântare și considera respectarea ei o virtute morală. Apoi ea a zis că-i plăcea înfățișarea lui și că-l voia de soț, și asta a fost tot. Cât de sfioasă a fost la început, cum i-a cântat el în șoaptă, cum a făcut-o să râdă.

Ei bine, Rehanei nu i se părea totul atât de paradiziac atunci când erau amândoi în viață, dar astea erau poveștile prin care mama ei voia să și-l amintească. Spre sfârșit devenise arțăgos și cerea supunere în toate privințele, și toți erau speriați și timizi în prezența lui. Auzul începuse să-i slăbească și uneori îl dureau urechile, ceea ce-l făcea iritabil. Dar mama lor îl iubea, cu toții îl iubeau. Era de ajuns să zâmbească și să-i tachineze ca să se topească în fața lui. Era de ajuns să vorbească pe un anume ton ca ei să știe că urma un cântec sau o glumă. Moartea lui, venită din senin, într-o noapte, a fost un cataclism. Casa părea altfel, mai mare și mai goală. Până și aerul lăsa impresia că a fost golit cumva. Îi era dor de zgomotele lui, de glasul lui, de prezența lui, dar după aceea și-a dat seama că-i era mult mai dor de poveștile lui. Unele erau cunoscute, povești pe care le spuneau și alții, cu animale vorbitoare și vrăjitoare superbe, doar că el le spunea cu propriile lui adăugiri și variațiuni, ridicându-se ca să interpreteze actoricește momentele dramatice și maimuțărindu-se când era vorba de vreo glumă. *Hapo zamani za kale.* În vremurile străvechi ale Antichității. Îi plăcea la nebunie să-l audă rostind acele cuvinte și-i plăcea la nebunie modul în care spunea povestea *Calului fermecat*, mai ales scena în

care tânărul prinț și prințesa lui se înalță deasupra orașului pe calul lor de abanos și se îndreaptă spre regatul tatălui lor, la Sana'a, în Yemen. Unele povești, era sigură, le născocise chiar el, dar le făcea să pară că provin din aceeași sursă. Când era mică i-a spus povestea Zubeydei, nevasta lui Harun al-Rashid, care cânta minunat și era faimoasă pentru mărinimia ei. Construia moschei și drumuri și rezervoare de apă, era o binefăcătoare într-un ținut deșertic. „De asta m-am însurat cu mama ta“, i-a spus Rehanei când era tânără, și pentru că era tânără l-a crezut. „Știam că o cheamă Zubeyda și că e foarte drăguță; prin urmare, când am auzit-o cântând, m-am gândit că era cea din legende care revenise la viață.“ Apoi, într-o noapte, cel care umple mormintele a venit pe furiș să-l ia și i-a lăsat pierduți și neconsolați în tăceri nefamiliare.

Nu, nu păruse niciodată preocupat de originile lui indiene, la cât era de absorbit de detaliile zilnice ale familiei, vecinilor și afacerii sale. Când s-au născut Rehana și mai târziu Hassanali, se mutaseră de la Mombasa în nord, în orașul acesta, și, din câte-și aducea ea aminte, prăvălia și orașul erau viața lui; n-a mai plecat niciodată de acolo. Terminase cu călătoriile, obișnuia să spună. Nimeni nu trebuie să călătorească mai mult de câteva sute de mile într-o viață, dacă nu e mânat de răutate sau de lăcomie, iar el își parcursese milele lui. Când erau copii, îi ținea să se joace în prăvălie sau pe undeva pe aproape, ca să-i poată vedea. Ori de câte ori era posibil, dacă nu erau femei în vizită sau mulți clienți la coadă, îi plăcea să mănânce cu Zubeyda și copiii. Abia mai târziu a înțeles Rehana cât de neobișnuit era acest lucru, ca un tată să vrea să fie cu nevasta și odraslele lui, în loc să bârfească la umbră cu bărbații. Făcea și asta, desigur. A pus banca aceea în afara prăvăliei și adulții stăteau pe ea toată ziua, umplându-și viețile cu vorbărie și dispute și povești fără sfârșit, râzând și provocându-se reciproc ca niște copii. Tatălui lor îi plăceau taclalele și vocile ridicate și ironia plină de spirit. Tuturor bărbaților le plăceau. O simțeai în violența jucăușă a deriziunii și disprețului lor, în tachinările lor voioase, dar Rehanei bărbații i se păreau intimidanți și prea curioși, și

observase că mama ei întotdeauna făcea la stânga atunci când ieșea pe poartă și nu arunca nici măcar o privire în direcția băncii.

De două ori, cu mult timp în urmă, când era doar o copilă, Rehana s-a dus la Mombasa cu mama lor și cu Hassanali. Tatăl a rămas acasă, ocupat cu prăvălia și cu bărbații care veneau să stea de vorbă în fiecare zi. Mergeau să-i viziteze pe bunici, pe mătușa Mariam și pe unchiul Hamadi; deși atât de îndepărtată, amintirea acelor excursii era la fel de puternică și de luminoasă ca soarele dimineții. Își amintea traversarea în *dhow*, valurile și răcoarea înviorătoare a stropilor care-i săreau pe chip când se agăța de marginea bărcii, în timp ce mama stătea tăcută și neliniștită lângă ea. Își amintea drumul de la portul Baghani până la casa bunicilor, pe străduțe înguste și umbroase ce miroseau a mâncare și transpirație și parfum, și zumzăiau de glasuri și râsete și zgomotele vieții. Acestea erau străzile pe care mergeau femeile, ulițele secundare, departe de străzile principale și de magazine, unde ușile din spate stăteau deschise și toți cei pe care-i întâlneau o recunoșteau și o salutau pe mama lor. Pe drum, atât atunci, cât și probabil cu alte ocazii, mama lor, bucuroasă să-și revadă locurile de baștină, vorbea despre lucruri care o făceau să nu vadă rigolele pe jumătate pline, cu crustele lor verzi-albăstrui, sau dărăpănarea caselor. Îi spunea Rehanei a cui vină era că imobilul pe lângă care treceau era acum o ruină, cum fusese pierdut de vechii lui proprietari în favoarea unuia nou. Sau al cui fiu crescuse sub acoperișul lui. Îi povestea despre prietenele din copilărie care crescuseră într-o casă sau alta, iar apoi se măritaseră și se mutaseră la Lamu sau Unguja sau chiar Ndazidja.

Tatăl lor nu venea în aceste excursii și nu s-a întors în orașul despre care până în ultimele zile a vorbit cu plăcere și bucurie, fiind scena multora dintre amintirile sale. „Mombasa e ca orașul unde m-am născut“, spunea adesea. Ulterior, Rehana s-a întrebat dacă nu cumva se întâmplase ceva care-l împiedica să se întoarcă, o ceartă sau o dezonoare. Sau poate că dezaprobarea căsătoriei cu o *mswahili* de către indienii de vază din Mombasa era cea care-l făcea să se țină deoparte

scârbit. În momentul în care și-a pus această întrebare avea deja o vârstă și știa câte ceva despre dezaprobare. În tinerețea ei erau foarte puțini indieni în orașul lor, majoritatea rămași din trupele din Belucistan aduse acolo ca să păzească sclavii de pe plantații. Asta până ce sultanul nebun Khalifa al Zanzibarului a trimis un englez să-i administreze plantațiile, iar acesta a eliberat toți sclavii. Erau și câțiva negustori *bohra*, iar ea știa că unii lucrau ca agenți pentru comercianții din India și Zanzibar, la fel ca vizitatorul lor, Azad. Își amintea din copilărie cum uneori acești indieni, trecând pe lângă prăvălie, îl tratau pe tatăl lor cu dispreț. Știa că se purtau așa deoarece el se plângea de remarcile pe care le făceau la adresa mamei lor. Rehana nu auzise aceste remarci cu urechile ei, dar își imagina că aveau legătură cu faptul că mama lor nu era indiancă, iar tatăl bombănea furios că ea și Hassanali erau numiți *chotara*. Nu știa ce înseamnă cuvântul, dar știa că e ceva urât. Își dădea seama din felul disprețuitor în care o priveau bărbații indieni când era mică. Mai târziu a înțeles că însemna „bastard", rodul unei legături necuvenite între un bărbat indian și o femeie africană.

– Nu vreau să am nimic de-a face cu indivizii ăștia aroganți și rânjiți care mestecă toată ziua betel și beau lapte acru, zicea tatăl lor. Le vezi gurile, roșii și schimonosite de gânduri urâte, rânjind, rânjind tot timpul batjocoritor? Mă săturasem de ei în India, întotdeauna mai breji decât ceilalți, întotdeauna puri, întotdeauna având dreptate. Dar trăiesc singuri în niște chițimii din spatele depozitelor, ca niște săraci. Îi vezi cum umblă pe stradă, pipăindu-și buzunarele? Nu-și aduc familiile de teamă ca băștinașii să nu le mănânce. Cum crezi că se descurcă? Fut capre dobitocii ăștia fără bărbie, asta fac. Cui îi pasă de ei? Cum adică: „Nu vorbi așa în fața copiilor"? Copiii trebuie să știe că ăștia-s niște nulități rânjite care fut capre.

Nu, nu păruse să-i pese în mod deosebit de originile lui, iar în anii din urmă vorbise gujarati, când era nevoie, cu o voce exagerată, cu vocea lui de tachinare, vocea lui jucăușă. Prin urmare, era surprinzător că Hassanali se bucura atât de

legătura cu India pe care o oferea Azad. Poate că tatăl lor purtase alt gen de conversații cu Hassanali când erau singuri și-și mărturisise dorul de țară, sau poate că în toți acei ani Hassanali simțise o dorință de a cunoaște India pe care tatăl lor le-o refuza, dar tot părea o prostie. Fratele ei avea asemenea înclinații, îl nelinișteau cele mai bizare lucruri, și uneori era de-a dreptul naiv. Ea avea șaisprezece ani când murise tatăl lor, Hassanali, cincisprezece, iar a doua zi după înmormântare el deschisese prăvălia și rămăsese la post, brav și cu simțul datoriei. De când era mic număra și cântărea, ridica și mătura, își făcea de lucru prin magazin și asculta basnele bătrânilor care stăteau pe banca de afară. Când era liniște și tatăl lor ieșea să li se alăture bătrânilor, Hassanali se cocoța pe caseta cu bani cu un aer satisfăcut, ca și când asta ar fi fost tot ce-și dorea. Mai târziu, când intra în casă, se așeza cuminte și asculta bombănelile mamei lor suferinde sau trăgea cu urechea la discuțiile femeilor, privind în gol de parcă ar fi fost victima unor gânduri tulburi. De ce nu era pe stradă, făcând zarvă și alergând de colo-colo cu ceilalți băieți? Apoi, când surprindea privirea surorii sale, pe care ea o simțea iritată și clocotind de nerăbdare, își ferea ochii cu zâmbetul lui vinovat și tandru.

A doua zi după înmormântare a deschis magazinul, chiar a doua zi, și nu a dat voie nimănui să-l ajute. Tatăl lui n-ar fi îngăduit ca mama sau Rehana să lucreze în prăvălie. „Oamenii ăștia n-o să te respecte“, obișnuia să spună. Acum, și Hassanali le refuza cu încăpățânare ajutorul. Se descurca, le-a zis. N-avea nevoie să se odihnească. „Nu trebuie să stai aici toată ziua“, l-a dojenit Rehana. „Nu e vina ta că lucrurile au ieșit în felul ăsta. Așa le-a vrut Dumnezeu, *alhamdulillah*. Mergi și-ți întâlnește prietenii. Nu trebuie să fii ca el, și până și el a fost neastâmpărat în tinerețe.“ Dar Hassanali închidea prăvălia numai când avea nevoie de marfă și pentru rugăciunile de vineri, mulțumindu-se să surâdă vinovat când îl certau mama sau sora lui. Altfel, își petrecea zilele în magazin și serile în depozit, aranjând, cântărind și împachetând, cu ochii învăpăiați de o agitație tragică. Astfel, odată cu trecerea timpului, Rehanei îi venise tot mai greu să-și înăbușe irita-

rea, deși era conștientă că Hassanali merita un tratament mai bun. Era prostuț și se temea de niște lucruri pe care ea nu le putea înțelege. Așa a interpretat și entuziasmul lui pentru bărbatul pe nume Azad care le cunoștea familia din India. Era o altă prostie, un sentiment al obligației pe care nu i-l cerea nimeni. De ce să-i pese de India, când tatăl lor, care era singurul indian dintre ei, nu voise să aibă nimic de-a face țara lui natală, iar singurii indieni pe care-i cunoșteau îl disprețuiau?

Azad a revenit în ziua următoare. Hassanali a relatat că era numai zâmbet când și-a făcut apariția, spunând cât se bucurase să-l cunoască în ajun, cât fusese de mișcat să-l întâlnească pe fiul unui om despre care se credea că se pierduse. Prin urmare, Hassanali l-a invitat la masă după rugăciunile de vineri. L-a adus acasă. Vinerea, Hassanali închidea prăvălia la prânz și se ducea la moscheea Juma'a să se roage. După rugăciuni venea direct acasă să mănânce și nu deschidea iarăși decât la patru după-amiaza. Erau singurele lui ore libere din săptămână. Rehana încerca întotdeauna să dea un aer festiv mesei de vineri, pe care o luau împreună, așa cum luau toate mesele, chiar și când aveau musafiri. Vinerea, în fiecare vineri, Rehana făcea un *pilau* de pui aromat cu cardamom și ghimbir și presărat cu stafide. Îl servea cu un platou de *changu* sau roșioare prăjite și o salată de ridichi albe, un *cachumbar*[36] cu ceapă, un sos de ardei iuți făcut pe loc, murături și fructe de sezon, de mâncat înainte de masă, în timpul acesteia sau la sfârșit. În vinerea asta a măturat prin curtea din spate, a udat plantele de ghivece și s-a apucat de gătit pe la mijlocul dimineții. Avea să-i servească ea însăși pe bărbați. Nu aveau niciodată invitați de sex masculin la masă, nu fusese niciodată vreun oaspete care să nu fie rudă sau prietenă de-a răposatei lor mame, și era sigură că Hassanali avea să fie stingherit dacă se așeza să mănânce cu un străin. Când au sosit, Rehana purta cel mai bun șal al ei, care-i acoperea capul și gâtul, și l-a întâmpinat pe oaspete lângă ușa dinspre curtea din spate. El i-a luat mâna un scurt moment, zâmbind încântat, și și-a mișcat capul dintr-o parte în alta ca să-și arate plăcerea. După ce i-a servit s-a retras înăuntru, de

unde a ascultat vocea însuflețită a lui Azad cu un surâs larg pe față. A venit la prăvălie în fiecare zi din săptămâna următoare, după cum a înștiințat-o Hassanali, iar vineri s-a prezentat iarăși la masă. Numai că de data asta a insistat ca Rehana să li se alăture, întrucât aflase că așa procedau de obicei. Fața lui era netedă și frumoasă. Era aproape înalt și bine clădit, mai înalt cu jumătate de lat de palmă decât ea, care era mărunțică. Barba lui era tunsă cu grijă și întreaga lui înfățișare era curată și agreabilă, și Rehana s-a gândit că se purta ca și cum ar fi știut cât era de atrăgător. Nu era o vanitate foarte pronunțată, dar îi observa zâmbetul mulțumit când hotăra că făcuse o impresie bună. Și îi făcea o impresie bună, fără îndoială își dăduse seama de asta. Când el vorbea, Rehana se trezea uneori rămânând încremenită, cu un zâmbet pe chip, ascultând, dar de fapt urmărind expresia lui.

Le vorbea într-o kiswahili stâlcită de care au încercat să nu râdă la început, dar pe care Azad a transformat-o într-o comedie cu gesturile lui și repetarea exagerat de zeloasă a felului în care îl corectau și-i suflau. Uneori Rehana îi recunoștea vocea subțire inconfundabilă printre cele care răsunau dinspre prăvălie. Părea să se afle acolo foarte des, și Hassanali vorbea despre el în fiecare zi, uneori aruncându-i o privire șireată. Vineri după vineri venea să ia masa cu ei, nu chiar în fiecare vineri, dar frecvent, de-a lungul câtorva săptămâni, iar apoi se așeza în partea umbroasă a curții cu Hassanali până venea momentul să deschidă prăvălia. Hassanali nu avusese niciodată un asemenea prieten, cu care să poată sta ore în șir râzând cu poftă. Rehana nu se putea împiedica să nu se gândească la el, și când îi auzea glasul fără să-l poată vedea, simțea în piept o durere pe care n-o putea interpreta altfel decât ca dor.

Apoi, într-o vineri, la vreo trei luni după ce sosise printre ei, după masă și după ce Rehana strânsese vasele și-i lăsase pe bărbați să vorbească de-ale lor, după ce terminaseră de vorbit și Azad plecase, Hassanali a venit în pragul camerei ei, unde se culcase, și a chemat-o afară. Azad o ceruse, i-a spus, incapabil să-și rețină zâmbetul, incapabil să-și ascundă plăcerea și anticipând-o pe a ei. A simțit cum sângele îi urca în

obraji, și primul ei gând a fost: „Ce nebunie!" Cum i se putea împlini o dorință atât de fierbinte? „Uită-te la tine", i-a zis Hassanali râzând, întinzând mâna s-o tragă spre el. Apoi, pentru că era ceea ce-și dorea atât de mult, Rehana s-a trezit retrăgându-se, smulgându-se din îmbrățișarea fratelui ei, spunându-i: „Stai, stai, trebuie să ne gândim".

A văzut nerăbdarea lui Hassanali; zâmbetul încă îi lumina chipul blajin, dar pe frunte îi apăruse o cută de dezamăgire. Rehana mai refuzase și alte oferte înainte.

– Da, desigur, trebuie să-ți iei răgaz să cugeți. Dar... mă gândeam că el... nu-ți place?

Ea a dat din cap sfioasă că trebuia s-o recunoască.

– Ba îmi place, a zis, simțind cum i se înfierbânta iarăși fața. Sunt fericită că m-a cerut...

Hassanali a zâmbit încântat și s-a întins iar s-o ia în brațe.

– Așteaptă, a murmurat ea retrăgându-se în pragul camerei sale. Nu e îngâmfare... nu vanitatea e cea care mă face să ezit. Mă bucur că m-a cerut. E un om bun, vesel și curtenitor și... plăcut. Dar nu știm prea multe despre el sau despre familia lui. Nu știm...

– Eu știu că deja îl simt ca pe un frate, a spus încăpățânat Hassanali, fără să mai zâmbească. Știu că mi-a fost un prieten voios și cumsecade din prima zi când a venit la mine. Cred că am văzut destul din lumea asta ca să știu că e un tip demn de încredere și sincer. Mi-e rușine că te îndoiești de el când ne-a arătat o asemenea prietenie. A fost nepoliticos cu tine în vreun fel? Nu, a fost cuviincios și onorabil în toate privințele, deși oricine putea să vadă cât te admiră.

– Așa e, a zis Rehana fără a-și putea reține zâmbetul.

– Pe de altă parte, până și un chior putea să observe că-ți place de el, a rostit triumfător Hassanali, hotărând că forța propriilor lui sentimente față de Azad și zâmbetul fugar de pe chipul Rehanei îi susțineau incontestabil pledoaria.

– Da, numai că nu știm nimic despre... obligațiile lui, a spus Rehana.

– Ce obligații? De ce nu-l accepți, și după aia îi putem pune câte întrebări vrei. Nu vreau să-l jignesc. E un om bun, nu cred c-o să găsești altul și mai și.

– Familia lui, a stăruit Rehana, devenind la rândul ei nerăbdătoare. Are o familie... a lui? E deja însurat? Trebuie să se întoarcă, sau o să trăim aici? Ăsta nu-i un fleac.

– Însurat. Nu m-am gândit la asta, a mormăit Hassanali, pricepând în fine.

Cele trei propuneri de căsătorie pe care le refuzase Rehana veniseră toate de la indivizi care erau deja căsătoriți și o voiau pe post de a doua soție, într-un caz, chiar a treia. Dar erau toți mai în vârstă, cu copii de la celelalte neveste, bărbați care voiau să-și revigoreze plăcerea căsniciei cu o soțioară tânără. Azad nu putea fi cu mult mai mare decât ei și părea atât de vesel și de lipsit de griji, încât nu ți-l închipuiai însurat.

– Dacă nu vrei să-l întrebi despre lucrurile astea, putem să-i trimitem vorbă mătușii Mariam. Putem să rugăm pe altcineva să ceară amănuntele despre care te temi c-o să vă complice prietenia.

– Nu, a răspuns iute Hassanali. O să-l chinuie cu întrebări și-o să-l facă să-și ia câmpii. Și o să dureze zile întregi să ajungă mesajul până la ea și alte zile ca să ajungă ea aici. Nu e corect să-l lăsăm să aștepte atât de mult timp. Nu, o să-l întreb eu. O să vorbesc cu el. Dar pot să-i spun că te bucuri că te-a cerut la fel de mult ca mine?

– Spune-i că mă bucur, da, a zis ea prudentă, deja bănuind că fratele ei n-avea să insiste să obțină răspunsuri.

Hassanali a lăsat-o singură ca să deschidă prăvălia. S-a dus în camera ei și a închis ușa, apoi s-a culcat pe pat și a icnit fără voie. Simțea un fel de groază, de parcă i s-ar fi cerut să accepte un lucru care urma să aibă consecințe necunoscute, dar în același timp zâmbea gândindu-se la Azad. Înfiorându-se când și-a imaginat cum l-ar atinge, pe braț sau pe umăr, a închis ochii ca să-i simtă răsuflarea pe piele. Și-a ținut ochii închiși multă vreme, lăsându-și trupul să se topească în îmbrățișările lui.

Înțelegea de ce Hassanali era atât de agitat, atât de dornic ca ea să accepte. Avea douăzeci și doi de ani, era aproape fată bătrână. Era sigur că-și făcea griji pentru ea și pentru onoarea lui, în caz că statutul ei de femeie nemăritată o făcea vul-

nerabilă la purtări necuviincioase din partea bărbaților. În opinia lui și a tuturor celorlalți, ar fi însemnat că nu reușise s-o ocrotească dacă pățea ceva, și atunci amândoi ar fi fost dezonorați. Erau bărbați care-și făceau o profesie din seducție, iar victimele lor erau în general văduve sau femei singure mai în vârstă, pe care familia nu le mai supraveghea foarte atent. Ei bine, situația ei nu era încă disperată, dar era convinsă că Hassanali își făcea griji. Îi spusese ceva de genul acesta când refuzase a doua cerere în căsătorie. La prima, refuzul ei îl făcuse să râdă, ideea ca Abdalla Magoti să se însoare cu sora lui era caraghioasă, înainte de orice, pentru că nu și-o putea imaginea măritată, s-a gândit ea. Pe urmă, Abdalla Magoti însuși era caraghios. Numele lui îi descria genunchii, care erau mari și ieșiți în afară, făcându-i mersul comic și de neconfundat. Avea deja o nevastă și trei copii și trăiau cu toții în spatele unei cafenele mici și întunecoase din apropiere. Se întâmpla la scurtă vreme după ce murise mama lor, și probabil Abdalla Magoti se gândea că Rehana, simțindu-se vulnerabilă, avea să-i accepte oferta de protecție. Hassanali însuși a chicotit când i-a transmis propunerea și a zâmbit înțelegător când ea a refuzat-o.

A doua oară n-a mai fost așa de amuzat; Rehanei îi venea să râdă de aerul lui pompos. În acel moment mătușa Mariam stătea la ei, într-una dintre lungile sale vizite. Ori de câte ori venea, trecea pe la toate cunoștințele ei din oraș, și erau multe, era invitată la nunți, participa la priveghiuri și primea mai mulți musafiri în câteva zile decât Rehana într-un an întreg. Desigur, Rehana nu avea de ales, trebuia s-o însoțească. Ar fi părut bizară și nesociabilă dacă n-ar fi făcut-o, iar mătușa Mariam nu i-ar fi îngăduit să se sustragă. Într-o zi au fost acasă la unul dintre notabilii omanezi, un bogătaș care deținea terenuri atât aici, cât și în Takaungu. Mătușa Mariam avea o slăbiciune pentru aceste relații din lumea bună, și când era în casele lor se purta de parcă ăsta ar fi fost mediul ei, nu căsuța întunecoasă (dar cu o curte vastă, împrejmuită cu ziduri, unde cultiva trandafiri și iasomie) unde își trăise toată viața adultă, ca femeie măritată, ca văduvă și ca mătușă ocupată. Rehana era întotdeauna surprinsă să vadă câți oa-

meni locuiau în casele acelea enorme, soții, rude, servitori. Unii erau sclavi sau copii de sclavi, iar acum se considerau membri ai familiei.

Stăteau cu una dintre nevestele proprietarului și slujnicele și rudele ei într-o cameră cu verandă de la etaj. Dinspre golf sufla o briză blândă, așa că, deși era mijlocul după-amiezii și afară căldura făcea aerul să tremure, înăuntru era la fel de răcoare ca la umbra unui copac la apus. O voce bărbătească a strigat de pe coridor, anunțându-și prezența. Una dintre femei i-a răspuns că avea musafire, dar n-a fost destul de rapidă încât să-l oprească pe bărbat să intre. Femeile s-au grăbit să-și acopere capetele cu șalurile, toate în afară de Rehana, care n-a fost destul de iute, și în orice caz nu era la fel de riguroasă cu șalul ca acele femei ibadite[37] care se acopereau chiar și în fața fraților lor, din câte auzise. Bărbatul care a intrat în cameră era îndesat, cu pielea închisă la culoare, în vârstă de aproape patruzeci de ani. Stătea în prag nemișcat, stingherit. Ochii lui au zăbovit asupra ei o clipă, apoi s-a retras cu mii de scuze. Soția le-a întors vizita peste câteva zile și apoi le-a invitat iarăși la ea, după care a mai venit o dată la ele înainte ca subiectul să fie adus în discuție. Bărbatul, pe nume Daud Suleiman, o ceruse pe Rehana după ce o zărise atunci. Oferta a fost comunicată prin intermediul mătușii Mariam, care a pus toate întrebările și le-a făcut un raport complet Rehanei și lui Hassanali. Era rudă cu soția notabilului la care fuseseră în vizită, și mătușa Mariam a descris amănuntele relației lor cu atâta migală, încât Rehana a încetat să mai asculte. Știa deja ce răspuns urma să dea. Acum, că aflase care era perspectiva, și-a amintit că ceva din privirea lui experimentată, de geambaș, îi stârnise repulsia. Oare „repulsie“ era un cuvânt prea tare? O făcuse să tresară și să se întoarcă și, cu toate că în acel moment nu-și analizase reacția, acum își dădea seama că-i înțelesese privirea și fusese intimidată de ea. Administra una dintre moșiile notabilului de lângă Mambrui, și da, era însurat și avea patru copii mici, dar casa de la fermă era spațioasă și avea să fie loc din plin pentru toată lumea. O așteptau plăcerile traiului la țară, fructe,

legume și ouă proaspete, iar patronajul latifundiarului îi scutea de orice grijă legată de viața de mâine.

Mătușa Mariam a încuviințat în tăcere când Rehana a spus „Nu“ și i-a cerut să explice, astfel încât să-i poată transmite răspunsul soției notabilului.

– Trebuie să adaug ceva? Nu pot să spun pur și simplu „Nu“?

Probabil că nu; după cum îl văzuse pe bărbatul acela, se temea că avea s-o constrângă și s-o zdrobească. Arăta ca un tip sigur pe el și respectabil, care-și înțelegea îndatoririle în toate subtilitățile lor tacite și avea grijă să le îndeplinească, și avea să-i ceară și ei să le îndeplinească. Nu știa asta, n-ar fi putut să știe dintr-o singură privire, dar o simțea, și simțea că el ar fi vrut să-i dicteze și s-o comande, așa cum o făcuse tatăl ei și cum credea Hassanali că trebuie să facă. Nu voia să fie a doua soție a nimănui. Nu-l auzise niciodată pe tatăl ei spunând că ar vrea să-și ia o a doua soție. De ce ar fi vrut cineva o a doua soție?

– Nu vreau să trăiesc la țară, a spus într-un târziu, întrucât nu se putea gândi la o explicație mai bună.

– Dar cine te crezi? O prințesă? s-a rățoit Hassanali cum nu-i stătea în fire, incapabil să-și înfrâneze mânia față de ceea ce-i părea o frivolitate pură. S-a ridicat și a împins cu putere ușa dinspre curte, dar după câțiva pași s-a oprit și s-a întors. Ce-i așa de bine în traiul ăsta de aici? O să-l refuzi pe omul ăsta, care te-a văzut și te-a plăcut și care te poate întreține, și pe urmă n-o să te mai ceară nimeni. O să spună că ești prea mândră.

– Hei, băiete, coboară glasul, l-a mustrat mătușa Mariam.

– Chiar așa, de ce țipi? E viața mea, a zis Rehana.

– Da, e viața ta și-o să fie întotdeauna viața ta, dar dacă o ții tot așa, o să se sfârșească prost, a spus Hassanali într-o șoaptă furioasă. Nimeni n-o să mai vină să te ceară pentru că ți se va duce buhul că ești înfumurată, deși n-ai nici un motiv pentru asta. Atunci un ticălos o să pună mâna pe tine și-o să ne dezonorezi pe toți.

Acestea fiind zise, plecase cu pași mari în timp ce Rehana se uita lung la el, iar mătușa Mariam îl implora pe Dumne-

zeu să-i ierte gândul răutăcios.

Ceea ce s-a petrecut peste câteva luni i-a arătat lui Hassanali că previziunea lui sinistră fusese corectă. A venit un mesager de la Ali Abdalla, negustorul, căruia toată lumea îi zicea Msuwaki din cine știe ce motiv, s-o ceară de nevastă pe Rehana. Când Hassanali i-a transmis oferta, ea a văzut că se simțea răzbunat și în același timp trist. Poate că-i era chiar rușine de ea. În ochii lor, Ali Abdalla era un bătrân, avea șaizeci de ani și barba albă, făcea negoț cu orice îi pica în mână și avea două neveste și copii mari pe undeva prin Arabia. De numele lui era agățat un zvon de scandal; Rehana nu știa detaliile și nici nu voia să le știe, și oricum nu era treaba ei. Oamenii creau întotdeauna scandaluri din fleacuri. Probabil că-i trimisese oferta deoarece voia o femeie pentru sex și era prea bătrân ca să se coboare la găsirea unei prostituate pe care s-o plătească. Înțelegea asta. Arabii în vârstă își demonstrau ostentativ pietatea cu astfel de căsătorii, luând văduve și femei divorțate când erau ieftine, sau chiar, uneori, o fetișcană delicioasă dintr-o familie copleșită de datorii. De obicei, în astfel de căsătorii zestrea era numai cu numele, întrucât familiile abia așteptau ca fata să le fie luată de pe cap și să primească o anume respectabilitate. Și totul putea fi făcut în numele cucerniciei și al respectului, nu al poftei carnale și al lăcomiei. De asta îi era rușine lui Hassanali pentru ea și poate de ea: primise o astfel de ofertă ca și când ar fi fost ruinată sau nenorocită.

– O să spun nu, nu-i așa? „Mulțumesc, dar nu", a zis Hassanali cu ochii în ceașca de cafea.

Stăteau pe rogojină în curtea prost luminată după o cină rece cu resturile de la prânz. Rehana era abătută și nemulțumită și se gândea că probabil fratele ei se simțea la fel. Nu putea înțelege de ce se simțea inutilă și singură, vinovată, și de ce Hassanali arăta atât de obidit, de parcă amândoi ar fi dat greș într-o privință anume, în viață în general. Ar fi trebuit să gătească, măcar niște fasole ori spanac. După aceea a hotărât că nu avea să mai servească niciodată o cină rece, nu avea să mai permită ca orezul și legumele sleite să le cadă în stomacuri ca niște bolovani.

Așadar, când Azad a intrat în viețile lor pe la mijlocul acelui an a fost ca un dar neașteptat, o binecuvântare. Hassanali, care s-ar fi socotit norocos să-l aibă drept prieten, era mândru de admirația pe care i-o purta Azad Rehanei și neîncrezător că voia să se însoare cu ea. Propunerea îl entuziasmase atât de mult, încât făcuse mari eforturi să se abțină să nu-l îmbrățișeze; dacă ar fi fost după el, l-ar fi primit în familia lor atunci, pe loc. Azad era tânăr, afabil, deschis, îndrăzneț. Navigase sute de mile cu barca spre un ținut necunoscut, asta era o îndrăzneală. Apoi rămăsese ca să fie agent comercial când știa doar câteva cuvinte din limba locului, asta era o îndrăzneală și mai mare. Și totuși era în largul lui și fericit, le dăruia o afecțiune nelimitată și nu le cerea nimic. Hassanali îi urmărise pe el și pe Rehana, observându-le interesul reciproc cu o speranță prudentă. Era pur și simplu mai mult decât ar fi putut spera vreodată, și asta i-a spus Rehanei când ea a zis că trebuia să aștepte, să se gândească, s-o roage pe mătușa Mariam să vină și să pună întrebări. „N-o să găsești pe altul mai bun", îi zisese, și știa că avea dreptate. Când Hassanali a raportat că-i pusese întrebările lui Azad, iar acesta răspunsese că nu era căsătorit și că nu-și dorea nimic mai mult decât să ducă o viață fericită cu ea, Rehana și-a exprimat consimțământul printr-un zâmbet și i-a trimis vorbă mătușii ei. Au făcut nunta a doua zi după ce a sosit bătrâna.

Poate că era mai mult decât merita ea. Luni de zile a fost pierdută în ființa lui, de parcă ar fi posedat-o și ar fi transformat-o. Se simțea frumoasă și îmbelșugată, zâmbea pentru sine când se gândea la el și tolera o mulțime de lucruri care înainte i se păruseră meschine și agasante. O zi după alta se bucura de miracolul trupului lui alături de al ei, de îmbrățișările și râsul lui. Pleca în călătorii de afaceri, dar la început despărțirea n-a fost insuportabilă, și de fiecare dată când se întorcea avea impresia că o poseda încă și mai mult. Senzația aceea de intimitate și de apropiere, ca și când el ar fi fost parte din carnea ei, era cu totul neașteptată. Când s-a schimbat în fine anotimpul și căpitanul lui s-a întors, Azad a devenit foarte ocupat, trebuind să călătorească și să supravegheze

colectarea mărfurilor pe care le negociase. Nu l-au văzut prea mult în acele ultime săptămâni.

A spus că trebuia să se întoarcă în India cu căpitanul, ca să se asigure că-și lua partea din profit după ce se vindea marfa. Afacerile sunt afaceri, și dacă nu ai grijă de partea ta, riști să fii tras pe sfoară. Da, desigur, căpitanul îi era rudă și avea să-i pună ceva deoparte, însă averea corupe și cele mai curate suflete, și până și căpitanul, ruda lui, care nu era sub nici o formă cel mai curat suflet, putea fi ispitit. După ce-și rezolva treburile avea să se întoarcă la ea cât de repede putea, și până atunci trăgea nădejde ca Rehana să fie grea cu primul lor copil. Ea n-ar fi vrut să-l lase să plece, l-a implorat, dar Azad a consolat-o. „Așa își câștigă traiul oamenii ca noi: călătorim, facem negoț și ne croim drum prin lume. O să plec și-o să mă întorc, și dacă suntem binecuvântați, o să aduc ceva din darurile lui Dumnezeu pentru noi." Hassanali i-a spus să n-o mai facă pe nebuna și să nu-l mai chinuiască pe Azad. Asta era viața multor oameni din părțile acelea, o știa. Când s-a schimbat anotimpul în acel an, Azad s-a dus la Mombasa să întâmpine vasul, iar de atunci Rehana n-a mai primit nici o veste de la el în următorii cinci ani și probabil n-avea să primească niciodată.

S-au gândit c-ar fi trimis vorbă dacă ar fi putut, iar când n-a făcut-o, Rehana s-a temut că vasul se scufundase. Tatăl lor, Zakariya, le povestea că așa murise tatăl lui, se înecase într-o călătorie de întoarcere când vasul lui fusese înghițit de o furtună în Marea Arabiei. Îi luase mamei lui săptămâni întregi să afle vestea, și abia când negustorii au hotărât să declare vasul pierdut n-a avut de ales și a trebuit să-i accepte moartea. Îl chema tot Hassanali, iar când Zakariya a atins vârsta potrivită, a plecat el însuși într-o călătorie de *musim*, poate ca să-și caute tatăl. Din fericire, îl găsise pe micul lui Hassanali, așa că nu s-a obosit să se mai întoarcă și prin urmare nu s-a înecat. Ținând seama de toate acestea, primul gând al Rehanei a fost că vasul se pierduse pe drumul spre India. Hassanali s-a interesat cum putea să afle mai multe, și unii cunoscuți de-ai lui au răspândit întrebarea printre negustori. Nu, vasul nu se scufundase, așa că tânărul pe care-l

căutau urma să vină cu următorul *musim*. Dar n-a apărut, și după o vreme lui Hassanali i-a fost rușine să mai întrebe. Îi părăsise, o părăsise și se întorsese la viața lui din India, bătându-și joc de dragostea și de foamea ei, chicotind la gândul naivității lor. Și totuși nu putea fi sigură că nu pățise ceva; poate că într-o bună zi avea să vină și să vorbească despre încercările pe care le avusese de înfruntat și care-l ținuseră departe. Așa stăteau lucrurile, deși undeva în adâncul ei știuse din primele luni că nu avea să se întoarcă. Reflectase la plecarea lui ani de zile, așa că acum tot ce-i mai rămânea era amărăciunea. Abia dacă-și îngăduia să se gândească la euforia din acele prime luni. Se simțea o proastă și, pe măsură ce amintirile se transformau în mâhnire, voia tot mai mult să-l învinovățească pe Hassanali pentru felul în care o convinsese să lase la o parte prudența, deși n-a spus-o niciodată, făcând mari eforturi să se abțină. Viața ei a devenit un talmeș-balmeș, era ranchiunoasă, deprimată, dormea până târziu, îi era dor de el. Îi era dor de Azad, chiar dacă ura totul la el, ființa lui, numele, glasul. Își făcea treburile prin casă la fel ca întotdeauna, dar mai apatică și mai intolerantă, și o parte din ea s-a închegat în ceva greu și amar.

Mătușa Mariam venea să-i viziteze o dată la câteva luni, așa cum făcuse înainte de sosirea lui Azad. Se ținuse departe în acele șapte luni de după nunta Rehanei, ca să-i lase timp și loc să fie fericită, zisese, dar după ce Azad a plecat de *musim*, a reînceput să vină, ca să-i țină companie și, presupunea Rehana, să fie la îndemână în cazul unei sarcini. Însă n-a fost nici o sarcină, și, pe măsură ce absența se prelungea, mătușa a renunțat la întrebările de tatonare și a început să murmure liniștitor când Rehana se plângea. În cele din urmă, ea a fost cea care a preluat frâiele. La aproape doi ani de la dispariția lui Azad, în timp ce mătușa Mariam venea și pleca periodic, Rehana și Hassanali erau încă prizonierii nefericirii lor. Așa că a rămas. A rămas de la Mfungo Mosi[38] până la Mfungo Mosi, un an întreg. A petrecut cu ei toate sărbătorile: Muharram[39], Maulid Nabi, Miraj[40], Ramadan, Sikukuu Ndogo și Sikukuu Kubwa[41]. Chiar le-a interpretat un cântec satiric

despre o musafiră care stă și tot stă până e alungată cu forța, invitându-i să răspundă că prezența ei nu-i deranjează cu nimic.

Ca întotdeauna când era prin preajmă, iar trecerea anilor nu părea să aducă nici o schimbare, făcea ca totul în jurul ei să zumzăie și să zbârnâie. Primeau vizite, desigur, și aveau de făcut vizite la rândul lor. Desfăceau saltelele, puneau capocul[42] la uscat la soare, ca să iasă mirosurile și gândacii, apoi le îmbrăcau în pânza *marekani*[43] nouă. Punea ca ferestrele dinspre curte să fie reparate, iar zidurile, văruite. Hassanali bombănea, nemulțumit de atâta cheltuială, dar o făcea zâmbind. Curtea era acum curată lună, iar plantele luxuriante arătau minunat pe fundalul alb. Mătușa Mariam și-a deschis o mică afacere, prăjind *samosa* și *bajia* pe care le livra la comandă pentru evenimentele sociale sau le vindea prin magazinul lui Hassanali. Pescarii veneau la ușă cu șiraguri de pești de vânzare, iar ea se certa și se târguia cu ei de parcă ar fi vrut să cumpere cât pentru un banchet, nu cei câțiva pești de care aveau nevoie ca să pună pe farfurie lângă orez, manioc sau banane. Însă pescarii își făceau apariția și a doua zi, stârnind zarvă la poartă și uneori întinzând un pește fără să li se ceară, numai de plăcerea de a se tocmi cu mătușa Mariam.

Rehana nu putea să stea în pat când se întâmplau toate aceste lucruri, nici nu voia. Mătușa Mariam se mutase în camera ei și o scotea din așternut în clipa în care se trezea, antrenând-o irezistibil în activitățile casei. O ruga să-i citească în fiecare zi câteva pagini din Coran, pentru că vederea îi slăbise și oricum nu se descurcase niciodată cu surele mari; pe deasupra, ea, Rehana, citea atât de frumos! La zece ani Rehana putea citi Coranul de la început până la sfârșit, iar unele părți le știa pe de rost. (Deși la scurt timp după aceea n-a mai participat la ore, deoarece îi venise menstruația și, prin urmare, era în pericol.) Mătușa Mariam a convins-o săi croiască rochii, așa cum făcea pentru ea, și lăuda rezultatele cu atâta încântare, că și alte femei au vrut să aibă rochii făcute de Rehana. Pe deasupra, l-a convins pe Hassanali că era momentul să se gândească la însurătoare. N-a spus-o direct

și poate că nici măcar n-o gândea, însă o nevastă pentru Hassanali ar fi însemnat și companie pentru Rehana și i-ar fi scos pe amândoi din mocirla în care se afundaseră. Știa persoana potrivită, i-a zis lui Hassanali, îndată ce era pregătit, deși nu era bine să aștepte prea mult.

– M-aș mărita eu însămi cu tine, i-a spus nepotului său, dacă n-aș avea atâtea propuneri de la burlaci înstăriți la care să chibzuiesc.

Așa că Malika a venit și i-a adus fericire lui Hassanali și lea schimbat viețile. Rehana a învățat să se gândească la Azad ca la o greșeală pe care o comisese. Nu avea cum s-o repare. Ar fi putut să încerce să obțină anularea căsătoriei, dar la ce bun? Timpul îi era potrivnic. Trecuseră zece ani de la moartea mamei lor, iar acum avea douăzeci și nouă de ani. Era bătrână. Și uite-o pe Malika, terminase de curățat spanacul și acum începuse să asezoneze peștele fredonându-și cântecul de leagăn, probabil gândindu-se la cum avea s-o drăgălească Hassanali când venea la siestă. Pentru că de la sosirea Malikăi el își făcuse obiceiul să închidă prăvălia două ore după prânz, pentru o scurtă odihnă. Rehana zâmbea în sinea ei, deși simțea și o anume invidie. S-a ridicat în picioare și a ținut rochia terminată cu brațul întins, întorcând-o ca să verifice că totul era în regulă. S-a gândit mulțumită la femeia care urma să vină mai târziu să-și ia rochia. Avea să-i placă. A împăturit rochia și s-a așezat la loc, moment în care a simțit carnetul pe care-l luase de la rănit lovindu-i-se de coapsă. Nu-i venea să creadă că-l luase drept Azad, bărbatul care o învățase dorul și ura în aceeași măsură și o învățase să se urască pe sine mai mult chiar decât pe el. Nu se întorcea, slavă Domnului; ce-ar fi făcut dacă s-ar fi trezit cu el la ușă? Dar acum ce putea face cu carnetul acelui *mzungu*? Nici măcar nu era în stare să deslușească scrisul, și fără îndoială cuvintele erau în limba lui. Nu putea să-l arunce, deoarece omul care le lua gunoiul ca să-l ardă scotocea întotdeauna în căutarea unor lucruri pe care să le vândă, iar dacă ar fi găsit carnetul, l-ar fi dus la europeanul trimis de stăpânire și i-ar fi denunțat drept hoți, sperând o răsplată. Putea să-l îngroape, deși, dacă era descoperit, avea să arate ca o vrăjitorie sau ca

fantezia răutăcioasă a unei femei tulburate. Trebuia să-l care după ea ca pe o povară, să-l ascundă până era prinsă sau până la moartea ei, când oamenii aveau să râdă de furtișagurile ei de fată bătrână.

Sărbătoarea nașterii profetului Mahomed

Jur pe Allah (în limba arabă în original)

Muson, din arabul *mawsim*, însemnând „anotimp"; navigația comercială dintre India și estul Africii ținea seamă de direcția vântului, dinspre mare spre subcontinentul indian (sezonul umed), respectiv dinspre subcontinent spre mare (sezonul uscat).

Varietatea de swahili vorbită pe coasta de est a Africii, limba oficială în Tanzania, Kenya și Uganda

Salată de roșii, ceapă și ghimbir

Ibadism – curent al islamului distinct de șiism și de sunism; este religia de stat în Oman, dar se întâlnește și în Maghreb și pe coasta de est a Africii.

Prima lună a calendarului din lumea swahili musulmană

Prima lună a calendarului musulman, una dintre cele patru luni sfinte

Al Isra wal Miraj – în islam, călătoria nocturnă a profetului Mahomed de la Mecca la Ierusalim, urmată de înălțarea acestuia la cer împreună cu îngerul Gabriel

În swahili, „mica sărbătoare", respectiv „marea sărbătoare", Aid al-Fitr și Aid al-Adha

Fibră vegetală făcută din puful care înconjoară semințele unui arbore (*ceiba pentandra*); se folosește ca umplutură pentru perne și saltele.

Americană (în swahili în original)

4. PEARCE

Stăteau pe verandă după o cină cu tocană de capră și orez. Burton, administratorul moșiei de la Bondeni, venise să-l cunoască pe invalid. Era un tip voinic, cu părul negru încâlcit și o mustață tunsă cu mare atenție. Detaliul ăsta îl făcea să pară pătruns de propria-i importanță, s-a gândit Martin. În hainele lui lălâi arăta greoi și poate nesănătos, dar arătase mai rău când venise în ținuta kaki de plantator. De la apusul soarelui beau cu sârguință, gin și suc de limetă pentru Burton, scotch și apă pentru Frederick și Martin. Acesta din urmă a ținut pasul cu ei o vreme, deși nu-i era sete și nici nu-i făcea plăcere; bea numai ca să nu pară neprietenos sau plictisitor. Odată ce au înaintat în conversația lor aprinsă despre viitorul Imperiului, cu vocile tot mai ridicate, Frederick nu i-a mai umplut paharul lui Martin și l-a lăsat cu ale lui, apelându-l doar din când în când, ca să-i țină partea într-o anumită chestiune.

Burton nu voia aliați, deoarece nutrea convingerea că viitorul posesiunilor britanice din Africa era declinul treptat și în cele din urmă dispariția populației africane, care urma să fie înlocuită de coloniști europeni. Asta avea să se întâmple inevitabil, în opinia lui fermă, atâta timp cât evenimentele erau lăsate să se deruleze de la sine și nu interveneau oficialitățile prea băgăcioase, sau cel puțin nu interveneau obstrucționist, ca atunci când băteau toba despre responsabilitatea față de bunăstarea băștinașilor.

Lui Martin discuția i se părea cumva regizată, trei englezi din colonii care vorbeau serios despre afacerile publice. Vocea lui Burton a devenit mai acută, a căpătat o precizie autoritară. Ar fi putut fi în avantajul lui, dar poate era și în al lor, să joace un rol important în lume. Nu contau singurătatea sau servitorii sau bolile sau anxietatea cicălitoare legată de locul unde se aflau și ceea ce făceau. De lume trebuia să le pese lor. Așa vorbeau bărbații după un pahar sau două, acoperind neplăcerile mărunte ale vieții de zi cu zi cu discuții despre problemele globale.

– Continentul ăsta are potențialul de a deveni o nouă Americă, a spus Burton cu emfază, de parcă s-ar fi așteptat la scepticism din partea interlocutorilor săi. Dar nu atâta vreme cât africanii sunt aici. Uitați-vă la regiunea asta. Negroteii de aici au fost pervertiți de arabi, de religia lor și de... de manierele lor parfumate. Arabii înșiși nu înseamnă mare lucru. În general, e numai gura de ei, nu-s în stare să muncească o zi întreagă dacă viața lor nu depinde de asta sau dacă n-au ceva de furat și jefuit. Înainte să venim noi, asta era țara piraților. Când vânturile suflau în direcția cea bună, arabii făceau raiduri pe toată coasta, răpind și prădând după bunul-plac, luând sclavi. Când vânturile se întorceau, se grăbeau să se ascundă în peșterile lor ca să se joace cu prada. Cu cât mai curând sunt sărăciți și alungați, cu atât mai bine.

– Așa o fi, a zis Frederick.

Era de acord cu argumentația despre arabi, dar căuta ceartă. Martin auzise deja destule ca să priceapă că Burton spunea lucruri urâte și Frederick îl provoca anume să exagereze.

– Dar trebuie să recunoști că au pus ordine în ținuturile astea, a reluat peste câteva clipe gazda. Trebuie s-o recunoști.

Fără grabă, Burton și-a rotit satisfăcut paharul cu gin; când a luat cuvântul, vocea lui era blajină, semn că rezista împunsăturilor lui Frederick.

– În ciuda pretențiilor sultanului din Zanzibar că a impus ordinea, fără prezența noastră aici, țara ar redeveni a piraților într-un singur anotimp. Cât despre africanii sălbatici din interior, ăștia-s cu totul altă specie de animale. Sunt osândiți pieirii, ce-a mai rămas din ei. O să se ofilească și o să sufere de foame și o să moară la contactul cu civilizația. Nu-i nevoie să-mi behăie nimeni despre moralitate sau responsabilitate. E inevitabil, e științific. Nu există pic de cruzime în deznodământul ăsta, și așa s-a întâmplat peste tot, iar și iar, exact în același fel.

– Sunt înclinat să cred că te abați de la îndatorirea ta de slujitor al Imperiului, a rostit Frederick pe un ton afectat care semnala că nu vorbea serios. Ca să-ți spun adevărul, sunt înclinat să cred că te abați de la îndatorirea ta față de umanitate. Eu am o responsabilitate față de băștinași, trebu-

ie să veghez asupra lor și să-i călăuzesc agale spre supunere și muncă disciplinată.

– Exact la asta mă refer, intervenție obstrucționistă. Cu cât facem mai multe pentru ei, a zis Burton ridicând vocea, cu atât mai multe vor cere, fără să trebuiască să facă vreun efort ca să obțină lucrurile respective. Cu timpul o să se aștepte de la noi să-i hrănim în timp ce continuă cu purtările lor barbare. O să ne urască și totuși o să se aștepte de la noi să ne îngrijim de bunăstarea lor, întrucât asta ne e obligația. O s-o ia ca pe un drept. N-o să vezi prea multă muncă disciplinată de la ei dacă-i lași de capul lor.

– De asta am spus că trebuie să-i călăuzesc, i-a amintit Frederick. *Asta* este responsabilitatea noastră.

– Să-i forțezi, vrei să spui, i-a replicat Burton. Nu-i poți determina să muncească decât prin constrângere și manipulare, nu făcându-i să priceapă că există ceva moral în muncă și în obținerea de rezultate. Pentru noi. Ei nu pricep asta. Sunt mulțumiți cu modul lor de viață și ar ucide ca să și-l apere. Poți să vorbești cât vrei despre responsabilitate, dar dacă vrei prosperitate și ordine în Africa, trebuie să ai colonizare europeană. Apoi putem transforma ținuturile astea într-o altă Americă.

– Va trebui să ucidem ca să obținem asta, a spus Frederick încruntat, după care a luat o înghițitură mare de scotch. Deși, la cum vorbești, nu pare să fie ceva atât de teribil pentru tine.

– Ba poziția ta e lipsită de bărbăție intelectuală, i-a răspuns afabil Burton.

Martin a văzut că Burton se eschivase de la provocarea lui Frederick și acum îl provoca la rândul lui.

– Deja îi ucidem, a continuat administratorul moșiei. Îi ucidem ca să-i facem să ne asculte. În realitate, trebuie pur și simplu să-i lăsăm cu ale lor, fără să ne amestecăm, și ei o să moară singuri.

Martin asculta tăcut repetarea neobosită a diferențelor dintre ei și negrotei, care ajunseseră de acum să însemne toți cei pe care-i siliseră să se supună stăpânirii lor. Nu numai britanicii vorbeau așa. Asistase la discuții similare între alți

europeni, francezi și olandezi, ba chiar și polonezi și suedezi, care nu aveau băștinași pe care să-i stăpânească ori în privința cărora să proclame osânda iminentă. Întotdeauna avea aceeași reacție la genul acesta de dialog. Îl făcea să se simtă rău. Îl făcea să se simtă nervos că putea fi auzit de cineva. Se întreba dacă Burton îi sesizase dezgustul față de vorbele lui și exagera anume ca să-l irite, sau era de vină doar ginul.

– Haide, haide, Pearce, adică Martin, amice, a zis Frederick, cam beat și cam arțăgos, poate pentru că Pearce nu voia să-i ia partea împotriva fanteziei vulgare pe care o expunea Burton. Ce crezi mata despre toate astea? Uite că suntem în 1899, ce părere ai despre noul secol? O să ne descurcăm mai bine decât predecesorii noștri cei atât de hotărâți? Oare locul ăsta o să fie curățat de băștinași și transformat într-un soi de Americă, sau o să-i vedem pe nătângii ăștia devenind civilizați și cetățeni sârguincioși? Haide, vrem să-ți auzim părerea, dragul meu.

– După mine, cu timpul o să privim ceea ce facem în locuri ca ăsta printr-o lentilă mai puțin eroică, a spus Martin. Imaginea o să fie mai puțin fermecătoare. Cu timpul o să ajungem să ne fie rușine pentru unele lucruri pe care le-am făcut.

– Un *wallah*[44] antiimperialist, a exclamat Frederick plin de încântare. Haide, Burton, să auzim ce ai tu de spus.

– Cât despre dobitoacele astea, pe care ne-am străduit din răsputeri să le ameliorăm, a urmat Martin dorindu-și în același timp să nu fi deschis gura, le datorăm îngrijire pentru maniera în care ne-am vârât în modul lor de viață.

Burton s-a întors spre el cu o expresie de dezgust batjocoritor.

– Nu le datorăm altceva decât răbdare, asta până le vine sorocul. Aceeași răbdare pe care i-ai arăta-o unui animal pe moarte. Nu noi i-am făcut să trăiască și să moară ca niște dobitoace. Tot ce le datorăm este răbdarea de a-i lăsa să dispară, scăpând astfel de o soartă nenorocită.

– Burton, uneori tu însuți vorbești ca un dobitoc, a spus Frederick scârbit. Nu mă îndoiesc că ai dreptate, Martin, mai ales când ne amintim acele profeții urâte de care Burton

e atât de pasionat. Nu cred c-o să fie mai bine în secolul următor decât în cel din care ieșim șchiopătând. Nu te poți aștepta la mare lucru din partea unui secol care se încheie distrugând o minte ca Oscar Wilde.

– Oscar Wilde! Pearce a izbucnit în râs. Oh, am făcut lucruri mult mai rele decât ăsta.

– Îți spun, dacă aș crede că predicțiile lui Burton se vor adeveri, a zis Frederick cu limba împleticindu-i-se în gură, mi-aș face bagajele și m-aș duce acasă mâine, și la naiba cu imperiul. Astea-s fanteziile nebunilor ălora cu care Burton a petrecut atâta timp în Africa de Sud. Niște englezi lacomi și niște olandezi fanatici i-au umplut mintea ascuțită, de om de știință, cu previziunile lor despre extincția raselor. *Nu* pe asta se bazează imperiul. N-ai auzit niciodată genul ăsta de afirmații în India.

– Africa nu e India, a intervenit Burton. Și chiar și acolo, ceea ce a demonstrat imperiul e că obiceiurile indiene sunt perimate. Nu mai au nici un rost. Cel mai bun lucru pe care-l pot face e să se lase dominați de noi, să ne imite cât de bine pot. Însă chiar și asta e o treabă mai bună decât ce avem aici. India e o civilizație străveche care a ajuns la sfârșitul vieții sale utile. Aici nu ai nimic în afară de dobitoace și sălbăticie.

– Tare-ți mai place să folosești cuvinte tari, a spus Frederick umplând iar paharele. Dacă ești de părere că-s așa de dobitoci, de ce-i mai înveți să joace crichet?

– Ca să mă distrez. Cu siguranță nu pentru că aș crede că s-ar afla vreun Ranjitsinhji[41] printre ei, i-a replicat Burton zâmbind în timp ce se chinuia să pronunțe numele.

Martin s-a deșteptat târziu a doua zi, simțindu-se istovit din pricina băuturii. Ceaiul, care-i fusese adus devreme, i se răcise pe noptieră, iar Hamis strânsese plasa de țânțari fără să-l trezească. L-a găsit pe Frederick la biroul lui, în cămașă albă, pantaloni scurți kaki, șosete până la genunchi și pantofi maro perfect lustruiți, scriind în continuare la raportul despre taxele vamale din anul precedent. Burton plecase la moșie în zori.

– Călare pe măgarul lui, a spus zâmbind Frederick. Întâlnești tot felul de personaje în colonii, nu-i așa? În dimineața asta o să ajungă la moșie și-o să meargă de colo-colo și-o să pună umărul de parcă ar fi unul de-al lor, vârându-se până la coapse în șanțurile pline de noroi. Diseară, dacă are chef, o să stea cu muncitorii și-o să cânte împreună, sau mâine după-amiază o să-i scoată la un meci de crichet. Apoi peste câteva zile o să fie iarăși aici, pe veranda mea, spunând cum vor muri toți la contactul cu civilizația, așa că trebuie să-i lăsăm să piară ca pe niște animale muribunde. Îi place să facă pe durul, tehnicianul pragmatic și nesentimental pe care nu-l interesează decât eficiența. Și totuși e un gânditor, un tip care-și ia munca foarte în serios. Cum te simți? Pari să nu fii în apele tale. Ești încă obosit, probabil. E groaznic de cald în dimineața asta.

– Nu cred că sunt făcut din același material cu voi doi când vine vorba de băut. Uită-te la tine, proaspăt ras și înfloritor, zâmbind voios și învârtind cu hărnicie roata Imperiului, pe când eu mă simt ca un rahat. Hamis mi-a adus ceaiul și a strâns plasa de țânțari, și eu nici măcar nu m-am trezit.

Vorbele oaspetelui său l-au făcut să râdă pe Frederick.

– Ah, sunt sigur că de vină e numai epuizarea. O să te înzdrăvenim cât ai zice pește. De fapt, nici eu nu sunt sigur că mai țin la băutură ca pe vremuri. Te stoarce de puteri în căldura asta. Da, Hamis poate fi foarte delicat atunci când își îndeplinește sarcinile. Crezi că e vreun grăunte de adevăr în ideea că negrii au un instinct înnăscut pentru asemenea lucruri? Cine a zis că omul negru are înzestrarea ideală pentru a se ocupa de persoana ta? O fi fost doctorul Johnson? Nu, a fost Melville. Povestea aceea despre revolta sclavilor. Scrie o proză aspră, necizelată, după mine, dar poate e adecvată subiectului. Mda, încearcă să-l pui pe unul dintre războinicii ăia masai să se ocupe de persoana ta. O să-ți lipsească unul sau două organe vitale într-o clipită, dacă e să dăm crezare poveștilor. Mă gândeam azi-dimineață la drumul tău prin sălbăticie și la toate chinurile prin care a trebuit să treci. Nu, nu, dragul meu Pearce, nu trebuie să le minimalizezi, deși aș fi făcut la fel dacă aș fi avut tăria și curajul să supraviețuiesc

unui asemenea calvar. Mă gândeam la ucigașii ăia care-ți erau călăuze și protectori și la trădarea lor absolut odioasă. Cine poate pătrunde în mințile oamenilor ăstora? Țin minte că ai spus ceva despre felul în care te-ai luptat să străbați singur acel peisaj înspăimântător și știu că atunci m-am gândit la „Childe Roland“ de Browning, știi, și la acel pasaj cumplit spre Turn. Nu-mi place Browning, ție-ți place? Nu-l suport, toate rimele alea încrucișate îmi stau în gât. Dar azi-dimineață m-am gândit: „Nu, nu e nicidecum Browning. Nu «Childe Roland», ci Swinburne.“ Swinburne e omul nostru. Îți place poezia, Martin? A fost ceva ce-ai zis aseară despre noul secol. M-am uitat prin Swinburne de dimineață și am găsit versurile astea. Ai putea crede că n-au nici o legătură cu vorbele tale, dar eu am găsit un ecou. Sper că nu te superi, le-am însemnat ca să ți le citesc:

Aici numai vântul se-nvârte și se desfată
Într-o horă în care viața pare ca moartea de stearpă[46].

Poezia nu are nimic de-a face cu peisajul, știu – toată povestea despre moartea iubirii și așa mai departe, dragul de Swinburne –, dar mi-a atras atenția imaginea aceea a unui loc părăsit, a unei sălbăticii pârjolite și crude, care odinioară trebuie să fi fost altfel. M-am întrebat dacă nu cumva ai dreptate, dacă, în ciuda tuturor eforturilor noastre, ceea ce distruge inima continentului ăstuia va distruge și restul, și aici nu va mai rămâne nimic după noi.

Frederick l-a privit îndelung pe Martin, cu ochii rotunzi și lichefiați. Martin i-a întors privirea în tăcere, incapabil să găsească vreun răspuns. În mod clar tovarășul lui fusese mișcat de propriile sale cuvinte, de propriile sale gânduri, și ar fi vrut să spună ceva, dar îl amuțise egocentrismul din expresia lui Frederick, „nu va mai rămâne nimic după noi“. Frederick a zâmbit.

– Ai dreptate. Dacă tot nu putem face nimic în privința asta, măcar să facem tot ce ne stă în puteri și, ei bine, să profităm cât se poate. Parcă simt miros de cafea. Ia zi, Martin, ce planuri ai pentru azi? Vrei să-ți împrumut cartea lui Swinburne? Ești de părere că-i un mare poet? E îngrozitor de lu-

gubru și un cârcotaș de mâna-ntâi, dar, vai, ce bine scrie! Vrei să-ți sprijini picioarele pe un taburet și să te lași în voia ispășirii și remușcărilor?

– Mă gândeam să mă duc până pe țărm să fac o plimbare pe plajă, a zis Martin uitându-se peste umăr înspre verandă.

Frederick s-a ridicat de la birou și, sprijiniți amândoi de balustradă, au privit golful.

– Cred că soarele arde prea tare, a spus Frederick peste câteva clipe. Pe deasupra, e foarte aglomerat, mulți oameni dorm pe plajă. Uită-te la locul ăla, uită-te cât e de mizerabil. Când pleacă toți o să pun niște afișe. „Este interzisă lăsarea gunoaielor." Sau: „Cine face mizerie va fi descăpățânat". E prea târziu de fapt. Vânturile încep să-și schimbe direcția, de aia vezi toate vapoarele apărând de la Mombasa și de mai departe ca să încarce marfă. Când îți ridici privirea golful arată superb în depărtare, nu-i așa? Dar nu-i potrivit pentru o navigație serioasă, mai ales când începe musonul. Hula poate face un vas să eșueze într-o clipită. Se pare că e mai rău când suflă vânturile dinspre nord-est. Tocmai încetaseră când am sosit eu. Erau atât de multe resturi pe plajă, că nu mi-ar fi venit să cred dacă nu le-aș fi văzut cu ochii mei. Suflă direct înspre golf, așa că marea urcă până pe drum, iar orice vas prins în golf ajunge pe plajă sau mai rău. Numai *dhow*-urile bajunilor și alte ambarcațiuni locale fac față. Restul trebuie să ancoreze în larg, dincolo de promontoriu. Vânturile care încep acum sunt cele dinspre sud-vest, iar promontoriul oprește o parte din valuri. *Dhow*-urile pot să se adăpostească ușor în curbura golfului. Le vezi? Iau marfa de aici și o duc la Mombasa și Lamu, unde vasele mari așteaptă vântul prielnic. Mi s-a spus că a fost un an bun, taxele vamale sunt consistente. Desigur, în afară de nenorociții care fac contrabandă pe întuneric, ai naibii nemulțumiți. Vezi baraca aceea de jos? Oamenii de acolo cântăresc tot ce se încarcă în bărci, ca să fie siguri că Maiestatea Sa britanică își primește partea în schimbul prezenței noastre pacificatoare în rândul lor. E mai liniște după-amiaza. Atunci putem să ieșim la plimbare, și soarele n-o să mai fie atât de chinuitor.

– Mulțumesc, după-amiază e perfect.

Martin intuia că Frederick nu voia să-l lase în aglomerație, dar era prea politicos ca să-i interzică pur și simplu să iasă. Oare un funcționar districtual îi putea interzice să facă o plimbare? Tiranul Frederick în sensul antic și benign al cuvântului, care știe întotdeauna ce trebuie făcut și se așteaptă să fie ascultat, deși își ascunde capriciul sub masca minimalizării și autoironiei. Ei bine, sugestia lui, ca gazdă atât de departe de casă, avea efect de descurajare, mai ales când oaspetele ajunsese într-o stare atât de proastă. Ar fi fost nerecunoscător dacă nu s-ar fi supus. Deși Martin nu-și putea da seama ce credea Frederick că ar fi pățit în îmbulzeală. Poate se temea c-o să-l oripileze trecerea anevoioasă printre gunoaie și cenușa rămasă de la focurile de gătit. Sau poate voia să-l însoțească, să-i prezinte el însuși domeniul peste care stăpânea.

– Ah, a venit cafeaua. Apoi o doză zdravănă de Swinburne pentru tine, câtă vreme eu termin raportul ăsta blestemat, și la final prânzul, a spus Frederick. Abia aștept prânzul.

Au ieșit să se plimbe la sfârșitul după-amiezii. Blondul Frederick, cu silueta lui compactă în pantalonii scurți largi, părul de pe părțile dezgolite ale picioarelor des și auriu ca o blană, pipa înfiptă între dinți prin mustața bogată de culoarea bronzului. Martin, pe de altă parte, era proaspăt bărbierit și se tunsese, dar încă purta pantalonii lungi de împrumut care-i descopereau gleznele. Activitatea frenetică de dimineață și de la începutul după-amiezii se potolise; acum treceau pe lângă oameni care stăteau în fața casei, se plimbau agale ori ședeau sub un copac, pe când băieții fugeau pe plajă sau înotau.

– E doar un orășel părăginit, a zis Frederick încruntat. N-a băgat în seamă cuvintele pe care le strigau spre ei niște tineri așezați la umbra unui copac, dar a răspuns printr-o înclinare a capului saluturilor unor bătrâni, înainte de a continua: Însă are o istorie bogată. O parte e chiar interesantă, trebuie să spun, în Antichitate egiptenii și grecii navigau până aici în căutare de fildeș, genul ăsta de lucruri. E o poveste bine cunoscută despre un prinț fugar din Persia care a înființat aici un regat ce stă la baza *civilizației* corcite swahili.

Și-a dezgolit dinții când a pronunțat cuvântul „civilizației“, dar nu era limpede dacă zâmbea ori rânjea sarcastic. Poate că voia doar să semnaleze inadecvarea cuvântului în acel context. A reluat peste o clipă:

– Fără îndoială, persanul a venit aici pe covorul lui fermecat. Sunt sigur că există un grăunte de adevăr în toată povestea, dar e împănată cu aiureli exotice ca să-i vrăjească pe fraieri. Bănuiesc că oamenii care au construit orașele astea în vechime erau tocmai pirații despre care vorbea Burton aseară, și nu niște prinți fugari. Ceea ce știm e că atunci când au ajuns aici portughezii locul era deja prosper, rivaliza cu Mombasa. Făceau comerț cu China, se spune, deși îmi vine greu să cred. Dacă chinezii au ajuns până aici în secolul al cincisprezecelea, de ce au făcut apoi cale-ntoarsă? China e departe, de ce n-au rămas să controleze teritoriile astea?

– Poate au hotărât că aici nu era de găsit nimic mai bun decât ce aveau acasă, a zis Martin.

Frederick a zâmbit și a dat din cap aprobator.

– Ai dreptate, amice. Oricum, atunci când portughezii s-au săturat de orașul ăsta, nu mai era decât o așezare în declin de pe coastă. Știi cum erau, jefuitori și fanatici. Apoi orașul aproape a dispărut sub atacurile triburilor galla[47] și ale neisprăviților din interior, care s-au aciuat și și-au făcut nevoile printre ruine secole de-a rândul, până când sultanul din Zanzibar a decis să intervină. Terenul e sărăcăcios, dar dă o producție decentă, și introducem permanent noi culturi. Are viitor, după mine.

În timp ce treceau pe lângă moscheea de pe țărm, Martin a șovăit. Câțiva bărbați mai în vârstă ședeau în *baraza*[48] din fața lăcașului, toți cu barbă, unii cărunți, cu un aer venerabil, unii cu turbane. Poarta dinspre curte, vopsită în verde, era deschisă, și Martin a văzut de-a lungul zidului moscheii două uși. Când a făcut un pas în spate a zărit o a treia ușă, iar în acel moment a surâs, recunoscând stilul arhitectural tradițional chiar și într-o moschee atât de modestă, chiar atât de departe de originile islamului. Unul dintre bărbați a spus ceva, și surâsul englezului s-a lărgit. I-a zis câteva cuvinte ca răspuns. Bărbații se foiau plini de curiozitate, zâmbind

și schimbând priviri plăcut surprinse în timp ce discuția continua. Martin a fluturat din mână în semn de salut înainte de a-și continua drumul.

– Dragul meu Pearce, sunt absolut impresionat, a spus Frederick. Ce ziceau?

– A, primul a zis că vremea e frumoasă pentru o plimbare, iar eu l-am invitat să ni se alăture. Apoi a zis că-și făcuse deja exercițiile fizice pe ziua de azi. Doar amabilități. Cu altă ocazie mi-ar plăcea să văd interiorul moscheii, a spus Martin privind lung spre pantalonii scurţi ai lui Frederick.

– Dar cum de le vorbești limba? Nu ești un fel de... ăă... reprezentant al guvernului, nu?

Martin a izbucnit în râs.

– Spion, adică? Mi-a vorbit în arabă, iar eu am fost în Egipt în ultimul an, i-am consiliat pe cei de la Ministerul Educației. Mai degrabă m-am amestecat în treburile lor. Și, ori de câte ori am avut ocazia, m-am amestecat și în treburile departamentului de antichități, uitându-mă la clădiri și tăblițele cu inscripții. Cred că am învățat mult mai multe decât nefericiții care trebuiau să-mi asculte sfaturile.

– Ah, desigur, ce-o fi fost în capul meu? a exclamat Frederick dându-și capul pe spate ca să-l privească admirativ. Eu însumi pot să îngaim câteva cuvinte în hindustani, mai ales dacă nu trebuie să pricep ce spune interlocutorul. Ei bine, e impresionant, ar trebui să te rechiziționez și să te țin aici. Burton știe un pic de swahili, dar nu cred c-ar putea să descrie destinul posesiunilor britanice în Africa în limba asta. Mai degrabă „du asta“ „adu aia“ și „să nu mai faci asta niciodată“. Nu sună corect când îl auzi dând drumul unui potop de cuvinte. E un mister cum reușește să-și administreze moșia atât de bine. Că veni vorba de Burton, a insistat să-l vizităm la moșie de îndată ce te simți în stare.

– Da, a spus Martin fără convingere.

– Oh, e un tip în regulă. Se defulează după un pahar și-l apucă pasiunea pentru destinul omului alb, dar e în regulă. Devine abraziv ca să provoace. Cred că e într-un fel un renegat, știi tu, ha, ha.

– Nu cred că știu la ce te referi, a zis Martin.

– Păi, știi, un renegat. Tipii ăia din cartea lui R.L. Stevenson care-și abandonează vasul pentru o aventură cu fetele băștinașe. Sau mă gândesc iar la Melville? Dar R.L.S. are și el o mulțime de renegați. Îmi închipui că Burton se poartă cam așa pe moșia lui. Ah, Doamne, nu trebuie să-l vorbesc de rău pe bietul om, nu mă băga în seamă, e doar născocirea minții mele.

Au urmat curbura golfului, lăsând în stânga marginea orașului. În curând, vegetația deasă și încâlcită i-a forțat să se îndepărteze de mal câțiva yarzi, și atunci au văzut niște clădiri ruinate din piatră între ei și mare.

– Am ajuns, a zis Frederick. Mormântul și moscheea șerifului. Nu-ți pot spune prea multe. Tu ești specialistul în antichități. După părerea mea, datează din secolul al șaisprezecelea, după ce portughezii au terminat cu locul ăsta.

Moscheea avea trei arcade de-a lungul zidului lateral. Martin a zâmbit iar și a vrut să-i spună gazdei sale ceva despre persanii veniți pe un covor fermecat, dar n-a făcut-o. O parte din mortar dispăruse, acoperișul nu mai exista și zidul din spate se prăbușise, dar zidul mihrabului[42] era încă în picioare, cu mihrabul însuși în stare perfectă, înconjurat de un arc ce indica *qibla*. Deasupra mihrabului era o plăcuță dintr-un alt tip de piatră, poate marmură, cu o inscripție. Soarele de după-amiază se reflecta pe podeaua goală din coral și conferea o strălucire aurie acelui spațiu. Când a pășit prin arcada din celălalt zid lateral, Martin a văzut morminte și ziduri prăbușite și, dincolo de ele, în umbra unui arbore de mătase uriaș, cavoul șerifului. În comparație cu mormintele și zidurile atenanselor, cavoul era vizibil îngrijit. Coloana, văruită și curată, era înaltă de câțiva metri, înălțându-se mai sus de ramurile inferioare ale copacului. Se ridica din căpătâiul mormântului, care era dreptunghiular și deschis deasupra. Fiecare colț avea forma unei mici cupole, având în vârf o măciulie de alamă sau de bronz. Mormântul nu era la fel de bine întreținut precum coloana, reparațiile nu fuseseră văruite și mortarul fusese acoperit în parte de mușchi. Martin a văzut o plăcuță de porțelan montată pe zidul de sub coloană, cu o inscripție caligrafică în arabă, prea ornamentată ca

s-o poată descifra dintr-o privire. Și-a adus aminte de carnetul lui; și-ar fi dorit să-l aibă la el ca să deseneze ruinele și cavoul. Îl însoțise în toate peregrinările prin Abisinia și Somalia, chiar și după ce-l părăsiseră ghizii, dar trebuia să-l fi pierdut când se lupta să-și salveze viața în sălbăticie.

– Mormântul șerifului Himidi, a anunțat Frederick arătând cu pipa spre cavou. Oamenii vin aici să aducă ofrande. Aruncă o privire înăuntru.

Frederick a zâmbit și a dat din cap încurajator, convins că Martin avea să fie încântat de invitație. Cum zidurile erau prea înalte ca Martin să se uite peste ele, Frederick a format o treaptă cu mâinile împreunate, astfel că Martin și-a luat avânt și s-a așezat pe zidul lateral al mormântului. În interior creștea iarbă în neorânduială, iar deasupra erau câteva pachete învelite în pânză, unele albastre, unele stacojii, unele crem și câteva cu culoarea ștearsă de trecerea timpului. Unele erau legate cu sfoară. Era acolo și o barcă în miniatură, lungă de trei sau patru inchi, cu un catarg minuscul și portanți. În barcă era un săculeț rotund împachetat într-o frunză uscată de bananier. În capătul spațiului dreptunghiular, cel dinspre coloană, o bucată sculptată de lemn înnegrit era așezată în aceeași poziție în care stătea corpul de dedesubt. Martin s-a tras mai aproape pe zid și s-a aplecat ca să vadă mai bine. În acel moment a simțit o împunsătură în partea stângă a șezutului și și-a spus că atinsese probabil un fragment rupt din zidărie. Bucata sculptată avea niște semne pe ea, semiluni și linii, dar nici o formă pe care el s-o poată recunoaște.

Când a sărit jos, genunchii i-au cedat la contactul cu solul. Era încă prea slăbit. Frederick s-a uitat la el cu un zâmbet reținut, anticipându-i reacția surprinsă.

– Credeai c-o să fie cine știe ce mortăciuni, nu-i așa? Rozătoare cu mațele scoase, ciori crucificate și altele de felul ăsta. Dar nu, e doar ce-ai văzut, și oamenii se roagă să se însănătoșească și să aibă fii și să fie în siguranță pe mare. Sunt tentat să subtilizez unul dintre pachetele alea, de dragul științei, bineînțeles, să văd ce-i înăuntru. Dar când am venit

aici ultima oară eram cu Idris, îngrijitorul cailor mei, și ideea l-a tulburat îngrozitor, de parcă aș fi propus să mă amestec în cursul destinului uman. Ce crezi că-i înăuntru?

Martin a ridicat din umeri.

– Rugăciuni scrise pe un pergament. O bucată de cuarț. Un șirag de mărgele pentru rugăciune.

– Pe scurt, fetișuri, a zis Frederick. Nimic de valoare, asta e cert, și nu fac nici un rău, presupun. Știai că primele fetișuri erau bucăți de pânză legate de ramurile copacilor? Mungo Park e cel care a adus expresia[10] din călătoriile lui în Africa de Vest. Ce fel de nume e ăsta? Mungo sună ca numele unuia dintre prietenii noștri băștinași, nu? Mungo jumbo. Zici Mungo și te gândești la un scoțian plecat de-acasă.

Martin s-a întrebat cum s-ar fi descris Frederick: drept un idealist al colonialismului, un soi de cărturar pasionat de poezie, un crai, poate un tip spiritual, cu un umor subtil.

– Mi s-a părut că văd o pungă de tutun într-o barcă în miniatură, a zis Martin gândindu-se că avea să revină mai târziu ca să încerce să descifreze inscripția de pe placa de porțelan.

– Poate că șerifului îi plăcea să tragă tutun pe nas, a rânjit Frederick. Oare un șerif are voie să prizeze? Se pare că era poet șeriful nostru, ceea ce e o treabă grozavă, după părerea mea. Totul se reduce la cântece religioase, probabil, dar ai putea să te apleci asupra subiectului, Pearce.

– Da, a spus Martin.

– E remarcabil, nu-i așa, că oamenii ăștia au supraviețuit secole întregi fără să scrie nimic, a murmurat Frederick aplecându-se să-și desprindă niște scaieți de pe șosete. Totul e memorat și dat mai departe, și au trebuit să aștepte ca episcopul Steere să-și facă apariția în Zanzibar prin anii '70[11] ca să se gândească cineva să le sistematizeze gramatica. Cred că am dreptate dacă spun că e valabil peste tot în Africa, nu? E un gând uluitor că nici o limbă africană n-a fost scrisă până la sosirea misionarilor. Și cred că în mai multe limbi singura lucrare scrisă care există e traducerea Noului Testament. Ce chestie, ei? Nici măcar n-au inventat roata deocamdată. Asta demonstrează ce cale lungă mai au de străbătut.

Când au ajuns acasă, durerea din șalele și coapsa lui Martin era aproape insuportabilă. Fața îi șiroia de sudoare și-și trăgea piciorul stâng. Lui Frederick i-a luat ceva timp să-i observe suferința crescândă, iar când și-a dat seama în sfârșit, erau doar la o distanță mică de casă. Și-a trecut brațul pe după umerii noului său prieten și l-a ajutat să țopăie pe ultimii pași. Au descoperit că Martin fusese mușcat. Hamis a spus că fusese un *kenge*, iar din gestul pe care l-a făcut cu arătătorul și degetul mare ca să sugereze fălcile creaturii au presupus că era vorba de un scorpion. Zona din jurul mușcăturii era îngălbenită, dar acum se înnegrea și începea să se umfle. În timp ce Martin stătea culcat pe o parte, Hamis a curățat fără grabă locul cu o cârpă și apă rece, părând netulburat de întrebările agitate ale lui Frederick. Exista un antidot? Cât era de periculos? „Pearce, dragul meu, ai avut de purtat nişte bătălii cumplite, una după alta." Apoi a venit bucătarul cu un castron conținând o pastă verzuie pe care o pregătise câtă vreme Hamis curăța rana și a aplicat-o ca pe o cataplasmă pe mușcătură. Mirosea tare a mentă. Bucătarul a proptit corpul lui Martin cu perne astfel încât să nu se rostogolească, iar Hamis a luat o cârpă curată și i-a șters fruntea brobonită de transpirație. Cu un oftat de ușurare, bolnavul a închis ochii.

Spre uimirea lui Frederick, Martin era în picioare la ora cinei. Încă un miracol, a decis el: o zi sau două să-și revină după insolație și numai câteva ore ca să elimine veninul scorpionului.

– Dar poate că pur și simplu n-a fost o mușcătură de scorpion, a zis Martin când s-au așezat pe verandă după cină. În orice caz, mușcăturile de scorpion nu-s atât de grave pe cât le merge vorba, iar compresa bucătarului a fost antidotul perfect. Cred că a fost un centiped. Oricum, trebuie să găsesc o cale de a-ți răsplăti slujitorii...

– Nu-i nevoie, le-am dat câțiva bănuți din partea ta, a spus Frederick ridicând mâna cu palma în exterior ca să-i descurajeze protestele. N-ai avea mare lucru să le dai în momentul ăsta, la cum ai fost deposedat de toate lucrurile tale lumești. I-am zis lui Hamis unde erai când ai fost mușcat,

sau mai degrabă unde ședeai. A fost șocat. După cât se pare, e foarte nepoliticos să stai pe mormântul șerifului. Mai grav, dragul meu Martin, se spune că dacă ești mușcat de o insectă în timp ce stai acolo, n-o să mai poți părăsi locul ăsta. Sper, de dragul tău, că predicția asta nu e mai mult decât o păcăleală bine intenționată din partea lui Hamis. Din întâmplare, la câteva mile înspre sud sunt niște ruine pe care trebuie să le vizitezi după ce te înzdrăvenești. Când o să le vezi o să ai noi motive să chibzuiești asupra civilizației. Cum au putut să ajungă în halul ăsta niște oameni care au făcut asemenea lucruri? Am nutrit gândul ăsta în India, și sunt sigur că trebuie să-l fi nutrit și tu în Egipt și în diversele tale călătorii. Cum e posibil ca amărâții ăștia haotici și infantili să descindă din constructorii acelor monumente splendide? S-ar zice că, atunci când inspirația te părăsește, te părăsește cu totul.

– Poate că ar trebui să luăm în serios și noi vorbele astea, a murmurat Martin, nevrând să fie atras în sentințele și concluziile lui Frederick.

– Ozymandias, a spus Frederick încuviințând din cap. Trufia imperiului, la asta te referi, nu-i așa? Ceea ce pare solid și puternic astăzi va fi praf și ruine mâine. Dar Ozymandias era un despot oriental, dragul meu Martin, spre deosebire de persoanele noastre raționale. Nu crezi că asta voia să spună Shelley? Că în momentul în care atingem măreția trebuie să rămânem fideli tradițiilor noastre de libertate și să nu ne lăsăm ispitiți de trufia despotică? Deși atunci când a scris poemul n-avea nici o idee despre măreția care ne aștepta.

După câteva clipe de tăcere în care și-a împrospătat memoria, Frederick a recitat întregul poem în briza răcoroasă a nopții. A rostit ultimele versuri cu o emfază profetică:

Stă singură gigantica epavă,
Și-n jur – nisipu-i ca un ocean...[12]

Apoi a oftat.

– Nu cred, să știi. Nu văd cum ar putea fi doborât micul nostru edificiu. Cred că așa vor sta lucrurile mult timp de

acum încolo. Prin urmare, nu-mi veni cu teoriile tale despre sfârșitul lumii, dragul meu.

Martin a zâmbit.

– În cu totul altă ordine de idei, a spus, fără să-și ascundă plictiseala, mâine aș vrea să merg să-l văd pe prăvăliașul care m-a găsit, să le mulțumesc lui și familiei lui pentru bunătate.

Cu toate că nu părea foarte încântat de idee, Frederick a dat din cap aprobator.

– Nu sunt sigur în privința bunătății. Probabil că sperau la o mică recompensă.

– I-aș răsplăti dacă aș avea cu ce, deși aș prefera să mă gândesc că a fost vorba de bunătate.

– Sunt multe de spus despre bunătatea lor, i-a replicat Frederick amiabil. Și-a lăsat paharul jos și a început să-și scarpine distrat o urmă de mușcătură de pe mână. Mă bucur că ești atât de generos. Bineînțeles că trebuie să te duci să-i vezi, dacă vrei. Iar dacă ții să-i răsplătești, îți pot împrumuta niște bani, deși nu cred că e necesar. Am ajuns acolo la scurt timp după ce te-au găsit, de fapt, tocmai când una dintre tămăduitoarele lor se apuca să te trateze. Știi ce trece aici drept medicină? O pastă din fetișuri și cauterizare. Ori trântești fetișul peste rană, ori o arzi cu fierul înroșit în foc.

– Aș prefera să mă duc singur, a spus Martin ușor iritat. Azi-dimineață l-am întrebat pe Hamis cum se ajunge acolo, și nu pare foarte dificil.

Hamis, slujitorul lui Frederick, îi dăduse indicații în stilul lui laconic. „O iei pe aleea din dreptul copacului mare de lângă mormântul șerifului, o ții drept pe stradă până ajungi la terenul deschis, iar acolo, pe stânga, e prăvălia, pe dreapta e cafeneaua și în față e moscheea." Suna destul de simplu, dar Frederick nu voia să-i accepte planul nici în ruptul capului.

– Dragă Martin, bunul meu prieten, abia ai scăpat cu viață, și pari să ai o predispoziție pentru accidente și întâmplări nefericite. Deocamdată te-aș sfătui să fii mai prudent, cel puțin până-ți recapeți forțele. Este exclus să te duci singur în labirintul ăla mizerabil. Mergem împreună mâine-dimineață.

Martin ar fi preferat să meargă neînsoțit, să se plimbe pe alei fără grabă până ce găsea piațeta cu prăvălia, cafeneaua și moscheea.

– Nu vreau să fie ceva prea ceremonios, a spus în cele din urmă, prea obosit ca să se certe.

– N-o să fie, i-a promis voios Frederick. Doar: „Mersi, băieți, și țineți-o tot așa". După care ne întoarcem acasă pentru prânz. A zâmbit cu o bunăvoință generoasă, i-a oferit încă un pahar lui Martin, care a refuzat, și l-a umplut pe al lui, după care a continuat: Cât despre afacerile tale în general... dacă pot îndrăzni, dragul meu prieten... Aștept dintr-o zi în alta poșta de la Mombasa, și mă întrebam dacă n-ai cumva corespondență de trimis sau niște aranjamente de făcut. Ești binevenit să stai aici cât dorești, să te odihnești și să sporovăim despre Swinburn și Imperiu. Îmi face foarte mare plăcere compania ta și sunt încântat să descopăr un nou prieten, dacă-mi îngădui s-o spun. Amețit, dar binedispus, și-a înălțat paharul în semn de salut.

– Mulțumesc, a spus Martin simțind cum îl usturau ochii de la nerecunoștința pe care o arătase mai devreme. Ai fost extraordinar de amabil. O să-i scriu consulului din Aden. El e la curent cu instrucțiunile pe care le-am dat pentru bagajele pe care le-am lăsat în urmă și poate aranja să mi se trimită bani la Mombasa. Dacă te pot deranja până sosesc banii...

– Nici să nu te gândești. Sunt recunoscător pentru companie. Iar acum am impresia că ești gata să te duci la culcare, a spus Frederick, apoi s-a plesnit nervos peste urechea stângă, vărsând o parte din conținutul paharului. Naiba să-i ia! Blestemații ăștia de țânțari nu vor să ne dea pace în seara asta. De vină sunt toți zdrențăroșii ăia care dorm pe plajă, fără îndoială. Trebuie să-i fi adus cu ei. Vocile lor mă scot din pepeni, toate văicărelile alea disonante și țipetele. Ce tărăboi!

Și-a aprins iar pipa de la o așchie pe care o ținea lângă lampa cu parafină și s-a lăsat pe spate oftând.

După cum s-a vădit, vasul de poștă de la Mombasa a acostat chiar a doua zi dimineață. Mesagerul era un localnic din Mombasa plăcut și manierat, în cămașă albă și pantaloni

kaki, ținuta specifică funcționarilor, care a rămas în picioare, cu mâinile încrucișate la spate, cât timp Frederick se gândea încruntat cum să procedeze. Până la urmă, a trebuit să renunțe, cu scuzele de rigoare, la a-l însoți pe Martin, deoarece trebuia să-și termine rapoartele, astfel încât mesagerul, care-și exprimase dorința de a se întoarce cât mai repede din cauza vânturilor schimbătoare, să poată pleca devreme a doua zi. Mesagerul a mulțumit și a plecat, refuzând cu un zâmbet ofertele de cazare sau masă. Martin își terminase scrisoarea pentru consulul din Aden înainte de micul-dejun și n-avea altă treabă decât să citească din Swinburne, dar speranța că avea să fie lăsat în pace s-a dovedit deșartă. Frederick a trimis după wakilul care-l condusese la prăvălie întâia oară.

– Am mai avut de-a face de atunci cu personajul, a spus Frederick zâmbind răutăcios. Și încep să cred că poate fi util. A trecut pe la biroul de la parter în fiecare zi, să se intereseze de starea ta și să-și ofere serviciile. Stă acolo frământându-și mâinile și mutându-se de pe un picior pe altul, dar cu o licărire de viclenie în spatele politeții lingușitoare. Mi-a plăcut modul ferm în care a tratat cu mulțimea de la prăvălie când ne-am dus să te recuperăm. Era doar teatru, bineînțeles, având în vedere că micul parazit n-are nici o autoritate, dar încep să cred că-i pot folosi aptitudinile teatrale în scopurile guvernului. În plus, vorbește cât de cât engleza, e instruit într-o oarecare măsură și înțelege natura procesului birocratic. S-a crezut șiret, dar cred că pot fi încă și mai șiret decât el. Sper că n-o să mă consideri lăudăros pentru că spun asta, dar experiența m-a învățat că șiretenia băștinașilor nu merge prea departe. Și am impresia că acel gentleman unsuros se va dovedi un instrument util din când în când.

Așadar, Frederick a trimis după wakil și i-a cerut, ca favoare pentru stăpânire, să-l însoțească pe domnul Pearce la acel *dukawallah* care-l găsise cu câteva zile în urmă. Dimineața se apropia de sfârșit când au plecat. Wakilul nu avusese nici o relație cu Martin, nu primise nici un semn că acesta ar fi fost la curent cu vizitele lui de curtoazie și nu era sigur de scopul vizitei la Hassanali, așa că a zâmbit și a luat-o înainte. Martin a observat că era pregătit să se adapteze la orice i s-ar fi

cerut. Cum era o dimineață fierbinte și însorită, wakilul adusese cu el o umbrelă pe care a deschis-o și a ținut-o deasupra capului englezului ca pe un umbrar.

– *La, la, ma'esh*[13], a protestat Martin dându-se un pas în lături.

Wakilul i-a aruncat o privire surprinsă și și-a revizuit purtarea. A răspuns în arabă, și a fost rândul lui Martin să fie surprins. Da, vorbea o arabă rudimentară, foarte puțină engleză stâlcită și un pic de swahili.

– Aici nu te poți descurca fără arabă. Dar cum de vorbiți dumneavoastră araba? l-a întrebat wakilul.

Martin i-a explicat că trăise în Egipt.

– Ah, Britania e peste tot în lume, a exclamat celălalt.

Wakilul avea dreptate, era o dimineață caniculară, fără vânt, dar, cum Martin refuzase să fie ocrotit de umbrelă, funcționarul nu s-a protejat nici pe el, din politețe. S-a făcut mai răcoare când au ajuns pe străduțele labirintice, iar Martin s-a oprit o clipă ca să-și obișnuiască ochii cu lumina slabă de sub acoperișuri. Mergea încet în spatele wakilului, care o luase înainte cu câțiva pași până-și dăduse seama că englezul nu se grăbea. Pe ulicioare domnea un miros neobișnuit și totuși familiar, un miros de vechi și de micime umană: rigolele descoperite, șiroaiele înnegrite de reziduuri, casele dărăpănate prăvălite una peste alta și impregnate zeci de ani de transpirație și răsuflare omenească. Mirosea a carne care se vindecă și a noroi care se usucă, un miros anticipând boala și degradarea, umflarea unui balon cu un gaz inert. Era aerul malariei. În aerul acela oamenii stăteau, trăiau și făceau negoț, își alăptau sugarii și le cântau cântece de leagăn. Martin a inhalat profund și a încercat să se deprindă cu el. Copiii îi zâmbeau sfios, numindu-l *mzungu*. Le-a zâmbit la rândul lui. Bătrânii îl măsurau cu privirea fără să rostească o vorbă, îi priveau sandalele, hainele lălâi, părul tuns și nu-și puteau reține un zâmbet. „*Mzungu hafifu*", a strigat unul. „Un european plăpând." Toată lumea a râs, și a râs și Martin, ceea ce i-a făcut să râdă și mai abitir, deoarece își închipuiau că n-avea idee că râdeau de el. Au urmat alte strigăte, ocări care i-au făcut pe toți să se tăvălească pe jos de râs: *kelb*, *sheitan*,

majnoon, *punda*. Câine, diavol, nebun, măgar. Majoritatea cuvintelor erau împrumutate din arabă.

– *Anafahamu*, a răcnit wakilul agitându-și umbrela spre cei mai apropiați părtași la distracție. Înțelege!

S-au stârnit noi hohote de râs; acum oamenii ieșeau în fața casei să-l vadă pe acel *mzungu* care înțelegea. Au mai strigat, s-au mai hlizit, dar de-acum măscările încetaseră, a constatat Martin. Desigur, pricepea doar câte un cuvânt ici și colo. Cum atmosfera părea binevoitoare, a ridicat din umeri ca să-și arate uimirea și a fluturat din mână, idiotul satului care se preface că nu se simte jignit ca să-și dezarmeze torționarii. Vreo doi au fluturat din mână la rândul lor, moment în care copiii și-au îndreptat atenția spre wakil. „*Kumbaro*“, strigau. Martin nu cunoștea cuvântul, dar l-a văzut pe wakil apucându-și strâns umbrela și încruntându-se fioros la copii. „*Kumbaro, kumbaro, anakumba uharo*“, intonau ei dansând dincolo de raza de acțiune a umbrelei. O femeie a ieșit dintr-o casă, a înhățat un copil și i-a tras o palmă zdravănă peste obraz. „Nerușinatule!“, a zbierat înainte de a-i trage altă palmă pe același obraz. Puștiul a izbucnit într-un bocet sfâșietor și a luat-o la fugă în direcția opusă, împiedicându-se și alunecând pe cărarea desfundată, orbit de lacrimi. Femeia alerga după el strigându-l, ea însăși în culmea agitației.

Când au intrat în piațetă, Martin i-a aruncat o privire wakilului ca să vadă dacă-i împărtășea sentimentul de ușurare. Era ca și când ar fi străbătut o casă mare și ar fi asistat la manifestările cele mai intime ale vieții domestice. De aceea, în primul moment n-a observat ordinea ce domnea în piațeta aerisită, moscheea îngrijită și aspectuoasă din colț, cu ușile albastre deschise acum, la mijlocul dimineții, câmpurile din spate, cafeneaua cu mese cu blat de marmură, casele văruite și perdelele umflate de vânt care acopereau intrările. Când a făcut-o în sfârșit a scos un sunet de plăcere, un fornăit ușor care denota în același timp recunoaștere și aprobare. „Asta înseamnă frumusețea, această pace, acest echilibru“, și-a spus, și dintr-odată l-a năpădit dorul de casă, deși nimic din scena care se desfășura în fața ochilor lui nu arăta ca Anglia.

Wakilul a arătat spre stânga cu umbrela care nu stătea locului nici o clipă, apoi și-a legănat capul și a zâmbit. Chiar înainte să ajungă la prăvălie, Martin a remarcat că sosirea lui provocase un șoc. Unul dintre bărbații de pe bancă s-a ridicat și, întorcându-se spre magazin, a strigat un avertisment, iar câțiva dintre copiii care-i urmăriseră pe străduțe au luat-o la goană ca să găsească un loc bun în vederea spectacolului ce se anunța. Ceilalți bărbați de pe bancă erau și ei în picioare când au ajuns în dreptul lor. Și-au strâns mâinile cu wakilul și apoi cu Martin, care a trebuit să se lase în voia harababurii de saluturi și strângeri de mână de parcă ar fi fost oaspetele de onoare la o nuntă. S-a apropiat de prăvălie, cu coșurile și lăzile cu marfă aranjate într-o cascadă de orez și fasole și șiraguri de ghimbir și blocuri de sare și mormane de tamarin, iar când ochii i s-au deprins cu întunericul, l-a văzut pe proprietar în picioare, cu umerii cocârjați, pregătit să încaseze. Când Martin a ridicat mâna în semn de salut, prăvăliașul i-a răspuns la fel. Mulțimea formase acum un arc strâns în jurul lui, în ciuda eforturilor pe care le făcea wakilul cu umbrela. Martin s-a aplecat înainte peste mărfuri și i-a întins mâna, iar prăvăliașul, cu fața luminată de un zâmbet, i-a strâns-o. Apoi a coborât de pe platforma lui, a deschis ușa laterală și a ieșit. Mulțimea a început să se rărească, tensiunea se diminua; Martin și-a dat seama că se așteptaseră să se poarte arogant, cu pretenții, într-o reproducere a vizitei lui Frederick. Prăvăliașul i-a strâns iarăși mâna, zâmbind modest, ușurat. Însă Martin a remarcat că, în timp ce zâmbea și-i strângea mâna, ochii lui erau distrași de mulțimea aflată prea aproape de marfa lui, așa că s-a întors spre ei și le-a făcut semn să plece, rugându-i să fie oameni de înțeles. *„Anafahamu"*, a explicat wakilul fluturându-și umbrela de parcă ar fi fost o mătură fermecată care avea să-i înlăture pe toți. După câteva demersuri de acest fel, curioșii s-au retras fără tragere de inimă, dar refuzau să plece de-a binelea. Văzând că și cei trei bătrâni se întorseseră la banca lor, prăvăliașul a putut să-i adreseze lui Martin un zâmbet mai puțin chinuit.

– Am venit să-ți mulțumesc pentru bunătate, a spus englezul. Eu sunt Martin.

Prăvăliașul a înclinat din cap ca să arate că înțelesese și și-a rostit numele, Hassanali. Martin a înclinat și el din cap, la fel și wakilul, care era mulțumit de felul în care decurgeau lucrurile. Poate că nu la asta se așteptase, însă Martin intuia că un om atât de experimentat cum i se părea wakilul se adapta ușor și găsea o posibilitate de câștig în orice situație. „*Mashaallah*[54], *mashaallah*", au spus bătrânii minunându-se de araba lui Martin. Englezul era fascinat de modul în care puținele lui cunoștințe de arabă îi aduseseră prieteni în călătoriile pe care le făcuse, și acum și aici. Putea înțelege motivul. După câteva minute de schimburi cordiale, Martin a fost așezat pe bancă între bătrâni, care i-au făcut loc renunțând la o parte din confortul obișnuit, și interogatoriul a putut să înceapă. Banca era la umbră și dinspre moschee sufla briza, dar Martin transpira abundent. Wakilul își flutura mânios umbrela către mulțime, și la fiecare fluturare încă un grup se dispersa. Martin a văzut că lui Hassanali nu-i venea să-i lase acolo și să-și servească clienții; wakilul stătea în fața băncii, sprijinit în umbrelă, supraveghind situația, nevrând să-și abandoneze protejatul. Bărbatul sigur pe sine, cu fața brăzdată de riduri și o barbă căruntă țepoasă, conducea ședința. L-a atins pe Martin pe coapsă și i-a spus că se numea Hamza bin Masuud, iar tovarășii lui erau Ali Kipara, respectiv Jumaane.

– Așadar, a zis Hamza vorbind rar în arabă, astfel încât toată lumea să poată înțelege, *mashaalah*, ne-ai uluit, o, șeicule *mzungu*. Am călătorit de la Lindi la Kismayu și chiar și până la Aden, și niciodată n-am dat peste un *mzungu* care să vorbească araba sau kiswahili. Dacă ai fi putut vorbi când te-am găsit acum câteva zile, zăcând ca un trup fără viață, și ne-ai fi vorbit în arabă, și ne-ai fi vorbit astfel în ceasul acela primejdios, cred că te-am fi luat drept un slujitor al stăpânului iadului. Spune-ne, *ya* Martin, cum s-a întâmplat și ce te-a adus aici, în zdrențe și atât de aproape de moarte. Spune-ne.

Ar fi putut fi începutul unui nou episod din *O mie și una de nopți*, o invitație de a depăna o poveste. Așa că s-a conformat, relatând pe scurt, deși vedea că ascultătorii lui aveau tot

timpul din lume și erau dornici să afle cât mai multe detalii. Călătorise cu o expediție de vânătoare în interior, dar, cum ei voiseră să meargă și mai departe spre vest, el decisese s-o ia spre coastă.

Singur?

Nu, nu, dar pe drum fusese despărțit de călăuzele lui și trebuise să continue singur.

Cine erau călăuzele astea? Probabil îl jefuiseră și-l abandonaseră. Erau sălbatici?

Somalezi.

– Un msomali nu se rătăcește niciodată. Trebuie să te fi jefuit. Ai mare noroc c-ai ajuns la noi, *ya* Martin. Dumnezeu a avut grijă de tine, spune *alhamdulillah*, mulțumește-i lui Dumnezeu. Și sănătatea? Te-ai refăcut? Frații și copiii tăi vor fi foarte ușurați să afle asta.

Prăvăliașul căruia venise să-i adreseze mulțumiri era acum în magazin, privindu-le conclavul cu o anume neliniște. L-a văzut pe Hassanali chemând pe cineva și a zărit umbra unei femei în cadrul întunecat al ușii din spatele prăvăliei. S-a întrebat dacă era femeia despre care Frederick spusese că-l hrănea cu o chestie vâscoasă atunci când sosiseră să-l salveze. Peste câtva timp, când Martin asculta politicos povești despre alți călători care se rătăciseră și în cele din urmă își găsiseră drumul spre casă, a văzut-o iarăși pe femeie în umbra ușii. Hassanali s-a ridicat să ia din mâinile ei un borcan de porțelan alb pe care i l-a dat wakilului, care i l-a întins lui Martin. Era suc proaspăt de limetă, își dădea seama după miros. Întrucât era un singur vas, Martin a ezitat, dar wakilul i-a făcut semn cu slugărnicie să bea. Le-a oferit borcanul bărbaților de pe bancă, însă toți au refuzat arătându-și recunoștința prin gesturi ample. Prin urmare, Martin a băut cu lăcomie sucul și a fost la rândul lui recunoscător pentru efectul lui revigorant. În acea clipă, muezinul și-a început chemarea la rugăciunea de amiază, iar bătrânii și curioșii care mai rămăseseră s-au ridicat și au pornit fie spre moschee, fie spre casă. Hassanali a coborât de pe platforma lui și l-a invitat pe Martin să li se alăture la masa de prânz. Nimic deosebit, doar felurile obișnuite de la miezul zilei, și wakilul putea

rămâne dacă dorea. Martin a protestat că le făcuse destule necazuri lui Hassanali și familiei lui, că venise doar ca să le mulțumească pentru bunătate și nu voia să-i mai deranjeze, că le era deja profund îndatorat.

– Nu nevoie prânz, a spus wakilul în engleză. Omul ăsta întreabă politețe. Nu, domnule, prânz cu responsabilul districtual.

Dar Martin voia să stea. A refuzat întâi, după bunele maniere locale, ca să-i dea prăvăliașului ocazia să-și retragă invitația. Oare aveau destulă mâncare? A intuit că instrucțiunile fuseseră date cu ceva timp înainte, când femeia venise prima oară la ușă. Voia să stea din cauza modului în care-i povestise Frederick cum îl salvase din mâinile lor, cum îi suspectase când Martin știa că n-aveau de ce să-l jefuiască, din cauza disprețului cu care-și imagina că-i tratase Frederick. Scena în care Frederick se întorsese să țipe la ei și să-i scuture îl umplea de rușine. Cum își ridicase cravașa spre prăvăliaș și-i zisese: „Dacă mă minți, câine negru ce ești, o să-ți jupoi pielea de pe spinare". Frederick însuși i-o povestise, mimând furia și scălâmbăindu-se pe verandă, cu mâna dreaptă ce ținea trabucul ridicată, pe când stânga strângea un pahar. Poate că bufoneria de pe verandă fusese o exagerare, însă Martin era sigur că amenințările urâte fuseseră rostite. Voia să rămână la masă și să facă un lucru stânjenitor pentru el, să stea cu ei în casa lor modestă, să le mănânce mâncarea modestă și să se chinuiască să poarte o conversație. Nu să le strângă mâna și să le lase câteva monede, „mersi, băieți", ci să le arate că simțea o recunoștință pură, nepătată de suspiciune sau dispreț. Drept urmare, l-a trimis pe wakil la Frederick cu mesajul că Hassanali avea să-l conducă personal acasă după-amiază.

Hassanali a închis prăvălia încet, cu mare grijă, sau poate că-și economisea forțele în acea caniculă sufocantă, după care și-a condus oaspetele în casă. A strigat și a deschis poarta, apoi l-a invitat pe englez să intre în curte. Nu se zărea nimeni. Curtea era în alb și verde, ziduri văruite și ferestre cu tocuri verzi și tufe luxuriante în ghivece: trandafiri și levănțică și o plantă verde-deschis cu frunze ca de mușcată, al căror miros, o știa, avea să umple aerul nopții. În dreapta lui era

un umbrar de paie pe stâlpi, cu o rogojină cu model albastru, verde și roșu întinsă dedesubt. Spre surprinderea lui, mâncarea era deja așezată pe rogojină și acoperită cu o pânză crem care o proteja de muște și praf. Cum de se pregătiseră atât de repede pentru musafir? Hassanali i-a arătat lavoarul din capătul curții, care, spre ușurarea lui Martin, era întunecos, dar curat. N-avea idee ce reușiseră să încropească în ora care trecuse de când Hassanali îl invitase la masă, dar în astfel de situații intenția era mai importantă decât ceea ce se oferea realmente. Adulmecase miros de orez și pește, și fără îndoială aveau să fie și fructe. Nu văzuse niciodată o varietate de fructe atât de mare ca în orașul acela.

Hassanali l-a poftit să se așeze pe rogojină și a zâmbit când a văzut că oaspetele și-a scos mai întâi sandalele. Cât timp gazda se spăla pe mâini, Martin a rămas singur, conștient că era urmărit de femeia care era fără îndoială înăuntru, privindu-l de la una dintre ferestrele întunecate. Când Hassanali s-a întors de la lavoar, cu mustața lui presărată de fire cenușii strălucind de la stropii de apă, a intrat în casă și a revenit urmat de două femei. Primul gând al englezului a fost că erau nevestele lui. Hassanali a arătat spre el și i-a rostit zâmbitor numele. Femeia mai tânără a zâmbit și ea, dar cealaltă s-a mulțumit să-l privească lung cu ochii ei splendizi, de un căprui radiant, fără să schițeze vreun surâs. Acesta a fost primul lucru pe care l-a văzut, ochii ei.

– Sper că nu vă deranjează că mâncăm împreună, i-a spus ea într-o arabă corectă, fără ostilitate. Așa facem întotdeauna.

– Sunteți deosebit de amabilă, vă mulțumesc.

S-au așezat pe rogojină. Martin se lupta cu genunchii, gleznele și labele picioarelor, care nu-și găseau nicidecum locul, pe când gazdele lui au părut să-și găsească imediat o poziție foarte comodă. În momentul în care a fost îndepărtată pânza, a văzut un platou cu orez și diverse alte feluri prezentate separat: spanac, pește prăjit, o tocană de legume, cartofi cu rozmarin și lipie presărată cu semințe de susan. Hassanali a turnat apă dintr-un ibric de alamă astfel încât Martin să se spele pe mâini, apoi le-a oferit femeilor același

serviciu. Mâncau cu toții din același vas, folosindu-și mâinile și luând din fiecare fel cât doreau.

– E delicios, a spus Martin după o îmbucătură.

Cum nimeni nu i-a răspuns, a tăcut și s-a concentrat din răsputeri să mănânce făcând cât mai puțină mizerie. Era distras de proximitatea mâinilor femeilor și-și dorea să se poată uita la cea mai în vârstă dintre cele două soții.

După ce și-au mai potolit foamea, Hassanali și-a întrerupt mâncatul rapid și eficient ca să discute cu oaspetele. Araba lui era precară, așa că a trebuit să-i ceară în numeroase rânduri ajutor surorii lui, Rehana (aha!), care avea un dar pentru limbile străine, semănând cu tatăl lor. Când Hassanali apela la Rehana, Martin putea și el s-o privească pe îndelete. Își trăsese șalul de pe cap și și-l aruncase în jurul umerilor ca pe o eșarfă, astfel încât să nu se păteze cu mâncare. Din când în când Rehana trebuia să intervină în conversație dacă Hassanali nu-și mai găsea cuvintele, iar Martin îi acorda întreaga lui atenție cu un soi de neîncredere față de frumusețea angoasantă a ochilor ei și mișcările delicate ale chipului. Întrucât simțea o tensiune crescând între ei, în cele din urmă s-a uitat în altă parte, ca nu cumva s-o jignească. Dându-și seama că toți observaseră că se zgâia la ea, a simțit că roșea din cauza acestei lipse de politețe. Ce aveau să creadă despre el? Că intra în casele oamenilor și se holba la femei?

– Dumneata erai cea care mă hrănea când au venit să mă ia? a întrebat-o, revenind la subiectul care-l adusese acolo. „Ah, Dumnezeule, pleacă de-aici dacă nu ești în stare să te porți ca un gentleman!" Când ea a confirmat printr-un gest din cap, a vorbit mai departe: Am venit să vă mulțumesc pentru bunătate și să-mi cer iertare pentru bănuielile care s-au exprimat la adresa voastră. Ați făcut un gest omenos, și vă sunt îndatorat pe vecie pentru cumsecădenie...

– Nu, nu, noi suntem cei care vă datorăm scuze, l-a întrerupt Hassanali. Nici măcar n-am venit să întrebăm cum o mai duceți, de teamă să nu-l supărăm pe domnia-sa de la stăpânire, pe când ținându-ne deoparte îl supăram și mai tare pe Dumnezeu, întrucât nu dăruiam bunătatea pe care ne cere s-o arătăm semenilor noștri. Pe deasupra, nu știam

nici cum să vorbim cu domnia-voastră. Așa că ne-am ținut deoparte de frica acelui *mzungu* furios, în timp ce voiam din tot sufletul să știm că v-ați revenit și că vă înzdrăveniți.

A ţinut-o tot aşa câteva minute, într-o înşiruire de politețuri mieroase. Dar Martin era mereu conștient de prezența Rehanei lângă el și se întorcea s-o privească ori de câte ori avea ocazia. Ea asculta la dovezile entuziaste de prietenie ale fratelui său cu un zâmbet ironic și puțin neîncrezător. Cum putea să afle mai multe despre ea? Ce voia de fapt de la ea? Era măritată? Se cuvenea să se intereseze? Cum putea s-o revadă? Ar fi îndrăznit? Trebuia să înceteze cu toate aiurelile. Ce-i venise? Dacă nu putea cere mai mult, cel puțin s-o vadă, să se uite la ea și să-i privească fața mișcându-se și ochii strălucind, să se desfete cu imaginea ei. Când a venit timpul să-şi ia rămas-bun, i-a spus: „Sper să vă revăd curând", dar s-a exprimat în aşa fel încât îi includea pe toţi, deşi voia de fapt să i se adreseze doar Rehanei.

Persoană care are o anumită îndatorire (în engleza indiană)

K.S. Ranjitsinhji, zis Ranji (1872–1933) – prinț indian și celebru jucător de crichet, reprezentantul Indiei la Societatea Națiunilor

Algernon Charles Swinburne, „A Forsaken Garden", publicat în volumul *Poems and Ballads: Second Series* din 1878

Denumire peiorativă pentru populaţia oromo care trăieşte în Etiopia, Somalia şi nordul Kenyei

În Africa de Est, loc pentru întâlniri publice

Nișă practicată în zidul unei moschei și orientată înspre Mecca; direcția respectivă se numește în arabă *qibla*.

În engleză, *mumbo jumbo*; în epoca modernă a ajuns să însemne limbaj confuz sau fără noimă.

Din secolul al XIX-lea

Percy Bysshe Shelley, „Ozymandias", în *Prometeu descătuşat şi alte poeme*, BPT, 1965, traducere de Petre Solomon

Nu, nu e nevoie (în limba arabă în original)

Literal, „ceea ce a vrut Allah"; sintagmă folosită pentru a exprima uimirea sau încântarea față de un eveniment sau o persoană

O ÎNTRERUPERE

Nu știu cum s-a întâmplat. Improbabilitatea acestui fapt e deasupra puterii mele de înțelegere. Dar știu că s-a întâmplat, că Martin și Rehana au devenit amanți. Imaginația mea nu face față, și asta mă umple de părere de rău. Chiar și fără să cunosc amănuntele relației lor, crezusem c-o să pot ajunge la esența, la adevărul ei, pentru că imaginația este un fel de adevăr. Vreau să spun că, până şi cu o cunoaştere incompletă, ne putem imagina ce ar fi putut să se petreacă și cum ar fi putut să înceapă și să se desfășoare, dar constat că în cazul lui Martin și al Rehanei nu mă pot opri la o succesiune de evenimente plauzibilă.

Sau poate că nu mă trage inima să mi-o imaginez, aşa cum m-am trezit făcând cu evenimentele care au precedat acest moment, dintr-o reținere sclifosită de a-mi vârî nasul în niște chestiuni care puteau fi construite numai pe baza unor subtilități incredibile. Poate că nu mă trage inima de teamă că mă voi descoperi incapabil să rezist dorinței de a repeta clişeul miracolului atunci când îmi voi imagina o asemenea întâlnire. Nu vreau să mă trezesc spunând că s-au îndrăgostit la prima vedere și că restul a venit de la sine, că au privit fiecare în ochii și în sufletul celuilalt și au abandonat orice altă constrângere pe care le-o impuneau împrejurările. Poate fi adevărat? Se întâmplă astfel de lucruri? Şi, chiar dacă se întâmplă, cum pot fi ele aşternute pe hârtie? Previzibilitatea unei explicații atât de banale mă face să mă frământ neîncrezător. Asta este epoca noastră. Credem că știm că miracolul este o minciună și căutăm întotdeauna explicația ascunsă sau eliminată. Am prefera ca mobiluri lăcomia și pofta carnală în locul dragostei. Ne liniştim conștiința făcând referiri ironice la mizeria, mirosurile şi excrementele noastre, în loc să vorbim despre modestia noastră tremurătoare sau dorința noastră înfiorată de afecțiune. Nu ni se mai permite nici măcar să avem un suflet, iar spațiile secrete dinlăuntrul nostru

sunt doar locurile unei agitații nepotolite, cu răni vii care palpită.

Cu toate acestea, indiferent dacă sunt în stare să-mi imaginez sau nu, știu că Rehana Zakariya și Martin Pearce au devenit amanți. Nu am de ales, trebuie să încerc să descriu cum ar fi putut să ia naștere relația lor. Martin s-a întors acasă la Frederick cu tâmplele bubuindu-i de la strălucirea orbitoare și de la căldură. În mintea lui nu mai era nimic în afară de chipul fluid al Rehanei, mișcările trăsăturilor ei și profunzimea complicată din ochii ei negri. Îi strânsese mâna lui Hassanali, care insistase să-l însoțească până la ușă, și-i mulțumise pentru ospitalitate și cumsecădenie. În definitiv, nu fusese în stare să-i dea banii pe care-i împrumutase de la Frederick, simțind că un asemenea gest l-ar fi jignit sau ar fi provocat o scenă și, în orice caz, ar fi minimalizat generozitatea ospitalității lor. L-ar fi făcut să pară zgârcit și meschin, de parcă ar fi atribuit banilor o valoare de același ordin de mărime cu bunătatea umană. Se întreba dacă nu cumva trebuia s-o facă acum, ca între bărbați care înțelegeau valoarea regretabilă a banilor în această viață imperfectă. Nu era o recompensă pentru mărinimia lor, ci un gest mărinimos de sine stătător, o bunătate reciprocă. L-a împiedicat însă ceva inconfundabil din atitudinea lui Hassanali, ceva sensibil și fragil.

– Vă mulțumim pentru vizită. Sunteți binevenit oricând. Casa noastră e a domniei-voastre, a spus Hassanali, și apoi strălucirea orbitoare l-a înghițit.

Așa a început. Nu putea să lase lucrurile astfel. Nu-și putea spune că Hassanali și vecinii lui acționaseră cu simțul răspunderii și-l îngrijiseră după cum le-o cereau obiceiul și omenia. Nu putea spune: „Luați aminte că, recunoscător pentru că m-ați salvat, nu voi pregeta să întorc bunătatea voastră altuia aflat la ananghie, și astfel lanțul uman va mai primi o mică za". Nici nu și-a amintit că el, la rândul lui, făcuse mai mult decât i se cerea ca reprezentant al unei națiuni suzerane. Se dusese să le mulțumească pentru îngrijirea pe care i-o oferiseră și să-și exprime regretul față de acuzațiile și maltratările cărora le fuseseră victime. Totul ar fi trebuit să

se încheie aici; Hassanali și vecinii lui s-ar fi întors la politețurile lor medievale, iar Martin și-ar fi continuat convalescența în timp ce aștepta un vas care să-l ducă acasă. (Dacă ar fi fost un prinț medieval, ar fi trimis o pungă cu aur și giuvaiere după ce ajungea teafăr printre supușii lui și ar fi devenit o legendă prin părțile astea.)

Numai că nu putea s-o uite. Își va fi zis: „Nu pot să rezist, nu mă pot împiedica". Pe măsură ce se gândea la ea, tânjirea (a ajuns foarte repede la această trăire) căpăta forță cu fiece rememorare. În zilele și nopțile care au urmat erau momente când închidea ochii și o evoca anume, și o simțea ca și cum ar fi fost foarte aproape de el, îi simțea privirea asupra lui și tremurul ușor al răsuflării ei pe piele. În orice caz, nu fusese destul de recunoscător pentru bunătatea acelor oameni, și ar fi fost arogant din partea lui să creadă că o singură vizită era de ajuns ca să-i exprime gratitudinea pentru primirea pe care i-o făcuseră. Hassanali stăruise. „Casa noastră este a domniei-voastre." L-ar fi crezut prost-crescut și înfumurat dacă *nu* le făcea altă vizită.

Peste câteva zile s-a dus iarăși la prăvălie să șadă lângă bătrâni, care au fost flatați să aibă prilejul de a sta la taclale cu *mzungu* și l-au chemat pe cafegiu să-l servească pe oaspete. Nu erau obișnuiți cu o curtoazie atât de simplă și de neașteptată din partea unui *mzungu*, să treacă pe acolo doar pentru conversație și o gură de cafea. Nu erau obișnuiți cu europenii. Cei care locuiseră în oraș sau trecuseră pe acolo în ultimii ani nu avuseseră timp pentru asemenea fleacuri: erau absorbiți de afacerile lor importante, enervați de întârzieri, mânați de o dorință care-i făcea intimidanți. Cei pe care-i văzuseră câțiva localnici la Mombasa păreau la fel, hotărâți și urmărind mereu un scop, mereu ca pe ghimpi, ușor de iritat. Acesta nu se grăbea, era bucuros să asculte și vorbea fără fasoane în araba lui surprinzătoare.

Poate că Martin fusese atât de abil încât să-l trimită pe Hamis cu pește și banane în dar la casa lui Hassanali cu o zi sau două înainte de vizită, anunțându-se ca un intim al familiei sau cel puțin ca unul care-i era dator, făcând astfel posibilă o nouă invitație. Hassanali a privit gelos de pe platfor-

ma lui din prăvălie, întinzând gâtul ca să audă sporovăiala incorigibilă a bătrânilor, iar la final l-a invitat pe *mzungu al lui* din nou la prânz, ca să le arate acelor înțelepți flecari al cui prieten era Martin de fapt. Așa a reușit Martin s-o revadă pe Rehana și apoi a găsit o cale s-o abordeze. Însă Hassanali chiar l-ar fi invitat din nou? O dată fusese vorba de ospitalitate impulsivă, un gest mărinimos cerut de situație, de două ori ar fi fost ceva complicat și calculat, ca un plan. Chiar dacă ar fi existat o a doua invitație, pentru că impulsul generos nu se stinsese încă, în ce fel ar fi putut Martin s-o abordeze? Cum ar fi putut găsi o ocazie de a-i spune ceva atât de semnificativ, încât să ducă la deznodământul altfel de neimaginat?

I-a scris o scrisoare în care își declara pasiunea și i-a cerut o întâlnire. A scris în arabă, chinuindu-se cu literele nefamiliare, pentru că, deşi vorbea binişor araba, nu avea exerciţiu la scris. O scrisoare de dragoste în arabă, sau poate în orice limbă, necesita o stăpânire a convențiilor și a metaforelor de care Martin nu dispunea. Dar petrecuse destul de mult timp în Egipt, și probabil cunoștea cartea *Egiptenii moderni* de Edward Lane și traducerile acestuia din *O mie și una de nopți*, în care ar fi găsit multe indicii şi exemple despre cum trebuie procedat în chestiunile amoroase. Însă acesta nu era Egiptul, nici tărâmul fantastic al lui Harun al-Rashid, și nu erau implicate prințese sclipitoare din Persia și China, așa că proza înflorită a lui Lane nu era poate cea mai potrivită. Oricum, Martin a scris o scrisoare în arabă şi, indiferent cât de stângaci îi era efortul, îi exprima intenția şi scopul. Pentru păzitorii unei femei, corespondența interceptată reprezenta o dovadă concludentă a unor avansuri necuviincioase; prin urmare, pericolul descoperirii confirma seriozitatea sentimentelor exprimate în scrisoare. Mai mult, era o metodă tradițională de a face curte când întâlnirile erau greu de organizat, mai ales în mediile bogate şi instruite, desigur, dar chiar și printre cei mai puţin înstăriți. Era genul de demers a cărui semnificație era imposibil s-o interpretezi greșit, chiar dacă n-ai fi putut citi nici măcar un cuvânt din scrisoare. Poate că Martin Pearce şi-a spus iar și iar: „Nu mai rezist, nu

mă pot împiedica. Vai, Doamne, de ce nu mă înveți să mă înfrânez?"

În orice caz, intriga s-a dovedit irezistibilă pentru Rehana, care nu și-l mai putea scoate din minte pe englez. I-a răspuns prudent, dar nu descurajant: aștepta o a doua sau a treia scrisoare înainte de a fi de acord cu o întâlnire.

Hamis a fost mesagerul, desigur. Martin se străduise să-i intre în voie; i se adresa curtenitor, îl felicita pentru grija pe care i-o purta și-l răsplătea generos (cu banii lui Frederick) pentru diversele comisioane. Știa cât de sensibili sunt oamenii fără putere la astfel de gesturi banale, cât de mult prețuiesc manifestările de generozitate și modestie. Prin urmare, după ce a cinat acasă la Hassanali a doua oară, Martin a trimis familiei un alt dar, constând în ceai și fructe, și când Hamis l-a dus, a strecurat și un bilețel în mâna Rehanei. Sau, dacă Hamis a refuzat cererea stăpânului său de a juca rolul de mesager al pasiunii, așa cum fac unii bărbați, indiferent cât de jos ar fi pe scara socială, pentru că astfel de servicii li se par degradante, poate că bucătarul a făcut-o. De fapt, bucătarii erau vehiculul ideal pentru acest gen de trafic, deoarece făceau o muncă de femei, desfășurată într-o parte a casei unde bărbații care-și permiteau să angajeze bucătari nu catadicseau să meargă și unde biletele împăturite cu grijă puteau fi transmise în siguranță. Iar întrucât munca lor era nebărbătească, *păreau* să nu reprezinte o amenințare pentru virtutea femeilor. Poate că aceste aparențe îi făceau pe unii bucătari atât de agresivi și gata oricând să scoată măscări pe gură.

Sau wakilul! Nu, wakilul n-ar fi putut s-o facă. Era prea respectabil pentru asta, și nici Martin Pearce, nici Rehana nu erau destul de importanți pentru un asemenea risc. Darea în vileag i-ar fi adus daune prea mari unui bărbat a cărui carieră depindea de aparența de integritate și corectitudine, chiar dacă, în opinia generală, avocații nu posedă așa ceva. În plus, n-ar fi avut același acces în casă și în preajma femeilor ca un servitor și n-ar fi putut să-i înmâneze scrisorile Rehanei. Prin urmare, avea de ales între Hamis și bucătar.

Cum a găsit un englez, atât de vizibil acolo, un șiretlic ca să întreprindă toate acele lucruri? Oamenii printre care trăia ar fi fost curioși în privința activităților lui. Nu l-ar fi scăpat din ochi. Probabil i-ar fi comentat gesturile mărunte, care lor li se păreau neobișnuite și bizare. Cum ar fi putut să facă ceva *atât* de neobișnuit fără ca toată lumea să-i cunoască fiecare mișcare? Poate că toată lumea știa, însă lui Martin nu-i păsa deloc. Frederick știa, deoarece Martin i-a spus după a doua vizită. Frederick și-o amintea pe femeia frumoasă care-l alungase din gospodărie și a dat din cap cu o aprobare prudentă în timp ce-i asculta relatarea entuziastă. Deși s-a abținut să-l întrebe dacă-și pierduse mințile, și-a exprimat speranța că prietenul lui știa ce face. Martin i-a explicat că voia să-l înștiințeze astfel încât să nu-l pună într-o situație jenantă. Poate că n-avea să iasă nimic din asta, dar îi scrisese Rehanei un bilet și voia ca Frederick să fie la curent în caz că apăreau probleme.

– Atât timp cât reședința și biroul acesta nu sunt implicate, e în regulă, a zis Frederick. Ai grijă, amice. Localnicii tratează foarte serios chestiile astea. Ei bine, toată lumea le tratează foarte serios. Hai să-ți spun o poveste despre un tip din India. S-a băgat într-o situație de genul ăsta, o frumusețe locală i-a căzut cu tronc, iar el s-a lăsat prins în mreje. Nu după mult timp era băgat atât de adânc în necaz, încât a trebuit să decarteze o sumă impresionantă ca să scape de furia rudelor femeii. Guvernatorul regiunii n-a fost câtuși de puțin amuzat, iar tipul a fost transferat, cu umbra scandalului planându-i deasupra capului. Și să nu-ți pară cumva rău pentru frumusețea locală. Dincolo de bonificația considerabilă pe care a obținut-o pentru familia ei, n-a întârziat să-i facă ochi dulci unui *sahib* plantator de ceai și s-a dus să-i țină gospodăria din zona deluroasă.

– Aha, a făcut Martin.

Oare Frederick ar fi îndrăznit să-l dăscălească astfel? Oare ar fi trecut peste limita aceea pe care și-o stabileau gentlemenii, chiar și cei nearistocrați, din clasa mijlocie? În orice caz, în seara aceea (poate că) Frederick a vorbit pentru prima oară despre soția lui, Christabel, Christie, care plecase acasă

din India, refuzând să se întoarcă. Vocile indienilor o călcau pe nervi. El i-a spus că vocile băștinașilor călcau pe toată lumea pe nervi, însă Christie nici n-a vrut să audă. A zis că-i făceau rău. Vocile acelea tânguitoare și ascuțite o făceau să vrea să-și zgârie interiorul craniului cu unghiile. Și considera că imperiul era malefic, făcându-i să pară lacomi și cruzi în ochii acelor făpturi jalnice care n-aveau de unde să cunoască realitatea.

– E poetă, a zis Frederick, și o revolta modul în care rigorile imperiului au degradat sentimentele mai subtile, modul în care ne-a transformat în șarlatani și persecutori, după cum se exprima. Imperiul scoate la suprafață ce e mai rău în noi, spunea. Nu se lăsa domolită cu nici un chip, a oftat el. După un moment de tăcere, a adăugat: Nu sunt sigur că n-avea dreptate în privința șarlatanilor și a persecutorilor.

Chiar și așa, chiar și dacă exista o cale, ce l-ar fi putut face pe Martin atât de nechibzuit încât să înceapă o relație cu o femeie ca Rehana? Rehana, Hassanali și Malika nu erau oameni sofisticați, de lume, nu erau niște trântori aristocratici ale căror indiscreții să fie ocrotite de grădini luxuriante și ziduri înalte. Locuiau în spatele unei prăvălii, sub ochii vecinilor, cu toții trăind înghesuiți și pradă unui etos marcat de anxietate în raport cu onoarea sexuală a femeilor. Femeile ieșeau numai ca să-și viziteze suratele, ca să meargă la piață când era nevoie ori la un eveniment social: la o nuntă sau la lectura din Coran de după o înmormântare, ca să compătimească și să felicite o vecină după naștere sau să facă rost de un împrumut în vremuri de nevoie. Nu erau oameni care să știe ceva ori să fie interesați de povești de dragoste clandestine; dimpotrivă, se pedepseau fără milă, prin ridiculizare, arătare cu degetul sau chiar mai rău, pentru orice indiscreție în astfel de chestiuni.

Întâmplările aveau loc în 1899, nu în epoca lui Pocahontas, când o poveste romantică fugară cu o prințesă sălbatică putea fi descrisă ca o aventură. Lumea imperială respecta cu strictețe convențiile în materie de sexualitate. Imperiul devenise o extensie a respectabilității britanice, iar dacă asta permitea o anumită doză de distracție și de aventură, flirtul cu

fetișcanele din rândul supușilor nu era văzut deloc bine, cel puțin nu în cazul funcționarilor, cel puțin nu oficial. Trebuia să se ia în calcul soțiile și mamele, misionarii și opinia publică și demnitatea și efectul tuturor factorilor asupra cotelor bursiere. Martin Pearce nu era un tânăr marinar naiv dintr-un cătun izolat, nici un puști pus pe aventură, îmbărbătat de mândria imperială, pe care să-l copleșească ciudățenia împrejurimilor sau să-l ațâțe farmecul unui giuvaier exotic ori al unei amazoane musculoase. Ce l-ar fi putut face pe un englez cu biografia lui – absolvent de universitate, oficial în administrația colonială, cărturar – să înceapă o relație cu sora unui prăvăliaș dintr-un orășel de pe coasta de est a Africii?

Poate că nu el o începuse. Poate că ea a fost cea care a mers mai departe după prima lor întâlnire. Rehana nu și-a putut reține un zâmbet când Hassanali a venit să-i spună că-l invitase iarăși pe Martin la prânz. Zâmbea deoarece fratele ei era atât de încântat. *Mwengereza wetu kaja kututizama*, i-a spus Hassanali, zâmbind la rândul lui. „Englezul nostru a venit să ne viziteze." În timp ce Malika strângea în grabă rufele de pe sfoară și mătura prin curte și curăța toaleta cu furtunul, Rehana a spălat linte și salată ca să sporească varietatea felurilor oferite, astfel încât masa să fie demnă de un oaspete. Martin era afabil, în largul lui, tratându-i ca pe niște binefăcători cărora le datora recunoștință și privind-o pe ea cu o franchețe tulburătoare. Rehana nu se așteptase la așa ceva. După a doua vizită și darurile lui prietenești, i se părea o răutate să-i păstreze carnetul. La două zile după vizita lui, după-amiaza, a pornit cu inima cât un purice spre casa lui *mzungu* trimis de stăpânire. Se temea de *mzungu* și de acuzațiile lui, dar se temea și de o situație jenantă, în caz că bărbatul pe care mergea să-l vadă o respingea sau o umilea. Se gândise să-l roage pe Hassanali s-o însoțească, dar hotărâse că era mai bine să se ducă singură. O cucerise modestia lui Pearce și nutrea convingerea că n-avea s-o certe pentru carnet; pur și simplu avea să-l ia și să păstreze discreția. În plus, voia să vadă încă o dată tânjirea aceea lipsită de sfială din ochii lui când o privea.

Când a ajuns la sediul administrației coloniale a descoperit că biroul era închis, iar ușa din față era zăvorâtă pe dinăuntru. A mers de-a lungul zidului până ce a găsit o poartă neîncuiată care dădea spre grădină. A făcut câțiva pași strigând: „*Hodi!*“, „pot să intru?“ Era o curte umbrită, cu un palmier tânăr în mijloc și niște tufe pe lângă zid. În timp ce strada de afară tremura de căldură, curtea umbrită era răcoroasă și parfumată chiar și la acele ore timpurii ale după-amiezii. În partea opusă a curții față de casă, mascate de un spalier cu o plantă agățătoare înflorită, erau încăperile servitorilor și bucătăria. Nu se zărea nimeni. A strigat iar, gândindu-se că avea să plece dacă nu primea nici un răspuns. Peste o clipă, fața lui uimită a apărut la o fereastră de la etaj.

Poate și-a zis că n-avea nimic de pierdut, că tot ce-i rămânea era să-și petreacă restul vieții în curtea însorită din spatele prăvăliei, croind rochii pentru niște femei care-i plăteau câțiva bănuți sau îi ofereau în schimb afecțiunea lor și o mulțime de promisiuni. Adevărul e că nu sună atât de insuportabil, nu pentru o femeie care-și trăise întreaga existență în spatele unei prăvălii din acel oraș și care era obișnuită ca femeile să trăiască astfel. Poate că era mult mai nechibzuită sau curajoasă sau voluntară decât mi-o închipui eu. După ce o părăsise Azad, devenise încăpățânată, mai puțin sensibilă la opiniile celorlalți despre ceea ce îi pria, ușor mai indiferentă față de opiniile restului lumii. Bărbații plecau, în timp ce femeile rămâneau pe loc și mureau după o viață de lingușiri și răzuit fundul sacului. Prin urmare, când a scos carnetul, iar Martin l-a luat și a zâmbit, după care i-a întins mâna ca s-o invite în casă, ea i-a luat mâna și l-a urmat înăuntru.

Ce părere avea Burton despre toate astea? Ce avea de spus Burton despre Pearce? Oare un renegat ar fi simțit o undă de simpatie pentru un altul? Poate că i s-ar fi părut o aventură amuzantă și lipsită de complicații, axată pe satisfacerea poftelor trupești, și l-ar fi desconsiderat pe Martin pentru lipsa de reținere și de discreție, pentru că făcea atâta tevatură dintr-o chestiune atât de banală. Asta ar fi fost la început. După aceea, fără îndoială, și-ar fi bătut joc de autoamăgirea în care se adâncise cu înflăcărare compatriotul său. „Tipul a

mers prea departe", ar fi spus. „Chiar că a mers prea departe." Oare acea relație dusese la o ceartă între Rehana și Hassanali? Cu siguranță. Prăvăliașul trebuie s-o fi mustrat aspru pentru rușinea adusă pe capul familiei. O bănuia probabil că-și pierduse mințile.

Ceea ce știu de la fratele meu Amin este că asta s-a întâmplat, că Rehana Zakariya și Martin Pearce au devenit amanți, că Martin Pearce a plecat la Mombasa și, la scurt timp după aceea, sub pretextul că-și vizita niște rude, Rehana l-a urmat acolo. Au locuit într-un apartament închiriat de el în cartierul plin de verdeață unde se află acum spitalul; pe atunci, acolo stăteau europenii. Martin și Rehana au trăit împreună fără să se ascundă până când el s-a întors acasă. La un moment dat, lui Pearce i-a venit mintea la cap și a hotărât să se ducă acasă.

Fratele meu Amin cunoștea această poveste deoarece consecințele ei erau importante pentru el, dar nu mi-a putut oferi prea multe detalii din varii motive, principalul fiind acela că eu nu eram acolo atunci când mi-ar fi putut vorbi despre asta. Ar fi putut să le expună într-o scrisoare, însă a hotărât să nu menționeze subiectul timp de mulți ani. Sunt unele lucruri pe care pur și simplu nu le poți trece într-o scrisoare, lucruri care cer intimitate, care au nevoie de o întâlnire față în față. Iată însă că acum câteva luni, într-o scrisoare, a pomenit-o pe Jamila pentru prima oară de când am plecat. Mă gândisem adesea la Jamila și la Amin și la ceea ce se întâmplase între ei și la ce însemna totul. Într-un fel, tăcerea lui în privința ei m-a făcut să înțeleg unele trăsături deale fratelui meu pe care altfel nu le-aș fi remarcat și m-a dus cu gândul la inimi împietrite și durere sufletească. Atunci când i-am scris să-i spun despre Grace, mi-a răspuns că veștile mele îl umpluseră de mâhnire și-l făcuseră să se gândească la Jamila. Asta a fost prima oară când a menționat-o pe Jamila într-o scrisoare, prima oară în toți acei ani de când am plecat de acasă, iar bruschețea cu care a readus-o în viețile noastre mi-a stârnit dorința de a scrie povestea lor, a Jamilei și a lui Amin. Poate că era o modalitate de a evita să mă gândesc la Grace. Nu știu. Aveam tot timpul din lume. Nea-

vând alături o ființă pe care s-o împac și de la care să cerșesc afecțiune, voiam să mă gândesc la Amin, să mi-l apropii, să-mi aduc aminte lucrurile pe care le pierdusem din vedere.

Pe atunci aveam impresia că în viața lui Amin era un element tragic, o amărăciune profundă, pe când viața mea şi tristețile ei erau rezultatul greșelilor și timidității mele. În orice caz, impulsul de a le așterne pe hârtie povestea n-a dispărut; după ce am amânat o vreme, am decis să apuc taurul de coarne. Dar când am început să mă gândesc la acele evenimente şi la acea viață, am constatat că trebuia să descriu cum au ajuns împreună. Nu puteam să încep fără să-mi imaginez cum au ajuns împreună Rehana și Martin, și tot ce aveam erau câteva fragmente de bârfe. Am hotărât că trebuia să pornesc de la sosirea englezului. Acum, că am ajuns la momentul critic, descopăr că mă lovesc de zidul întâmplărilor pe care nu mi le pot imagina întru totul.

După cum vedeți, există un „eu" în povestea aceasta, dar nu este o poveste despre mine. Este despre noi toți, despre Farida și Amin și părinții noștri, și despre Jamila. Este despre modul în care o poveste conține multe altele, despre faptul că poveştile nu ne aparţin, ci fac parte din curentele aleatorii ale epocii noastre, despre felul în care poveştile ne prind în mreje și ne țin captivi pentru veșnicie.

PARTEA A DOUA

5. AMIN ȘI RASHID

Peste drum de ei era o casă foarte mare în paragină. Tencuiala exterioară se jupuise în unele locuri, lăsând la vedere umplutura de pământ și corali. Obloanele de lemn de la unele ferestre atârnau într-o singură balama, iar zdrențele pe post de perdele fluturau în aerul fierbinte indicând nevoia de intimitate. Uneori se vedeau năvoade agățate la ferestre. Bărbații din familie erau pescari, și câteodată își aduceau năvoadele acasă și le atârnau la fereastră. Numeroșii locuitori ai casei veneau și plecau fără să remarce dărăpănarea clădirii, iar găinile care se cuibăreau în toate colțurile scării nu păreau nici ele preocupate. Lui Rashid casa îi mirosea a ruină, și simțurile lui puteau deja să anticipeze norii de praf care aveau să se ridice atunci când se prăbușeau de la sine etajele superioare. De asemenea, mirosea a solzi de pește și a găinaț și a răsuflare de om, ca interiorul unei creaturi vii. Nu avea electricitate, și după câțiva pași prin întuneric aveai impresia că e la fel de mare ca o peșteră. Când ploua tare în anotimpul musonului, se aștepta ca torenții să ia casa cu totul, însă nu se întâmpla așa. An după an stătea în picioare, pe punctul de a se prăbuși, la fel de încăpățânată ca istoria.

Casa *lor* era luminoasă și aerisită, deoarece așa îi plăcea mamei. Primul lucru pe care-l făcea când venea acasă era să deschidă toate geamurile ca să lase înăuntru briza, indiferent de dorințele lor, punându-le tot timpul întrebări și muștruluindu-i. „Chiar trebuie să fac eu totul în casa asta?“ Și asta îi plăcea, să aibă în jur o doză de confuzie și haos, cel puțin pentru o vreme.

Erau trei: Rashid, Amin și Farida. Rashid era cu doi ani mai mic decât Amin, care la rândul lui era cu doi ani mai mic decât sora lor, Farida. Doi ani, o lună și douăsprezece zile. Lui Amin îi plăcea să socotească, să numere și să intoneze zilele ca să-l enerveze pe Rashid. Doi ani, o lună și douăsprezece zile, și va fi mereu așa, indiferent ce faci, indiferent ce spui, pentru totdeauna și în vecii vecilor. La un moment dat, Amin ajunsese să repete asta neobosit și fără milă, „pen-

tru totdeauna și în vecii vecilor"; dintr-un motiv oarecare, pe Rashid îl scotea din minți, până ce se trântea pe jos și izbucnea în plâns. Atunci Amin tăcea și-și privea fratele scuturat de suspine, uimit de profunzimea angoasei lui, de faptul că o asemenea durere putea să-și aibă originea în tachinările lui, că niște hohote atât de zguduitoare erau pur și simplu posibile pentru corpul mititel al lui Rashid. Îl bătea ușor pe umăr ca să-l potolească și se așeza lângă el să-l aline, zâmbind în fața acelei drame sublime.

Amin avea și alte căi de a-și tortura fratele mai mic, dar treptat majoritatea le-au devenit cunoscute doar lor, întrucât intervenția părinților sau a Faridei îi forța să se manifeste în taină. Nu era propriu-zis tortură, nu se lăsa cu vânătăi sau contuzii ori ruperi de haine, doar vorbe batjocoritoare și râsete, sau uneori un ghiont brutal ori un jaf în ziua mare (bile sau dulciuri), precum și o dorință neostoită de preeminență care nu putea fi supusă negocierii. Rashid a înțeles foarte devreme că tortura era inevitabilă, era prețul pe care trebuia săl plătească pentru dragostea fratelui său, era necesară pentru îndeplinirea ritualului intimității. Nu întotdeauna era suficient ca Rashid să fie supus în cea mai mare parte a timpului. Câteodată Amin voia să facă spectacol, să-și afișeze omnipotența, să-i fie satisfăcute toate cererile, chiar dacă în general era mulțumit cu postura de superior. Regimul acesta a atins nivelul maxim de brutalitate când erau foarte mici. Pe măsură ce au crescut și Rashid a început să cârtească, Amin a devenit mai calm, mai subtil și mai priceput să-și ascundă dominația, dispersând cu abilitate momentul de revoltă. Ceilalți nu-l încurajau defel pe Amin să renunțe la ascendentul său complicat, deoarece îi tratau pe cei doi ca și când ar fi fost absolut diferiți. O vreme, Farida a adoptat atitudinea opusă, ba chiar uneori se prefăcea că-i încurcă. Toți ceilalți, de la părinți și rude până la cel mai îndepărtat vecin și cele mai vagi cunoștințe de pe stradă, îi tratau ca și când n-ar fi existat nici o asemănare între ei.

Era un cartier mic, așa că nici un vecin nu era atât de îndepărtat și nici o cunoștință nu era atât de vagă; dimpotrivă, toată lumea știa pe toată lumea. În orice caz, nici unul din-

tre ei nu voia să renunțe la dreptul de a comenta viețile celorlalți și de a se amesteca în ele, dreptul de a se oripila de abuzul comis de unul și de căderea în mizerie a altuia, dreptul de a se aștepta ca altul să aducă dezastrul pe capul familiei sale, „bagă de seamă la ce-ți spun eu". Unii erau pentru cei doi frați doar chipuri familiare de pe stradă, fără nume sau legături, și totuși nici măcar acei oameni nu șovăiau să-și dea cu părerea sau să-i trateze diferit. Fără îndoială, erau diferiți, în aspectele acelea mărunte care ne fac să ne exprimăm individualitatea și unicitatea în timp ce tropăim cu turma, dar exista o anumită cruzime în atitudinea celorlalți. Amin era mai mare și Rashid era mai mic. Farida nu conta în această ecuație fiindcă era o soră, și prin urmare trebuia să vorbești despre ea altfel și să te raportezi la un alt calendar de schimbări și așteptări. Pentru frați, ăsta a fost criteriul principal la început, cel mare și cel mic, dar de aici a izvorât o concepție asupra deosebirilor dintre ei, generând o serie de drepturi și interdicții meschine, a căror schimbare a devenit prea complicată când au mai crescut.

Acasă, Amin era întotdeauna Amin, în timp ce Rashid trebuia să răspundă unui șir întreg de diminutive. Când era foarte mic îi ziceau Shishi sau Didi, ba chiar și Rara, toate lansate neglijent de propria lui limbă neîndemânatică atunci când i se cerea să-și pronunțe numele. De la o vârstă fragedă a învățat să furnizeze mijloacele cu care să-i fie împovărată viața și să invite la batjocură. Apoi a devenit Kishindo, ceea ce înseamnă „agitație", deoarece era considerat gălăgios și neastâmpărat. *Kishindo kishafika*, „a sosit zarva". Pentru unii, astfel de porecle sunt expresia înrudirii pline de afecțiune, iar cei care n-au trebuit să răspundă niciodată la așa ceva ar putea chiar să fie invidioși, socotindu-se neiubiți sau iubiți cu rezerve. Dar pe Rashid îl enervau la culme, percepea în ele batjocura mai curând decât afecțiunea și ura râsetele orchestrate care urmau fiecărui protest de-al său. Cel mai mult ura faptul că nu putea să ridice din umeri nepăsător sau să râdă și el, să se alăture distracției. Când începeau, se chinuia să-și rețină impulsul de a ieși în fugă din casă plân-

gând. Ulterior, Mtaliana, „italianul“, a fost porecla care s-a impus.

Iată cum s-a ales cu numele ăsta. Unchiul Habib, fratele tatălui său, lucra ca funcționar la biroul de conosamente de la vama aflată pe țărm. Amin și Rashid stăteau uneori în cadrul imens al intrării în clădirea Vămii numai ca să-l privească șezând la ghișeul lui, cu ceasul enorm pe peretele din spate, în timp ce ventilatoarele din tavan se roteau atât de repede deasupra lor, încât palele erau invizibile. Poate veneau de la școala coranică, făcând un ocol prin Forodhani și pe malul oceanului. Sau poate erau în vacanță, când copiii și tinerii bântuiau prin toate cotloanele orașului. Apoi, dacă intrarea nu era blocată de negustori și știutori de carte care completau documente, intrau și se postau în holul acoperit cu dale, copleșiți de înălțimea coloanelor și de ferestrele uriașe care umpleau încăperea cu o lumină subacvatică. Dacă era liniște și-i zărea, unchiul Habib le făcea semn să se apropie și se apleca peste tejghea ca să le strângă mâinile în timp ce ei rânjeau încântați și plini de sine.

Aveau mai mulți unchi, dar acesta era cel mai interesant, deoarece fusese pe front cu forțele britanice în Abisinia. Acasă aveau o fotografie de studio înrămată care-l înfățișa în uniforma de KAR[55], cu borul pălăriei ridicat spre calotă așa cum purtau coloniștii europeni și curelușa de sub bărbie înfiptă în obraji. El a fost cel care i-a dat lui Rashid un dicționar frazeologic italian de buzunar.

Unchiul Habib îl primise drept cadou de la agentul unui importator de vehicule care se specializa în scutere Vespa. Asta se întâmpla în vremea când un asemenea fleac era de ajuns ca să câștige bunăvoința funcționarilor mărunți, când astfel de daruri erau înmânate pe față, sub umbrarul verde cu coloane al clădirii Vămii, în fața ușilor imense cu ghinturi de oțel, în văzul plimbăreților de pe faleză. (Clădirea Vămii e încă în picioare, presupun, deși acum este probabil o cafenea turistică denumită Papagalul Albastru sau Tonul Albastru sau Ceva Albastru.) Pe atunci, agentul de la Kapadia Motors putea să ofere un dicționar italian și un poster înfățișând un canal din Veneția sau un pâlc de chiparoși pe un deal din

Toscana și să-și rezolve mai repede problemele cu funcționarul vămii. Dacă exista o anume discreție în aceste schimburi, se explica prin faptul că mărunțișurile respective erau valoroase. Erau obiecte din lumea largă, care era întotdeauna mai curată și mai luminoasă decât lumea familiară, întunecată de zi cu zi. Această lume largă nu trebuia să fie europeană. Putea fi un calendar japonez cu niște case de hârtie iluminate delicat și tufe miniaturale de azalee. Sau puteau fi struguri libanezi cuibăriți în hârtie de mătase, în cutii ștampilate cu silueta unui cedru, ori curmale irakiene în pachete cu o scenă dintr-o oază pe etichetă. Nimic indian, obiectele indiene făceau parte din cotidianul înmiresmat. Cele europene însă erau cele mai bune. Lumea europeană era îndepărtată și intimidantă într-un mod complicat, iar aceste cadouri erau ca niște părți din corpul ei întins, manipulate și consumate cu o anume lăcomie. Agentul nu voia să fie ușurat de aceste mărunțișuri prețioase de vreun trecător pofticios care nu avea să-l ajute cu nimic.

În epoca noastră mai flămândă, astfel de cadouri ar fi jignitoare. N-ar face decât să sporească iritarea și întârzierile. Funcționarul și-ar aminti că are o treabă urgentă în altă parte, iar când în cele din urmă ar fi disponibil, s-ar purta fără mare chef. Ar proceda la o examinare atentă și meticuloasă a mărfii, respectând cu strictețe regulamentele birocratice, ba chiar ar putea să facă aluzie la punerea sub acuzare pentru încălcarea unor norme misterioase. Asta nu înseamnă că darul solicitat trebuia să fie atât de consistent încât să poată fi depus într-un cont numerotat dintr-o bancă elvețiană, nu pentru un funcționar de la vamă, deși depindea de locul unde te aflai și de marfa pe care o transportai. Nu trebuia să fie nici pe departe atât de substanțial, și adesea era de așteptat doar un cadou simbolic, un gest de recunoștință, care era necesar pentru stima de sine a funcționarului și pentru micile plăceri pe care nu și le permitea din salariul infim. Asta pentru că, desigur, familia extinsă nu contenea niciodată cu cererile, și chiar și țigările erau scumpe.

Ce s-a schimbat oare astfel încât epoca noastră să fie atât de dezordonată, spre deosebire de vremurile acelea? Ce e atât

de diferit încât, dacă unchiul Habib putea să accepte un dicționar de buzunar și un poster cu o exclamație de încântare și să rezolve problema firmei Kapadia Motors cu un zâmbet, acum ar fi lacom și probabil răutăcios? Britanicii au plecat, asta e marea schimbare. Când erau aici, totul funcționa ca la o școală pentru maimuțe. E interzis, e interzis. Greșit, greșit, treci la pușcărie. Înapoiaților, corupților, infantililor, numai noi, britanicii, suntem cinstiți și deștepți și eficienți. Cei mai cinstiți, mai drepți, mai eficienți stăpânitori din negura timpului încoace. Apoi au plecat înapoi la propriile lor cazuri de corupție imposibil de controlat, iar maimuțele au luat puterea. Lăcomia măruntă a funcționarului de la vamă nu se compară în nici un fel cu cartelurile pe care le conduc președintele și miniștrii lui, desigur, dar au cu toții la dispoziție acest exemplu ca să profite de el.

În orice caz, în acea epocă mai moderată unchiul Habib a acceptat dicționarul italian și i-a strâns mâna agentului de la Kapadia Motors pe treptele clădirii Vămii, în văzul oricui s-ar fi întâmplat să se plimbe pe țărm. În acea după-amiază i-a dat cartea nepotului său, Rashid, în vârstă de nouă ani. Și-a păstrat pentru el posterul cu chiparoși pe un deal din Toscana.

Rashid nu știa precis de ce, dar dicționarul frazeologic îi stârnise interesul. Poate că-i plăcuse ideea unei serii de afirmații care te puteau ghida prin orice situație. Sau poate că era aspectul cuvintelor italienești, sau modul în care își imagina că sună, căci nu era nimeni care să-i poată spune cum se pronunțau. Nimeni dintre cunoscuții lui nu vorbea italiana, nimeni n-o auzise nici măcar vorbită, cu excepția unchiului Habib, care trebuie să fi auzit câțiva italieni cerând îndurare. Poate că asocierea cărții cu imaginea fascinantă a unchiului Habib ca soldat în luptă cu italienii făcea dicționarul atât de atrăgător. Nimeni nu-l putea iscodi pe unchiul Habib pe tema războiului. Dacă se încumeta vreunul, el se încrunta ori râdea ori ignora întrebarea, așa că Rashid nu putea să discute expresiile acelea cu el.

Rashid a învățat câteva expresii, și când putea răspundea la întrebări în italiană, sau în ceea ce credea el că sună a itali-

ană. Era un număr de scamatorie foarte popular. La început vorbea acasă numai în italiană, făcându-i pe toți să râdă de bolboroselile lui de neînțeles. Apoi, pe măsură ce i s-a dus faima, oamenii s-au apucat să-i pună întrebări pe stradă numai ca să-l audă recitându-și textele. A început să-i enerveze pe cei de acasă când refuza să răspundă în altă limbă decât italiana, dar toți râdeau, în pofida iritării. O dată, Farida i-a furat dicționarul și l-a ascuns undeva (sub salteaua ei, după cum s-a vădit), pe motiv că nu-i mai suporta trăncăneala, dar Rashid a făcut un asemenea scandal, refuzând să vorbească, refuzând să mănânce, refuzând să-și privească mama în ochi în ciuda tuturor amenințărilor, încât dicționarul a trebuit să fie scos din ascunzătoare. Torentul de italiană a reînceput, acum livrat cu o maliție triumfătoare ori de câte ori Farida era prin preajmă și mai era și altcineva care să-l apere de ciupiturile și palmele ei. Uneori, când era în dispoziția necesară, tatăl lui îi lua dicționarul și încerca să identifice expresiile, verificând dacă Rashid chiar le pronunța sau numai făcea zgomote fără noimă. La final și-a anunțat familia că băiatul vorbea într-adevăr în italiană. Așa a devenit el Mtaliana. Și totuși, chiar dacă era o poreclă pe care și-a atras-o prin exhibiționismul său și care l-a făcut mult timp să zâmbească, a ajuns s-o deteste la adolescență, când copiii mici îl strigau astfel pe stradă.

Nu erau numai poreclele și tachinările. Era modul în care toți îl făceau să se simtă slab și iresponsabil. Dacă trebuiau date niște instrucțiuni, acestea i se adresau lui Amin. Dacă erau bani la mijloc, pentru mers la piață sau de dus cuiva, i se încredințau lui Amin. Uneori banii erau chiar pentru Rashid, dar i se dădeau tot lui Amin: „Ăștia-s pentru fratele tău“, ca să-și cumpere sandale, să meargă la cinema, să plătească la școală. Simțeau nevoia să aibă grijă de visător.

Parcă pentru a-i agrava situația și poate pentru a justifica aceste rezerve în privința lui, întâia oară când i s-au încredințat niște bani, Rashid i-a pierdut. Avea numai opt ani, dar tot ar fi trebuit să se descurce mai bine. Ar fi trebuit să-și dea seama că reputația lui era în joc, că istoria e făcută din asemenea momente continue și că fiecare detaliu contează.

S-a întâmplat așa: învățătorul i-a dat un bilet pentru mama lui. Nu, nu credea că avea legătură cu vreo poznă pe care s-o fi făcut la școală. Nu așa se proceda. În primul rând, majoritatea părinților probabil nu știau să citească, deci vinovatul însuși ar fi trebuit să-și transmită denunțul. Fiecare copil știa ce are de făcut într-o asemenea situație. În al doilea rând, învățătorul era capabil să-i arate în termeni fără echivoc unui copil unde greșise. De fapt, învățătorii păreau adesea să aprecieze cel mai mult această latură a îndatoririlor lor. Nu, Rashid nu găsea nimic suspect în preluarea unui bilet de la un bărbat către mama lui. Era prea tânăr pentru asta și, oricum, se știa că învățătorul le trimitea bilete anumitor părinți ca să ceară un împrumut din când în când. De obicei o făcea spre sfârșitul lunii; restituia banii cu promptitudine, folosindu-i pe copii ca mesageri. Pe de altă parte, copiii erau îngroziți de acest învățător, care nu le zâmbea niciodată, însă uneori râdea bizar, iar alteori se înfuria pe ei din senin, rotindu-și brațele exasperat și dând bobârnace în cefele care-i stăteau la îndemână. Prin urmare, nici unuia nu i-a trecut prin minte să se întrebe vreodată ce însemnau instrucțiunile lui. Îngenuncheau ascultători, exact așa cum voia învățătorul.

Pe lângă împrumuturile de la părinți, învățătorul avea și alte modalități de a-și spori venitul. În fiecare dimineață le cerea elevilor să se ridice și să intoneze tabla înmulțirii, una dintre practicile adorabile care au rămas neschimbate de pe vremea sistemului școlar englezesc. Poate că intonarea se făcea în altă limbă, dar efectul moral era același. Copiii stăteau țepeni în picioare, cu brațele pe lângă corp, și așteptau ca învățătorul să anunțe numărul zilei dând glas primei linii din tabel, de exemplu *Tatu mara moja*, „trei ori unu". Apoi rămânea cu fața la ei în timp ce rosteau cifrele, zâmbind mulțumit la auzul vocilor lor copilărești perfect antrenate, închizând ochii câteva clipe și legănându-se ușor ca în ritmul unei *qasida*. Dacă un glas pronunța alte cuvinte decât trebuia, ochii i se îndreptau vulturește într-acolo și-l fixau pe delincvent cu o căutătură ce promitea o pedeapsă strașnică. *Tatu mara moja tatu, Tatu mara mbili sita, Tatu mara tatu tisa* și așa mai departe. Uneori, dacă nu era satisfăcut sau

dacă voia să mai audă glăscioarele subțirele, anunța încă un număr. Apoi făcea o colectă.

Pe măsură ce striga numele din catalog, fiecare copil trebuia să se ducă la catedră și să pună un bănuț de cinci cenți pe tipsia aflată acolo. Atunci era trecut prezent. Învățătorul n-a spus niciodată pentru ce erau banii, dar nu trebuia să fii un copil-minune ca să ghicești că acele monede prețioase mergeau direct în burdihanul lui. Știa că majoritatea copiilor primeau câțiva cenți pentru un suc de fructe în pauză sau pentru un cornet mic cu alune, astfel încât să le facă plăcere mersul la școală. Îi ușura de o parte din această sumă înainte să devină o problemă pentru ei. Dacă un copil n-avea nici un ban, i se spunea să împrumute de la altul, de la unul dintre cei bogați. Era întotdeauna unul care să fie prea speriat ca să nu-și predea bănuții de rezervă. Cel mai mare băiat din clasă conducea o mafie proprie, în fiecare săptămână forțând un coleg să cumpere de la el ceva complet inutil și cerând o plată de cinci cenți pe zi, pe care i-i înmâna învățătorului drept contribuție personală la fericirea lui.

Cinci cenți nu înseamnă nimic în prezent, sau poate înseamnă chiar mai puțin decât nimic. Moneda ca atare nici măcar nu mai există. Pe atunci, la începutul anilor '50, ai fi cumpărat un mango frumos de banii ăștia, iar cu zece cenți îți luai o pâine sau o porție de spanac sau un fruct de manioc copt sau o farfurie cu *potato na urojo* de la Adnan, ba chiar și o bucățică de carne friptă. Cinci cenți nu erau de aruncat pentru un puști de opt ani pe vremea aceea. Acum, un mango mic costă douăzeci de șilingi. Cu suma asta ai fi cumpărat patru sute de fructe atunci, iar vânzătorul ar mai fi adăugat probabil o duzină, bucuros de afacere. Nu contează. Când își termina colecta zilnică de la cei vreo patruzeci de copii din clasă, învățătorul avea mai mult decât destul pentru cină. De obicei lua câteva monede din grămăjoară și trimitea un copil la o cafenea din apropiere ca să-i aducă un pahar cu lapte, astfel încât să-și poată începe sănătos ziua de lucru. Ceilalți învățători știau că făcea asta, părinții știau că făcea asta în fiecare zi, și totuși nimeni nu spunea nimic. Era dascăl, o persoană respectabilă. I se îngăduia să fie excentric,

iar poveștile despre capriciile și idiosincraziile lui au luat amploarea unui mit care a început să pară mai puțin revoltător odată cu trecerea timpului. Toți învățătorii erau așa, cunoscuți pentru o ciudățenie sau alta. Uneori, ciudățeniile erau acte de cruzime sau persecuție exercitate asupra copiilor, insulte, intimidări și violență, deloc amuzante când le priveai îndeaproape; însă toată lumea râdea, sau cel puțin zâmbea, la vederea acestor excese, făcându-le cumva să pară inofensive. Așa fusese dintotdeauna. Un părinte care ar fi cerut socoteală pentru asemenea chestiuni s-ar fi arătat nerecunoscător, l-ar fi umilit pe dascăl, și era inadmisibil să facă asta de dragul a câtiva cenți.

În orice caz, Rashid a primit de la învățător un bilet pe care să i-l ducă mamei lui, iar a doua zi mama lui i-a dat un plic cu bani pe care să i-l ducă învățătorului. Peste câteva zile, învățătorul l-a chemat la sfârșitul orelor și i-a dat două bilete împăturite pe care să i le dea mamei sale, exprimându-și recunoștința în șoaptă. Asta pentru că, în pofida modului în care-i trata pe copii, era un tip bine-crescut. Dacă-l întâlneai pe stradă, vedeai un bărbat zâmbitor, cu maniere frumoase, cum se spune. Nu ți-ai fi putut închipui ce teroare stârnea în clasă.

Era vineri după-amiază, când lecțiile se încheiau cu jumătate de oră mai devreme pentru ca elevii să poată merge la rugăciune. Rashid s-a grăbit spre casă, și-a aruncat pantalonii scurți de uniformă pe mormanul de rufe murdare fără să se gândească o clipă la mama lui, care trebuia să le spele, apoi s-a schimbat în hainele de mers la moschee și li s-a alăturat celorlalți băieți sub banianul de pe malul apei până când a sosit momentul pentru rugăciunile de Juma'a, de vineri. Și-a amintit de bani abia luni dimineață, când și-a pus pantalonii scurți și a simțit un ghemotoc întărit de hârtie în buzunar. Nu-i pomenise lui Amin de comisionul pe care-l avea de făcut. Voia să-l ducă la bun sfârșit singur, fără sfaturile băgăcioase ale fratelui său. Dacă i-ar fi zis, Amin i-ar fi adus aminte să dea banii înapoi și Rashid n-ar fi fost nevoit să se ducă la mama lui cu ghemotocul uscat de hârtie în mână și cu scuze înlăcrimate și jalnice. „Ce ți-am zis eu?", a

oftat mama. „Băiatul ăsta și-ar pierde și capul dacă nu i-ar fi prins de gât." În privința asta, mamele sunt la fel pretutindeni. Folosesc aceleași clișee și-și ceartă copiii mai mici cu aceleași cuvinte dureroase. După aceea lucrurile au revenit la normal: „Amin, asigură-te că Rashid își predă tema", se duce la frizer, se întoarce acasă imediat după ore și așa mai departe.

Pentru Rashid, acest aranjament altfel neplăcut avea și unele avantaje. Dacă trebuia administrată o dojană, pentru cine știe ce prostie făcută pe stradă, pentru zăbovirea la o răscruce aglomerată la o distanță mult prea mică de tărăboanțele sau bicicletele care treceau în viteză sau pentru aruncarea de fructe putrede în alți copii sau pentru vorbitul prea tare, băgăciosul care-și asuma sarcina mustrării își revărsa preaplinul justițiar asupra lui Amin, acuzându-l chiar că-și neglija fratele mai mic. Acasă, Amin îndura grosul reproșurilor pentru poznele făcute de ei în comun, iar în acele momente Rashid se trăgea la adăpost, rânjind și strâmbându-se la fratele lui și trăgându-și nasul obidit dacă se uita careva înspre el. Scenele acestea aveau trei încheieri posibile. Unu: Amin își încasa muștruluiala în tăcere, cu ochii plecați a rușine și părere de rău, și totul se termina cu bine, cu rugăminți din partea mamei sau tatei ca pozna respectivă să nu se mai repete. Era posibil chiar ca un bănuț să-și schimbe proprietarul la final, drept compensație pentru vorbele aspre. Doi: Amin nu se putea împiedica să nu răspundă cu un rânjet la schimonoselile lui Rashid, caz în care părintele, înfuriat de ușurătatea cu care se comporta sub tortură, trecea la palme și bobârnace și sudălmi. Trei: dacă Farida era prin preajmă, îl trăda pe Rashid fără să stea pe gânduri, iar părintele sever se întorcea și-l surprindea strâmbându-se. Caz în care bobârnacele și palmele aterizau pe capul lui, în timp ce el țipa și răcnea din toate puterile. În ansamblu însă, dacă era vreo treabă grea de întreprins, Amin era cel căruia i se cerea să se ofere. Dacă era vreun comision, aproape sigur urma să fie făcut de Amin. Dacă rămânea o singură bucățică suculentă dintr-un fel de mâncare, toată lumea se aștepta ca Amin să nu fie egoist și să i-o lase frățiorului său. Aceste re-

guli nu i se aplicau Faridei, care era soră și prin urmare i se aplicau altele; oricum, ea știa cum să-și păzească pielea.

Muștruluiala și palmele și bobârnacele li s-au administrat doar cât au fost mici, desigur, dar tiparul a rămas. Toți îl tratau pe Amin ca și când ar fi fost aproape adult, așteptându-se să-l vadă calm și responsabil, pe când cu Rashid se purtau așa cum te porți cu un copil impulsiv și visător. Frații știau asta, știau cum îi priveau și-i tratau ceilalți, și profitau în diverse moduri. Deși nu discutau niciodată deschis despre asta, puneau la cale strategii care să țină seama de opinia generală despre firile lor și zâmbeau încântați când planul lor dădea roade. Pentru ei relația de fraternitate era esențială. Erau băgați împreună în chestia asta. Fiecare era obișnuit cu felul de a fi al celuilalt. Prin urmare, s-au trezit distribuiți, la început fără voia lor, apoi voluntar, în rolurile de frate mai mare responsabil și frate mai mic impetuos, dar odată cu înaintarea în vârstă a devenit limpede că în această împărțire exista un grăunte de adevăr. Era o coincidență potrivită și plăcută, o aliniere de împrejurări neprevăzute. Explicația este fie asta, fie faptul că socializarea funcționa mai profund în cazul lor decât în cazul altor copii despre care părinții credeau că-i pot crește bine. Amin cel demn de încredere; Rashid visătorul.

Pe măsură ce copiii au crescut, opiniile părinților despre ei s-au consolidat. Îi vedeau pe Amin și Rashid așa cum am spus mai devreme, croindu-și drum prin lume în conformitate cu înzestrările lor. Farida, pe de altă parte, reprezenta un motiv serios de îngrijorare, mai ales pentru mama lor. Nu se grăbea (era leneșă) și zâmbea permanent (era prostuță). Tot ce părea să-și dorească era să se joace cu prietenele ei sau să-i viziteze pe vecinii din casa dărăpănată. S-o convingi să-și facă temele era o tortură, pe care mama lor s-a angajat s-o îndure. Amenința, iar când asta nu dădea rezultate, lingușea, iar când asta mergea doar parțial, se așeza la masă și termina ea însăși temele. „Lumea asta nu e blândă cu femeile care n-au grijă de ele însele", îi spunea Faridei, care-și lua un aer tragic deoarece știa că asta se aștepta de la ea când mama

vorbea despre modul în care tratează lumea femeile. Când se termina ședința de teme era toată numai zâmbet și gata să meargă la vecini ori să stea la taclale cu oricine era dispus s-o asculte. Îi plăcea la nebunie să stea de vorbă, iar când n-avea cu cine, sporovăia cu o pernă sau cu o umbrelă sau cu un scaun. Era chiar dornică să ajute la muncile gospodărești, și uneori purta conversații cu obiectele pe care le curăța sau le spăla. Făcea asta numai când era singură ori credea că e singură. Odată cu trecerea timpului, mama ei s-a mai domolit. Ea însăși avusese de luptat din greu ca să devină învățătoare și nu-și putea ascunde dezamăgirea față de lipsa de interes a Faridei pentru școală.

În cele din urmă, Farida a terminat școala, sau, mai precis, școala a terminat-o cu ea. Avea treisprezece ani. A căzut la examenul de intrare la liceul de fete. Era unul singur în tot orașul, pe toată insula, în toată țara, care consta din câteva insule și avea o jumătate de milion de locuitori. În fiecare an, sute și mii de fete dădeau examenul, și treizeci dintre ele erau admise. Pentru majoritatea era primul și ultimul examen public. Numele copiilor care reușiseră erau citite la postul național de radio pentru a răspândi cât mai repede vestea în cele mai îndepărtate colțuri ale țărișoarei, dar și pentru a celebra o realizare de excepție. Stăteau într-o tăcere încordată în jurul aparatului de radio, în timp ce crainicul rostea numele pe tonul solemn folosit îndeobște pentru a anunța moartea unei personalități de vază. Farida s-a numărat printre miile de fete ale căror nume n-a fost citit.

Deși Farida nu păruse niciodată deosebit de dornică să concureze pentru șansa infimă de a se regăsi printre fetele alese, când a aflat că picase a fost copleșită de durere și furie. A izbucnit în plâns și s-a aruncat recunoscătoare în brațele calde ale mamei. Fusese exclusă, a spus, i se refuza orice șansă de a face ceva cu viața ei. Acum nu mai avea nici un viitor. Exista o școală mixtă ținută de maici și arondată catedralei, dar aceea era pentru creștini. Nici un părinte în toate mințile nu și-ar fi trimis copilul acolo, mai ales nu o fată, deoarece avea să fie pervertită și umilită și obligată să devină necredincioasă. Mai era și școala Aga Khan, pentru copiii

ismailiți. Cei care nu erau ismailiți trebuiau să plătească taxe și să aibă note mari la examene. Notele Faridei nu erau destul de mari pentru școala aceea. Acum nu-i mai rămânea nimic.

Mama ei s-a gândit să renunțe la predat ca să stea acasă cu ea, s-o ajute să învețe și să-i poarte de grijă, dar toată lumea i-a spus că, în definitiv, ar fi fost un sacrificiu absurd. Soțul ei s-a opus, la fel și surorile și fratele ei, ba chiar și Farida însăși.

Tatăl lor, Feisal, i-a zis:

– Ai muncit atât de mult, iar acum răsplata ta este să faci ceea ce le e de folos celorlalți, câștigându-ți respectul lor. Oamenii ca tine sunt un exemplu pentru ceilalți, o provocare față de manifestările agresive pe care trebuie să învățăm să le schimbăm. Oamenii pot să se uite la tine și să spună: „Alhamdulillah, lucrurile nu pot să meargă atât de rău dacă poți învăța să devii ceea ce ți-a fost interzis, dacă poți să capeți o anume mulțumire pentru tine și să fii de folos în același timp". Cum poți să te gândești să renunți? O să găsim o cale.

Sora mamei lor, Halima, a zis:

– Trimite-o la mine până te hotărăști. Am nevoie de ajutor în gospodărie. N-ai nici un motiv să te lași de slujbă, după cât ne-ai chinuit pe toți până ai căpătat-o. Hei, Mwana, potolește-te. Farida nu-i mai proastă decât alte mii de fete.

– Asta mi-a zis toată lumea când eram de vârsta ei, a replicat mama. Și, dacă i-aș fi ascultat, aș fi rămas acasă, gătind și îngrijindu-mă de copii tot restul vieții.

– Așa ca mine! Halima a râs și simultan a pocnit din degete ca să arate că nu-i păsa câtuși de puțin de comparația umilitoare a surorii sale. Dar atunci ai fi avut destul răgaz săți crești copiii și să faci mâncare pentru bărbatul tău, ba chiar să mergi în vizite pe la unii și alții, în loc să zburătăcești de colo-colo ca ciupită de streche.

– Am grijă de copiii mei, a ripostat mama, ca întotdeauna iritată de această acuzație enervantă. Și am grijă de bărbatul meu. Întreabă-i, vezi dacă au de ce să se plângă. Întreabă-i.

– N-am nevoie să-i întreb. Văzând că ajunseseră în impasul bine cunoscut, Halima a oftat din rărunchi. Bineînțeles că nu se plâng. Cum ar putea? Tot ce vreau să zic e că nu trebuie să faci o asemenea tevatură. Trimite-o la mine până te hotărăști ce să faci.

Prin urmare, Farida a fost trimisă la sora mai mare a mamei, Bi[16] Halima. Bi Halima avea o familie numeroasă, dar refuza să ia o slujnică, din motive pe care nu putea fi silită să le dea în vileag. Nu-i plăcea să aibă o slujnică în preajmă, răspundea întotdeauna. Ea spăla rufele, curăța *seredani*, mangalurile, mătura prin casă, gătea și călca. Își făcea cumpărăturile zilnic la prăvălia din apropiere, iar soțul ei, Ali, lua tot ce mai era de trebuință de la piață, în drum spre casă. Ce-ar fi făcut o slujnică? Farida a fost trimisă s-o ajute dimineața și să învețe să facă muncile gospodărești pe care trebuie să le știe orice femeie. Această întoarcere la vechile obiceiuri constrângătoare i-a mâhnit pe părinții ei, dar n-aveau unde s-o trimită la școală. S-o lase singură acasă toată dimineața era, desigur, de neconceput, nu la vârsta aceea, când fetele nu știu cât de frumoase sunt, câtă dorință și tulburare stârnesc în bărbați dacă par la îndemână și cât de lipsite de apărare sunt față de cei care știu cum să le gâdile orgoliul. Pe la prânz, Farida se întorcea acasă ca să-și ajute mama la gătit.

În tinerețe, părinții lor avuseseră convingeri radicale. Nu se manifestau politic, participând la marșuri, ținând discursuri, nu erau genul acela de radicali zgomotoși. Pe atunci nici n-ai fi putut să faci asta. Britanicii n-ar fi tolerat așa ceva. Erau foarte sensibili la marșuri și discursuri, mereu vigilenți la ceea ce numeau răzvrătire. Omanezii nu le-ar fi îngăduit deoarece dezordinile îi făceau să tremure, deși nu-i deranjau întotdeauna vocile ridicate și bătăile cu bastoane între bărbați. Șeicii, liderii religioși, le-ar fi interzis, deoarece interziceau orice argument ostil sau contestare a autorității, dacă nu era vorba de una dintre interminabilele lor certuri interne. Părinții lor fuseseră radicali pentru că amândoi își sfidaseră propriii părinți ca să studieze la noul institut pedagogic înființat de guvern. Tatăl lor nu avusese voie să meargă

la facultate, întrucât tatăl lui privea cu suspiciune educația colonială: „O să te facă să-ți disprețuiești neamul și să mănânci cu o lingură de metal și-o să te preschimbe într-un maimuțoi care vorbește pe nas", îi spunea. Tatăl tatălui lor amenința și ocăra așa cum numai un tată din generația aceea putea s-o facă. „După aia o să te transforme într-un *kafir*[57], și asta înseamnă că nici unul din noi n-o să-și îndeplinească datoria față de Dumnezeu. La fel de bine ai putea să ne însoțești până la porțile iadului. N-o să ai binecuvântarea mea, o să te dezmoștenesc. Încetează imediat cu prostiile astea, rod tâmpit al păcatului ce ești!"

Și mama lor, pe de altă parte, avusese interdicție de la părinții ei. Ai ei se deosebeau în multe privințe de ai lui, făceau parte dintr-o familie mai mare și mai dispersată, dar din acest punct de vedere erau identici. Ea era deja femeie în toată puterea cuvântului, i-au zis părinții, și s-o lase să umble nesupravegheată în străinătate însemna să-i poftească pe prădătorii din întreaga lume să aducă dezastrul și dezonoarea peste ea și familia ei.

Sfidarea este un păcat pentru oamenii cărora Dumnezeu le cere să se supună, întâi Lui și apoi Taților și Mamelor lor. Dar ambii lor părinți au comis acest păcat. Au stăruit să-și continue studiile, împreună, căci deja se cunoșteau, deja erau îndrăgostiți. S-au ciondănit cu părinții lor și i-au lingușit și i-au implorat, primind un răspuns pe măsură. Au atras de partea lor rude și vecini, iar până la urmă i-au domolit pe părinți cu seriozitatea dorinței lor și bunăvoința atâtor apropiați. E greu să reziști opiniei colective a rudelor și vecinilor în asemenea chestiuni.

Și-au sfidat iarăși părinții când au refuzat să se căsătorească, deși toată lumea bănuia că erau amanți, înainte ca amândoi să-și ia diploma de profesor și să aibă un loc de muncă. Într-un târziu, epuizați, părinții au fost de acord cu o logodnă și păstrarea discreției. Uneori, când era binedispusă, mama le povestea despre luptele pe care le duseseră cu părinții lor; adesea, și tatăl era prin preajmă în acele momente. Poate că se apuca să povestească pentru a retrăi cu el amintirea fericirii lor și pentru a-i introduce și pe copii în mulțu-

mirea cuplului parental. Apoi, în timp ce ascultau, împărtășeau zâmbete în anumite momente, altfel tata se încrunta și o certa pe mama pentru că făcea povestea prea melodramatică, prea eroică.

– Iar pui prea multă sare în mâncare, spunea; pe atunci, ca întotdeauna, prefera reținerea și calmul.

– Nici vorbă să pun prea multă sare, îi răspundea ea. Exact așa s-a întâmplat. Îmbătrânești. Ai uitat, atâta tot.

În ochii unor părinți ca ei, pentru care instruirea școlară fusese o misiune presărată cu obstacole în cursul căreia trebuiseră să renunțe la alte ambiții nerostite, calea spre o lume nouă și luminată, excluderea fiicei lor a părut ca o mică tragedie. Faptul că n-au avut încotro și au trebuit să accepte oferta mătușii Halima de a o ține acasă și ferită de primejdii era încă și mai grav, ca un fel de trădare a visurilor tinereții lor. Prin urmare, când părinții câtorva fete care căzuseră la examen au plătit o profesoară ca să le dea lecții fiicelor lor, s-au implicat cu entuziasm, mai ales că Farida a fost încântată să participe. Profesoara, care dădea cursuri particulare acasă la ea după-amiaza, lucra dimineața la liceul de stat, același care respinsese mii de fete pe lângă Farida. Poate că fetele nu fuseseră primite la liceu, dar profesoara era aceeași și cărțile erau aceleași, își spuneau părinții. Farida își petrecea diminețile acasă la mătușa ei, făcându-și temele și dând ajutor în gospodărie când i se cerea, iar după-amiaza mergea la lecții. Era mai bine decât la școală, povestea, întrucât programul era mai simplu și activitățile, mai ușor de îndeplinit. Era stânjenitor să mergi la lecții când școala obișnuită își încheiase programul, ieșeai în evidență ca unul dintre ratații care frecventau o școală privată, un loc fără uniformă proprie și unde se putea înscrie oricine avea bani să plătească taxele. Dar erau atâția alți ratați, încât după o vreme nu i s-a mai părut jenant să ia parte la acest experiment de încăpățânare, să fie unul dintre cei care refuzau să stea în colțul unde fuseseră trimiși.

– Nu vreau să stau acasă cu mâinile-n sân, îi spunea mătușii Halima. Asta se așteaptă de la femei să facă. Ei bine, eu o să fac ceva pentru mine.

Pe chipul mătușii apărea un zâmbet la gândul că ea stătea acasă cu mâinile-n sân, când cea mai mare parte a zilei, de la prima geană a zorilor până la miezul nopții, părea o înșiruire de corvezi, griji și muncă istovitoare. Ăsta era felul în care vorbea Mwana, sora ei, certându-se și agitându-se ca să capete ce voia, de parcă întreaga lume se străduia disperată s-o împiedice.

Lecțiile au durat câteva luni, după care atât profesoara, cât și elevele au renunțat, lansând acuzații reciproce. Profesoara a spus că elevele nu luau munca în serios și probabil nu aveau nivelul necesar. Erau momente când rămânea tăcută, cu un aer îngrozit, ușor exagerat pentru efectul pedagogic, constatând că elevele erau incapabile să înțeleagă idei elementare de algebră sau chimie. Elevele au spus că profesoara nu cunoștea materiile pe care trebuia să le predea, întrucât materiile ei de la liceu erau știința gospodăriei și kiswahili. Au povestit că le vorbea de parcă ele n-ar fi știut nimic, când de fapt ea nu știa cum să predea materiile dificile. Aruncau banii în vânt, le-au explicat părinților, care probabil erau de aceeași părere, căci cum ar fi putut o singură profesoară, acasă la ea, să ofere la fel de mult ca un liceu cu un corp didactic complet, cărți și laboratoare? E posibil să se mai fi gândit, dar cu siguranță n-ar fi spus-o, că și ei își doreau pe profesorii aceia europeni grozavi pe care-i aveau fetele de la liceul de stat, și nu pe asta care semăna leit cu ei, care nu-și putea înăbuși un zâmbet de recunoștință când întâlnea vreun părinte pe stradă.

Așadar, Farida a revenit la vechiul program. Mergea la mătușa Halima dimineața, o ajuta cu măturatul, spălatul rufelor, tocatul legumelor sau orice altceva, sporovăind și râzând cu o mulțumire ce era mai grăitoare decât își dădea ea seama. O vreme a continuat să-și ia cărțile cu ea, ca și când ar fi avut încă teme de făcut, dar nu se atingea de ele. N-avea niciodată timp. Când se apropia ora prânzului se ducea acasă, lua ce le trimisese de la piață Bi Aziza, vecina din casa cea mare, și începea să gătească. Atunci când mama ei ajungea acasă totul era aproape gata, așa că Mwana avea răgaz pentru un pahar cu apă rece și poate o scurtă odihnă înainte să preia

comanda. Mâncarea era gata în scurt timp, iar prânzul și-a pierdut treptat din caracterul frenetic, supus hazardului. Tatăl ei zâmbea la vederea acestei noi organizări, deși uneori zâmbetul lui era tulburat. Frații Faridei reușeau să-și satisfacă apetitul enorm înainte de a fi trimiși la școala coranică, iar Mwana avea timp să spele vasele în tihnă înainte să facă o siestă. Toată lumea avea de beneficiat.

Odată cu trecerea lunilor, Farida a adăugat noi elemente acestei organizări. Lua rufele familiei cu ea când se ducea la mătușa Halima și le spăla acolo, aducându-le înapoi a doua zi. Făcea cumpărături pentru mama ei și uneori se ducea la piață să caute un anumit ingredient pe care mama uitase să i-l treacă pe listă lui Bi Aziza. Pe atunci purta deja buibuiul, veșmântul negru pe care-l purtau toate femeile, cu excepția celor înrăite de purtările străine sau de perversitate. Se ducea la piață dacă voia, sau pe la prăvălii, sau în vizite pe la prietene, și se întorcea acasă la timp ca să înceapă pregătirile pentru prânz. După-amiaza spăla vasele, mătura prin casă, poate călca puțin (lăsa restul hainelor în seama mamei), apoi se spăla și ieșea iarăși să-și viziteze prietenele. Îndeplinea aceste corvezi plicticoase cu un zâmbet și un soi de entuziasm, lucru care o îngrijora pe mama ei.

– Ce-a pățit? N-ar trebui să fie mulțumită cu situația asta, i-a spus lui Feisal. Are paisprezece ani. Ar trebui să-și dorească tot felul de lucruri. Corvezile astea ar trebui s-o enerveze. Noi n-am învățat-o să fie așa.

– Pare fericită, a zis Feisal prudent, nevrând să-i ațâțe îngrijorarea când nu-i venea în minte nici o cale de-a o potoli.

Stăteau în pat la mijlocul după-amiezii, momentul cel mai liniștit al zilei pentru ei, momentul cel mai plăcut din toți anii lor de căsnicie. Nimeni nu venea în vizită în acea parte a zilei, iar copiii erau fie la școala coranică, fie destul de mari ca să știe că în acele ore trebuiau să-și lase părinții în pace.

– Bănuiești cumva că s-a combinat cu unul? l-a întrebat.

– Nuru, de ce spui asta? Nici măcar să nu-ți treacă prin cap.

El era singurul om de pe lume care-i folosea numele adevărat.

– N-o putem lăsa să se transforme în servitoare, a zis Nuru. Pe deasupra, nici nu-i nevoie. Mă descurcam perfect înainte. Trebuie s-o fac să înceteze cu muncile astea.

– Ar fi bizar să i-o interzici, când ea crede că e de ajutor. Asta pare s-o facă fericită. Toate prăjiturile și plăcintele pe care învață să le pregătească. E foarte pricepută. Poate că are un talent în direcția asta.

– Aici e mâna Halimei, ea o învață toate chestiile astea. Nuru s-a răsucit să-și privească lung soțul. Sper că nu sugerezi că asta ar trebui să facă toată viața, să gătească plăcințele samosa și prăjituri.

– A, nu, sigur că nu.

Sigur că nu.

A mai fost o ultimă încercare de a o instrui pe Farida. La sfârșitul anului școlar, în decembrie, mama lor a luat-o cu ea la Mombasa, unde-și vizita rudele. Sora ei mai mare, Saida, se măritase acolo. De asemenea, mama mamei lor era de loc de acolo, deci aveau o mulțime de veri și verișoare. Nuru îi scrisese surorii sale, rugând-o să se intereseze de o școală pentru Farida, care era încântată și nerăbdătoare să stea la mătușa Saida și să meargă la școală în Mombasa. Mergeau acum ca să afle ce școli găsise Saida, să vadă dacă Faridei îi plăcea la Mombasa, să cerceteze situația îndeaproape și să se hotărască, precum și să rezolve aranjamentele financiare ce nu puteau fi discutate prin corespondență, căci nici una dintre familii nu era bogată. După trei săptămâni, mama s-a întors singură, lăsându-și fiica să repete ultimul an de gimnaziu la vârsta de cincisprezece ani înainte de a face o nouă încercare de a lua examenul de intrare la liceu, de data asta în Kenya.

Când Farida era la Mombasa, Amin a dat același examen pe care sora lui îl ratase cu doi ani înainte. Băieții aveau două școli la dispoziție, dar era dificil și pentru ei să intre. În orice caz, numele lui Amin a fost al doilea pe listă, deci chiar și dacă ar fi admis numai zece elevi, el tot s-ar fi numărat printre ei. Farida s-a întors la scurt timp după succesul lui. Nici la Mombasa nu-i mersese mai bine. În ianuarie, la sfârșitul unui an de care Farida se bucurase în atâtea feluri și pe

care avea să-l țină minte până la sfârșitul vieții, s-a întors acasă înfrântă. Nu fusese aleasă nici în Kenya, iar costul frecventării unei școli private la Mombasa era peste mijloacele părinților ei. Făcuse tot posibilul, a zis, dar era prea proastă.

A revenit acolo de unde plecase, ajutând-o dimineața pe mătușa Halima, spălând, deretecând, gătind prânzul pentru familie. S-a oferit să-l supravegheze pe Amin la teme, acum, că intrase la liceu și totul era atât de dificil, deși în realitate mai curând îi distrăgea atenția cu sporovăiala și râsetele ei. A alcătuit un program pentru Rashid, ca să învețe pentru același examen temut, explicându-i că tragedia se năpustise peste capul ei tocmai pentru că nu învățase în mod organizat. Rashid a lipit conștiincios programul pe coperta interioară a caietului de exerciții și apoi nu l-a mai băgat în seamă, preferând să joace cărți și fotbal cu prietenii decât să respecte ordinele surorii sale. Ea consemna fiecare încălcare a programului într-un carnețel și-l amenința să-l pârască autorităților părintești, ceea ce avea un oarecare efect. Când a venit vremea, a luat și el examenul fără probleme. Dar, în ciuda acestor munci și corvezi, Farida zâmbea la fel de fericită ca pe vremuri, sau aproape la fel, pentru că acum în zâmbetul ei apăruse un semn fin de cunoaștere, un tremur la colțurile gurii, ca o glumă secretă. Poate că nu era nimic mai mult decât înaintarea în vârstă și o conștiință de sine tot mai acută. Anul petrecut la Mombasa îi dăduse o strălucire nouă, și era imposibil să nu observi cum se uitau la ea băieții și tinerii, însă ea le surâdea cu o nepăsare atât de dezinhibată și le răspundea cu o siguranță atât de voioasă când îi vorbeau, încât nimeni nu se încumeta s-o abordeze. Era ca și când ar fi fost o femeie adultă care depășise nivelul flirtului și al intrigii.

Între timp, fratele ei Amin devenea fără efort persoana pe care și-o imaginaseră cu toții. Era curtenitor, serios, sincer și cumsecade. „E băiat bun", spunea uneori mama lui cu un nod în gât. Era mai tăcut decât în copilărie și rămânea adesea privind în gol fără motiv, dar ăsta era un cusur prea mic în comparație cu virtuțile lui. Tăcerile lui și caracterul tot

mai enigmatic al unora dintre lucrurile pe care le spunea îl făceau să pară mai profund, mai înțelept. A avut rezultate excelente la liceu încă de la început, chiar și la materiile noi, cu care mulți elevi se chinuiau în prima fază. Înțelegea instrucțiunile și muncea cu competență ca să îndeplinească cerințele. Nu-l enervau regulile noului sistem și nu încerca să găsească scurtături pentru sarcinile pe care le primea. Profesorii erau încântați de conștiinciozitatea lui calmă. În pofida hărniciei și a rezultatelor sale deosebite, era un elev relaxat, deloc arogant. Profesorii nu se așteptau la încăpățânare din partea lui, și totuși îl tratau ca pe un lider. Participarea lui activă reprezenta o susținere a autorității lor și un exemplu pentru ceilalți. Amin nu era excepțional în acest rol, dar se număra printre cei excepționali. Cu toții fuseseră învățați să fie modești. Cu toții știau cât de norocoși erau să fie acolo, și nu ajunseseră acolo fiind încăpățânați și rebeli. Era sănătos, puternic fără să fie intimidant, înzestrat cu o grație tinerească și cu un zâmbet devastator. Toți erau mândri de el, mai cu seamă părinții, desigur, care-i priveau realizările cu ușurare și recunoștință. Cine știe cum o să evolueze un copil? Câte exemple nu sunt de progenituri care se îndoapă cu dragostea părintească până la sațietate și apoi se transformă în cheltuitori neobosiți și demoni fără odihnă, nenorocind fiecare secundă din viețile celor care i-au adus pe lume?

Și Rashid era mândru de el. Rashid îl iubea, deși nu i-ar fi trecut prin minte să i-o spună lui Amin, și poate că nu și-a spus-o sieși decât mult mai târziu. A intrat la liceu cu doi ani după el, îndurând cu sânge-rece comparațiile cu fratele său mai mare. Se simțea părtaș la rezultatele lui Amin, cunoștea în detaliu efortul cu care fuseseră obținute și, prin urmare, nu i se păreau remarcabile. Când un profesor i-a spus că nu era la fel de bun la o anumită activitate cum fusese fratele lui, a simțit doar o înțepătură din cauza discreditării, nu pentru că voia să-l concureze pe Amin. Și el se descurca bine la școală, dar în alt fel. Pentru început, nu exista opinia unanimă că ar fi avut talent pentru munca academică, așa cum se întâmpla în cazul lui Amin. După părerea unor profesori, era îndărătnic, înclinat spre autodepășire, nerealist și uneori

nechibzuit. Nu era la fel de serios și uneori nu făcea decât să efectueze mecanic operațiunile învățate. Unii credeau că avea să-și epuizeze resursele cu toată acea agitație zgomotoasă și că n-avea să ajungă prea departe. Era inteligent, se gândeau profesorii, dar avea multe cusururi mărunte. Era gălăgios, vorbea în clasă ca o moară neferecată, nu se concentra, era entuziast pe terenul de sport, dar n-avea talent, spre deosebire de fratele său mai mare, care făcea performanță în toate sporturile de care se apuca. Era un participant înflăcărat la dezbateri, ceea ce poate părea un lucru bun, dar nu era. Nu într-o dezbatere școlară, unde se cer un pic de logică și strategie, un pic de demnitate și adecvare și perspicacitate, un pic de viclenie și un pic de cabotinism, altfel care mai e rostul dezbaterii? În astfel de situații Rashid se năpustea cu indignare și dispreț și hotărâre de Gică-contra, enervându-i pe ceilalți sau făcându-i să râdă, atrăgându-și simpatia nemulțumiților și cârcotașilor.

Mai era și pasiunea lui pentru tot ce era de origine italiană. Ca să spunem adevărul, pe lângă dicționarul frazeologic și câteva imagini și postere din aceeași sursă, niște tăieturi din reviste și poze cu Giacomo Agostini pe Vespa lui și o biografie în benzi desenate a lui Garibaldi pe care sora lui i-o adusese de la Mombasa, pasiunea lui nu se baza pe prea multe cunoștințe. Dar în orice dezbatere despre stil sau frumusețe sau poezie, mai ales în adolescență, campionii lui erau întotdeauna italieni. „Shakespeare e foarte bun, de fapt, fenomenal, dar nu poate fi comparat cu Dante. De ce nu ni se dă prilejul să-l studiem pe Dante?“ „După mine, Silvana Mangano e cea mai frumoasă actriță de film.“ „Echipa italiană de fotbal e aproape la fel de bună ca aceea a Braziliei.“ Când era mai mic, profesorii de la școala primară îi luaseră declarațiile despre Italia ca pe o manie veselă, inevitabilul exhibiționism al unui băiat inteligent. În orice caz, pe atunci majoritatea oamenilor îi considerau pe italieni niște personaje în bună măsură comice, ținând seama de pățaniile lor în timpul războiului din Abisinia, așa că susținerea neabătută a lui Rashid pentru Italia era socotită o comedie întoarsă pe dos. Dar când a ajuns adolescent aproape toți profesorii de

la liceul de stat erau britanici, iar unii dintre ei îi priveau fervoarea ca pe o afectare absurdă. Pe profesorul de istorie îl scotea de-a dreptul din fire. Întotdeauna se uita la Rashid înainte de a da un citat dintr-un cărturar sau notabil roman: „Unul dintre strămoșii tăi a zis cum că..." Profesorul de literatură îi cita versuri în italiană și zâmbea glacial când îl informa pe puștiul care nu înțelesese nimic că *acela* era Dante. Îl invita să consulte traducerea Everyman, care se afla la bibliotecă și, în opinia lui, era cea mai accesibilă pentru un începător, înainte de a continua cu împăunările lui fără noimă. „Poate că trebuie să înveți să mergi înainte de a încerca să fugi", îl sfătuia el cu înțelepciune.

Din întâmplare, Rashid chiar era pasionat de poezie, o citea la biblioteca școlii și cumpăra antologii ponosite de la librăria cu cărți la mâna a doua. Când era mai mic îi plăcea foarte mult să cânte *qasida* și știa câteva pe de rost. Oamenii se dădeau în vânt după recitarea pasajelor din Coran sau a versurilor dintr-o *qasida* sau a unei povești. Cei care aveau acest talent strecurau câte un vers sau un pasaj în ocaziile cele mai banale, recitând cu o fluență care impresiona întotdeauna. Uneori, în timp ce vorbea, unul începea să recite niște versuri minunate, iar alții i se alăturau încântați în cor, făcând spectacol și delectându-se. Dar la vârsta aceea și în școala aceea, Rashid nu mai cânta nici o *qasida*. Poezia însemna Shakespeare și Keats și Byron și Longfellow și Kipling, și aceasta a fost poezia în care s-a cufundat cu zel și plăcere. Asta însemna instruirea. Nu însemna să știi ceea ce știe tot restul lumii, și nu i-a trecut prin minte să se plângă de vreo pierdere. Chiar avea un exemplar propriu din Dante acasă, deși nu izbutise încă să-l termine.

La un moment dat, a început să scrie el însuși poezii în engleză, în cea mai mare parte ca să-și amuze prietenii, versuri glumețe și exagerate în stilul consacrat de *Hyperion* sau de *Pelerinajul lui Childe Harold*. Erau interminabile și de o înțelepciune zeflemitoare. Învățase câteva strofe pe de rost și le declama cu gesturi ample în timp ce se întorceau de la școală. Un prieten i-a spus profesorului de literatură, care fusese iritat de pasiunea lui Rashid pentru Dante, iar profe-

sorul a fost încă și mai iritat de această informație, după cum fusese și intenția. A cerut să-i fie arătat acel *opus*. Rashid i-a dat caietul de exerciții fără tragere de inimă, așteptându-se la o reacție disprețuitoare. Nu era genul lui de glumă și, chiar dacă scrisese poeziile fără mare efort, simțea o anumită tandrețe pentru ele.

– În ansamblu, poezia e imatură, a informat ulterior profesorul întreaga clasă, de parcă i-ar fi așteptat toți nerăbdători opinia. Când nu e un misticism ieftin și anost de *O mie și una de nopți*, e o trăncăneală logoreică, incoerentă, imitativă în stilul lui Byron, dar în linie satirică. Fără sens și confuză, așa cum sunt de obicei tentativele africanilor de a scrie evocator în engleză. Chiar și încercarea de a scrie în felul acesta indică un temperament închipuit, o estimare nerealistă a aptitudinilor dumitale. Îmbunătățește-ți stilul, tinere. Tema dumitale pentru astăzi este caracterizarea personajului căpitanului din *Regina africană*, și mă aștept la un text clar și organizat, nu ca vorbăria asta goală.

Regina africană de C.S. Forester, celebru pentru seria de romane cu căpitanul Hornblower, era marea operă pe care profesorul o considera potrivită pentru talentele lor. Rashid era prea intimidat de disprețul profesorului său ca să se gândească la o replică. Aceasta a fost etapa din viața lui când porecla „Mtaliana“ a devenit o povară.

Așadar, opiniile profesorilor despre Rashid erau împărțite, lucru care nu se întâmpla în cazul lui Amin. Și părinții lui erau mândri de el, desigur, dar simțeau o anumită neliniște, mai ales mama. Uneori, când Rashid stătea în bucătărie în timp ce mama lui gătea, și sporovăia necontenit, ea îi arunca o privire printre lacrimile de râs întrebându-se dacă avea să fie mereu bine. Nu se gândea la boală sau la vreo instabilitate psihică, Doamne ferește, ci dacă avea să-și păstreze tăria de a continua. Entuziasmul lui era atât de obsesiv, glumele lui erau câteodată atât de insolente, încrederea în sine, atât de nechibzuită, încât se întreba dacă fiul ei avea să fie în stare să suporte dezamăgirea. Pe măsură ce creștea, mama vedea dezvoltându-se în el o încăpățânare de fier, o voință de a nu se supune și de a ignora ceea ce nu-i plăcea. Era mai mic de-

cât Amin, mic pentru vârsta lui, întotdeauna pe jăratic. Arzând. Vedea în el ceva din ea însăși.

Asta se întâmpla la sfârșitul anilor '50, când lumea era la fel de plină de ironii ca întotdeauna și aproape întreaga Africă era stăpânită de europeni într-un fel sau altul: direct, indirect, prin forță brută sau prin diplomația răsucirii brațului la spate, dacă ideea nu e prea ilogică. O hartă britanică a Africii din anii '50 ar fi arătat patru culori predominante: roșu virând spre roz pentru teritoriile guvernate de britanici, verde-închis pentru cele franceze, violet pentru cele portugheze și maro pentru cele belgiene. Culorile codificau o viziune asupra lumii, și alte națiuni imperiale aveau propriile scheme cromatice pentru hărțile lor. Era o manieră de înțelegere a lumii, și pentru mulți dintre cei care studiau aceste hărți era o modalitate de a visa la niște călătorii care puteau fi zugrăvite doar în imaginație. Hărțile nu mai sunt interpretate la fel în prezent. Lumea a devenit mult mai derutantă, plină de oameni și denumiri care-i ascund limpezimea. În orice caz, nu mai rămâne mare lucru pentru imaginație acum, când imaginea a devenit povestea însăși.

Pe hărțile britanice, roșul era o aluzie la drapelul național al Angliei și reprezenta voința de a se sacrifica în numele datoriei și tot sângele vărsat în numele Imperiului. Pe atunci până și Africa de Sud era încă roșie virând spre roz, un dominion la fel ca Australia, Noua Zeelandă și Canada, locuri unde europenii călătoriseră peste mări și țări ca să găsească un pic de pace și prosperitate. Verdele-închis era o glumă la adresa francezilor, sugerând Câmpiile Elizee în timp ce teritoriul pe care-l stăpâneau era în cea mai mare parte deșertic, semideșertic sau acoperit de păduri ecuatoriale, ținuturi imense și inutile obținute cu armele și cu o trufie fără pereche. Violetul făcea aluzie la preocuparea anxioasă a portughezilor pentru propriile interese și obsesia lor față de regalitate și religie și simbolismul imperial, deși secole de-a rândul ocupația colonială însemnase pentru ei să jefuiască acele pământuri cu o brutalitate mitocănească, hăcuind și arzând și transportând milioane de locuitori în chip de sclavi pentru

plantațiile din Brazilia. Maroul reprezenta eficiența impasibilă și cinică a belgienilor, care au venit târziu la petrecere, dar s-au purtat cu oamenii pe care-i stăpâneau într-un mod ce nu suporta comparație cu nici una dintre celelalte mari puteri din acea epocă ticăloasă. Moștenirea pe care au lăsat-o ei în Congo și Rwanda va ține înnămolite râurile și lacurile de acolo mult timp de acum înainte. Spaniolii aveau și ei teritoriile lor, marcate cu galben pe hărțile britanice cu trimitere la culoarea lor națională, care semnifică o obsesie pentru aurul jefuit. Spre sfârșitul acelui deceniu, culorile aveau să fie diluate în roz-pal, verde-deschis, mov și bej, semnalând o renunțare treptată la stăpânirea colonială, o evoluție spre autoguvernare; totul e sub control, azi suntem aici, mâine vom fi duși.

Harta din anii '50 indica și excepțiile de la dominația europeană. Egiptul beneficia de o libertate pe muchie de cuțit încă din 1922, dar asta nu însemna că avea de ales când se punea problema să găzduiască forțele armatei de uscat, marinei și aviației militare britanice. Liberia nu fusese niciodată oficial o colonie, dar luase ființă ca tărâmul unde sclavii africani eliberați puteau fi trimiși *înapoi* din Statele Unite ale Americii ca să clădească un Nou Ierusalim; a ieșit o treabă grozavă, n-avem ce zice. Etiopia rezistase de două ori în fața haoticilor italieni. În secolul al nouăsprezecelea, când fiecare armată europeană care a vrut a reușit să înhațe o bucată din Africa și să măcelărească mii de locuitori, armata împăratului Menelik i-a învins pe italieni la Adwa. Fără îndoială, bufoneria a fost cauza acestei înfrângeri surprinzătoare, deși unele autorități o pun pe seama activității lui Rimbaud ca traficant de arme în numele împăratului. Mai târziu, armatele lui Mussolini au fost alungate de partizani și de forțele britanice și din coloniile africane, în rândul cărora a luptat și unchiul Habib. A urmat Sudanul, dictatură militară independentă din 1952; și Libia, regat teocratic sub protecție britanică din 1951. Acestea erau niște ironii pe seama cărora o asemenea hartă nu avea de făcut nici un comentariu. Altfel, totul era în mâinile Misiunii Civilizatoare, de la Cape Town

la Tanger, și aici era inclusă și întreaga Africă de Est, unde se desfășurau evenimentele despre care vorbim.

Motivul pentru care am aruncat o privire la harta din anii '50 este să ne amintim cât de diferit arăta lumea pe atunci. Nimeni nu înțelegea cu adevărat ce panică urma să izbucnească, faptul că în câțiva ani majoritatea acestor administrații europene aveau să ridice tabăra și să fugă acasă, lăsând în urmă o serie de tratate și acorduri subțirele pe care nu simțeau nici o obligație să le respecte. Așadar, modul în care Amin și Rashid se priveau pe ei înșiși și-și vedeau viitorul nici măcar nu începuse să se desprindă de așteptările unui popor colonizat, trăind într-un spațiu restrâns, în intervalul (deși n-o știau) dintre sfârșitul unei epoci și începutul alteia. În ultimii ani de liceu, Amin era convins că voia să urmeze institutul pedagogic unde studiaseră ambii săi părinți, și nimeni nu l-a contrazis sau descurajat, nimeni nu i-a sugerat să ia în calcul alte posibilități, din moment ce mai erau doar șapte sau opt ani până la independență. Nimeni nu știa că independența era atât de aproape și foarte puțini se gândeau la oportunitățile care ar fi putut să apară; în orice caz, nu exista nici un motiv pentru ca Amin să nu aspire la viața folositoare și mulțumită a părinților săi, o viață utilă pentru comunitate, care le aducea împlinire lor înșiși și familiei lor. Doar că totul *urma* să se schimbe într-o nebunie generalizată, și nimeni nu părea capabil să-și imagineze asta, cel puțin nici unul dintre cunoscuții lui Amin. Nici măcar tatăl lui, care asculta știrile la radio în fiecare zi, nu pomenise nimic despre faptul că independența era pe cale să fie obținută.

Tatăl lui era un profesor bine cunoscut și respectat la școala din oraș, deși toți profesorii erau respectați, așa cum știm. Pe stradă, oamenii i se adresau cu *Maalim* Feisal, „domnule profesor Feisal", și se dădeau peste cap să-l salute și să-i facă urări. Ori de câte ori se ducea la un birou guvernamental sau în port sau la spital, oriunde mergea ca să hrănească flămânda mașinărie birocratică a statului, întâlnea un fost elev care era fericit să-l ajute. Amin se bucura nespus să-i audă lăudându-i tatăl pentru bunătatea și inteligența lui și povestind

anecdote despre el. „Țineți minte întâmplarea aceea, *Maalim*?“ Amin știa că oriunde s-ar fi dus el în lume și orice ar fi făcut, n-ar fi putut să aibă mai multă importanță decât avea tatăl lui în comunitatea sa. Chiar dacă și mama lui fusese profesoară până când terminase el liceul, foștii ei elevi nu populau în același fel spațiul public, deoarece erau femei.

Era o minune să-i vezi împreună pe părinții lui. El era suplu și înalt, pe când ea era rotofeie și devenea și mai și cu trecerea anilor. Poate că el nu era înalt în comparație cu uriașii bine proporționați din alte regiuni. Era un loc mic cu oameni mici, iar el era înalt pentru locul acela. Și fața lui era slabă, cu un aer ascetic accentuat de barba grizonantă pe care o tundea cu mare grijă. Manșetele cămășii îi erau întotdeauna încheiate, și în tot ce făcea părea cumpănit și ordonat. Era o aparență care nu putea să reflecte adevărul tot timpul, dar asta era impresia pe care o dădea. Mergea ușor aplecat și adesea fruntea îi era ușor încrețită de o încruntare, dar când vorbea, glasul îi era binevoitor și un zâmbet stătea să-i apară pe chip. Unii îi spuneau *Msafi*, „cel curat“, mai ales că termenul rima vag cu numele lui. Poate că în altă parte l-ar fi numit „mofturosul“.

Ea, pe de altă parte, era scundă și durdulie, cu o înfățișare grăbită și în neorânduială, căci șuvițe din părul încăpățânat scăpau mereu din agrafele menite să le țină sub control. Atitudinea ei părea adesea exagerată, făcea ochii prea mari a surprindere, își manifesta prea teatral indignarea. Avea permanent o efervescență de planuri și de treburi neterminate, dar era și o bună ascultătoare. Când era acasă, toate conversațiile și remarcile i se adresau ei, totul se concentra și se dispersa prin ea. Știa precis în ce moment să se oprească din ce avea de făcut ca să-i acorde cuiva întreaga ei atenție. Oamenii o numeau Mwana pentru că era cea mai tânără din familia ei. *Mwana* înseamnă „copil“. Numele ei adevărat era Nuru, însemnând „lumină“, deși acum numai Feisal i se adresa astfel.

La vârsta de nouăsprezece ani, Amin s-a înscris la institutul pedagogic, care fusese înființat doar cu o generație în urmă, ca să se pregătească pentru o carieră de profesor. Unul

dintre colegii lui de liceu fusese trimis să studieze medicina în Anglia de părinții săi, care-și permiteau cheltuiala, alții fuseseră trimiși la studii în India, în Egipt și în alte părți. Alți câțiva se răspândiseră să-și croiască un viitor în rețeaua de rude de pe coastă și din interior. Dar Amin nu căuta oportunități. Nu voia să plece. Hotărârea lui era luată, și nu se vedea altfel decât în postura de profesor pentru tot restul vieții. Poate că modul acela de gândire este posibil doar în locurile mici; pe de altă parte, acum lumea este mult mai agitată decât era pe atunci.

Și Farida luase o hotărâre în privința vieții sale. La două luni după ce s-a întors de la Mombasa, s-a dus ca ucenică la o croitoreasă din Vuga, doamna Rodrigues, o femeie din Goa cu pretenții de creatoare de modă pentru că unele dintre clientele sale erau nevestele unor oficiali coloniali. N-o puneau să facă decât reparații, să ajusteze tivuri și să lărgească rochii în talie, dar comenzile lor erau de ajuns ca doamna Rodrigues să-și treacă pe firmă: „Furnizoare a Guvernului Maiestății Sale". Grosul afacerii ei era să croiască rochii pentru localnice, dar europenele îi confereau prestigiu. Farida muncea acolo dimineața și după-amiaza și-și lua de lucru acasă ca să termine seara. N-a primit nici o plată în primele șase luni, iar după aceea, numai mărunțiș. Doamna Rodrigues, care era o femeie tăcută, zâmbitoare, cu glas blajin și opinii neclintite, i-a spus Faridei că trebuia să fie recunoscătoare pentru priceperea de cel mai înalt nivel pe care avea șansa s-o deprindă și pentru calitatea clientelei cu care avea de-a face, așa că nu trebuia să se aștepte la nici o plată până nu-și termina instruirea. Banii pe care i-i dădea erau doar un semn de bunătate. Oare nu primea gratis un ceai și o felie de prăjitură în fiecare dimineață? Farida plănuia să-și deschidă afacerea ei când avea să se simtă pregătită; până atunci nu avea încotro, trebuia să suporte meschinăria patroanei.

Mama ei, Mwana, era pasionată de croitorie și avea o mașină de cusut, o achiziție deloc neobișnuită în acea perioadă și în acel loc. Prin urmare, o ajuta cu lucrările dificile pe care le aducea acasă, cosând dantela și panglicile, tivind butonierele și așa mai departe, ghemuită peste pata de lumină de

sub brațul gros al mașinii. Pentru Mwana erau momente plăcute de destindere, așa îi spunea fiicei sale. Uneori lucrau până noaptea târziu, deoarece Farida îi promisese patroanei să aducă rochiile terminate a doua zi și nu putea suporta muștruluiala pe care ar fi încasat-o dacă nu reușea. Mama ei se plângea adesea că o dor ochii.

A lucrat trei ani pentru doamna Rodrigues. De fiecare dată când voia să plece ca să muncească pe cont propriu, acasă, doamna Rodrigues o convingea să rămână oferindu-i mai mulți bani și speriind-o cu descrierea riscurilor. Farida s-a lăsat convinsă și a rămas, dar după trei ani învățase destul ca să ia comenzi acasă. Întâi a lucrat pentru prietene. Îi aduceau o poză decupată dintr-o revistă spunând că voiau o rochie identică, iar Farida se străduia s-o imite, lucrând în weekenduri sau seara. Îi lua mult timp să termine o rochie; prietenele ei veneau, se plângeau, sporovăiau și nimănui nu-i păsa. Dacă rezultatul nu semăna ca două picături de apă cu poza din revistă, arăta totuși bine, deoarece Farida avea talent la croit și la cusut și era capabilă să studieze un model și să facă o rochie nu foarte diferită în cele din urmă.

Ritmul casei s-a transformat complet când Farida a început să lucreze de acasă. Dimineața, ea nu apărea decât după ce plecase toată lumea, dar când se întorceau la prânz o găseau stăpână pe situație. Intrau pe rând în bucătărie s-o vadă, mama ca să se intereseze și să se amestece, tata ca să predea fructele pe care avea misiunea să le cumpere pe drumul de la serviciu, frații ca să adulmece cu lăcomie prin oale și s-o încurce. După masă, toți se foiau prin jurul ei ca s-o ajute. Apoi, Feisal și Mwana se retrăgeau pentru siesta obișnuită, iar Amin și Rashid se lansau în șirul epuizant de activități adolescentine: sport, teme, bântuit pe stradă, jucat cărți, în timp ce Farida își începea ziua de lucru ca croitoreasă.

În această perioadă, când Farida începea să adune cliente, Amin se pregătea încrezător să-și ia bacalaureatul, Rashid îl urma cu mai puțină încredere pe același drum și Maalim Feisal refuza prima ofertă pentru postul de director de școală, Mwana a leșinat la serviciu și a primit recomandarea de a se

pensiona la treizeci și nouă de ani. A fost diagnosticată cu glaucom, fiind suspectă și de hipertensiune arterială. Îndurerată la gândul că avea să le facă atâtea necazuri tuturor, plângea în tăcere și uneori, pe neașteptate, atunci când avea companie.

– O să orbesc, iar voi o să trebuiască să aveți grijă de corpul meu care nu mai folosește la nimic, se văita. *O yallah, alhamdulillah.*

Ședeau cu ea și o alinau, plângând ei înșiși deoarece n-aveau nici o îndoială că urma să orbească. Doctorul menționase doar această posibilitate, dar prognosticul sinistru era ca un blestem pentru Mwana și familia ei. Prin urmare, mama lor a rămas acasă și a luat-o de la capăt. Era deopotrivă iritabilă și potolită pentru că nu trebuia să jongleze cu niște aranjamente complicate, dar după o vreme a început să se destindă și să-și modifice treptat ritmul vieții. Trebuia să meargă la doctori, să facă o călătorie până la Mombasa ca să consulte un specialist, să suporte o operație pentru reducerea tensiunii oculare. Trebuia să se deprindă cu ochelarii pentru miopie, cu noul regim alimentar, cu medicația și exercițiile, așa că viața a redevenit haotică într-un mod plăcut, deși cu o amplitudine mai mică a oscilațiilor.

Când Rashid a ajuns în ultimul an de liceu, nu-și pierduse obiceiul de a perora în fața prietenilor, a fratelui și a părinților. Devenise mai încăpățânat și mai dificil cu trecerea timpului și-i plăcea să se considere un fel de disident. Nu contenea să vorbească despre plecare. Modul acesta de gândire i se strecurase în minte pe nesimțite și se vădea în incapacitatea lui de a-și reține iritarea și disprețul față de ceea ce vedea în jur. Lucrurile pe care ajunsese să le cunoască și cărțile pe care le citise l-au ajutat să-și formeze o concepție despre lume mai amplă decât orice putea să observe în viețile pe care le trăiau ei. Locul acela îl sufoca, nu contenea să repete: servilismul din societate, religiozitatea medievală, falsitățile istorice. La numai șaptesprezece ani avea un vocabular solid. O să ajungă departe, dacă nu e doar un balon care o să se dezumfle, ziceau prietenii lui. Amin asculta și zâmbea, tachinându-l și aprobându-l alternativ. Mama lui era neliniștită ca întot-

deauna în privința mezinului, în pofida propriilor sale griji, dar nici ea nu putea să nu fie atrasă de mânia lui. Ce avea să se întâmple cu băiatul acela nebun? Tatăl lui petrecea mult timp cu el, încurajându-l și avertizându-l: „Nu fi așa un visător, fii pragmatic, ce vrei să faci?“ În cele din urmă, familia și prietenii s-au raliat în spatele discursurilor lui exaltate, l-au ascultat descriindu-le revoltat viețile și l-au implorat și l-au sfătuit să-și îndeplinească visul.

Până la urmă, profesorii lui au fost cei care au găsit soluția practică. Se minunau de felul în care evoluase de la elevul vorbăreț, cu aptitudini deloc ieșite din comun, la tânărul încrezător în sine care scria texte neînduplecate și mature (într-un stil școlăresc vioi). Își asumau meritele pentru transformarea lui. Era la fel de sever cu Macauley, Shakespeare sau islamul și se arăta impresionant de spiritual pentru vârsta lui. Spiritul avea o înclinație spre îngâmfare, dar cu trecerea timpului asta avea să se rezolve. Numai bun pentru Oxbridge. Profesorii lui erau britanici, cel puțin cei influenți, și poate că-l învățaseră pe Rashid să le studieze lumea atât de bine, încât acum nu puteau să nu fie impresionați de produsul muncii lor. L-au ajutat să-și depună candidatura la universități britanice, l-au antrenat în vederea examenelor pentru bursă, i-au impus un regim care lor le era familiar din anii de școală. Era ca și când ar fi intrat într-o conspirație cu el. Cu cât îl chinuiau mai mult pe Rashid ca să ajungă să le cunoască lumea, cu atât mai mult voia Rashid să aibă succes în ea. Era mai subtil decât pare, nu numai o dorință de a reuși și de a se face plăcut, ci ceva mai seducător: cu cât mai complexă devenea înțelegerea lui, cu atât mai mult avea senzația că lumea aceasta îi aparținea. Profesorii de istorie și literatură, care hotărâseră să se ocupe de soarta lui, i-au dat să studieze texte pe care nu le menționau niciodată față de restul elevilor: Carlyle, J.S. Mill, Darwin, T.S. Eliot. În fiecare sâmbătă trebuia să rămână după ore pentru lecții suplimentare cu unul dintre profesori, care adesea îi prezenta într-o formă digerabilă pasajele pe care el le citise fără să le înțeleagă pe deplin. Uneori avea de făcut un test-surpriză, trebuind la rândul lui să expună ceea ce digerase.

Așadar, în timp ce Farida se lansa în fine în afacerea de croitorie, iar Amin, în vârstă de nouăsprezece ani, era student la institutul pedagogic, pregătindu-se pentru o carieră de profesor la liceu, Rashid era în ultimele etape anevoioase ale plecării de acasă.

King's African Rifles, regiment colonial britanic cu batalioanele recrutate din posesiunile din Africa de Est. A activat din 1902 până în perioada decolonizării din anii '60.

Doamnă (în swahili în original)

Necredincios (în limba arabă în original)

6. AMIN ȘI JAMILA

Într-o după-amiază, când a venit acasă de la institutul pedagogic, Amin a găsit-o pe Farida cu o clientă. Nu era o surpriză prea mare. Acesta era momentul din zi când femeile se vizitau și-și făceau treburile lor firești de femei, adică mențineau în bună stare țesătura vieții. Schimbau vești, felicitări și condoleanțe, politețuri și drăgălășenii și diverse bârfe suculente sau picante. Se pregătea terenul pentru logodirea, peste ani de zile, a bebelușilor abia născuți. Se compătimeau trupurile suferinde. Se discutau și se schimbau favoruri și împrumuturi, se enumerau și se deplângeau cusururile soților și fiilor și ale lumii peste care prezidau aceștia. Era de asemenea un moment potrivit pentru a discuta croiala unei rochii noi, a cântări avantajele satinului față de muselină sau ale plătcii înalte față de croiala pe talie, deci era și momentul când Farida trata cu clientele ei.

Amin știa că o chema Jamila și o cunoștea din vedere, dar nu stătuse niciodată atât de aproape de ea și nu-i vorbise niciodată. Mereu i se păruse frumoasă. De la distanța aceea a observat că fața îi era fină, cu trăsături delicate care păreau să se miște permanent. Ochii ei erau chihlimbariu-închis. Aveau lumină și vioiciune, un fel de viață, și o dorință de amuzament. Trupul ei era modelat perfect. Avea în poală un catalog de modă de-al Faridei și o bucată de material întinsă pe rogojina pe care stăteau, deci Amin și-a dat seama că venise să i se ia măsuri pentru o rochie. I-a zâmbit, un salut politicos, în care era însă o notă languroasă și atotcunoscătoare care i s-a părut lui Amin plină de farmec: femeia din fața lui călătorise și știa mersul lumii. În timp ce stătea în fața ei, încremenit în admirație, i-a văzut surâsul lărgindu-se și ochii strălucindu-i pentru o clipă. Farida a zâmbit și ea.

– Fratele meu mai mic, i-a explicat clientei.

– El e Amin? a întrebat Jamila zâmbind, cu o voce mai groasă decât se așteptase el din partea unei ființe atât de zvel-

te și de o frumusețe atât de subtilă. Mama ta tocmai întreba de tine.

Amin și-a lăsat pe podea geanta cu cărți și s-a așezat pe cel mai apropiat scaun. Dacă mama lui ar fi fost acolo, l-ar fi alungat într-o clipită. Mamei nu-i plăcea ca Rashid sau Amin să zăbovească în cameră atunci când erau femei în vizită. Trebuiau să salute politicos și, dacă femeile respective îi cunoșteau de când erau mici, trebuiau să le asculte zâmbitori cuvintele drăgăstoase și apoi să dispară. Acum erau prea mari ca să piardă vremea în preajma femeilor; n-ar fi făcut decât să inhibe conversațiile și să se aleagă cu o reputație proastă. Era vigilentă mai ales cu clientele Faridei, care de obicei erau tinere, nu pentru că s-ar fi gândit că se putea întâmpla ceva dramatic, ci pentru că nu voia să stârnească nici o bârfă. Nu voia să audă că fiii ei erau acuzați de purtare necuviincioasă față de fiicele nubile ale vecinilor. Dar mama lui nu era acolo, așa că s-a așezat continuând să se holbeze. Farida a scos un pufnet de nerăbdare care l-a făcut să se întoarcă spre ea. Sprâncenele ei erau ridicate în semn de întrebare, de avertisment.

– Ce-i? Cum Amin i-a zâmbit și apoi s-a ridicat, fără să plece însă, a insistat: S-a întâmplat ceva?

– Nu, nu, a zis el.

– A, deci vorbește, a intervenit șăgalnic Jamila.

– *Karibu*, ești binevenită, a spus Amin răsucindu-se spre ea.

– Înveți? a vrut Jamila să știe uitându-se la geanta lui. Unde ești student?

– La institutul pedagogic, i-a răspuns el oprindu-se în prag.

– Te caută mama, l-a informat Farida aruncându-i o ocheadă prefăcut furioasă pe la spatele vizitatoarei.

Amin și-a luat rămas-bun cu o fluturare din mână și a intrat în casă.

– M-a întrebat despre tine, i-a zis Farida mai târziu, după ce părinții lor se culcaseră.

Adesea lucra noaptea târziu la rochiile ei, stând în camera din față cu radioul dat la volum mic. Uneori Amin zăbovea

cu ea ca să-i lase mai mult timp lui Rashid să învețe în camera lor. Rashid nu putea să studieze dacă Amin era în preajmă, chiar dacă nu făcea decât să stea în pat citind în liniște ori chiar dormind. Iar dacă nu putea să studieze, urmau crize, îndoială de sine și lungi perioade de bosumflare tăcută. În orice caz, lui Amin îi plăcea să stea noaptea târziu să citească în timp ce Farida sporovăia neîncetat și de la radio se auzeau melodiile cerute de ascultători. Cursurile de la institutul pedagogic nu-l solicitau prea mult, așa că lecturile erau în mare parte pentru propria-i delectare, fără sentimentul că trebuia să rețină detalii ca s-o facă pe deșteptul mai târziu. Prin urmare, nu-l deranja să se întrerupă din citit ca s-o asculte pe Farida, fiindcă atunci când termina ea de vorbit putea să-și reia lectura cu aceeași plăcere. Compania ei era agreabilă, sporovăiala nu era insistentă. Ea vorbea, el asculta, uneori îi răspundea și ea îl asculta. Aveau noroc să se simtă atât de bine împreună. În cea mai mare parte, sora lui vorbea despre oameni și despre ceea ce făcuseră și despre ceea ce credea ea că urmau să facă. Tatăl lor spunea că bârfesc atunci când Farida și mama lor erau în plină efervescență verbală, dar lui Amin nu i se părea cu nimic diferit față de ceea ce făceau bărbații când vorbeau între ei, doar că bărbații erau mult mai răutăcioși. Poate că și femeile erau așa când rămâneau numai între ele.

– Tipa de azi, a continuat Farida. M-a întrebat despre tine.

– Ce anume te-a întrebat?

– Câți ani ai, unde ești student, când o să termini, știi tu, a spus Farida zâmbindu-i cu șiretenie. Zice că te-a mai văzut, dar nu știa cine ești. Tu știi cine e?

– Jamila. Am văzut-o. Spune-mi mai multe. Povestește-mi despre ea. Ce-a zis?

Farida a zâmbit larg. Amin știa că situația o distra copios și că sora lui adora confidențele șoptite și secretele păstrate cu greu. Avea unul al ei, pe care i-l dezvăluise punându-l să jure că n-o să-l dea mai departe. Întâi a crezut că i-l spusese ca să aibă cu cine împărtăși tensiunile și spaimele poveștii ei de dragoste secrete, dar mai târziu a înțeles că era încântată

și mândră să fie îndrăgostită. Îl cunoscuse în anul pe care-l petrecuse la Mombasa. Fetele mai mari de la școala ei mergeau acasă pe un anumit drum, întotdeauna împreună, și un grup de băieți de la un liceu din apropiere izbutea cumva să-și intersecteze traseul cu al lor în fiecare zi. Nici măcar nu se opreau. Mergeau alături o vreme, râzând și tachinându-se și aruncându-și ocheade. Mai târziu, rămase între ele, fetele îi alegeau pe băieții pe care și-i doreau ca iubiți și, prin surorile și verișoarele lor, le trimiteau acestora vorbă. Farida și l-a ales pe al ei, înalt și suplu și serios, Abbas, și le-a spus verișoarelor sale, care i-au trimis vorbă surorii lui, și în cele din urmă el a început să-i scrie. N-au fost întâlniri, săruturi sau filme văzute la cinema. Nimic pe furiș, nici un scandal. A fost așa cum ar trebui să fie dragostea, cu acele întâlniri zilnice pe stradă, în cursul cărora poate o mână se atingea de alta, precum și bilețelele chinuite care treceau de la soră la verișoară la Farida.

Când a trebuit să se întoarcă în Zanzibar pentru că nu luase examenul de intrare la liceu, a fost o tragedie. Eșecul a fost dureros. O făcea să se simtă proastă, când alte fete nu foarte istețe trecuseră doar pentru că puteau să facă împărțirea cu numere mari mai bine decât ea și numai pentru că părinții lor plătiseră pentru lecții private suplimentare. Așadar, situația era deja neplăcută, dar adevărata tragedie a fost să-l părăsească pe Abbas, care-i spusese la un moment dat că avea să fie veșnic în inima lui torturată (și el avea să fie în inima ei, îl asigurase). Verișoarele au fost de părere că despărțirea era o calamitate suficient de gravă ca îndrăgostiților să li se îngăduie o întâlnire, nimic prea iresponsabil, poate să fie lăsați singuri preț de câteva minute în cursul unei plimbări pe plajă. Au început să negocieze cu surorile lui Abbas, dar mătușa Saida a prins de veste și le-a înăbușit planurile în fașă. De fapt, n-a aflat nimic precis, a ghicit că se punea la cale un demers îndrăzneț și a emis o interdicție în alb sub amenințarea celor mai aspre pedepse. Nimeni nu voia s-o supere ori să le facă necazuri îndrăgostiților. Prin urmare, n-au avut nici măcar ocazia să se plimbe pe plajă ținându-se de mână ori să facă altceva din gama de lucruri pe care le fac

oamenii care se iubesc. Amin era sceptic în această ultimă privință, gândindu-se că Farida încerca să-i menajeze onoarea fraternă și să-l ocrotească pe Abbas de mânia fraternă. Plimbarea ţinându-se de mână era un delict pedepsit cu căsătoria în unele locuri.

Oricum, Farida s-a întors în Zanzibar, iar în primele săptămâni a suferit îngrozitor – și-a apăsat pumnul pe piept ca să-i arate lui Amin unde o durea – pentru că-l pierduse pe Abbas și le pierduse și pe verișoarele din Mombasa. Era ca și când i-ar fi fost retezată o parte din ea. Amin se simţise vreodată așa? Atunci însemna că încă nu cunoscuse supărarea adevărată. Imaginile și mirosurile din Mombasa îi veneau în vis, iar când se trezea în patul ei de acasă nu-și putea opri lacrimile.

Imediat după întoarcere a reînceput să-și petreacă dimineţile cu mătușa Halima, ajutând-o la munca din gospodărie așa cum făcea înainte să plece, și într-o zi mătușa a pus-o să se așeze și să-i povestească totul de-a fir a păr. Nu mai putea suporta privirile abătute și suspinele bruște. În ora cât i-a luat să-și descarce sufletul Farida a suferit atât de mult, încât a plâns tot timpul, vorbind și tânguindu-se în același timp și trebuind să repete fiecare propoziţie pentru ca mătușa s-o poată înţelege. În primul moment mătușa Halima s-a întristat; apoi însă, cum strădaniile ei de-a o alina nu dădeau nici un rezultat, a început să zâmbească văzând amploarea nefericirii Faridei și în cele din urmă s-a oferit să primească la adresa ei corespondenţa lui Abbas. Soţul ei, Ali, trebuia să știe, desigur, de vreme ce el lua poșta, dar era un om foarte discret și demn de încredere. Amin a zâmbit gândindu-se la faţa făcută de unchiul Ali când i se ceruse să fie părtaș la conspiraţie. Îi plăceau la nebunie poznele și farsele și semnalele ambigue. Când cineva spunea o poveste care avea în centru o neînţelegere, mai ales dacă era vorba de una fabricată cu cinism, unchiul Ali era primul care să-și dea seama ce urma și începea să chicotească. Oamenii păstrau anume pentru el asemenea povești și râdeau văzându-i bucuria. Ar fi chicotit la ideea unei corespondenţe secrete ca și când ar fi fost un renghi de mâna-ntâi.

Așa mergeau lucrurile de atunci. Abbas îi scria în continuare, Farida îi scria la rândul ei, și patru ani mai târziu erau mai îndrăgostiți ca oricând. În scrisorile lui îi spunea mereu că murea de dorul ei. Farida i-a dezvăluit secretul lui Amin după ce el a terminat liceul, inițiindu-l în intrigile și pasiunile clandestine ale adulților și în modurile complicate în care funcționa lumea.

– De ce e secret? a întrebat Amin, complet pe de lături. Ai douăzeci și ceva de ani, iar el e probabil mai mare. De ce nu poți să le spui mamei și tatei că vă iubiți și că vreți să vă luați?

– Nu fi copil, i-a replicat Farida cu gura căscată într-o exagerare a ororii la această întrebare nechibzuită. Pentru că nu putem, cel puțin deocamdată. O să pricepi mai târziu. Nu pot să-ți spun acum.

– De ce?

– Pentru că ești fratele meu, a zis ea oripilată de atâta naivitate.

Asta nu l-a ajutat prea mult, dar Amin a trebuit să se resemneze cu rolul de recipient al confidențelor șoptite, pline de aluzii la alte secrete, uneori fiind părtaș și la chinul neînțelegerilor și al îndoielilor. Neînțelegerile și îndoielile proveneau din scrisori și mai ales din poemele pe care și le scriau unul altuia, poeme care, Amin trebuia să-și creadă sora pe cuvânt, le exprimau cele mai lăuntrice sentimente și incertitudini. Oare propoziția asta voia să fie o glumă, sau era o expresie involuntară a iritării? Oare poezia pe care i-o trimisese ea exprima corect ideea pe care voia s-o transmită? Oare poezia lui *însemna* ceea ce părea să spună, sau contrariul?

– Știi cum pot să fie poeziile, a spus Farida. O poezie poate să te umple de fericire într-o zi, și în alta citirea ei te poate aduce pe culmile disperării. I-am zis că nu mai vreau poezii, dar nu se poate abține, după cum nici eu nu pot.

– Să se abțină de la ce? a întrebat el.

– De la scris poezii.

– Ah, el le scrie! Mă gândeam că le copiază de undeva.

– De unde?

Farida i-a aruncat o privire rapidă, bănuitoare.

– Poți să cumperi cărți pline de poezii.

– Nu, el le scrie, a spus ea după o clipă de reflecție. La fel și eu.

– Și tu scrii poezii? a exclamat Amin uimit. Nu te cred. Arată-mi-le.

– Nu, s-a răstit ea. Nu-s pentru tine. Și nu-mi dau seama de ce ești așa de surprins că scriu poezii. Sau mă crezi prea proastă?

Nu prea proastă, dar n-o considerase pe Farida interesată de vreun subiect anume, cu siguranță nu de scrierea de poezii. Întotdeauna râdea și vorbea și stătea cu alte femei într-un grup plin de afecțiune, și asta crezuse că era tot ce-și dorea ea să facă. Iată însă că avea un iubit în Mombasa căruia îi trimitea scrisori și poezii de dragoste scrise de ea însăși, primind un răspuns pe măsură. Deci asta făcea ea în tot timpul pe care-l petrecea singură, asta era semnificația surâsurilor care-i atârnau la capătul cuvintelor! Imaginea mătușii Halima și a unchiului Ali ca poștași conspirativi l-a făcut să zâmbească; aveau să se rostească vorbe aspre, pe un ton șuierat, când mama lor prindea de veste. După asta a privit-o altfel pe Farida, ca pe o persoană capabilă de o intrigă de o asemenea amploare, ca pe o persoană care scria poezii pe care refuza să le arate oricui altcuiva în afară de Abbas, o persoană care avea o viață pe care o păstra la adăpost de tot ce era în jur. Prima oară când a văzut-o pe mătușa Halima după confesiunea Faridei, Amin nu și-a putut stăpâni rânjetul. Mătușa Halima i-a aruncat o privire lungă și suspicioasă și s-a încruntat, ordonându-i prin această grimasă să nu care cumva să dezvăluie ce-l făcea să se hlizească astfel.

În pofida surprinderii nelalocul ei pe care o arătase Amin față de poeziile sale, Farida a continuat să-i ofere destăinuiri prețioase, uneori arătându-i un plic sau vorbindu-i fără ocolișuri (așa făcea să pară) despre iubitul ei. Abbas studia ca să devină inginer la Autoritatea Maritimă din Mombasa și aproape încheiase primul ciclu de pregătire. Managerul îi spusese că se descurca foarte bine și avea să-l propună pentru un curs de perfecționare în Anglia când se ivea ocazia. „Managerul e *mzungu*“, i-a spus ea, ceea ce conferea aprecierii o

greutate suplimentară. Lauda unui *mzungu* avea aceeași valoare ca mașinăriile lui ingenioase și infinitele lor cunoștințe practice. De asemenea, Amin a fost primul care a aflat că Abbas plănuia s-o viziteze în anul următor, când își finaliza instruirea preliminară. Avea rude care locuiau la marginea orașului, dar nu ținea minte denumirea cartierului. Intenționa să stea la acele rude cam o lună. Venea și mama lui. Urma să fie prima dată când îl vedea Farida după peste patru ani, dar într-un fel avea impresia că se despărțiseră cu o zi în urmă.

– Vine să te ceară? a întrebat Amin. De obicei, mamele sau mătușile discutau cu alte mame sau mătuși în asemenea situații. De asta vine mama lui? Ai face bine să-i spui mamei.

L-a făcut să tacă șâșâind imperios. Amin nu era sigur de motiv: ori nu era momentul să-i mai dea informații pe subiectul respectiv, care, desigur, era secret, ori voia să evite ghinionul pe care-l putea aduce anticiparea fericirii. I-a zâmbit în timp ce șâșâia, cerându-i să fie mulțumit cu atât.

– O să stați la Mombasa? a vrut să știe Amin, însă Farida a șâșâit iar, cu un zâmbet și mai larg pe chip. O să mergi cu el în Anglia când pleacă la curs? De ce nu pot să văd poeziile?

– Pentru că aparțin altcuiva, a spus ea, dar în mod vizibil cererea îi făcuse plăcere.

Prin urmare, atunci când ea i-a povestit despre întrebările Jamilei, tonul îi era coborât, ca atunci când vorbea despre propria-i iubire secretă. Iată ce i-a spus lui Amin despre Jamila:

– Știi casa aia mare din Kiponda. Treci de cimitirul vechi, lași pe dreapta baobabul uriaș din el. Apoi treci pe lângă mecanicul de biciclete, e pe stânga, iar după atelierul lui, chiar vizavi de școala indiană, se face o curbă la stânga spre hamam. Știi aleile alea, ei bine, casa mare de după curbă... acolo stă. E casa lor, casa familiei lor, casa aia mare. Ea stă la parter, iar familia stă la etaj, mama, tata și cei doi frați mai mari cu familiile lor. Ea stă singură la parter. N-aș putea face asta, nu într-o casă așa de mare. Ai văzut-o? Știi casa veche despre care vorbesc? Trebuie să fie beznă înăuntru, ca într-

un mormânt sau o peșteră. Ca în casa lui Bi Aziza. Deși casa Jamilei nu-i o ruină bântuită ca aia a vecinilor noștri. Îți poți închipui cum e să trăiești acolo la parter ca femeie singură? Înseamnă s-o cauți cu lumânarea. Mi-ar fi prea frică... atât de *shetani*[18], cât și de gura lumii. Când Jamila s-a măritat, familia a făcut un apartament pentru ea și bărbatul ei din încăperile de la parter. Trebuie să fi fost depozite sau prăvălii cu o ușă separată spre stradă. Se vorbește despre ea, să știi. Oamenii vorbesc o grămadă.

– Ce zic? a întrebat Amin simțind un val de compasiune pentru tânără.

– Păi, a insistat să stea în apartamentul cu intrare separată, și lumea zice că e secretoasă și arogantă sau chiar mai rău. De ce nu poate să trăiască la fel ca toți ceilalți? De ce trebuie să fie singură? Ce ascunde? A trebuit să facă toate lucrările alea la apartament, a pus să se dărâme un zid și să se înlocuiască o fereastră. Bărbatul ei era bogat, l-a cunoscut într-o călătorie, la Nairobi sau Dar es Salaam sau pe-acolo. Poate că el a plătit pentru renovare, astfel încât să poată sta singuri. Avea niște afaceri, habar n-am ce fel. Doar afaceri, atâta știu. După un an sau doi, el a lăsat-o, după aia a dat divorț și s-a întors de unde venise. Văd că ești surprins. De ce?

– Arată ca și cum ar cunoaște o grămadă de lucruri. Arată ca o femeie care știe totul despre lume, a zis Amin.

– Și totuși s-a măritat cu un derbedeu, a completat Farida încuviințând din cap. Ei bine, poate că nu știe atât de multe pe cât lasă impresia. Individul s-a jucat o vreme cu ea și după aia a lăsat-o, ca libidinoșii ăștia bătrâni care-și iau o nouă nevastă în fiecare an și o lasă după câteva luni. E de mirare că Jamila s-a lăsat păcălită într-un asemenea hal. Familia ei n-are nevoi pe care să nu și le poată satisface, așa că nu-mi pot da seama de ce s-a legat la cap cu golanul ăsta.

– Poate că-l iubea, a spus Amin.

Voia să fie sarcastic, însă Farida l-a privit cu un zâmbet nătâng, ca și cum ar fi zis ceva fermecător.

– Oricum, toată lumea se aștepta ca Jamila să se mute la etaj cu familia ei după ce-a plecat bărbatu-său, și cineva chiar a trimis vorbă ca să afle dacă apartamentul era de în-

chiriat, însă ea n-a vrut să se mişte de acolo. A început să meargă vorba că punea ceva la cale, din moment ce locuia acolo singură, cu intrare separată. După aia s-a apucat să umble de colo-colo. Cică în călătorii de afaceri, dar n-am idee ce fel de afaceri. Ştiu că are relaţii la Mombasa şi chiar mai la nord pe coastă. Mă mir că n-ai auzit nimic. Lumea vorbeşte despre ea tot timpul.

– Lumea! Se spun aşa nişte lucruri oribile despre fiecare, că uneori refuz să mai ascult.

– Deci ai auzit ceva, a conchis Farida zâmbind triumfător. Haide, spune-mi, ce-ai auzit?

Amin a ezitat.

– Am văzut-o trecând pe stradă, apoi i-am auzit pe unii spunând cine e, cum o cheamă. Dar nu ţin minte să fi auzit ceva rău despre ea, dacă la asta te referi. Numai că bunica ei a fost femeia unui european, ştii, ibovnica lui.

Farida a aprobat din cap cu gravitate.

– A fost. La Mombasa. Nu cred că mai trăieşte. Nu s-ar putea. Dar chiar şi când trăia, nimeni nu mergea s-o viziteze şi ea nu se ducea nicăieri. Am trecut odată pe lângă casa ei. Mama Jamilei e fiica lor, Bi Asmah. Uită-te la pielea ei. E ca laptele, fină şi netedă, deşi e aşa de bătrână. A venit aici să se mărite, şi de bună seamă ca să scape de clevetirile din Mombasa. Cred că a fost crescută de rude, dar îmi închipui că toată lumea i-a povestit despre viaţa scandaloasă a maică-sii. Vorbele de felul ăsta pot să te sfâşie în bucăţele.

– Păi, ce-a făcut bunică-sa n-are nici o legătură cu Jamila, a zis Amin. Astea-s doar bârfe răutăcioase. Nu ştiu de ce fac oamenii asta. Cică ar trebui să fim buni cu semenii noştri! Când mai vine pe-aici? Ce te-a mai întrebat despre mine?

„Cică ar trebui să fim buni cu semenii noştri." Era o remarcă atât de tipică pentru Amin, încât Farida a zâmbit când a auzit-o. Îşi asculta prietenii spunând o poveste despre nechibzuinţă sau cruzime, sau o poveste despre meschinărie ori nepăsare, sau altă manifestare a neomeniei, şi după o clipă de gândire rostea acele cuvinte. Prietenii lui râdeau de el. Cei care nu-i erau prieteni o luau ca pe o pretenţie de virtu-

te, o atitudine predominantă în rândul celor care afectau o bunăvoință exagerată. Prietenii lui adevărați nu vedeau în Amin nici o urmă de cinism, iar când râdeau de el n-o făceau întotdeauna cu răutate și nici fățiș; totuși râdeau de el și-i luau plângerea ca pe un soi de naivitate. Îl provocau cu povești despre brutalitatea vieții cotidiene ca să-l audă exprimându-și amărăciunea. Când o făcea, chicoteau convulsiv și-și înghițeau hohotele de râs sau, dacă-i erau prieteni chiar buni, râdeau pe față și-l tachinau pentru bunătatea lui imposibilă. „Ești prea bun pentru lumea asta", îi ziceau.

În noaptea aceea a visat-o pe Jamila. N-avea nici o îndoială că era ea, deși când și-a amintit visul era în primele clipe doar o prezență așezată într-o curte în beznă. Tăcea, dar el știa că e acolo. O simțea acolo. Ceva vibra în aer. A început să fredoneze aproape inaudibil, și treptat sunetul a prins putere și glasul ei s-a înălțat într-o modulație care s-a îndepărtat de raza lui auditivă. Dar o simțea acolo, și glasul ei îi atingea pielea ca un frison. Silueta ei a prins contur de parcă noaptea s-ar fi îngroșat. În cântecul ei Amin auzea notele unei tristeți primitive, note de singurătate și de teamă de durere. Mai târziu a văzut-o într-o încăpere slab luminată, poate un subsol sau o peșteră, întinsă pe spate complet îmbrăcată pe o rogojină. O fiară cu părul lung ședea pe pântecul ei cu un aer vinovat, dar fără să se miște, paralizată de obsesie. Disperarea fiarei era atât de evidentă, încât Amin s-a trezit temându-se că țipase, însă Rashid răsufla ușor pe celălalt pat din cameră. „Probabil că visează la Oxbridge", s-a gândit Amin.

A doua zi a trecut cu bicicleta pe lângă casa ei. De două sau trei ori pe săptămână mergea să înoate cu prietenii după cursuri, iar în această zi, pe drum spre întâlnirea cu ei, a luat-o pe strada care ducea la hamam. Strada era îngustă și umbrită la acea oră a după-amiezii, iar casa trona în capătul ei, închizând-o. O altă stradă trecea prin fața casei în ambele direcții, dar și strada aceea era nevoită să se răsucească și să șerpuiască pentru a evita alte case și așa mai departe. Așa fusese construit orașul vechi, cu străduțe înguste și tăceri profunde în care se auzea doar zumzetul unei fredonări. Dacă

mergeai cu bicicleta pe acolo, degetul mare îți stătea tot timpul pe claxon și celelalte degete așteptau pregătite pe frână. Casa era zugrăvită în crem, pe alocuri cu pete de la ploaie. Ferestrele de la etajele superioare, de un verde cenușiu, aveau deasupra felinare arcuite cu sticlă colorată. Ferestrele de la primul nivel erau închise, deși unele obloane erau deschise pentru aerisire. Cele de la al doilea nivel erau larg deschise, la fel și ușile imense, din lemn sculptat, lăsând vederii curtea pavată. Casa nu-i dădea impresia de părăginire. Părea spațioasă și aerisită și liniștită. A văzut o ușă mai mică, banală, în zidul lateral, arătând ca intrarea într-un birou sau într-o prăvălie. La parter era o singură fereastră, care dădea spre stradă. Era închisă, dar toate lamelele oblonului erau deschise. A apăsat îndelung pe butonul claxonului când a trecut prin dreptul ei. Nu, nu arăta nicidecum ca o ruină.

Nu se organizau anume ca să meargă să înoate. Cine avea chef trecea pe la ceilalți, și toți cei care aveau chef i se alăturau. Uneori se adunau cinci sau șase, alteori, doi. Niciodată nu se duceau să înoate singuri, mai ales în acea perioadă a anului, când oceanul era agitat înainte de începerea musonului. Unii se țineau departe de valuri cu totul, dar atmosfera era așa de caldă și de prăfoasă, că Amin prefera să fie azvârlit de colo-colo prin apă, deși înotul era istovitor. Însă prietenii lui nu erau acasă, așa că a capitulat după a treia încercare și și-a mânat agale bicicleta pe lângă terenurile de sport, pe bulevardul mărginit de arbori casuarina care era răcoros la orice oră din zi, îndreptându-se spre terenul de golf și apoi spre plajă. Nu erau nici acolo.

S-a întors pe drumul spre spital, pe lângă Victoria Gardens și apoi la stânga după tribunal, până la o plajă izolată unde veneau adesea să înoate. O peluză cobora din spatele tribunalului până la plajă, și pe fiecare parte erau două case imense cu grădini înconjurate de ziduri care aveau vedere la ocean. Auzise că de la etajele superioare ale acelor case puteai să vezi peste canal până pe continent, deși nu știa de unde primise această informație. Cândva, demult, casele aparținuseră unor negustori și nobili omanezi; erau construite în stilul preferat de ei, cu parapete și terase și ziduri înalte care să-

i ţină departe pe curioşi. În momentul în care Amin a trecut pe acolo, toate casele de pe această fâşie de pământ de pe ţărm erau locuite de oficiali britanici; poate că într-una stătea preşedintele tribunalului, sau medicul-şef sau procurorul general în cealaltă. Nu se zărea nimeni. Lângă el, un palmier tânăr îşi unduia frunzele sinuoase şi şerpuitoare fluturându-le ispititor în vânt, ridicându-şi părul ud cu intenţii cum nu se poate mai transparente. Amin şedea sub un casuarina uriaş, printre seminţele uscate răspândite în jurul trunchiului, şi privea oceanul agitat. Nimic nu-i plăcea mai mult decât tăcerea urlătoare a oceanului la această distanţă de ţărm.

Şi-a dat seama dintr-odată că habar n-avea cine erau oficialii britanici care locuiau în acele case. Uneori ieşeau pe terasele dinspre plajă să-i privească pe tinerii care înotau, uneori le făceau cu mâna, alteori lăsau impresia că ar vrea să-i vadă plecaţi. Nici el, nici prietenii lui, nici altcineva nu ştiau cine erau oamenii care trăiau în acele case imense, doar că erau stăpânitorii ţinutului şi făceau toate eforturile să stea la distanţă de localnici. Desigur, cineva ştia cine erau şi cu ce se ocupau: servitorii lor, sau personalul din birourile pe care le conduceau. Dar lui Amin rareori i se întâmpla să zărească o faţă europeană pe stradă, în afară de vreunul dintre profesorii săi ori inconfundabilii turişti de o zi de pe navele de linie care se opreau acolo în drum spre şi dinspre Europa. Şi totuşi trebuie să fi fost o mulţime ascunşi în spatele acelor ziduri înalte, ducându-şi traiul discret. Amin se întreba cum îi percepeau pe băştinaşi. Îşi imagina că vedeau pur şi simplu o babilonie de agitaţie şi arţag, strigătele şi icnetele lor fiind doar văicărelile supuşilor din toate timpurile.

A observat că o poartă din zidul grădinii din spatele lui se deschisese, iar în prag stătea un bărbat care părea să fie grădinarul. Purta pantaloni maro până la genunchi şi o cămaşă albă şifonată. Era desculţ. Amin a zărit umbra răcoroasă a grădinii prin deschizătura porţii. Cu mâinile în şolduri, grădinarul l-a privit stăruitor câteva minute, dându-i de înţeles că nu era binevenit. Amin i-a făcut cu mâna şi, uitându-se în altă parte, s-a întins pe iarbă. Refuza să se lase intimidat. Îi priveau astfel când veneau aici să înoate, de parcă ar fi inva-

dat intimitatea stăpânilor. Însă prezența grădinarului acolo, peste umărul lui, îi strica senzația de pace pe care începuse s-o încerce la umbra copacilor. Era tot mai conștient de sâmburii de casuarina care-l împungeau în spate, așa că într-un târziu și-a încălecat bicicleta și a plecat. Pe drum a trecut iarăși prin fața casei, iar de data asta a văzut o fetiță ieșind pe enormele uși sculptate, cu un canat acum închis. A apăsat pe claxon, scoțând un clinchet voios, și ea a zâmbit.

În noaptea aceea trebuia să-l ajute pe Rashid la tema la statistică, deoarece mezinul era tot mai neliniștit în privința examenelor de bacalaureat și pentru bursă. Își petrecea majoritatea serilor cu fratele său, făcând aceleași exerciții ca el ca să-i țină de urât, verificându-i cunoștințele, ascultându-i lamentările nesfârșite. Mai erau șase săptămâni până la examene, și Amin îi comunicase deja că n-avea să supraviețuiască până atunci dacă nu se calma.

– Dar tu ești deștept, i-a zis Rashid. Nu ajută la nimic să-mi spui să nu-mi fac griji. Unii dintre noi trebuie să lupte pentru fiecare lucru pe care-l învață. Statistica mi se pare de neînțeles. O vrăjitorie fără rost. Dar pentru tine e ușoară și probabil utilă din anumite puncte de vedere. Cum pot să fiu calm? O s-o dau în bară.

– Profesorii te adoră. N-o s-o dai în bară.

– Ce vrei să spui? a întrebat Rashid, părând măgulit și totodată încruntându-se. Vrei să spui c-o să măsluiască examenul? Aș vrea eu să poată. Sau vrei să spui că-s un ciudat?

– Toată lumea spune că ești un ciudat, a râs Amin.

Statistica a trebuit să fie lăsată deoparte cât timp cei doi frați au rezolvat o chestiune mai urgentă, împingându-se și sărind pe paturi și făcând un asemenea tărăboi, încât mama lor a bătut la ușă și i-a întrebat dacă înnebuniseră.

– Nu, mămico! a strigat Rashid pe un ton plângăcios. Amin mă persecută iar.

– Încetați amândoi, a răcnit mama lor. Deschideți ușa în clipa asta!

Stătea la ușă și-i certa furioasă, deși, ca întotdeauna, Amin încasa cea mai mare parte a dojenii. Amin a refuzat să coo-

pereze după plecarea ei, dar Rashid știa că aveau s-o ia de la capăt a doua zi.

A doua zi era vineri, și după-amiază s-au dus în gașcă la un meci de fotbal. Duminică au făcut o excursie lungă cu bicicleta, tocmai până la Bububu, au prânzit pe iarbă și au înotat. Luni s-au întors la cursuri, urmând ciclul obișnuit de așteptat autobuzul după ore, teme, prieteni, învățare. Ploile au venit în această perioadă, aducând cerul aproape de pământ zile de-a rândul și apoi eliberând torenți de apă limpede precum cristalul care i-au răcorit pe toți. La început a fost de parcă totul renăscuse: copacii se legănau mai impunător ca înainte, acoperișurile străluceau printre petele de rugină, șoselele licăreau, dar, pe măsură ce ploile au continuat o zi după alta, rigolele s-au umplut cu gunoaiele pe care le măturase apa în goana ei, canalizările au refulat și peste tot s-au format bălți. Apa se scurgea prin acoperișuri și-și croia drum prin ziduri, slăbind structurile caselor; unele chiar s-au prăbușit în toiul nopții. Ruina de vizavi de casa lor a pierdut o parte din mortar și un oblon sau două, dezvăluindu-și încă și mai mult din oase și măsele, dar n-a dat alte semne de capitulare. N-aveai cum să eviți noroiul și mizeria de pe străzi, cu toții trebuiau să treacă prin ele de voie, de nevoie. Sandalele de piele împroșcau apă nămoloasă pe haine, iar pielea a putrezit în curând. Peste câteva zile țânțarii au sosit în hoarde, și odată cu ei și-au făcut apariția și bolile. Copiii care se jucau în pârâiașele de pe stradă s-au ales cu ciupituri și infecții la picioare. După ore n-aveai nimic altceva de făcut decât să stai la adăpost și să joci cărți ori să bârfești. În primul moment, ploile îi eliberaseră de asuprirea soarelui, a cărui apariție pe cer în fiecare zi echivala cu întoarcerea călăului. După o lună de cer plumburiu și ploi torențiale, toată lumea zâmbea când o rază izbutea să pătrundă printre nori.

Într-o după-amiază, la câteva zile sau poate săptămâni de la prima lor întâlnire, Amin a găsit-o pe Jamila în casa lor, stând tot pe rogojină, cu un catalog de vânzări prin corespondență în poală (pentru modelele de rochii) și o bucată de țesătură satinată între ea și Farida. Mama lui stătea într-un scaun sub fereastră, ca să prindă cât mai multă lumină în

timp ce scria o scrisoare. Când a zărit-o pe Jamila, tânărul a avut o senzație neașteptată de ușurare, de parcă s-ar fi temut că n-avea s-o mai vadă niciodată. Se gândise la ea adesea, dar într-un mod reprimat, culpabil, ca și când ar fi nutrit fantezii necuviincioase. Ea i-a întins mâna zâmbind, iar el s-a aplecat și i-a strâns-o ușor, abia atingând-o. S-a așezat pe un scaun din apropiere cu un zâmbet pe chip și un nod chinuitor în piept. Era atât de frumoasă, încât era dureros s-o privească. Și-o imaginase adesea, îi văzuse cu ochiul minții expresia în timp ce se chinuia să adoarmă, dar fața din închipuirea lui era plată și imobilă în comparație cu aceea pe care o observa acum. Tenul îi strălucea și trăsăturile i se mișcau delicat, ochii îi surâdeau cu o lejeritate lipsită de orice complicații.

– Ce mai faci? l-a întrebat cu vocea ei gravă. Se vede că te țin până târziu la institut.

– Avem cursuri după-amiaza, i-a răspuns el, având impresia că vocea i se ascuțise din cauza entuziasmului.

– Farida mi-a făcut o rochie atât de frumoasă, încât am venit să-i mai comand una, a zis Jamila.

Ar fi vrut s-o întrebe dacă era vorba de rochia pe care o purta, dar se temea să nu pară prea îndrăzneț.

– E o croitoreasă foarte bună, a spus în schimb, convins că-și auzise vocea tremurând.

– Ce-ai pățit? l-a întrebat mama din spatele lui. Ai răcit? Doar nu te-a prins ploaia! Nu? Atunci ce cauți aici? Mergi să-ți aranjezi cărțile și du-i tatălui tău ochelarii. E la cafenea. I-a uitat, și acum își închipuie că i-a pierdut pe undeva. Hai, fuguța, de ce mai stai? Ah, și ai putea să-mi cumperi un timbru de treizeci de cenți? Îi scriu mătușii Saida, și mai târziu o să te rog să pui plicul la poștă.

Când s-a uitat la Jamila a văzut că era amuzată, aproape râdea de felul în care mama lui îl alunga din încăpere. „Așa sunt mamele“, spuneau ochii ei, „întotdeauna te trimit undeva.“ S-a dus la mama lui și i-a sărutat mâna în chip de salut, așa cum făcea în fiecare zi când venea acasă de când începuse școala, la șapte ani. Iar mama, așa cum făcea de

fiecare dată, i-a sărutat la rândul ei mâna. Amin a observat că ochii ei erau luminoși și umezi de la efortul depus la scris.

– Du-te, l-a îndemnat. Du-te și ia ochelarii tatei. Sunt la marginea patului.

– Îmi plăcea grozav să învăț, a spus Jamila dintr-odată.

– Erai deșteaptă, a zis mama lui, înmuindu-se pentru câteva clipe. Toată lumea o spunea. Eu nu te-am avut la clasă, dar toți profesorii tăi erau de aceeași părere.

– La ce școală ai fost? a întrebat-o Amin.

Se delecta cu prezența ei, cu fața, cu glasul, cu zâmbetul ei. Profunzimea senzuală a plăcerii pe care i-o stârneau privitul și ascultatul era ceva nou pentru el.

– Am fost la Forodhani și apoi la St. Joseph. După St. Joseph m-am dus la o școală de afaceri din Mombasa și am învățat stenografie și dactilografie. După ce am lucrat acolo doi ani, ne-am întors aici să înființăm un birou de servicii pentru firme.

– Ce-i asta? a vrut să știe Amin.

Jamila a ridicat din umeri.

– Ei, oricum n-a mers, i-a răspuns zâmbind.

El auzise pluralul, „ne-am întors“, și s-a gândit la divorțul ei, dar părea netulburată. „Întotdeauna ne întrebăm la ce școli am fost și pe cine am cunoscut acolo“, și-a spus. Uneori era ca și cum ai fi revendicat o legătură de rudenie.

– Amin, pune-ți cărțile la loc și du-i tatei ochelarii, s-a răstit mama, care-și pierduse răbdarea. Și să nu uiți de timbru. Vezi dacă Rashid are nevoie de ceva, sau ia-l cu tine. Stă închis acolo de când a venit de la școală. O să se rănească de la atâta învățătură.

Iritarea și agresivitatea ei erau și o formă de laudă. „Iată cât de frumos mă ascultă băieții mei chiar și când am toane. Iată cât de sârguincioși sunt.“

În noaptea aceea a visat-o iar, și a visat și fiara care stătea ghemuită pe ea. El era fiara, s-a gândit la trezire. El fusese fiara tot timpul, dar refuzase să se recunoască, o creatură urâtă, obsesivă, tremurând de niște emoții și dorințe pe care trebuia să și le înăbușe și să le nege. Dar de ce să le nege? Era doar o fantezie, un joc agreabil în care-și imagina fața ei, și-o

imagina pe ea ținându-l în brațe și stând întinsă cu el. Își imagina ochii ei zâmbind și strălucind pentru el. Jamila ar fi râs dacă ar fi aflat, pe când toți ceilalți ar fi fost îngroziți. Pentru ea și pentru restul lumii, Amin era probabil stângaci și greoi, un copil mare care nu știa nimic despre lume. Ea era o femeie în toată firea, călătorise, cunoscuse dragostea, căci nu încăpea îndoială că dragostea o făcuse să se mărite cu bărbatul pe care-l adusese cu ea de la Mombasa. Era o femeie care se știa frumoasă și care ar fi râs nevenindu-i să creadă dacă ar fi aflat de fanteziile lui. Ei bine, nu era nevoie să afle că Amin stătea întins lângă ea în beznă, că o mângâia și-i vorbea.

A început să treacă frecvent pe lângă casa ei după aceea, poate o dată la două zile, uneori chiar în fiecare zi. Imensele uși sculptate erau mereu deschise, și câteodată vedea copii jucându-se în curte. Ușa mai mică din lateral era întotdeauna închisă. Într-o după-amiază a văzut-o ieșind de la administrația municipală și s-a întrebat dacă lucra acolo. Era la o distanță destul de mare de el, și a mers în spatele ei fără să încerce s-o ajungă din urmă. Pe stradă purta un buibui, cum trebuiau s-o facă toate femeile, dar fața îi era descoperită.

O dată a intrat în cinematograf pe când el stătea afară cu un grup de prieteni. Era cu alte două femei și cu o fetiță îmbrăcată festiv. Amin s-a gândit că fetița era cea pe care o văzuse ieșind din casă prima oară și pe care o înveselise cu claxonul bicicletei. Jamila i-a zâmbit larg și i-a spus pe nume. El i-a făcut cu mâna. Una dintre femei s-a întors și i-a zâmbit și ea. Prietenii lui au început să-l tachineze, spunându-i că trebuia să fie o vedetă de cinema dacă-și atrăgea asemenea zâmbete, iar Amin a intrat în joc, îndreptându-și umerii și mergând țanțoș, însă știa că, la fel ca el, tinerii nu interpretau acele zâmbete decât ca pe o dovadă de politețe amicală. Sau cel puțin știau că nici una nu era de nasul lor. Acelea erau femei mature, și numai niște bărbați cu experiență ar fi știut cum să transforme zâmbetele în ceva mai concret.

Examenele care se apropiau le-au alungat din minți toate celelalte gânduri. Era uimitor modul în care examenele îi

transformau pe toți în copii. Dintr-odată, Rashid era atât de sigur pe șansele lui, încât Amin a început să se teamă că prea multă încredere în sine avea să-i dăuneze. Amin avea și el examenele de sfârşit de an, dar acestora nu li se acorda importanța crucială a probelor pe care urma să le susțină fratele său. Era ca și cum nimeni n-ar mai fi dat un examen pentru bursă până atunci. Când s-a terminat sesiunea de testare, grupuri de tineri puteau fi văzuți bântuind pe străzi toată ziua, făcând excursii cu bicicleta prin regiune sau dormind până la prânz. Asta însemna vacanța pentru cei mai mulți dintre ei, să lenevești și să umbli fără țintă prin oraș. Erau câțiva nenorocoși ale căror afaceri de familie aveau nevoie de serviciile lor, însă chiar și ei puteau să scape fără pedepse prea grele, mai ales în vacanța de după examene, când părinții se simțeau obligați să-și răsfețe odraslele.

De asemenea, era perioada musimului; mulțimi de marinari și negustori mișunau pe străzi și în spațiile deschise, supravegheați cu mai multă vigilență decât în anii precedenți de un batalion din Coldstream Guards. Pe vremuri, musimul era un anotimp al turbulențelor, când străzile se umpleau de sângele aventurierilor care veneau odată cu vântul, iar localnicii își încuiau în case copiii de teamă să nu fie răpiți. Nici unul nu știa că acesta era ultimul musim pe care aveau să-l vadă. Soldații din Coldstream Guards erau prezenți în acel an deoarece, pe lângă toate evenimentele extrem de importante din luna respectivă, se organizau adunări și campanii la țară ca să se mobilizeze votanții pentru ultimele alegeri de dinaintea independenței, care urmau să se țină în noul an. Uneori, Amin o zărea pe Jamila la mitinguri și la orele de alfabetizare. Era activistă, se străduia să le convingă pe femei să se înscrie în registrul alegătorilor. Știința de carte era o condiție pentru înscriere, iar Jamila făcea parte din grupul care le dădea lecții femeilor la filiala principală a partidului. Le învățau să-și scrie numele şi data naşterii, aceasta fiind singura cerință pentru a-și dovedi competența. Rashid s-a oferit să ajute la predare, iar mama lor a oferit serviciile lui Amin.

Cu șase luni în urmă avuseseră loc alegeri, însă fuseseră invalidate din cauza revoltelor și a blocajului rezultat. Diferendele politice dintre partide deveniseră ireconciliabile, așa cum se întâmplă în ținuturile de mici dimensiuni, cu istorii secrete și suferințe care nu se domolesc niciodată, sau pentru reexaminarea cărora nu este timp din pricina evenimentelor presante. Erau puține evenimente atât de presante încât să-i facă pe oameni să-și pună sub semnul întrebării convingerile. Deocamdată. Revoltele fuseseră un șoc pentru tineri, dar în mai mică măsură pentru cei mai în vârstă, care văzuseră lupte de stradă și chiar gâturi tăiate în primii ani ai secolului. Și aceste noi revolte aveau să fie puse în perspectivă de evenimentele ulterioare, dar în inocența acelor timpuri păreau o lipsă oribilă de maniere, ca atunci când rudele se ocărăsc în public. Mai aveam multe de învățat despre răul pe care eram capabili să ni-l facem unii altora și despre cât de ușor avea să fie odată ce începeam.

În orice caz, se organizau noi alegeri, și se știa deja că independența urma să fie dobândită la sfârșitul anului. Destrămarea sistemului colonial începuse deja în altă parte: Africa de Vest franceză și Sudanul francez[19] zămisliseră dintr-odată o duzină de noi state africane. Britanicii lansaseră Ghana și Nigeria pe lungul drum spre viitorul luminos, iar vecina noastră, Tanganyika, se înscrisese brusc, cu mai multă modestie, pe același traseu. Traficul dintre aeroporturile africane și Lancaster House de la Londra, unde s-au ținut toate conferințele constituționale (ce ironie!), trebuie să fi fost dens și constant.

Atunci a început și Ramadanul, așa că se poate spune că în acele luni n-a fost pic de liniște. Alegerile iminente încărcau aerul cu electricitate, iar oamenii puteau deja să intuiască ce va urma, văzându-i pe miniștrii guvernului interimar circulând în Austinuri negre cu plăcuțe de înmatriculare speciale și cu drapelul sultanului pe capotă. Drapelul acela de pe capotă îți dădea sentimentul că independența nu era doar un vis.

Într-o după-amiază lungă și flămândă de la mijlocul Ramadanului, când școlile și institutul pedagogic erau închise

pe durata postirii, Amin citea pe canapeaua din camera de zi în timp ce Farida stătea în picioare la masa ei de lucru, căl-când o rochie abia terminată. Cum toată lumea primea haine noi de Idd, la sfârșitul Ramadanului, aceasta era cea mai aglomerată perioadă din an pentru Farida. Părinții lor dormeau ca să treacă mai ușor orele de flămânzire, mama în camera fiicei și tatăl în patul lui. În Ramadan, cei doi soți se evitau în cursul siestei, ca să se ferească de tentații. Asta pentru că până și senzația de dorință, chiar și față de partenerul de viață legiuit, însemna încălcarea postirii. Orice gând senzual avea acest efect, și Amin bănuia că propriile sale succese în materie de înfometare nu contau câtuși de puțin în catastiful Atotputernicului. Una dintre surprizele înaintării în vârstă, descoperise el, era aceea că postul nu inhiba excitația sexuală, ba chiar dimpotrivă.

S-a auzit o bătaie în ușa de afară, pe care o țineau încuiată în aceste după-amiezi de flămânzire deoarece dădea direct în camera din față, iar unii vecini nu puteau rezista tentației întruchipate de o ușă deschisă. Era Jamila, care venise să comande rochii pentru nepoata ei. Amin s-a ridicat ca să-i strângă mâna, apoi s-a așezat într-un scaun din apropiere, ascultând cum Jamila povestea că rochiile erau o surpriză de Idd, așa că Farida le putea face luând ca model o rochie mai veche în loc să-i ia măsurile fetiței. Pe măsură ce clienta dădea instrucțiuni, Farida nota totul cu eficiența calmă și sobră care-l impresiona mereu pe Amin. De obicei, trăsăturile Faridei se destindeau într-un zâmbet larg ori de câte ori îi întâlneai privirea, cu excepția momentului când prelua comanda de la cliente. Amin se prefăcea că citește, dar ridica ochii o dată la câteva secunde ca să-i scruteze Jamilei fața, mâinile, buzele; fiecare mișcare de-a ei i se părea o vedenie. Când Jamila și-a încheiat explicațiile, s-a întors spre el, părând cumva să știe că se gândise la ea în felul acela. L-a întrebat ce citea și a întins mâna să ia cartea. El i-a dat-o și s-a așezat iarăși, de data asta mai aproape. Era un exemplar ieftin din *Doctor Jivago*, pe care i-l adusese un prieten de la Dar es Salaam, unde-și vizitase rudele. Cum ea voia să afle

mai multe, i-a vorbit despre scriitura excepțională și despre firul narativ care te ținea cu sufletul la gură.

– Trebuie să mi-o împrumuți când o termini, i-a spus Jamila dându-i cartea înapoi.

Amin s-a întors pe canapea cu volumul în mână, și la scurt timp după aceea vizitatoarea s-a ridicat să plece. I-a aruncat o privire fugară și i-a făcut cu mâna fără să rostească un cuvânt; dintr-un motiv anume, a părut un rămas-bun mai intim decât dacă i-ar fi vorbit. Farida s-a întors la masa ei de călcat la fel de tăcută și cu un aer gânditor. Amin l-a interpretat ca pe o dezaprobare. „Știe despre mania mea“, s-a gândit în timp ce stătea pe canapea într-o tăcere încordată, prefăcându-se că citește, așteptând batjocura surorii sale. Însă ea n-a spus nimic o vreme; în cele din urmă l-a rugat să dea drumul la radio, astfel încât zgomotul să-i trezească pe părinții lor. Mamei îi plăcea să pregătească ea însăși felurile de Ramadan, deși era destul de amabilă încât să-i îngăduie Faridei s-o ajute. Și cu siguranță sunetul radioului avea să-l scoată pe tatăl lor din pat și din casă. Vocile șeicilor, cu predicile lor de Ramadan, îi zgâriau timpanele. Era de părere că-i terorizau pe credincioși și mimau pioșenia; prin urmare, de îndată ce se termina lectura psalmodiată din Coran, *tajwid*, care deschidea programul de după-amiază, se năpustea afară din casă. Stătea la cafenea cu prietenii săi până la apusul soarelui, când își beau cu toții prima ceașcă de cafea a zilei înainte de a se duce la moschee.

Ramadanul se ține pe timpul zilei. Seara oamenii mănâncă bine, apoi stau la taclale cu prietenii și familia până la primele ore ale dimineții, se plimbă pe țărm până târziu, se duc la proiecția nocturnă de la cinematograf sau joacă nenumărate partide de cărți. Alții bântuie pe străzi în căutarea altui gen de jocuri, pe care preferă să le țină numai pentru ei. Toți stau treji până târziu, chiar și copiii, care se joacă la lumina lămpilor stradale. În noaptea aceea, Amin a văzut-o mergând spre faleză cu familia ei. Când a ajuns în dreptul lor, Jamila i-a adresat un zâmbet radios, dar n-a spus nimic. Amin s-a dus spre capătul promenadei, afară din bătaia felinarelor. Luna fusese plină cu numai câteva zile în urmă, și-a

amintit de asta mai târziu, atârna ca o lume pierdută strălucitoare deasupra apei. A doua zi, incapabil să-și mute gândurile de la ea ori să se gândească la altceva în afară de mâncare, a pornit prin oraș, mergând fără țintă, după cum și-a zis, dar în curând a descoperit că se îndrepta spre casa ei. Pentru prima oară, Jamila a ieșit de pe ușa mai mică tocmai când trecea el pe acolo. S-a oprit surprinsă, iar peste o clipă a spus:

– Amin, ce mai faci?

El a răspuns și s-a grăbit să se îndepărteze, gândindu-se că de acum avea să-l considere o pacoste.

În noaptea aceea nu s-a apropiat de faleză, dar a doua zi nu s-a mai putut abține. Când a văzut-o pe Jamila cu familia ei, s-a ținut la distanță, urmărind-o de departe, surprinzându-i străfulgerarea dinților și banalitatea sublimă a gesturilor în timp ce râdea și vorbea. În cele din urmă a trecut pe lângă ei, dar s-a prefăcut că nu-i observase. Acum nu mai avea cursuri care să-l distragă, drumuri plictisitoare cu autobuzul și teme nesolicitante, ci doar foamea arzătoare din timpul zilei și un presentiment rău, o groază care-i bubuia în piept și pe care n-o putea domoli. Nu-și putea imagina cum ar fi fost să-i vorbească, dar își imagina foarte bine râsul ei oripilat în cazul în care ar fi făcut-o. Și totuși nu se putea împiedica să nu-și repete discursul, și în unele momente era convins că Jamila își dorea să-l audă. Obsesia aceasta îl înspăimânta. Uneori se simțea furios și în stare să provoace durere, nu putea înțelege de ce.

Avea să stea departe de ea cu orice preț. Asta a fost hotărârea pe care a luat-o. În seara aceea, la apusul soarelui, și-a pus un *kanzu* și s-a dus la moschee, iar mai târziu, după ce a mâncat, s-a așezat în fața casei și a stat de vorbă cu vecinii. A doua zi a mers până la ocean, pe plaja din apropiere unde-și țineau pescarii bărcile, departe de promenadă. Aceștia erau oameni cu care crescuse, printre ei și vecinii care locuiau în marea casă părăginită de vizavi de a lor. Amin se simțea bine în grupul lor, deși mâinile lui erau fine, pe când ale lor erau crăpate de la mânuirea undițelor și a plaselor, iar fețele le erau asprite de soare și de apa mării. Erau oameni siguri pe

ei, *desperados*, care făceau haz cu o ferocitate nemiloasă toată ziua, apoi plecau în larg în bărcuțele lor îndată ce soarele începea să se înmoaie. După ce a stat cu ei o vreme și și-a încasat partea de zeflemea în schimbul dreptului de a le ține companie, s-a dus din nou la moschee după-amiază, iar apoi a citit până la apus. Așa decisese s-o uite, rămânând în preajmă, mergând la moschee, citind, jucând cărți, vorbind. N-a funcționat sută la sută, pentru că se gândea la Jamila când citea, ba chiar și atunci când vorbea sau asculta, dar a reușit să se țină departe de ea.

Rashid a făcut un comentariu despre pietatea lui neobișnuită, tachinându-l în fața părinților, și în schimb s-a ales cu ditamai dojana.

– Și tu ar trebui să mergi la moschee, nerecunoscătorule, i-a zis mama. Sau crezi că ești deja un *mzungu*? Nici n-ai plecat, și deja te pregătești să uiți totul. Ar trebui să-ți fie rușine! Râzi de el, când ai tu însuți obligații de îndeplinit.

Și tatăl lui avea ceva de spus. Predica lui, care putea cunoaște o gamă largă de variații, avea următoarea idee principală:

– Ramadanul e cea mai sfântă lună a anului, când îngerul Jibril i-a revelat Coranul profetului. Ținem post ca să fim cumpătați și să ne întoarcem la faptele pe care trebuie să le săvârșim înaintea lui Dumnezeu. E perioada în care trebuie să ne căim și să îndreptăm obiceiurile proaste la care ne-am dedulcit în lunile precedente. Unul dintre obiceiurile proaste la care te-ai dedulcit tu, tinere, este să nu te duci la moschee, și ai face bine să urmezi exemplul fratelui tău în această privință. Și, în loc să joci cărți toată ziua, ar trebui să citești câte o sură din Coran în fiecare după-amiază. Du-te să-ți pui *kanzu* și dispari din ochii mei.

Mai târziu, când erau în paturile lor la mică distanță unul de celălalt, Amin a avut impresia că Rashid stătea treaz, ascultându-i răsuflarea.

În cele din urmă, Rashid a întrebat:

– Ce-i?

– Nimic, a zis Amin, descurajându-l să insiste.

– Toate rugăciunile astea. Ai făcut vreo prostie?

– Mă rog pentru bursa ta. Nu cred c-o s-o obții pe vreo altă cale. Și ca să-mi trec timpul și ca să fac un pic de mișcare, știi tu, sus, jos, în genunchi, atingi pământul, e numai bine pentru spate, a spus Amin. Hai, odihnește-ți creierul ăla chinuit și culcă-te.

Într-o seară, la câteva zile de la începutul acestui noi regim de viață, Farida i-a spus:

– Jamila a venit azi după-masă să ia rochiile. Au ieșit bine. Era foarte mulțumită. Asta-i grozav, pentru că o să-mi mai dea și alte comenzi după Idd. A întrebat de tine. A zis că nu te-a mai văzut de câteva zile.

– Și tu ce i-ai spus? a întrebat-o abrupt.

Farida s-a prefăcut șocată:

– Ei, stai blând! Am zis că ești bine. Ar fi trebuit să-i zic altceva?

În seara următoare și-a scos *kanzu* și s-a dus să se plimbe pe faleză, căutând-o din priviri. Mulțimi de oameni mergeau în grupuri mici la lumina lunii muribunde, unii ținându-se de mână. Lămpile de pe stâlpi se reflectau în apă și luminau drumul pe care nu trecea nici un vehicul. Era abia nouă seara, dar n-aveai unde să te duci cu mașina la ora aceea. Femeile și bărbații mergeau în grupuri separate și uneori își strigau saluturi și obscenități. Majoritatea erau tineri. Unele indience erau însoțite de un frate sau altă rudă de sex masculin, dar altfel nici un tânăr nu suporta să fie văzut alături de surorile lui. Fetele din Goa se plimbau neînsoțite, perfect în largul lor. Erau creștine, aveau nume portugheze și lucrau în posturi guvernamentale, așa că erau aproape europene. Nimeni nu îndrăznea să le deranjeze, nici măcar cu o glumă. Amin mergea fără grabă pe partea umbrită a străzii, mai departe de apă. Luminile din palatul sultanului erau aprinse, iar copacii din parcul de la capătul promenadei erau împodobiți cu beculețe colorate. Stropii de apă răspândiți de fântână licăreau în lumina felinarelor. Dintr-odată, a zărit-o ieșind din mulțimea din parc și îndreptându-se spre el. Era însoțită de cele două femei cu care o văzuse data trecută, de bună seamă rude. A traversat pe partea dinspre țărm a falezei. În timp ce se apropia a văzut că Jamila începea să zâm-

bească și și-a simțit propriul zâmbet lățindu-se. S-a oprit când a ajuns în dreptul lor și s-au oprit și ele, toată lumea zâmbea.

– Amin, pe unde ai fost? a zis Jamila cu vizibilă încântare. Nu te-am văzut de zile întregi. Și unde-s prietenii tăi? De ce ești singur?

– Sunt pe-acolo pe undeva, a mințit el arătând spre Vechiul Fort. Mă duc să mă întâlnesc cu ei.

Cele două însoțitoare ale Jamilei, care aveau cam aceeași vârstă ca ea, dar arătau de parcă ar fi avut deja copii, au schimbat o privire și și-au continuat plimbarea.

– Arăți bine, a spus ea, și Amin i-a simțit privirea cercetându-i chipul ca și când i l-ar fi dezmierdat. Ai terminat cartea aia? Vreau și eu s-o citesc, să nu mă uiți.

– Nu te uit.

Cuvintele i-au ieșit mai încărcate de sens decât ar fi vrut, ca și când ar fi fost o promisiune solemnă. Derutat, a privit-o atent, și din zâmbetul ei a înțeles că era amuzată. Însă nu era un amuzament răutăcios; dimpotrivă, în complexitatea acelei priviri era ceva tulburător. Cele două femei se opriseră la câțiva metri, uitându-se la ocean. Una dintre ele a râs și Amin s-a întors iute, presupunând că el făcea obiectul distracției. Poate că Jamila zisese ceva despre modul în care se holba la ea și îi ieșea în cale.

– Sunt surorile tale? a întrebat-o.

– Cumnatele. Jamila le-a aruncat o privire și s-a pus în mișcare. Ne mai vedem. Să nu te mai ascunzi, i-a spus fluturând din mână.

În următoarele două zile a revenit la regimul obișnuit, plimbat prin cartier, mers la moschee și lectură, dar se delecta cu amintirea acelei seri, o scotea din sertarul memoriei ca s-o privească o dată la câteva ore. Apoi, în a treia după-amiază, pe când se ducea la spital să-și viziteze un prieten care fusese operat de urgență de apendicită, s-a oprit la librăria Cathedral să vadă noutățile. Cunoștea în general titlurile, deoarece acolo se vindeau numai manuale, dar îi plăcea în mod deosebit să frunzărească exemplarele noi și să citească pasaje din poveștile bine cunoscute. Librăria aparținea Socie-

tății pentru Răspândirea Credinței Creștine, dar membrii acesteia nu exagerau cu prozelitismul și erau atenți să nu-i ofenseze pe clienții necreștini, care erau majoritari. Amin a ieșit peste câteva minute și s-a îndreptat fără grabă spre strada principală. Dintr-odată, a văzut-o pe partea cealaltă a drumului. Jamila a încetinit când el i-a făcut semn cu mâna și l-a așteptat să traverseze.

– Mă duc la spital să-mi văd un prieten, i-a spus Amin după schimbul de saluturi. A fost dus de urgență ieri ca să fie operat. Măcar acum nu trebuie să țină post.

Au stat câteva minute la umbra unui arbore neem și au vorbit despre lucruri prea puțin memorabile, dar după ce s-au despărțit sufletul lui era plin de căldura acumulată în timp ce ea îl privise. Ochii ei imenși și atenți îl studiaseră cu abandon, fără să le pese ce dezvăluiau. El nu știa mare lucru despre subiectul acesta, dar credea că dezvăluiau iubire. Ar fi atins-o dacă nu s-ar fi aflat pe strada principală în mijlocul după-amiezii.

După aceea, mintea i-a luat-o la goană sub imperiul entuziasmului și al groazei. Nu știa ce să facă, nici cum să procedeze. A doua zi a ieșit singur să se plimbe cu bicicleta la țară, luându-și cu el o carte, și pe drumul de întoarcere s-a așezat pe plajă lângă Sherif Musa, citind și minunându-se și făcându-și griji cu privire la ceea ce urma. În seara respectivă, când au ajuns la cafea – Rashid o bea în picioare, gata să fugă la amicii lui gălăgioși, tatăl foindu-se nerăbdător, gata pentru marea dezbatere de la cafenea, și mama așezându-se comod în fotoliu pentru un pui de somn după toată munca din bucătărie –, Farida l-a chemat în curte ca s-o ajute la curățenie. A urmat-o cu un sentiment de ușurare. Ceva urma să fie spus. Intuiția i s-a adeverit.

– Ce se întâmplă? Trebuie să vorbim, i-a zis ea într-o șoaptă vehementă. A venit azi iar, și a întrebat de tine. Ce se întâmplă? Sper că nu faci vreo prostie. Diseară, mai târziu. Vreau să aud toată povestea.

Prin urmare, în acea seară Amin i-a explicat cum stăteau lucrurile. Fusese o zi fierbinte și umedă, însă acum o briză răcoroasă sufla cu putere dinspre ocean. Se gândise la ceea

ce-ar fi putut să-i spună Jamila surorii sale mai devreme, neștiind ce o înverșunase în asemenea măsură pe Farida, dar a hotărât să nu pună întrebări, să nu ezite. Avea să-i spună ce simțea și să-i aștepte reacția. Stăteau pe o rogojină în curte, la lumina lunii tot mai subțiri pe măsură ce se apropia sfârșitul Ramadanului. Era o ușurare să vorbească, și a făcut-o pe îndelete, cu puține întreruperi din partea ei. Când și-a terminat primul val de mărturisiri, Farida i-a spus că ghicise, sau, mai precis, începuse să se teamă de ceea ce simțea el pentru Jamila.

– Trebuie să ai grijă, i-a spus într-o șoaptă blândă. Nu știi ce vrea, nu știi ce are de gând. E o femeie versată. Am auzit că s-ar vedea cu un tip, un politician. Ei sunt eroii acum, și în curând o să formeze guvernul. Oamenii ca ei vor o femeie ca ea de dragul spectacolului.

– Cum adică, de dragul spectacolului? a întrebat Amin, deoarece sora lui tăcuse, așteptându-l s-o îndemne să continue.

– Vor o femeie frumoasă și elegantă ca ea, cu o istorie scandaloasă în familie, l-a lămurit Farida. Vor o asemenea femeie ca să se joace cu ea. Poate că asta vrei și tu, să te joci. Sper că nu. Nu te supăra că ți-o spun, dar cred că deocamdată nu știi cum să te descurci la jocul ăsta. Poate că asta vrea și ea, un fel de joc amoros. Dar ea e mai în vârstă, știe o mulțime de lucruri. Ți-ai putea pierde capul cu o asemenea ființă.

– Credeam că-ți place de ea, a murmurat Amin cu tristețe, nevrând să se gândească la Jamila în acel mod.

Era ușurat că Farida nu râsese de el și nici nu-i ținuse o predică plină de platitudini și avertismente, dar nu-i plăcea sugestia că era prea naiv pentru trucurile versate ale Jamilei.

– Nu că nu-mi place. Farida nu și-a putut reprima un zâmbet fugar care a sclipit o clipă în beznă. Nu trebuie să uiți că ființele ca ea trăiesc în altă lume decât a noastră. Asta ar zice mama dacă ar ști ce se întâmplă. Nu sunt genul nostru de oameni, ar spune. Au o concepție diferită despre ceea ce li se cere și despre ceea ce e... onorabil. Trebuie să ai grijă

să nu fii rănit și să nu-i rănești pe *ei*, a încheiat arătând cu bărbia spre casă.

Cum Amin tăcea, peste câteva clipe Farida a oftat și a vorbit mai departe:

– Când a venit azi și a întrebat de tine, s-a expus insultelor și respingerii. Mă invita s-o fac pe mijlocitoarea între voi. Întâi a întrebat numai de tine, ce mai faci, dar după aceea a vrut să știe dacă mi-ai spus ceva ce doream să-i transmit ei. Aș fi putut să mă simt jignită și s-o fac de rușine. Cred că te vrea, dar nu știu pentru ce te vrea, așa că ai grijă. Poate că politicianul e o bârfă și nimic mai mult. A fost văzută în mașina lui, dar ar fi putut foarte bine s-o ducă undeva și atâta tot. Au mai fost și alte povești, și e mai mare decât tine.

Amin se frământa și asuda din cauza nesiguranței și de teama că avea să se facă de râs. Ajunsese să cunoască bine aceste senzații în ultimele săptămâni.

– Nu poate fi cu mult mai mare ca tine, a zis. Și tu ești cu numai doi ani mai mare ca mine.

– Diferența dintre voi trebuie să fie de cinci sau șase ani. Pe același ton cald, coborât până la o șoaptă suavă, l-a întrebat: O iubești?

La încuviințarea lui, trăsăturile obosite i s-au destins întrun zâmbet larg. A întins mâna spre palma lui deschisă, iar când și-a retras-o s-a văzut că-i lăsase un plic împăturit.

– L-a lăsat pentru tine. După ce a întrebat ce mai faci și eu i-am răspuns, a rămas nemișcată, într-o tăcere tulburătoare. Știam c-o să facă ceva straniu. M-a rugat să-ți transmit plicul ăsta, iar eu am acceptat. Acum sunt moartă de oboseală, frățioare, și ai o mulțime de lucruri la care să te gândești. Mai vorbim mâine. Ți-am zis că azi am primit o scrisoare de la Abbas? Conținea o poezie superbă de Idd.

Amin a rămas pe loc câteva minute după plecarea Faridei, încercând să absoarbă toate informațiile și învârtind plicul între degete. Era lipit și nu avea trecut numele destinatarului. A intrat în casă și l-a deschis repede, apoi a despăturit hârtia albastră subțire și, nevenindu-i să creadă, a citit unicul rând scris acolo: *Mi-e dor de tine, iubitule.* Era ca într-una dintre fanteziile lui. Nici o formulă de salut, nici un nume,

doar rândul acela. În culmea încântării, o vedea, și-o închipuia. Jamila zâmbea și se întindea să-l mângâie pe obraz. Când a venit în brațele lui, Amin a simțit că mai avea puțin până să leșine.

Ce voia de la el? Ce-i cerea să facă?

S-au întâlnit singuri prima oară în a doua noapte de Idd, după sfârșitul Ramadanului. Farida îi dăduse instrucțiunile lui Amin. S-au întâlnit la marginea târgului de Sikukuu, care se ținea în cele patru zile de Idd pe porțiunea virană de lângă terenul de golf. După-amiaza, târgul le aparținea copiilor. Se înghesuiau la standuri și la chioșcuri și la atracții în hăinuțele lor noi, dornici să-și cheltuiască bănuții prețioși. Cumpărau jucării, vată de zahăr și înghețată și se dădeau în carusel; unii deveneau obraznici și încasau o palmă, alții, despărțiți de frații și surorile lor mai mari, începeau să plângă speriați. Când începea să se întunece copiii trebuiau să se întoarcă acasă, așa cum se întâmplă peste tot în lume. După căderea serii își făceau apariția adulții, deși plăcerile oferite nu erau cu nimic diferite de cele de după-amiază și îi distrau mult mai puțin decât pe copii: tarabe cu jucării, vată de zahăr și carusele. Bâlciul era iluminat cu ghirlande de beculețe și lămpi cu kerosen care bâzâiau destul de tare, dar luminițele erau numai în jurul chioșcurilor, atracțiilor și pavilionului de crichet, care de Idd devenea gelaterie. Rămâneau o mulțime de suprafețe umbrite la câțiva pași de aglomerație, iar dincolo de acestea era beznă de-a dreptul.

Jamila i-a rostit încet numele când s-a apropiat, ca să-l îndrume spre ea, și în clipa următoare Amin i-a atins brațele întinse. Ea i-a sărutat palma mâinii drepte și a spus: „*Habibi*". Apoi l-a tras cu blândețe în jos, să se așeze pe iarbă, astfel încât să nu lase nici o umbră. A întins mâna și l-a mângâiat pe obraz așa cum își imaginase el mereu, apoi și-a apropiat fața de a lui și l-a sărutat, despărțindu-și buzele ca să-l lase s-o guste. „Ești frumos", a șoptit trecându-și brațul stâng pe după spatele lui și trăgându-l pe iarbă peste ea. Amin se minuna de senzația pe care i-o dădea atingerea trupului ei. Nu-i anticipase soliditatea și densitatea, nici plăce-

rea inexplicabilă pe care o simțea mângâind-o de-a lungul contururilor ferme. Se așteptase la ceva mai diafan, și-a dat seama, deoarece pentru el fusese o ființă abstractă, o fantezie. S-au sărutat, iar el i-a inhalat răsuflarea parfumată. Apoi și-au șoptit numele, și-au spus „iubitule“, „iubito“, cu trupurile lipite strâns. După câteva momente, care lui i s-au părut secunde, dar și o veșnicie, ea a spus că trebuia să plece. Venise numai să-l țină în brațe și să-i spună cât de frumos era, dar trebuia să se întoarcă înainte să i se simtă lipsa. Le zisese prietenelor ei că se ducea să caute popcorn, ca să scape de gustul lipicios al înghețatei. Nu trebuia să le facă s-o caute. Voia să vină în apartamentul ei? Acolo ar fi avut mai mult timp.

– Când? a întrebat el. În seara asta?

Încântată de graba lui pătimașă, l-a sărutat drept recompensă, apoi s-a ridicat. S-a ridicat și el și a luat-o pe după mijloc, mângâind-o febril. Au mers așa spre lumină, atingându-se și ținându-se strâns. Jamila i-a spus că nepoatele ei stăteau la ea în acea noapte, întrucât voia să le facă plăcere de Idd. Putea să vină luni seara? La nouă fix. Avea să lase ușa descuiată, astfel ca Amin să nu fie nevoit să bată. Dacă era încuiat, trebuia să plece și să aștepte vești de la ea. La nouă fix. Acum însă trebuia să plece. I-a zâmbit și l-a sărutat în fugă.

– Ai grijă, iubitule, i-a zis.

Rămas în umbră, Amin a urmărit-o cum se îndrepta nonșalant, ca și când ar fi venit de nicăieri, spre zgomot şi îmbulzeală. Acum nu mai simțea pic de teamă, ci o confuzie și o stupefacție fericite. Îl considera frumos, când tot timpul el se gândise că frumusețea ei era dincolo de orice închipuire. Îl sărutase cu scâncete de plăcere când el se așteptase s-o vadă râzând în hohote. Fața ei era o multitudine de detalii, lumina din ochi, forma gurii, zâmbetul care-l făcea să simtă durere. Totul piere, poate într-o clipită, un moment lung și apoi s-a dus, retrăgându-se în memorie. Știa că acele câteva momente nu aveau să dispară din el atât timp cât avea memorie: gustul gurii ei, coapsele ei apăsate de el, mâna ei apăsată

pe ceafa lui. În îmbrățișările ei simțise cumva propria lui nevoie, propria lui stringență. Așa trebuie să fie atunci când iubești și ești iubit, și-a zis, imaginându-și, acum, că știa, cât de cumplit trebuie să fie să iubești și să fii respins, să tânjești după o atingere și să fii refuzat.

A mers mai adânc în beznă, departe de muzică și de lumini, apropiindu-se de drumul care mărginea terenurile de sport. Se întreba dacă fusese văzut. Avea impresia că auzise o șoaptă în întuneric. Erau întotdeauna mișcări furișe și flirturi grăbite la periferia târgului de Idd, observate cu ocheade piezișe și zâmbete tolerante (dacă nu era prin preajmă vreun frate mai mare), cu speranța că nimic necuviincios nu avea să se întâmple. Când a ajuns la drum a luat-o înapoi, ca și când s-ar fi întors de la o plimbare pe plajă de-a lungul terenului de golf sau poate și-ar fi limpezit gândurile mergând agale pe bulevardul cu arbori casuarina. Prin frunzele ușoare sufla un vânticel plăcut, și la fiecare câțiva pași un sâmbure i se strivea sub sandale.

Aceste vicleșuguri l-au făcut să zâmbească, faptul că se plimba chipurile ca să se țină departe de vacarmul sărbătorii, dar în străfundurile minții lui sălășluia prevestirea sumbră că așa urmau să se desfășoare lucrurile în viitor. În locul acela astfel de relații nu puteau să existe la lumina zilei, și supravegherea vigilentă și neobosită a comunității transforma stratagemele furișe și anxioase ale îndrăgostiților într-o comedie sordidă. Întotdeauna era cineva care să privească și să adauge un fragment de informație la fragmentele celorlalți, până când, mai devreme sau mai târziu, totul era dat în vileag. Pentru Amin, ridicolul și rușinea expunerii erau întrecute de euforie; cu toate acestea, simțea un tremur de aversiune, o ușoară senzație de greață la gândul tertipurilor la care trebuia să recurgă.

S-a îndepărtat de târg trecând pe lângă clădirea văruită în alb a spitalului Karimjee Jevanjee, numit astfel după filantropul ismailit care făcuse o donație extrem de generoasă pentru construirea lui. Lămpile din secții erau lăsate în regim de veghe, și totuși pătratele strălucitoare de lumină scoteau în evidență arborii-flacără de pe marginea drumului.

Spitalul era ca un vapor care înainta fără zgomot sub luna nouă aproape invizibilă. Drumul era gol și tăcut, luminat de felinare situate la mare distanță unele de altele, care emanau o strălucire galbenă ca a lămpilor cu petrol. Pe dreapta, vizavi de spital, se afla muzeul, ridicat de John Sinclair, șeful șantierelor coloniale din regiune, pentru a comemora armistițiul din 1918. Se numea Beit-el-Amani, Casa Păcii. Cupolele lui, acum doar o părere albă în lumina mohorâtă, erau reproduceri modeste ale celor de la Hagia Sofia din Istanbul.

Amin a trecut pe lângă cimitirul dezafectat de vizavi de spital, acum tăcut, în timp ce ziua era plin de negustori care le vindeau fructe și gustări pacienților și familiilor acestora. Porțile de fier ale Reședinței erau închise, iar un polițist stătea de pază în gheretă chiar și la acea oră târzie. În spatele porților, într-un palat fantezist de inspirație maură, construit tot de John Sinclair, sălășluia autoritatea supremă a ținutului, însuși căpitanul vasului, rezidentul britanic Sir Henry Potter K.C.M.G.[60], care la ocaziile ceremoniale ieșea în Humberul său negru, cu casca albă împodobită cu pene albe care se ițeau prin trapa deschisă ca o fântână arteziană. În vremurile de demult, casca ar fi fost purtată de un bărbat călare, astfel că penele ar fi fluturat și s-ar fi înclinat odată cu mișcarea călărețului în timp ce calul înainta într-un buiestru elegant, dar eficiența înlocuise grandoarea teatrală, iar Humberul aerodinamic și silențios era un simbol mai potrivit pentru metodele taciturne ale imperiului modern. Amin văzuse odată clădirea Reședinței din larg, când naviga cu un prieten, și se simțise ca un copil neastâmpărat care se uită pe furiș într-o cameră interzisă.

Vizavi de Reședință era Parcul Victoria, unde, în acele zile atât de apropiate de independență, se întrunea noua adunare legislativă. Sultanul Barghash, un alt mare constructor din secolul al nouăsprezecelea, care făcuse drumuri și fântâni și sisteme de canalizare și palate, ridicase pavilionul și grădinile împrejmuite cu ziduri, astfel ca femeile de la curtea lui să poată să se plimbe în largul lor, ferite de privirile curioșilor. Și-a pus grădinarii să umple parcul cu tufișuri și plante frumos mirositoare și canale, lăsându-i să-și folosească imagina-

ția. A adus copaci și plante din toate colțurile lumii, multe fiind daruri de la consulul britanic din epocă, un gentleman desăvârșit care împărtășea pasiunea sultanului pentru horticultură, chiar dacă deplângea cu discreție cadrul de un lux pervers în care erau așezate splendorile acelea vegetale. Ulterior, alt sultan, într-un puseu de recunoștință față de agenții imperiali care-l ajutaseră să urce pe tron în detrimentul unui rival, a dat parcului numele reginei nemuritoare și l-a dăruit poporului. Amin a trecut pe lângă tribunal, o altă creație de-a lui Sinclair, cu o imitație de dom oriental. Orologiul de pe frontispiciu ticăia tare în liniștea din jur. Pe dreapta era un alt cimitir. Orașul era plin de mici cimitire, la răscruci, în jurul moscheilor, în curți împrejmuite cu ziduri, o sumedenie de morți înghesuiți lângă urmașii lor.

Amin s-a îndreptat agale spre faleză, delectându-se cu liniștea străzilor slab luminate. Îi plăceau nespus tăcerile orașului, care erau diferite în moduri surprinzătoare. Îi plăcea nespus să-și descrie în minte mugetul tăcut al mării sau tăcerea zumzăitoare a ulițelor înguste. În unele piațete din inima orașului vechi i se întâmpla să audă ecoul tăcut al unui râs de femeie din depărtare. Nu s-a întâlnit cu nimeni, deși câteva mașini au trecut pe lângă el, poate în drum spre casă de la târg sau dintr-o vizită la prieteni; totuși, în ciuda pustietății, se simțea în mijlocul oamenilor. Auzea murmure și râsete prin ferestrele deschise, iar unele uși erau încă deschise și nepăzite, de parcă proprietarii caselor nu s-ar fi temut de intruși. Încă erau oameni care se plimbau pe faleză, iar luminile erau încă aprinse în apartamentele familiale din palatul sultanului. Refluxul se derula încet, reținut, iar oceanul plesnea faleza cu zgomote seci. În apă erau ancorate câteva șalande, iar la chei feribotul aștepta traversarea de a doua zi spre Dar es Salaam ori Mombasa. A trecut pe lângă sediul vămii, unde lucra unchiul Habib și unde cineva dormea pe trepte cu fața spre ocean. Casa șefului căpităniei portuare avea jaluzelele de la etaj trase și toate luminile aprinse, iar de pe verandă se auzeau glasuri de englezi râzând și se simțea miros de trabuc. A luat-o pe strada cu dispensarul Ithnaa-

sheri și a trecut în grabă pe lângă fosta uzină electrică, acum în ruină. Ținea minte când fusese demolată, dar câteva carcase de turbine și elice încă erau acolo; în anotimpul ploios se umpleau cu o apă unsuroasă, ca o supă, iridescentă în lumina soarelui. Într-o astfel de noapte fără lună (conturul fin al lunii noi coborâse de mult sub orizont), bazinele erau negre ca smoala, precum tăul negru din „Prăbușirea casei Usher". În copilărie credea că bazinele erau locuite de creaturi uleioase, șerpești, și chiar dacă acum știa că nimic n-ar fi putut trăi în acea poțiune otrăvitoare, groaza tot îi măcina sufletul când trecea pe acolo. Luminile casei de bilete de la cinematograful Sultana erau stinse, dar cele din hol erau aprinse pe jumătate pentru proiecția nocturnă. S-a oprit să vadă ce film rula în noaptea de luni, apoi a luat-o spre casă.

Asta a fost explicația pe care a dat-o, un film la o oră târzie cu prietenii. Mamei nu i-a plăcut. De ce nu se ducea la proiecția de seară? „Pentru că e cu atât mai amuzant cu cât mergi mai târziu", i-a răspuns. „De ce să ieși luni noaptea, când ai cursuri a doua zi?", a insistat ea. „Mi-am făcut toate temele, și marți nu avem decât practică pedagogică. O să fiu acasă până la unsprezece." Tatăl lui n-a zis nimic, dar Amin își dădea seama că nu-i plăcea nici lui – sprâncenele îi erau tot mai încruntate, în ochi îi apăruse o licărire severă. Poate ghiceau că se vedea cu cineva, însă nu puteau spera să-l împiedice să facă asta mai devreme sau mai târziu; prin urmare, și-a zis că bombăneau și se arătau reticenți pentru că nu se puteau abține, dar nu puteau găsi un motiv ca să-i interzică să iasă.

Luni seara la nouă, tremurând plin de neliniște cum ar fi fost de așteptat, Amin a împins ușor ușa apartamentului Jamilei și a simțit că nu întâmpina nici o rezistență. Ea îl aștepta la intrare și, îndată ce el a trecut pragul, a închis ușa și a pus zăvorul. Încăperea era întunecoasă ca o peșteră, dar în capătul ei era o lumină slabă, și în acea lumină i-a observat zâmbetul. Jamila i-a făcut semn să păstreze liniștea, apoi l-a luat de mână și l-a dus spre lumină. Acolo era dormitorul de oaspeți: un pat, un fotoliu, o comodă cu o oglindă în ramă

aurită. L-a condus la pat și s-a așezat lângă el, și chiar și în acea lumină slabă Amin a putut vedea că zâmbetul și strălucirea de pe chipul ei denotau fericire. Și-a dat seama că și el zâmbea de-l dureau maxilarele.

– Ai venit, a spus Jamila cu un glas vulnerabil şi aţâţător.

El a croncănit un răspuns şi s-a aplecat spre ea. Era prima oară când făcea asta, și s-a lăsat în voia ei fără să opună rezistență. Nu-i venea să creadă că încerca asemenea senzații de plăcere şi durere şi eliberare; după o vreme era pierdut în frenezia reținută a împreunării, ancorat doar de atingerea şi de vocea ei.

După aceea au rămas culcaţi, stând de vorbă. Amin se simțea curajos și fericit, de parcă și-ar fi demonstrat vitejia în cine ştie ce faptă eroică. Era lipită de el, atingându-l și minunându-se de tinerețea și perfecțiunea lui, în timp ce el o mângâia şi-i inhala parfumul trupului. Lampa de veghe era încă aprinsă, și ochii i se adaptaseră destul de bine ca să poată vedea totul limpede. Acum a observat că într-unul dintre pereții interiori era o fereastră cu draperii groase.

– Dă spre camera de zi, a șoptit ea. În camera asta nu e nici o fereastră care să dea în afară. M-am gândit că n-o să ne audă nimeni. N-aş putea să dorm aici, nu singură. E ca un mormânt.

– De ce nu mergem în dormitorul tău? a întrebat-o, zicându-și că poate cerea prea mult.

– Are o fereastră care dă spre curte, i-a spus ea. Cineva ar putea să ne audă.

Chiar și în apartamentul ei trebuiau să se ascundă. Ideea pericolului i-a provocat un spasm de greață.

– A fost ca o minune, a zis ca să-și alunge din minte gândul. Cum ea a izbucnit în râs, a întrebat-o: De ce râzi?

– Pentru că-s fericită și pentru că la tine e prima oară, nu-i așa? Mă gândeam eu, a spus mângâindu-l. Și pentru că ești frumos. În după-amiaza aceea, când te-am văzut venind spre mine, am simțit că te doresc. Te doream din tot sufletul. De asta ți-am scris biletul ăla. Nu mă puteam stăpâni. Mă temeam c-o să te pierd. O să mai vii?

– Mâine, a propus el, ceea ce a făcut-o să râdă atât de năvalnic, încât și-a lipit mâna de gură ca să înăbușe sunetul.

– Nu, nu mâine. Trebuie să avem grijă, *habibi*, altfel... În altă zi, poate spre sfârşitul săptămânii. Vino vineri. O să vii? l-a întrebat continuând cu mângâierile.

El a încuviințat din cap.

– Da, vineri. Altfel ce se întâmplă?

– Altfel o să ne oblige să ne oprim. O să spună lucruri urâte despre noi și-o să ne oblige să ne oprim. Ești atât de tânăr, încă la şcoală, pe când eu sunt o femeie divorțată trecută bine de douăzeci de ani.

– Sunt la facultate și am aproape douăzeci de ani, i-a replicat Amin. Nu poate să fie o diferență prea mare de vârstă între noi, și chiar dacă ar fi, ești cea mai frumoasă femeie pe care am întâlnit-o vreodată, iar dacă aș fi fost soțul tău, n-aș fi divorțat de tine nici în ruptul capului.

– Iubitule, trebuie să avem grijă, altfel o să ne despartă cu forța, l-a prevenit ea zâmbindu-i și împingându-l spre ușă. Acum trebuie să pleci, ca să nu întârzii la întoarcerea de la film.

Amin a ieşit fără să deranjeze nici o moleculă de aer, cum şi-a spus. A mers acasă ca un om nou, frumos şi iubit. Aşa a început totul, în luna februarie a anului de dinaintea independenței, cu puțin timp înainte de sosirea ploilor lungi. O dată pe săptămână, apoi mai des, seara tot mai devreme, luni de-a rândul, Amin s-a dus la apartamentul Jamilei. Șușoteau și făceau dragoste și-și înăbușeau râsetele, iar când venea clipa ca el să plece, se agățau unul de altul ca nişte nebuni disperați. Jamila i-a dat un inel cu rubin ca să-i amintească de ea cât erau despărțiți și uneori îi strecura un bilețel în buzunarul cămășii, în care-i spunea că se gândea tot timpul la el și că mirosul și atingerea lui îi umpleau viața. El îi răspundea că trupul îi era plin de vânătăi şi tânjea după dragoste. Când nu era cu ea se temea să n-o piardă, se temea de cuvintele care ar fi putut s-o alunge. Apoi, când era cu ea, nu se putea gândi la nimic altceva decât la corpul ei și la răsuflarea ei și la faptul că acum viața lui era întreagă. Nutrea sentimentul că ar fi putut să înfrunte orice și pe oricine.

În câte o după-amiază, Jamila venea în vizită la Farida, să stea de vorbă ori să i se ia măsurile pentru o nouă ținută, deoarece simțea nevoia să-și vadă iubitul chiar dacă-l văzuse ultima oară în ajun. Nu spunea nimic de față cu Farida, însă nu-și putea stăpâni întotdeauna zâmbetele. Farida se prefăcea că nu observă nimic, dar încântarea din ochii ei o dădea în vileag. Îi plăcea la nebunie iubirea lor secretă. Și uneori Amin intra în clădirea municipalității, punea o întrebare la un ghișeu, rătăcea dintr-un birou în altul, stătea la taclale cu vreun cunoscut pe care-l găsea acolo, până când ajungea în biroul pentru forța de muncă și o zărea.

Îi era greu să țină pasul cu activitatea de la facultate, care acum părea mai puțin solicitantă ca oricând, deoarece nu-și putea smulge întotdeauna gândurile de la Jamila, și în fiecare clipă voia s-o vadă și să fie cu ea. Se ascundea de lume ca să se poată gândi la ea și să plănuiască o viață comună în anii ce urmau. Cum îi povestise câte ceva despre viața ei, acum știa că nu putea să le spună părinților lui: „Asta e femeia pe care o iubesc și cu care vreau să fiu până la moarte". Piedica era reprezentată de bunicul *mzungu* și de anii în care bunica ei trăise în păcat în văzul tuturor. Chiar dacă această greșeală de demult putea fi iertată, ceea ce nu era sigur, rămâneau divorțul, vârsta ei și zvonurile despre diversele sale relații cu bărbați. Amin sesizase unele aluzii din partea ei, dar nu îndrăznise să ceară amănunte. Nu voia să știe, nu încă. Știa acum ceea ce Farida știuse poate dintotdeauna, că atunci când vine vorba de dragoste părinții se gândesc la tot ce poate fi mai rău și-și consolidează autoritatea ținând predici virulente și șantajând.

Când se ducea la ea era întotdeauna întuneric și la o oră stabilită de comun acord. Mergea pe jos, fără grabă, variindu-și traseul cât de mult putea. Se oprea să stea de vorbă cu o cunoștință ori să bea un ceai într-o cafenea sau zăbovea să asculte o discuție aprinsă despre un meci de fotbal, ca un tânăr care se bucura de viața socială tihnită a comunității sale. Se asigura că nimeni nu trecea pe strada ei înainte să împingă ușa lăsată descuiată și foarte puțin întredeschisă. Dacă zărea pe cineva, trecea mai departe și revenea la aceeași

oră a doua zi. Când erau împreună stăteau sub lampa de veghe din dormitorul de oaspeți, camera aflată cel mai departe de stradă. Când vorbeau, o făceau în șoaptă, își înăbușeau râsetele și făceau dragoste cu o intensitate tainică. În ciuda tuturor acestor măsuri, n-au reușit să-și țină relația secretă. Poate că cineva a detectat scopul elaboratelor lui subterfugii ori a auzit un oftat pătimaș. Poate că cineva l-a văzut de la un geam de la etaj ori i-a urmărit silueta inconfundabilă din bezna unei alei; în orice caz, cineva trebuie să-l fi văzut și trebuie să fi vorbit despre asta cu altcineva. Apoi fragmentul acesta a fost adăugat altor fragmente, până când darea în vileag a devenit inevitabilă.

Demon (în swahili în original)

Colonia franceză de pe teritoriul statului Mali de astăzi

Knight Commander of St Michael and St George

PARTEA A TREIA

7. RASHID

Ar fi trebuit să ştiu, dar n-am ştiut. Dormea la o bătaie de inimă de mine, aşa că ar fi trebuit să-i aud ritmul modificat în toate acele luni. Ar fi trebuit să simt că somnul lui era întrerupt de vise şi fantezii şi că în unele nopţi răsuflarea lui era mai profundă din cauza epuizării emoţionale şi a pasiunii satisfăcute. Ar fi trebuit să adulmec ceea ce se schimbase. Ar fi trebuit să văd că se întâmpla ceva cu el, că dobândise o anume siguranţă sau chiar un aer triumfător, dar n-am văzut nimic. Ceea ce am văzut nu înţelegeam, şi n-am auzit şi n-am simţit şi n-am mirosit nimic, sau nimic din ce-aş fi putut recunoaşte; am făcut-o abia mai târziu, la mult timp după ce au fost prinşi, când diverse fragmente de memorie au ieşit la suprafaţă ca nişte putregaiuri.

Când spun că au fost prinşi nu înseamnă că asta s-a întâmplat în timp ce făceau dragoste. Nu cred că a fost aşa. Bătrânii noştri ne ascundeau atât de multe lucruri, unele absolut banale, încât mă întreb uneori de ce trebuiau să facă atâtea eforturi. Oare ca să ne apere, să nu trebuiască să avem de-a face cu urâţenia lumii? Oare era o secretomanie obişnuită care nu mai slujea altui scop decât să-i ţină pe tineri cât mai neştiutori cu putinţă cât mai mult timp cu putinţă, astfel încât să fie supuşi şi uşor de manevrat? Uneori sunt uimit să descopăr cât de multe nu înţelegeam din evenimentele pe care le-am trăit. Sunt sigur totuşi că, dacă ar fi fost prinşi făcând dragoste, informaţia n-ar fi putut fi muşamalizată. Nu ştiu precis cum au fost prinşi, dar nu cred că s-a întâmplat aşa, căci altfel ar fi fost o dramă publică şi poveşti vulgare şi poate chiar nişte vânătăi. Poate că nici măcar n-au fost prinşi, ci s-au dat în vileag cu mici gesturi imprudente dintr-un sentiment de invincibilitate, convinşi că puritatea iubirii lor avea să-i ferească de blamul răutăcios al oamenilor din jur. Pe atunci n-aş fi fost în stare să înţeleg aşa ceva, să înţeleg acel sentiment de perfecţiune morală a iubirii. Eram prea îmbătat de propriul meu triumf, de succesul la examene şi de bursa pe care o obţinusem ca să studiez la Universitatea

din Londra. Asta era pe la sfârșitul lunii iulie din 1963, cu numai o lună înainte să plec, și în mintea mea consumată de fantezii egocentrice nu era loc pentru ceva atât de subtil precum sentimentele altcuiva. Tot ce ştiam era că reuşisem ceea ce-mi uraseră mulți și ceea ce-mi dorisem. Credeam că prin succesul meu le dăruisem tuturor fericire. Mă simțeam iubit și eroic, mă lăfăiam în fiecare zi în admirația familiei și a prietenilor. Nu am cum să descriu otrava care impregnează experiența fugii și a dezrădăcinării, dar nu ştiam nici asta pe atunci. Cum aş fi putut şti? Cum aș fi putut să am măcar un indiciu?

În seara în care au fost demascați, eu citeam în pat. Probabil un roman polițist sau o poveste istorică romanțioasă, dacă-mi amintesc precis gusturile din vremea aceea. Citeam orice ne ieșea în cale, fără nici o jenă: reviste pentru fete, *Anna Karenina*, Hemingway, enciclopedii, ca nişte animale cu o digestie de fier, ca struțul lui Melville, care ciugulea cremene și ierburi suculente fără să aleagă. Era cu puțin înainte de cină, pe care de obicei o luam după rugăciunile *isha*, puțin după ora opt, când tata venea acasă. În fiecare zi, dacă nu se simțea rău (și pe atunci nu se simțea aproape niciodată atât de rău), tata își petrecea sfârșitul după-amiezii și începutul serii la cafenea, sorbind din cafea, vorbind cu prietenii, frunzărind ziarul, ascultând radioul, salutându-i pe trecători, supraveghind lumea. Dacă nu se ducea, cineva venea să-l caute, în caz că se îmbolnăvise ori se întâmplase ceva grav acasă. Când muezinul făcea chemarea pentru *isha*, se ducea la moschee, rostea de unul singur rugăciunea de *maghrib*, deoarece o ratase în timp ce stătea la taclale la cafenea, apoi aștepta ca imamul să înceapă rugăciunea de *isha*.

Uneori trecea pe acasă între cafenea și moschee, ca să ne ia pe Amin și pe mine la rugăciune. Poate că discuția de la cafenea fusese plicticoasă, sau argumentele cuiva îl enervaseră, dar nu voise să işte o ceartă, sau poate auzise că la moschee urma să se țină o lectură din Coran pentru un vecin care murise. Oricare ar fi fost motivul, câteodată se gândea la fiii lui care trândăveau acasă în loc să meargă la rugăciune, și venea acasă anume ca să-i pună la treabă. Așadar, când i-am

auzit vocea ridicată, cum nu-l auzisem pe muezin chemând la *isha*, am crezut că țipa la mine să mă duc la moschee. „*Naam*“, am strigat cu promptitudine (îmi place cuvântul acesta, „promptitudine“), deoarece știam cât suferea dacă ne purtam nerespectuos. *Naam* e forma cea mai politicoasă pentru „da“, și orice altă variantă ar fi fost considerată de tata lipsită de respect. Când am intrat în camera de zi, l-am văzut pe Amin în cadrul ușii din față, cu sandalele încă în picioare, în mod clar abia ajunsese acasă. Fața îi era nemișcată, dar ochii i se măriseră de panică. Tata era cu fața la el și cu spatele la mine, țeapăn și încovoiat, postura lui la furie. Trebuie să fi strigat la Amin de îndată ce intrase pe ușă. Mama ședea în colț, lângă fereastră, unde stătea de obicei, cu capul plecat, masându-și fruntea cu mâna dreaptă. Farida era lângă mașina ei de cusut, cu corpul lipit de perete, privindu-l pe tata. În clipa în care ni s-au întâlnit ochii, am văzut că ai ei erau holbați de neliniște. S-a încruntat fugar, distrată, de parcă prezența mea ar fi reprezentat o complicație nedorită.

– Feisal, nu striga, te rog, a zis mama. Nu e nevoie.

Am simțit în glasul ei că plânsese. Amin și-a dat și el seama, așa că s-a uitat la ea. Tata s-a întors spre mine cu fața crispată, cu ochii scăpărând, întrebându-se probabil cine eram și ce făceam acolo. S-a răsucit apoi la loc, a făcut doi pași mari spre Amin, și-a ridicat mâna cu palma deschisă și a rămas așa, încremenit, incapabil să-și lovească fiul, așteptând o păsuire. Nu ne lovise de ani de zile, și doar de câteva ori când eram mici, o palmă enervată sau un ghiont în braț care să puncteze o predică severă. Mama i-a rostit iarăși numele, iar el și-a coborât brațul și s-a dus să se așeze pe canapea lângă ea. Am văzut că trupul îi tremura, poate de furie, poate de supărare și de teamă.

– Cum ai putut să faci așa ceva? a răbufnit tata. Ai adus rușinea pe capul nostru și al tău. Nu te gândești la nimic altceva în afară de plăcerea ta. Îți distrugi viața, de parcă n-ai avea cap cu care să gândești. De parcă nu te-am fi învățat nimic, de parcă nu ți-am dat nici o idee despre ce e bine și ce e rău. De parcă n-ai fi nimic mai mult decât un animal,

fără sentimente, fără respect pentru tine însuți sau pentru oricine altcineva. Nici măcar nu știu ce să-ți spun.

„Ce s-a întâmplat?“, am vrut să întreb. „Ce-a făcut?“ Dar surprinderea şi neliniştea pe care le simțeam asistând la acea scenă îmi luaseră darul vorbirii, ceea ce nici nu era rău, pentru că, dacă aş fi zis ceva, aş fi fost dat afară pe loc. Tata avusese un ton potolit, însă chipul lui era disprețuitor și forța cuvintelor sale încărca aerul cu electricitate, asta în condițiile în care el vorbea blând chiar și când ne certa.

– Te rog să ne explici, a spus mama ridicând privirea şi luându-şi mâna de la frunte.

Și-a înălțat fața chinuită spre Amin, cu ochii mari și strălucitori, cu degetele împletite strâns în poală, încordată, dar răbdătoare. Tăcerea mi s-a părut că a durat câteva minute.

– Cine v-a zis? a întrebat Amin cu un glas profund și tragic.

– Amin, a spus tata obosit, incapabil să-şi suprime un zâmbet fin, o tresărire de amuzament ironic. Nu contează cine ne-a zis. Fiecare gest de-al tău e o recunoaștere a faptului că ceea ce am auzit este adevărat.

– Nu știu ce-ați auzit, a răspuns iute Amin.

„Nici eu“, aş fi vrut să adaug. Ce se întâmplase? Voiam şi eu să ştiu.

– Vrem să înțelegem, a spus tata. Ceea ce ți-a cerut mama a fost să ne explici cum a fost posibil. Cum ai putut să fii atât de neghiob?

În acel moment, chemarea muezinului s-a insinuat printre noi. Am așteptat în tăcere să se termine, potrivit obiceiului. A fost o tăcere providențială, deoarece în cursul ei l-am văzut pe tata oftând și destinzându-și chipul. A închis ochii o clipă și, mișcându-și buzele, a acompaniat în tăcere vorbele muezinului: *Allahu akbar Allahu akbar, Ashhadu an laillaha ila llah, Ashhadu ana Muhammad rasulu llah*[61]. La sfârşitul chemării, buzele tatei s-au strâns într-o grimasă familiară, a cărei semnificație era undeva între ridicarea din umeri și clătinarea din cap, între resemnare și perplexitate. Am văzut-o pe mama aruncându-i o privire. Cred că am văzut ceva petrecându-se și pe fața lui Amin, care se uita de la unul la al-

tul. Probabil că acela a fost momentul în care a luat hotărârea.

– O iubesc, a spus rupând tăcerea care se lăsase după chemarea muezinului.

Asta a fost tot ce a zis, asta a fost explicația lui, cel puțin pentru moment, și felul în care arăta după ce rostise acele cuvinte, cu buzele lipite strâns, sugera că, în opinia lui, explicația era suficientă.

Tata s-a ridicat, cu fața o mască ce nu dezvăluia nimic și ochii coborâți. Şi-a pus sandalele şi a plecat la moschee fără să spună o vorbă, fără să ne ceară să-l urmăm. Se pricepea să-și facă ieșirea din scenă. După ce-ți arunca o privire lungă, se îndepărta în tăcere, fără un cuvânt de ranchiună sau învinovățire, și te lăsa să fierbi la foc mic, astfel că atunci când îl revedeai nu-ți doreai nimic mai mult decât să recunoşti totul şi să te căieşti. Poate că profesorul din el era cel care știa cum să ne aducă la supunere fără brutalitate.

– Pe cine iubește? Ce-a făcut? Ce se întâmplă? am izbucnit de îndată ce tata a ieșit pe ușă.

– Tu du-te la rugăciune, mi-a zis mama, dar n-am băgat-o în seamă, aşa cum n-aş fi putut să fac cu tata.

El punea la suflet aceste mici sfidări în aşa măsură încât nu îndrăzneam să nu-l ascult, dar cum de la mama ordinele veneau într-un flux constant și neîncetat, din când în când puteau fi trecute cu vederea. S-a șters la ochi și i-a făcut semn lui Amin să se apropie. El s-a așezat pe canapeaua unde stătuse tata cu câteva minute mai devreme, cu ochii în pământ.

– Te-a păcălit? Te-a păcălit, nu-i aşa? Nu încape îndoială, a spus ea fără menajamente, convinsă de naivitatea lui Amin.

El n-a spus nimic, stătea cu privirea plecată, cu fața lucind de transpirație. Vocea mamei era tot mai disprețuitoare.

– Ştii cine e? Îi cunoşti neamul? Ştii ce fel de oameni sunt? Bunică-sa era o *chotara*, un copil al păcatului cu un indian, o bastardă. Când a crescut a fost ibovnica unui englez ani de zile, și înainte de asta un alt *mzungu* i-a făcut un copil al păcatului, alt bastard. Asta a fost viața ei, să trăiască în desfrâu

cu europeni. Maică-sa, aia care stă în casa lor mare, aia care-și închipuie că-i cineva cu mătăsurile și parfumurile și bijuteriile ei de aur, e fata acelui *mzungu*. Nici nu știe cine-i taică-său, numai că e un bețivan englez pe care maică-sa l-a adus acasă. Când bărbatu-său a adus-o înapoi de la Mombasa știa toate lucrurile astea, dar familia lui e bogată, așa că lor nu le pasă de părerea celorlalți. Întotdeauna au făcut după cum pofteau. Femeia asta pe care zici c-o iubești e ca bunică-sa, duce o viață de secrete și de păcat. A fost deja măritată și a divorțat. Nimeni nu știe de unde vine și unde se duce sau la cine. Ăștia nu-s oameni ca noi. N-au nici o rușine, nu se gândesc la nimeni în afară de ei înșiși. Am avut încredere în tine. Taică-tău... ai văzut, i-ai frânt inima.

Amin s-a cutremurat la aceste vorbe.

– Știi cum e el, a adăugat mama cu vocea o idee mai puțin disprețuitoare, o idee mai potolită, îmblânzindu-l.

Era rolul ei obișnuit, să lovească și să împace, să ne înmoaie în vederea supunerii. Părinții noștri erau foarte iscusiți; pe de altă parte, crescuți în spiritul respectării ordinelor, eram ușor de manipulat.

– O să vină acasă și n-o să zică nimic, dar tu o să știi că are inima frântă. E așa de mândru de tine! Nu trebuie să mai ai nimic de-a face cu ea, iar tatei trebuie să-i ceri iertare, altfel o să-l pierzi. Și el o să te piardă pe tine. A îmbătrânit, nu știu cum o să-l afecteze toate astea. Și vederea mă lasă tot mai mult, în curând n-o să-i mai fiu de nici un ajutor. Avem încredere în tine, să nu uiți asta, în ciuda tuturor celor întâmplate. Promite-mi că o să încetezi să te mai întâlnești cu ea.

Amin a clătinat încet din cap fără să răspundă, ca un copil îmbufnat și îndărătnic care refuză să coopereze.

– Promite-mi! a strigat ea dându-i o palmă peste ceafă. Uită-te la mine când îți vorbesc! Vrei să-l omori?

Amin s-a ridicat și s-a îndepărtat cu o expresie mânioasă pe chip. S-a întors să se uite la ea ca și când ar fi vrut să spună ceva, însă replica, oricare ar fi fost, i-a rămas înțepenită în gât. Probabil voia să spună că nu promitea nimic, dar cuvintele nu se lăsau rostite. L-am auzit ducându-se în camera

noastră și zăvorând ușa. În timpul discuției înțelesesem că Jamila era femeia în chestiune, deoarece toată lumea cunoștea povestea bunicii ei din Mombasa, care avusese un amant englez. Mă fascina ideea că Amin era îndrăgostit de ea, că putuse să le spună asta în față părinților noştri. Ce însemna? Își scriau scrisori, se îmbrățișau și se sărutau, își priveau cu nesaț trupurile goale și făceau dragoste? Nu mi-l imaginasem niciodată pe Amin făcând dragoste cu cineva, darămite cu o femeie ca Jamila. Mi se părea fermecătoare și elegantă și parte din lumea adulților, mai mult, parte din lumea adulților păcătoși, plină de amantlâcuri şi scandaluri, în timp ce pe fratele meu nici măcar nu-l consideram adult. Surprinzând privirea Faridei, mi-am dat seama că zâmbeam gândindu-mă la aventurile fratelui nostru. Mi-a zâmbit și ea, cel puțin din ochi.

– Ce drac împielițat, am zis.

– Nu-i de râs, m-a repezit mama. Ți-am spus să te duci la rugăciune! Hai, fugi de-aici, du-te! Și să nu te prind că spui cuiva din afara casei ăsteia. Ai priceput? Gură-spartă ce ești!

Când am ajuns la moschee, rugăciunea era deja în a doua *rakaa*[62]. Mi-am ocupat locul şi am început să mă rog. Nu-l vedeam pe tata. Moscheea era plină, așa că mă aflam lângă peretele din spate, pe când el era probabil în primul rând de credincioși. În orice caz, nu se cuvine să te uiți în jur în timpul rugăciunilor, deoarece fiecare cuvânt pe care-l rostești și fiecare mișcare pe care o faci îi sunt adresate lui Dumnezeu, și Lui nu-i place să fii neatent în timpul acestei comunicări, să-ți întorci capul de colo-colo şi să-ți umble mintea la cine știe ce. Îți încrucișezi brațele la piept, îți pleci privirea și I te dăruiești cu totul. Când s-a terminat rugăciunea a trebuit să fac *rakaa* de la care lipsisem, și abia când am dus-o la bun sfârșit am putut să mă uit prin moschee după tata. Stătea afară, pe trepte, cu un zâmbet amical şi curtenitor, vorbind cu cineva, așteptându-și tovarăşul să-și găsească sandalele înainte de a coborî treptele împreună. Și alții stăteau de vorbă ori se îndepărtau în grupuri de câte doi sau trei, dispersându-se, ducându-se acasă pentru cină sau la cafenea să asculte știrile la radio. Am fost surprins să-l văd afișând o

asemenea degajare când știa ce-l aștepta acasă, iar acea degajare m-a făcut să înțeleg de ce era atât de important pentru el să-l convingă pe Amin să renunțe la iubirea lui.

Amin n-a putut să-i înfrunte. L-au obligat să înceteze. În noaptea aceea ne-au alungat pe Farida și pe mine în camerele noastre (Farida a protestat, eu m-am dus în tăcere) și au discutat cu Amin până când el a promis că nu se va mai întâlni cu ea. Nu știu ce i-au zis și ce promisiuni a făcut el exact, dar pot să ghicesc. L-ar fi ținut acolo pentru totdeauna dacă nu promitea că renunță la ea, l-au copleşit cu durerea lor şi teama ca fiul lor să nu fie dezonorat, iar Amin, cu bunătatea și supușenia lui, n-ar fi putut să reziste în fața dragostei părintești. Poate că a fost chiar mai simplu de atât; poate că el a știut ce trebuia să facă din momentul în care i-au invocat încrederea. El fusese cel demn de încredere toată viața. Așa se ştia şi așa câştigase iubirea şi respectul părinților și cunoscuților, şi probabil i-ar fi fost imposibil să spună: „La naiba cu toate astea". Așadar, într-un fel aventura lui se încheiase deja când am prins eu de veste, iar după aceea Amin a refuzat să-mi vorbească despre ea.

Glumeam cu el și încercam să-i flatez talentele de seducător, dar nu voia să-mi spună cum făcuse și ce se întâmplase între el și Jamila. Am încercat chiar să-l hipnotizez trimițând fasciculul unei lanterne spre tavan în timp ce stăteam de vorbă și spunându-i că-i făcusem o vrajă, însă n-am putut scoate nimic de la el. Apoi a reușit atât de bine să lase impresia că o terminase cu Jamila, încât n-am avut nici un motiv să nu-l cred. Mi-era îngrozitor de greu să-mi țin gura în privința celor întâmplate, mai ales după ce Amin a părut să-și fi revenit, astfel că nu i-aş fi făcut nici un rău vorbind despre asta cu prietenii. Se ducea la facultate și venea acasă și ieșea cu amicii lui, ca pe vremuri, doar că era mai tăcut decât de obicei și citea până la ore tot mai târzii în noapte. În orice caz, atunci mă pregăteam deja de plecare şi aveam grijile mele, iar când mă gândeam la Amin și la relația lui, mi se părea o aventură care fusese foarte aproape de un deznodământ urât.

S-a întâmplat cu atât de mult timp în urmă! Eram absorbit de problemele mele, la începutul marii mele aventuri pe care acum o socoteam nobilă și meritată. Ceea ce pățise Amin mi se părea ușor comic, o escapadă. Când încercam să-l fac să vorbească despre Jamila apelam la îndemnuri de genul: „Ia zi, ce puneai la cale, berbec nemilos ce ești?“ Cum refuza să răspundă, tot ce puteam face era să-mi imaginez relația lor pe baza experienței mele, care era teribil de firavă. Chiar și tăcerea lui părea un fel de șiretenie versată, o subtilitate foarte sofisticată. Era curtenitor față de iubita lui fără să-și minimalizeze triumful cuceririi, pe care lauda și descrierile explicite l-ar fi făcut stângaci și sordid.

Eram tânăr, iar despre dragoste și sex știam numai ce-mi povestiseră la a doua mână oamenii printre care crescusem, așa cum se întâmpla cu toți cei de vârsta și nivelul meu de ignoranță. Fratele meu mai mare făcuse dragoste cu o femeie divorțată superbă și fusese prins, dracul împielițat. Nu cred că eram invidios. Eram obișnuit ca Amin să îndeplinească un obiectiv înaintea mea și nu mă îndoiam câtuși de puțin că la timpul potrivit aveam să ajung și eu acolo. Nu, mă gândeam probabil că eu eram cel de invidiat, câștigătorul bursei, răsplătit pe bună dreptate pentru talentul și ingeniozitatea sa, pe când Amin făcuse doar genul de șotie periculoasă pe care tinerii le găsesc irezistibile.

Dacă aveai vârsta pe care o aveam eu când am plecat și fuseseși crescut așa cum am fost eu, aflai câte ceva despre dragoste și sex numai de la marginile conversațiilor. Prindeai unele lucruri când cei mai în vârstă vorbeau deocheat. Adulții respectabili oricum nu pomeneau despre asta, cel puțin nu în apropierea tinerilor, iar cei care o făceau voiau să-i provoace și să-i ia peste picior, să-și afișeze experiența și să-și afirme bărbăția. Aceștia din urmă, care erau în majoritate mai tineri sau bărbați cu o anumită reputație, nu se supărau să vadă adolescenți la periferia grupului în care discutau, ascultând și râzând de cinismul lor viril. Transformau iubirea într-o comedie, o farsă al cărei deznodământ trebuia să fie brutal. Amanții erau spionați, iar detaliile intimității lor deveneau sursă de rânjete și chicoteli. Un ibovnic a fost bătut

de rudele lui și făcut de rușine în comunitate. Altul a devenit cunoscut pentru brutalitatea cu care și-a părăsit iubita. Iubirea era ceva culpabil și ridicol, un caraghioslâc sau, în cel mai bun caz, o ispravă vitejească. A lui Amin era o ispravă vitejească, iar tăcerea lui a transformat-o în ceva superior, într-un plan sau un calcul care urma fără îndoială să fie aplicat asupra altui subiect la momentul potrivit. Aceasta este privința în care părea doar o șotie periculoasă: a făcut ceea ce fac tinerii îndrăzneți ca să se distreze.

Numai că eu fusesem de față când i-au dat în vileag relația şi l-au obligat să-i pună capăt. Îi văzusem neliniștea, îmbujorarea de nervi, tăcerea. Percepusem semnificația discuției de noaptea târziu de la care eu și Farida fuseserăm excluși și-mi imaginasem rugămințile și ultimatumurile. Și totuși am ales să interpretez totul greșit și să-l transform într-un seducător, am ales să-i ignor tăcerea şi vulnerabilitatea, preferând descrierea comică a dragostei care-mi era atât de familiară. Nu cred c-aș fi putut proceda altfel. Cum am zis, eram tânăr și copleșit de propria-mi importanță, și treburile mele mi se păreau mult mai interesante decât ale oricui altcuiva.

Nu țin minte cum a fost când am plecat. Țin minte aeroportul, ştiu cine m-a condus şi cum am urcat în avion, dar mi-au ieșit complet din memorie cele câteva zile de dinainte, ba chiar și ultima noapte. Cel puțin nu-mi amintesc detaliile. Știu că Amin a spus în ultima noastră noapte împreună că avea să-mi pară rău că ratam sărbătorirea independenței ce urma peste câteva luni şi că trebuia să-i trimit toate cărțile bune pe care le citeam. I-am promis c-o s-o fac. Țin minte cum plângea Farida la aeroport, cât de stânjenitor a fost și cum îmi zâmbeau părinții când m-am uitat înapoi pentru ultima oară. Țin minte că-mi făceau cu mâna. Oricât m-aș strădui, nu regăsesc în memorie nici un cuvânt de-al lor. Nişte amintiri de doi bani.

Londra! Londra! iată ce-am văzut, Londra! Londra! În superbul său poem „New York", Léopold Sédar Senghor exclamă astfel când zărește prima oară Harlemul:

Harlem! Harlem! iată ce-am văzut, Harlem! Harlem! O briză verde de grâne țâșnind din trotuarele arate de picioarele goale ale dansatorilor.

Pe atunci nu cunoșteam poemul, dar când am ajuns să-l citesc mi-a amintit de prima imagine a orașului văzut de sus, în timp ce avionul se pregătea de aterizare. Ieșea miraculos din neant, de parcă n-aș fi știut că se afla acolo, la orizont. Desigur, nu că Senghor n-ar fi știut că Harlemul era acolo; exclamația lui era un strigăt de împlinire la vederea unui element abstract şi mult dorit, o manieră înflorită de a-și exprima recunoștința că ajunsese în fine acolo, în leagănul Renașterii din Harlem și al vitalității diasporei africane pe care o celebra poezia lui. Nu aveam acel sentiment de identificare cu Londra și n-am zărit nici un picior gol arând trotuarul până-l transforma în viață maleabilă. Orașul nu avea nici acea rezonanţă spirituală şi creativă pe care o căuta şi a găsit-o Senghor în Harlem („Ascultă cum îți bate-n depărtare inima nocturnă"), nici acele iluzii de nouă patrie care i-au adus la dezamăgire pe atâția oameni din Indiile de Vest; pentru mine, la fel ca pentru mulți alții în moduri diferite, era o abstracțiune de proporții mitice. Era o destinație imposibilă unde ajunsesem totuși, un loc cu o forţă şi un mister inexplicabile, legat printr-o mie de fire de strădaniile noastre. Exclamația mea, dacă mi-ar fi trecut prin cap să scot una, ar fi fost pur egocentrică. „Iată, am ajuns. Nu-s grozav?"

Țin minte numai fragmente, nu printr-o selecție deliberată, ci pentru că în momente atât de agitate viziunea este limitată în moduri de neînțeles, noile cunoştinţe le acoperă uneori pe cele vechi, iar eu mă aflu aici de mult timp. Mi-aș dori să-mi amintesc mai multe. Știu că nu mi-era teamă și nu mă simțeam intimidat, nu mai mult decât orice străin care ajunge la o destinație necunoscută, nesigur pe unde s-o ia, sperând să nu fie victima agresiunilor sau batjocurilor, atent să nu facă greșeli. Mă consideram o persoană care străbătuse un drum lung ca să se alăture unei instituții unde se găseau alți oameni ca mine, conștiincioși, modești în privința talentelor lor, dar ambițioși în secret, novici ai vocației in-

telectuale. În acea instituție aveam să fac tot ce-mi stătea în puteri ca să uimesc și să obțin laude și să mă împlinesc. Prin urmare, nu mă temeam şi n-aveam habar de ce ar fi trebuit să mă tem. Când am sosit, la sfârşitul lui august, am fost luat în primire de un tip slăbuț şi stângaci de la British Council. Părea stânjenit de întâlnirea noastră și mi-a pus tot felul de întrebări banale între perioade lungi de tăcere. Țin minte că avea un fular cu însemnele colegiului pe care-l absolvise; invidios, mi-am promis să fac și eu rost de unul cât mai repede. Am luat un autocar până la Londra, apoi un autobuz roşu cu platformă până la Euston, unde eram cazat provizoriu într-un cămin studențesc până la începutul semestrului. Tipul de la British Council mi-a spus cu un zâmbet stins că avea să treacă pe la mine a doua zi, dar nu l-am mai văzut niciodată. În clădirea aproape goală erau coridoare lungi pe care o mână de studenți străini treceau sfios, lipiți de perete. Undeva în apropiere (vizavi, cum s-a dovedit) era o cantină unde trebuia să merg să mănânc, dar n-am asimilat această informație când mi-a dat-o portarul căminului, după cum n-am asimilat majoritatea informațiilor pe care mi le-a oferit. Mi-am petrecut prima noapte cu burta goală. A doua zi m-am dus să mă plimb și, cu câțiva dintre banii pe care tata îi schimbase la zaraful din piață pentru cadoul de despărțire, mi-am cumpărat o tabletă mare de ciocolată de la un chioșc de ziare. Vânzătorul era un bătrânel scund într-o jachetă verde, iar în prăvălia minusculă plutea mirosul dulce și puternic al tutunului de pipă. Chiar și când am găsit cantina, la început nu m-am putut convinge să intru, neștiind ce trebuia să cer și temându-mă să nu folosesc greșit ustensilele. Așa că, într-adevăr, mi-era un pic teamă. Ceea ce văzusem din oraș mă îngrozise prin imensitatea și graba permanentă, și această senzație nu avea să-mi dispară câteva luni, ba chiar mi-au rămas unele urme până în ziua de azi.

Când au început seminarele introductive de la British Council eram deja nerăbdător. Stăteam în sală, în costumele noastre incomode, în timp ce un bărbat chel și rubicond, cu o burtă de care părea mândru, ne-a vorbit cu o persiflare amicală care avea să-mi devină familiară mai târziu. Ne zâm-

bea și dădea aprobator din cap, încurajându-ne să ne delectăm cu vorbele lui de duh în aceeași măsură ca el, invitându-ne să găsim mai multă bucurie în viață. Frazele lui erau pline de cuvinte precum *palaver*[63], *badmash*[64], *hatari*[65], *inshallah*, demonstrându-ne că era avizat în privința culturilor noastre. Ne spunea „băieți", pentru că nu era nici o fată printre noi, dar cred că o făcea cu afecțiune, ca și când am fi fost membrii aceleiași echipe. Ne-a vorbit despre etichetă, despre ceea ce trebuia să facem și ce nu când eram invitați acasă de o familie de englezi. Când ajungeam trebuia să ne ștergem bine pe picioare înainte de a intra, în caz că pantofii ni se murdăriseră de noroi sau chiar mai rău. Nu trebuia să ne descălțăm, deoarece am fi dat impresia de familiaritate excesivă. Dacă eram invitați la masă, nu trebuia să mâncăm prea mult sau prea repede, iar râgâitul era exclus. Nu trebuia să cerem supliment și în nici un caz să ne luăm singuri dacă nu ne poftea gazda. Trebuia întotdeauna să lăsăm ceva în farfurie. Nu trebuia să ne ridicăm de la masă înainte de a ni se da semnalul. Au trecut câțiva ani până când să pot pune în aplicare aceste recomandări, deoarece invitațiile s-au lăsat așteptate. Dar instructorul nostru ne-a învățat și cum să socotim banii, cum să mergem cu metroul și de unde să ne luăm proviziile, informații cu o utilitate imediată.

Între timp m-am mutat în căminul unde urma să-mi petrec anii de facultate; m-am împrietenit repede cu un grup de studenți străini. Făcusem tot ce-mi ceruse administrația colegiului, luasem autobuzul conform instrucțiunilor, găsisem secretariatul și mă înscrisesem la cursuri, totul cu teama că aveam să greșesc cumva și, la final, cu un sentiment fugar de triumf că făcusem totul bine. În acea stare de mulțumire că mă descurcasem, m-am așezat să scriu prima scrisoare lungă pentru ai mei. Le scrisesem îndată ce sosisem (și apoi cărasem plicul cu mine zile întregi, până am găsit un oficiu poștal în care să îndrăznesc să intru), dar asta era prima scrisoare concepută pe îndelete. Nu țin minte în detaliu ce-am scris, dar văd cu ochii minții biroul la care stăteam, cu blatul neted din melamină gri care mi se părea atât de elegant și de curat. Îmi imaginez că mi-am exprimat ușurarea că reușisem

să mă descurc fără probleme, fără să-mi confirm reputația de visător incompetent. Probabil le-am scris că eram incredibil de norocos să mă aflu acolo și că aveam să-mi dau toată silința. Am povestit fără îndoială despre imensitatea orașului și mulțimile care mișunau pe străzi. Poate că, în ciuda tentativelor de a fi spiritual și autoironic, n-am fost în stare să-mi maschez neliniștea în privința probelor pe care le mai aveam de trecut: cantina, banca, magazinele, cabinetul medical, toate acestea fiind locuri unde mă puteam face de râs.

Nu le-aș fi spus cât de dor îmi era de ei și de casă, asta știu sigur. Sau cât îmi lipseau toate, prietenii mei, mirosurile de pe străzi, briza oceanului. Cât de reci și de depreciativi pot fi ochii albaștri. Nu le-aș fi spus asta, cel puțin nu atunci, nu în primele săptămâni. N-aș fi vrut să mă creadă infantil și copleșit de situație. Și chiar și atunci când am spus-o, am făcut-o numai către Amin, după ce am început să purtăm o corespondență serioasă.

Mi-am făcut prieteni la cămin, niște studenți străini ca și mine, cu toții în anul al doilea sau al treilea. Mi-au făcut semn să merg la ei când foamea m-a silit să mă duc la cantina de la parter și m-au primit în rândul lor și m-au tratat foarte bine deoarece eram nou-venit. Îi țin minte pe toți și, pentru că e important să nu bagatelizăm astfel de daruri, o să-i numesc aici. Întâi era Andrew Kwaku din Ghana, care era tăcut și atent, dar zâmbea la cel mai mic contact vizual. Vorbea rar, ca și când și-ar fi acordat răgazul de a cumpăni ce avea să spună. Apoi era Saad din Egipt, rotofei și simpatic, cu o mustață groasă, ca un polițist parodic din filmele egiptene pe care le vedeam acasă. Vorbea și zâmbea tot timpul și dispărea fără să-l observe nimeni. Era cel mai mare din grup, în ultimul an la un curs de radiologie. Ramesh Rao era din India, un tip tăcut și chibzuit, foarte plicticos dintr-un anumit punct de vedere. Avea întotdeauna o expresie blajină, dar îi puteai vedea ochii socotind și clasificând, punând un preț pe tot ce i se ivea în cale. Era ținta multora dintre insinuările sexuale ale lui Saad, deoarece egipteanul presupunea că Ramesh n-avea să se prindă de glumă, ceea ce o făcea cu atât mai hazlie. Apoi era Sundeep, tot indian, dar afabil și

impetuos, în timp ce Ramesh era precaut și atent. Saad îl numea cosmopolit, iar lui Sundeep îi plăcea să fie descris astfel. Avea un păr des și lucios prin care-și trecea încântat mâna și o garderobă scumpă pe care o afișa cel puțin o dată pe săptămână, când prietenii bogați veneau să-l ia cu mașina. Era sarcastic, dar nu cu noi, și, date fiind împrejurările, aroganța lui mă făcea să accept mult mai ușor disprețul pe care-l înduram uneori. Mai era și Amur Baadawi, de loc din Sudan; el și Andrew au fost cei mai apropiați prieteni ai mei în primul an.

Nu era ușor să te apropii de studenții englezi, chiar și de colegii de grupă. Le-am perceput din primul moment rezistența, însă nu puteam să descriu foarte clar acea senzație. Nu știusem la ce să mă aștept, dar o simțeam în subțirimea surâsurilor pe care le primeam în schimbul zâmbetelor mele radioase. O vedeam în felul în care ochii alunecau într-o parte și în încruntarea sprâncenelor când îi urmam pe ceilalți studenți la ieșirea din sala de curs, încercând să mă țin după ei. Vedeam că nu eram chemat la întâlnirile din fața bibliotecii sau la cafenea sau oriunde altundeva. O vedeam în privirile răutăcioase pe care le schimbau și în zâmbetele lor înăbușite. Uneori vedeam jenă, mai ales la studente, deși credeam că bărbații le intimidau cumva pe femei. Și într-o zi, nu după mult timp, am auzit din întâmplare o conversație pe când îmi făceam de lucru la marginea unui grup la sfârșitul orelor. „Ce caută ăsta aici?", a întrebat într-o șoaptă șuierătoare, exasperată, un tânăr brunet de înălțime medie, cu fața rotundă și breton, pe nume Charles. Numai că n-a zis „ăsta", și nu mă obosesc să-mi aduc aminte precis ce termen a folosit. Deci întâi am perceput această rezistență, apoi am auzit chicotelile jenate și am văzut expresiile de surprindere și iritare de pe chipurile anonime de pe coridoare și de pe stradă, și cu timpul am ajuns să le simt iritarea și antipatia. A fost o surpriză pentru mine. Mi-a luat timp să învăț să nu-mi pese, o viață întreagă, într-adevăr.

N-am învățat numai asta în primele săptămâni, dar senzația acelor contacte a persistat, pe când alte lecții au fost revizuite prin repetiție și adăugarea de cunoștințe noi. Am văzut

și am auzit multe alte lucruri și am învățat să trăiesc, sau cel puțin să-mi fac un drum în viață, așa cum face oricine în asemenea împrejurări, dar prima lecție pe care am primit-o la Londra a fost cum să îndur indiferența celorlalți. A fost aceeași lecție pe care mulți dintre noi a trebuit s-o învățăm, fiecare în felul său. Ca mulți alții în situații similare, am început să mă privesc cu o antipatie și o nemulțumire crescânde, să mă văd prin ochii lor. Să mă consider un om care merita să fie antipatizat. La început am dat vina pe modul în care vorbeam, pe faptul că eram neîndemânatic și incapabil, ignorant și fără prezență de spirit, poate chiar uneltitor pe față, dorindu-mi prea mult să fiu plăcut. Acele zâmbete radioase și lingușitoare trebuie să-i fi stânjenit pe toți cei cu care vorbeam, deoarece trebuiau să facă eforturi ca să nu râdă. Apoi am dat vina pe haine, care erau ieftine și prost croite și nu atât de curate pe cât ar fi putut să fie, dându-mi poate un aer de clovn dezarticulat. Dar, în ciuda explicațiilor pe care le găseam, nu puteam să nu aud cuvintele umilitoare sau tonul iritabil din cursul întâlnirilor de zi cu zi sau ostilitatea reținută din privirile întâmplătoare.

Mi-am dat seama că nu știam prea multe despre Anglia, că toate cărțile pe care le studiasem și hărțile asupra cărora mă aplecasem nu mă învățaseră nimic cu privire la concepția Angliei despre lume și despre oamenii ca mine. Poate că n-ar trebui să spun „Anglia“, tratând-o ca pe o entitate omogenă, lipsită de orice diversitate, deși în chestiunea asta a modului în care erau percepute lumea neeuropeană și locuitorii ei exista ceva aproape de consens. Prin urmare, aș fi putut sămi formulez observația despre ostilitatea reținută cu referire la Marea Britanie sau Europa și anexele ei, și tot aș fi simțit că are un grăunte de adevăr. Trăind pe insula noastră mică, în mijlocul dramelor noastre complicate și al poveștilor noastre nombriliste, nu sesizasem ce voiau să spună profesorii de engleză când vorbeau despre Shakespeare și Keats și despre aurita cale de mijloc, nu înțelesesem magnitudinea globală a ceea ce părea doar un fenomen local. În imperiu erau pretutindeni profesori de engleză care vorbeau despre Shakespeare și Keats și aurita cale de mijloc, și ceea ce conta

nu era opinia supușilor despre acele scrieri, ci ceea ce li se spunea despre ele. Nici profesorii nu erau toți englezi, dar cum ne puteam da seama și ce importanță ar fi avut dacă ne-am fi dat seama?

Așadar, a trebuit să învăț despre asta și despre imperialism și despre cât de profund se înrădăcinaseră teoriile despre inferioritatea noastră și competența stăpânitorilor europeni în ceea ce era considerat cunoașterea lumii. A trebuit să învăț ceva despre asta înainte de a-mi face o idee despre semnificația antipatiei și a jenei pe care le întâlnisem și pe care la început nu le putusem suporta. Un profesor a abordat subiectul cu mine. Trebuie să mă fi văzut retrăgându-mă dezgustat, sau poate cunoștea fenomenul cu care mă confruntam. „Britanicilor le place să se considere reci și neprietenoși", mi-a zis. „Asta îi face să se simtă duri și greu de păcălit. Dacă le spui că sunt amabili, încep să scâncească autocompătimitor, deoarece își închipuie că vrei să spui că-s creduli. Fii rece și neprietenos, și în scurt timp o să-ți faci prieteni."

Vorbeam despre aceste lucruri între noi, desigur, dar modul în care vorbeam n-avea legătură cu ceea ce trăiam pe pielea noastră. Cred că în discuții eram tentați să simplificăm sentimentul complex de rănire și desconsiderare pe care-l încercam, cel puțin eu, sentimentul de nedreptate și incapacitate de a înțelege de ce eram în același timp tratați agresiv și disprețuiți. De ce erau atât de supărați, când ei erau cei care dominau întreaga lume și ne umpleau capetele cu nevrednicia noastră? Acea stupefacție îmi descrie mai bine trăirile decât modul în care vorbeam noi despre aceste lucruri, discuții în cursul cărora născoceam argumente defensive sumare și eram la rândul nostru abuzivi și condescendenți. În acele momente adunam povești peste povești, ale noastre și ale altora, mărunte și globale, asezonate cu sarea și piperul cerute de situație, pentru a descrie meschinăria josnică a oamenilor printre care ajunseserăm să trăim. Nu înțelegeam că scâncetele noastre de protest fuseseră deja anticipate și explicate ca dovezi ale irascibilității și lipsei de caracter. Am învățat să eludez întrebările care păreau să te invite să te exprimi pe aceste teme deoarece erau însoțite de inevitabila privire

sceptică; prin urmare, înainte să deschizi gura ori să-ți bombăni nemulțumirile mărunte, înțelegeai ce voiau să spună ochii aceia sau înclinarea capului sau zâmbetul crispat. „Haide, să-ți auzim văicărelile răsuflate despre prejudecățile față de oamenii de culoare, după câte am făcut pentru voi."

Dacă se întâmpla să se afle prin preajmă, Sundeep era întotdeauna cel mai virulent la adresa englezilor. Ochii i se învăpăiau și străluceau, reflectându-i experiența dureroasă. Trăia de cel mai mult timp în Anglia și ajunsese să se descurce bine; în mod previzibil, avea prezența cea mai neregulată la adunările grupului nostru de studenți străini. Avea aranjamente complicate, întâlniri și convorbiri telefonice în privința cărora era discret și ușor enigmatic, strângându-și buzele cu o reținere politicoasă dacă i se punea o întrebare prea directă. Punea capăt discuțiilor noastre cu o invectivă conținând atâta cruzime și dispreț, încât mă făcea să mă cutremur de vinovăție: „Ascultați aici, sunt niște lepădături. Îi cunosc mai bine decât oricare dintre voi. Nu uitați, mi-am făcut școala aici. Fac baie o dată pe săptămână, dacă fac, toată familia în aceeași apă zoioasă. Se șterg la cur cu hârtie. Ori de câte ori dați mâna cu ei, fiți atenți să vă spălați pe mâini îndată după aia și să nu vă atingeți de mâncare până nu v-ați curățat. Femeile lor sunt niște curve. Mănâncă sânge și copite și blană și se împreunează cu animalele. Când îi auzi vorbind, zici că ei au inventat lumea. Poezia, știința, filosofia, toate-s opera lor, și cu toate astea tot ce știu au învățat de la noi." Era destul de amabil încât să ne includă și pe Andrew și pe mine în acel „noi", dând din cap cu hotărâre în direcția noastră. Noi veneam din părțile cele mai negre ale Africii, și presupun că Sundeep nu voia să ne simțim excluși, chiar dacă nu credea, fără îndoială, că fuseseră învățate prea multe lucruri de la noi. În orice caz, nu-mi puteam închipui ce-ar fi învățat niște englezi de la mine și de la ai mei, din moment ce informațiile respective trebuie să le fi ajuns la urechi ceva mai devreme, dar stilistica înflorită și arogantă a lui Sundeep ne făcea să râdem și să ne simțim destul de bine încât să aruncăm la rândul nostru priviri disprețuitoare. Ulterior avea să devină un scriitor celebru pentru modul în

care ridiculiza intoleranța africanilor și musulmanilor, dar pe atunci eram cu toții fericiți să participăm la aceste diatribe la adresa englezilor.

Odată întors în camera mea, scriam scrisori, trei, poate patru pe săptămână. Seara învățam câtva timp, apoi, când oboseam, lucram la o scrisoare cam o oră, cu radioul Sony pe care-l moștenisem de la Saad acordat pe BBC World Service, după care citeam până la miezul nopții. Scrisul venea parcă de la sine, respectuos, singuratic, măcinat de dorul de casă, entuziasmat și încrezut, în funcție de destinatar. Probabil că nu-mi cenzuram prea mult spusele, deoarece nu mi se părea că am mare lucru de ascuns. Îi scriam lui Amin o dată pe săptămână și împărțeam restul corespondenței între părinții și prietenii mei. La început mă aștepta în fiecare zi câte o scrisoare în cutie. Poșta făcea numai trei zile, așa că puteam să trimit o scrisoare și să primesc răspuns în aceeași săptămână, deși asta nu se întâmpla atât de des cât aș fi vrut. În curând am ajuns să-mi epuizez restul corespondenților, dar nu și pe Amin. Mama, invocând lipsa de timp și problemele cu ochii, îmi trimitea salutări și sfaturi prin Amin, care uneori adăuga un comentariu zeflemitor. Tata mi-a scris o dată în acea perioadă de început, o scrisoare serioasă și severă, care fusese întocmită cu o meticulozitate evidentă, dar al cărei conținut mi s-a evaporat din minte în decursul anilor. Nu cred că era foarte lungă; cu siguranță însă avea o calitate ritualică. Era o scrisoare de la tată către fiul său, o binecuvântare care m-a făcut să mă simt deopotrivă adult și cumva abandonat, deși știam că nu asta era intenția lui.

Lui Amin îi scriam tot ce-mi trecea prin cap, despovărându-mi sufletul și plângându-mă, jelindu-mi singurătatea și descriind gerul indescriptibil al iernii, viscolele și lacurile înghețate. El îmi răspundea cu vești și încurajări.

Dorul de casă e inevitabil. Ți-ai făcut prieteni, asta e foarte important. În curând o să ai atâția prieteni, încât o să ne uiți. Serios, nu trebuie să te simți singur și deprimat, să nu îngădui asta. Ia părțile cele mai bune din tot ce se întâmplă, deoarece nimic nu contează mai mult decât să-ți concretizezi talentul.

Spune-mi mai multe despre prietenii ăștia, par o gașcă de tipi cumsecade. Povestește-mi despre zăpadă. Ce senzație ai când o atingi? Te rog să mi-o descrii.

M-am conformat, descriindu-i dezbaterile și conversațiile cu prietenii mei și locurile pe care le vizitam împreună. Amin mi-a dat chiar sugestii utile:

Sunt invidios pe tine, că poți să vezi atâtea locuri din lumea largă. Ai vizitat British Museum? Ai fost la teatru? Trebuie să mergi la o piesă de Shakespeare, să vezi cum e pusă în scenă acolo, la Londra. Ai fost la Bush House?

Trecusem pe lângă Bush House, marele altar de unde emitea BBC World Service, care pentru unii constituia un simbol al Londrei mai puternic decât Downing Street sau Trafalgar Square. M-am oprit vizavi de clădirea impunătoare, care dintr-un unghi arăta ca o navă de război și din celălalt ca un sat săpat în stâncă ce se întindea pe povârnișul unui munte, și, privindu-i pe oamenii care intrau și ieșeau pe ușa rotativă, am simțit o undă de dezamăgire. Cred că mă așteptam să văd niște unde sonore radiind din Bush House și pârâind în aerul din jur. I-am povestit lui Amin despre aceste vizite și despre cursuri și despre micile mele triumfuri. M-am lăudat cu notele obținute pentru eseuri, ceva care justifica toate orele petrecute în singurătate în camera mea, și cu aprecierile profesorilor, iar Amin mi-a cerut să-i trimit și lui eseurile ca să le citească. În loc de asta, i-am trimis niște cărți, după ce le-am citit eu însumi mai întâi.

Țin minte care au fost primele cărți pe care i le-am trimis: *The Mystic Masseur*[66], *Go Tell It on the Mountain*[67], *A Passage to India*[68]. Le-am cumpărat de la un anticariat din Charing Cross Road. Am stat afară o veșnicie, uitându-mă la volumele expuse în vitrină, neizbutind să-mi fac curaj să intru. În cele din urmă, vânzătorul, care era un indian trecut de vârsta mijlocie, a ieșit și m-a chemat înăuntru. M-a întrebat dacă eram de mult la Londra, fără să zâmbească, ba chiar făcând

un semn nerăbdător din bărbie, ca și când ar fi zis: „Hai, vorbește, gândacule speriat!“ N-am simțit pic de ostilitate față de el. Recunoșteam aceste gesturi agresive ca pe privilegiul vârstei, dar simțeam și un soi de grijă în spatele lor, o extensie a intimității, și mi-i puteam imagina pe tata sau pe mama vorbindu-mi la fel. Când i-am spus că eram la Londra de câteva săptămâni a încuviințat din cap mohorât, dar am văzut că și-a înăbușit un zâmbet. M-a întrebat dacă eram în căutarea unui titlu anume. Am zis că voiam niște cărți interesante pe care să i le trimit fratelui meu, iar el mi le-a sugerat pe acestea. Acum sunt curios în privința lui, cum a ajuns să vândă cărți acolo; încă nu-mi dau seama dacă zâmbetul lui avea ceva sardonic. „Uite încă un ageamiu pe care să-l trec prin caznele neîncrederii în sine“, mi-l imaginez gândind. Mă întreb dacă știa că atunci când mi-a sugerat acele titluri a fost ca și cum ar fi aprins o lanternă cu care să lumineze o cărare întunecoasă.

M-am întors după mult timp, cam la un an după prima vizită, și am găsit pe altcineva în magazin. Din modul în care m-a întâmpinat am ghicit că era neamț sau olandez. Urechea mea nu era încă destul de fină ca să recunoască diferența, auzeam doar o ușoară îngroșare a vocii. Probabil mă bazam pe înfățișare în aceeași măsură ca pe auz. Mi-a zâmbit și și-a văzut mai departe de treabă, așa că, după câteva momente de umblat fără țintă printre rafturi, am plecat.

Amin mi-a scris în seara de dinaintea ceremoniei în cinstea independenței. O am și acum, o scrisoare minunată, cu un ton potolit și reflexiv, exprimând speranța că totul va merge bine într-o perioadă de optimism dezlănțuit. N-am recitit-o de ani de zile și nu cred c-o s-o fac vreodată, dar îmi amintesc tonul, frumusețea formei și sobrietatea. Întotdeauna scria atât de bine, cu atâta spirit și siguranță de sine, încât adesea mă trezeam surâzând în timp ce citeam, nu pentru că textul ar fi fost amuzant, ci pentru că era încântător.

La știri a fost o relatare despre festivitățile independenței. Apăream la televizor. Imaginile erau alb-negru pe atunci, iar ceremonia a avut loc la miezul nopții, așa cum se întâmpla cu astfel de evenimente, ca să adauge ritualului o notă de

simbolism mistic, să dea o conotație sacră acelei predări a poverii de a cârmui. Din scurtele fragmente ale reportajului, filmate noaptea cu lumină insuficientă, era imposibil să recunoști terenul, să vezi arborii casuarina de pe marginea plajei ori să auzi oceanul, aflat la câțiva metri. Tot ce-am văzut a fost coborârea steagului, defilarea soldaților, prințul Philip în poziție de drepți. La dreapta lui stătea sultanul în veșmintele lui negre, iar la stânga, rezidentul britanic, în uniforma sa albă, cu casca împodobită cu pene. Vocea încordată a reporterului transforma scenele într-un episod din viața Imperiului atât de familiară din buletinele de știri, toată lumea purtându-se onorabil, în funcție de gradul pe care-l deținea. S-a terminat într-o clipă, și atenția s-a îndreptat spre alt subiect. Peste aproximativ o lună, în timp ce ascultam știrile de seară de la BBC World Service, am auzit o relatare descriind răsturnarea noului guvern. Cea care vorbea era o radioamatoare, soția unuia dintre oficialii coloniali care rămăseseră pentru procedura de transfer al puterii. Sau poate că nu era radioamatoare, ci o persoană instruită și echipată astfel încât să facă ce-a făcut în situația în care ceea ce s-a întâmplat avea să se întâmple. În momentul relatării, speriată și vorbind tare, încălecând cuvintele, era ascunsă sub un pat din bungalow-ul ei. Se ascundea acolo deoarece peste tot zburau gloanțe. Crainicul i-a dat numele; atunci am recunoscut-o, era profesoara de sport și de înot de la institutul pedagogic pentru femei. Atrăgea atenția tuturor la concursurile dintre facultăți: sufla din fluier, înmâna diplomele câștigătorilor, mergea de colo-colo cu pași elastici și ambițioși. În orice caz, ea a fost cea care a anunțat lumii cea mai recentă hidoșenie de-a noastră.

În zilele următoare au fost știri despre noi violențe și masacre, precum și analize scurte și competente produse de jurnaliști și experți, dar n-am primit nici o veste de acasă. Abia peste câteva săptămâni, când nu se mai putea pune sub semnul întrebării ceea ce se întâmplase, neîncrederea și teama și rușinea au început să se transforme într-o înțelegere a terorii care copleșise casa noastră. Când a venit în fine prima scrisoare de la Amin, era scurtă și precaută și fusese în mod evi-

dent deschisă. Mă înștiința că în ziua respectivă sosise o scrisoare de la mine, dar nu primiseră nici una dintre celelalte pe care spuneam că le trimisesem. Cu toții erau bine, iar eu trebuia să am grijă. Am înțeles că nu putea scrie liber și că nici eu nu trebuia s-o fac. Le-am spus prietenilor mei că primisem în sfârșit vești de acasă și că nici unul dintre ai mei nu fusese ucis sau rănit, așa cum ne temuserăm cu toții. Mi-au împărtășit ușurarea așa cum îmi împărtășiseră anxietatea și lamentațiile în săptămânile precedente, și după aceea rareori am mai adus subiectul în discuție. Mai devreme sau mai târziu, tuturor avea să ne vină rândul să jelim tragedii îndepărtate și să învățăm s-o facem cu discreție.

La un moment dat, am primit o scrisoare de la tata, boțită și împăturită și pusă la poștă la Mombasa, în care îmi spunea că se petrecuseră lucruri cumplite, că situația era periculoasă și că nu trebuia să mă gândesc să mă întorc. Nu știam ce să-i răspund, pentru că nu voiam să le fac necazuri. Când veneau scrisorile lui Amin, la intervale lungi, erau scurte și precise. Tata și-a pierdut slujba, cum au pățit mulți alții. S-au schimbat o sumedenie de lucruri. Mama nu poate face rost de doctorii pentru ochi și vederea îi e tot mai slabă. Se plânge despre asta, cum te-ai putea aștepta. Dar totul e bine și toată lumea îți trimite salutări.

În lunile următoare am început să mă privesc ca pe un exclus, un exilat. În descrierea mea pare un proces treptat, și într-adevăr mi-a luat luni de zile să găsesc cuvintele pentru starea în care mă aflam, dar o percepusem mult mai devreme. Scrisoarea prin care tata îmi interzicea să mă întorc m-a uluit, m-a paralizat cu o panică înghețată. Unde era să mă duc dacă nu mă puteam întoarce? Cum adică, să nu mă gândesc să mă întorc? Unde mă puteam duce? Abia după ce s-a potolit acest val de spaimă și zilele au trecut și n-a venit nici o suspendare a sentinței, o scrisoare care să anuleze instrucțiunile precedentei, am căutat cuvinte care să explice ce se întâmplase, cuvinte pe care mi le-am șoptit rușinat și autoironic. Pentru prima oară de când sosisem în Anglia am început să mă consider un imigrant. Mi-am dat seama că mă socoteam o persoană aflată în partea de mijloc a unei călăto-

rii, între sosire și plecare, îndeplinind o misiune înainte de întoarcerea acasă, dar începeam să mă tem că această călătorie se terminase, că aveam să-mi trăiesc toată viața în Anglia, un străin în țara nimănui.

Cu timpul am ajuns la o condiție de străin tolerabilă. De la o zi la alta, această condiție a devenit un soi de emblemă. În curând am început să spun „albi" și „negri" ca restul lumii, rostind minciuna cu o ușurință crescândă, acceptând similitudinea deosebirii noastre, cedând viziunii sufocante a unei lumi categorisite în funcție de rasă. Asta pentru că, dacă acceptăm să fim albi și negri, acceptăm și să limităm complexitatea posibilităților, acceptăm falsitățile care secole de-a rândul au servit și vor continua să servească setea teribilă de putere și afirmarea de sine patologică. Nu contează, mi-am rostit minciunile considerându-le un adevăr superior și mi-am găsit afirmarea în cântece răgușite de suferință și răzvrătire (la care participam mai mult cu spiritul decât cu vocea). Eram gata să accept minciunile încă și mai mari care ne prinseseră pe toți într-o plasă fără scăpare. În toiul dezbaterilor vehemente despre războaie, drepturi civile și apartheid, cu sentimentul că eram prezent în timp ce chestiunile presante ale lumii noastre făceau obiectul unor dispute aprige, mă îndepărtam de cruzimile complicate care se petreceau la mine acasă. Nu puteau fi introduse în această conversație, cu polarizarea ei atenuată și certitudinile ei pure, așa că trebuia să sufăr de pe urma lor în tăcere și vinovăție atunci când eram singur.

Învățam cu sârguință, și treptat m-am îndepărtat de prietenii mei sau am pornit inevitabil fiecare pe calea sa. Andrew a rezistat cel mai mult. Ne-am dus într-o excursie nemaipomenit de amuzantă în Ținutul Lacurilor în ultima lui vacanță de dinainte de întoarcerea în Ghana. Pe atunci era încă posibil să dai colțul pe o stradă dintr-un orășel ori să treci de o curbă pe un drum de țară și să dai nas în nas cu cineva care era uimit, stupefiat, amuțit de vederea unei persoane cu pielea neagră. Am avut o mulțime de situații de genul acesta în Ținutul Lacurilor și nu toate au fost amuzante de fapt, dar am intrat în joc, pretinzând că eram orice, numai ce

eram nu. Eram brazilieni, prinți din Madagascar, preoți novici din Panama, iar când i-am povestit lui Andrew despre faza italiană a copilăriei mele, am încercat chiar să ne dăm drept italieni o vreme. Oamenii păreau să fie gata să creadă orice despre noi, deși e posibil să fi fost doar amabili deoarece ne considerau instabili și copilăroși. Oricum, nouă ni s-a părut teribil de distractiv, când poate eram doar niște tineri care credeau că glumele lor sunt mai bune decât ale oricui altcuiva și care se prefăceau că privesc totul ca și când ar fi o formă anostă a absurdului.

El e acum în Statele Unite, predă sociologia la un colegiu din Montana. Nu i-a mers bine în Ghana, se transformase într-o hazna la fel ca tot restul. Mă sună o dată pe an, sau chiar mai rar, dar cumva n-am reușit să ne revedem, nici măcar atunci când a trecut pe la Londra. Nu cred c-o să mai avem ocazia să ne întâlnim. Prin ce întâmplare o să-mi fac drum în Montana și care ar fi rostul? Fiecare convorbire pare mai tensionată, ne forțăm să fim spirituali. Întrebările pe care ni le punem sunt gesturi de curtoazie față de o amiciție pe care nici unul din noi n-o poate asigura pe deplin. Uneori mă întreb ce-l face să mă sune, la niște ore care mie mi se par foarte ciudate. Eu nu-l sun niciodată, deși simt că ar trebui. Nu ştiu ce să spun, de unde să încep. Mă întreb dacă mă sună pentru că amintirile îl mâhnesc, sau poate că suferă de singurătate, sau poate că simte dorința de a vorbi cu mine dintr-o dispoziție generoasă, sau poate că tocmai și-a amintit ceva ce-am făcut împreună și asta i-a adus zâmbetul pe buze. Acum, că mă gândesc la asta, mă întristează modul în care afecțiunile și prieteniile noastre sunt erodate atât de temeinic și de nechibzuit de apatie.

Dacă tot am ajuns la subiectul acesta, voi relata ce știu despre ceilalți prieteni buni pe care mi i-am făcut la sosirea în Anglia. Amur a primit un post temporar la secția arabă a BBC World Service. Urma să lucreze la radio când se întorcea în Sudan, iar postul acesta era o formă de instruire. Așadar, am putut în fine să intru în Bush House, să trec prin ușile imense ale clădirii, să urc pe scara impunătoare și să pătrund în labirintul de birouri și studiouri. Țin minte că

Amur m-a introdus acolo inventând o emisiune în care trebuia să-mi ia un interviu. Poate că securitatea era mai puţin strictă, deoarece nu-mi amintesc să mă fi verificat cineva ori să-mi fi pus vreo întrebare. Bush House m-a dezamăgit, ceea ce nu e de mirare când ţi-o imaginai ca pe o voce propagându-se cu pârâituri pe mii de kilometri, transmiţând ştirile de pe glob cu o solemnitate imparţială. Holul şi scara se ridicau la nivelul aşteptărilor, dar studiourile şi birourile erau joase şi strâmte şi înghesuite. Însă totul vibra de hărnicie şi hotărâre, şi trebuie să mărturisesc că eram invidios pe Amur. A stat acolo numai câteva luni, după care s-a întors în Sudan. I-am pierdut complet urma. Uneori, într-una din acele stări de spirit nostalgice în care faci planuri să-ţi găseşti toţi prietenii de mult pierduţi, decizie de care uiţi înainte de ivirea zorilor, m-am gândit să caut frecvenţa postului Radio Sudan şi să-l aud descriind apele Nilului sau câmpiile aride din Dofar, măcar ca să-mi confirm că are o voce radiofonică. Dar spre dimineaţă mi-am spus că vorbele lui n-ar fi avut nici o semnificaţie pentru mine; pe deasupra, n-aş fi ştiut dacă era acelaşi Amur; era mult mai probabil ca el să predea acum într-o şcoală din Dubai sau Sharjah decât să exceleze liric la Radio Sudan.

Sundeep, aşa cum am menţionat, a devenit un scriitor destul de cunoscut. A trăit un an în Malawi şi a scris un roman stilat şi satiric despre acea ţară, o comedie ireverenţioasă despre absurdităţile postimperiale, bătându-şi joc de acei *bwana* coloniali care s-au transformat peste noapte în expatriaţi fără să se mişte din bungalow-urile lor guvernamentale perfect îngrijite. Nu cred că respectivilor *bwana* le-a păsat prea mult de roman. Ştiau cine construise acele bungalow-uri şi cam tot restul şi, prin urmare, cine avea dreptul să le ocupe şi să se plimbe prin grădinile cu modele complicate. Dar preşedintelui Banda nu i-a plăcut, aşa că a interzis vânzarea cărţii în Malawi. În acel moment Sundeep era de mult la adăpost, şi să aibă o carte interzisă de un preşedinte pe viaţă care tocmai îşi atingea vârful carierei autoritare nu i-a afectat cu nimic reputaţia, ba dimpotrivă. De atunci, Sundeep a mai scris câteva cărţi stilate şi provocatoare, alegându-se

cu un mare număr de admiratori. I-am citit majoritatea cărților, dar nu le mai aștept cu nerăbdare; cred că, în ciuda farmecului și a stilului curgător, au devenit tot mai sigure pe judecățile pe care le exprimă, și siguranța excesivă într-o anumită privință este începutul fanatismului. E o dogmă liberală, un paradox în sine, care dacă e dus prea departe ajunge la ideea că frivolitatea este singura seriozitate autentică. Nu vreau să merg atât de departe. Sundeep și-a găsit un subiect în Africa, iar în cărțile lui revine acolo iar și iar, însă ceea ce scrie despre oamenii de pe continent este intolerant și inutil de disprețuitor; manifestă un soi de exhibiționism, de parcă ar vrea să le arate tuturor personalitatea lui din tinerețe. Nici pe el nu l-am mai văzut în toți acești ani, deși i-am trimis un mesaj de felicitare când i-a apărut primul roman.

Ramesh este acum un economist de renume internațional, un susținător al impunerii de limite morale asupra dezvoltării economice. Este citat în editoriale solemne și consultat de guverne și agenții ale Organizației Națiunilor Unite și este șeful catedrei de economie la o universitate grandioasă din Statele Unite (nu-mi aduc aminte la care). M-am dus la o prelegere de-a lui când a ținut un ciclu de conferințe la London School of Economics, și a fost la fel de prudent și de chibzuit, dar convingerea cu care vorbea nu putea fi pusă sub semnul întrebării. M-am apropiat să-l salut, iar el mi-a oferit un zâmbet reticent care nu i-a cuprins și ochii; din aerul lui mi-am dat seama că nu m-a recunoscut în primul moment. Când a făcut-o, a încuviințat solemn în timp ce eu zâmbeam larg anticipând o reacție mai prietenoasă, după care m-a întrebat dacă totul era în regulă. I-am zis că nu-mi mergea deloc rău și că speram că totul era bine în ceea ce-l privea. A ezitat o clipă, apoi și-a ferit privirea. M-aș fi simțit prost dacă nu m-aș fi dus să-l abordez. În acel moment m-am gândit la Saad și la felul în care-l tortura pe Ramesh, iar gândul m-a făcut să zâmbesc. Nu știu ce s-a ales de Saad după ce a plecat.

În orice caz, asta s-a întâmplat mai târziu. Pe atunci, după ce prietenii mei s-au răspândit prin lume, am fost luat de

valul situației mele, trăind de pe o zi pe alta, învățând, vădind o ambiție pe care nu mi-o cunoșteam. Să fac lucrurile cerute de o asemenea ambiție însemna că trebuia să depășesc standardele pe care ei și le stabiliseră, chiar dacă mare parte din ceea ce reprezentau mi se părea detestabil. Prin urmare, detestam ce aveam de făcut și detestam necesitatea de-a o face și mă simțeam triumfător când reușeam să-mi ating obiectivul. Toți cei care mă știau s-ar fi gândit că mă îngrijora mai mult găsirea limbajului critic adecvat în care să expun argumentația disertației decât problemele din locul îndepărtat pe care-l părăsisem cu ani în urmă; totuși, când eram singur în cămăruța mea mizeră de la cămin, îi plângeam ros de supărare și de vinovăție pe cei pe care-i pierdusem. Când soseau scrisorile taciturne ale lui Amin, le priveam îngrozit de parcă ar fi fost niște acuzații, deși tonul lor era întotdeauna blând, ba chiar s-a înviorat pe măsură ce viețile lor au devenit mai puțin înspăimântătoare. Îi răspundeam constant, nu des, cumpănindu-mi vorbele. Adesea aveam impresia că ceea ce aveam de spus era banal sau chiar simulat; m-am străduit mai mult să trimit vești și informații detaliate: unde fusesem, ce făcusem, greva de la căile ferate, vremea. „Ciuboțica-cucului e-n floare și mi-aș dori să-ți pot descrie suavitatea nuanței sale gălbui, la fel de subtilă în felul ei ca parfumul iasomiei într-o seară răcoroasă." „Dintr-odată, e soare și o vreme minunată, iar peisajul s-a transformat." „Grădinile sunt pline de flori, iar copacii din parcuri au coroane înfrunzite imense. Nu-ți poți închipui cum arată Anglia când înverzește." „Odată, la sfârșitul primăverii, am văzut gălbenele în zăpada care se așezase pe neașteptate peste noapte."

Mi-l imaginam pe Amin citindu-le acele cuvinte părinților noștri și Faridei, și le vedeam cu ochii minții expresiile dezamăgite și stupefiate. „De ce ne spune lucrurile astea? Nu pricepe că trăim în frică și confuzie și lipsuri? De ce nu ne trimite *ceva* în loc de toată vorbăria?" Le-am trimis o dată un calendar cu fotografii înfățișând peisaje rurale. Nu izbuteam să dau o importanță suficientă eforturilor și temerilor mele ca să merite să le comunic acasă. Nu le puteam da o impor-

tanță suficientă nici în propriii mei ochi, nu exprimate în cuvinte.

Apoi, în sfârșit, după ani de ceea ce acum pare o trudă de neînțeles, am putut să-i înștiințez într-o bună zi că-mi încheiasem studiile, că-mi susținusem cu succes doctoratul și, printr-o minune, căpătasem un post la o universitate. Universitatea era în afara Londrei, în sud, ceea ce-mi convenea perfect. Mă bucuram să părăsesc vechea metropolă, cu aglomerația și funinginea ei, și să mă mut într-un oraș mic. Asta mi se potrivea foarte bine. Aveam să locuiesc pe o stradă liniștită de la periferie, cultivându-mi grădinița și lucrând în domeniul pentru care mă pregătisem. Ca relaxare, aveam să fac plimbări plăcute în lumina argintie a apusului ori să mă duc la cinematograf. Am primit răspuns în aceeași săptămână, ca pe vremuri.

Dragule, suntem foarte mândri de tine. Te felicităm din tot sufletul. Când le-am citit scrisoarea ta mamei și tatei, azi după-amiază, amândoi au început să plângă. Întâi el, cu lacrimile șiroindu-i pe față, smârcâindu-se și încercând să se stăpânească, apoi ea, scâncind de zor, apoi noi toți, bocind de parcă ne-am fi pierdut mințile. Cred că plângeam pentru că suntem mândri de tine. Deși ești atât de departe, pe cont propriu și ai atâtea griji și greutăți pe cap, în ciuda tuturor acestor lucruri, ai fost curajos și ai ținut drumul drept până când ai realizat ceea ce ai plecat atât de departe să realizezi. Cred că plângeam și pentru că viața ne-a despărțit de tine, pentru că în mod normal acum ne-am fi gândit cum să te întâmpinăm mai festiv. Bravo, micul meu italian. Când am terminat de citit, tata a luat scrisoarea și a citit-o de la cap la coadă, deși o mai citise o dată. Nu se simte bine, Allah să-l aibă în grija Lui, și nu se mai îndepărtează de casă. Vremurile sunt grele pentru toată lumea, dar mai grele pentru unii decât pentru alții. După ce a citit scrisoarea, a pus-o în buzunarul cămășii și a plecat să se plimbe. Așa cum am descoperit mai târziu, oriunde se ducea le spunea oamenilor vestea de la tine. Dacă ar fi fost după el, ar fi dat-o la știrile de seară de la radio. Cred că s-a surmenat, iar acum doarme tun pe canapea. Farida e aici, cu noi, și-ți trans-

mite și ea felicitări. În sfârșit s-a măritat cu Abbas. Au trebuit să aștepte actele. Nunta a fost acum câteva săptămâni, și peste câteva zile Farida o să plece la soțul ei la Mombasa. Îmi cere să-ți spun c-o să-ți scrie când ajunge acolo. Să nu fii prea nerăbdător. Dă-ne vești despre căsuța ta de la țară după ce te muți. Deocamdată, mama și tata te binecuvântează și cu toții te îmbrățișăm și te iubim. Amin

Cum ar fi fost de așteptat, și eu am plâns când am citit scrisoarea, mai ales la partea în care boceau cu toții ca niște nebuni. Am plâns și la partea despre curajul meu de a ține drumul drept. Când mă gândeam la situația lor, eu eram răsfățat și norocos, și îmi închipuiam că asta credeau și ei. De asemenea, eram de părere că dovedisem curaj perseverând, că n-aveam de ales decât să continui, și mă bucuram să aflu că asta era și opinia lor. Când Grace a venit acasă de la muncă, i-am dat scrisoarea și am așteptat să văd când începe să scâncească. Bineînțeles, când a ajuns la partea cu bocitul la unison i-au dat și ei lacrimile, și n-am avut încotro și am mai plâns și eu o dată. Ah, era o scrisoare atât de veselă!

Nu-i pomenisem lui Amin despre Grace, deși ei îi spusesem totul despre familia mea.

Mi-a luat mai mult să ajung la Grace decât anticipasem. Nu voisem să mă lungesc atât de mult pe tema primelor zile petrecute în Anglia. La urma urmei, ce-ar fi fost de spus, pe lângă tot ce spuseseră atâția alții înaintea mea? Voisem să explic cum de m-am apucat să scriu povestea lui Amin și a Jamilei. Și de ce, atunci când am început să mă gândesc la asta, m-am trezit obligat să-mi imaginez cum s-au cunoscut bunica Jamilei, Rehana, și englezul Pearce, cum au devenit un cuplu într-o epocă în care lumile lor erau atât de separate. Dar odată ce am început să scriu despre sosirea în Anglia, nu m-am putut opri să nu continui firul poveștii. Nu mă puteam împiedica să nu retrăiesc acea perioadă și să-i simt amărăciunea și dezamăgirea chiar și după atâția ani. De vină este egocentrismul meu – când încep să vorbesc despre mine bat câmpii fără încetare, reducându-i pe ceilalți la tăcere și solicitând atenția tuturor. Asta remarcase Grace, și mi-a spus

că a fost unul dintre lucrurile care au determinat-o să plece. Acest lucru și multe altele, dar e o poveste pe care intenționez s-o las deoparte.

I-a luat mulți ani să se hotărască să plece, și în cea mai mare parte a acelei perioade viața noastră comună a fost mai mult decât tolerabilă. Uneori eram fericiți și împliniți și ne ajutam reciproc să ne maturizăm și să ne luăm un răgaz de la amintiri și neajunsuri. Dar în cele din urmă antagonismele au devenit absurde și veninoase, iar Grace mi-a spus că voia să plece cât timp încă mai avea dorința de a trăi și posibilitatea de a găsi iarăși dragostea. Am încercat s-o conving să se răzgândească, desigur, dar odată ce începea să vorbească așa nu se mai putea opri, și cu cât spunea mai multe, cu atât mai ușor îi venea să spună și mai multe. Într-o zi, a încărcat mașina și a plecat spre noua ei viață (întorcându-se ulterior ca să recupereze lucrurile pe care nu le putuse lua în prima tură). Eu am rămas să locuiesc pe strădușa liniștită de la periferie, de unde ajungeam pe jos la universitate, așa că n-aveam nevoie de mașină.

În momentul când a decis să mă părăsească eram deja epuizat, și m-am gândit că o să simt o ușurare imensă la plecarea ei. În loc de asta, m-am simțit îngrozitor de singur și mai trist. Mi-am dat seama că-mi însușisem modul ei de a proceda în orice situație, modul ei de a gândi, că-mi adaptasem viața mintală la a ei. Dintr-odată, în absența lui Grace, nu mai puteam ține pasul cu viața mea. În culmea nefericirii, i-am scris lui Amin. În perioada aceea continuam să ne scriem, dar mai rar. De obicei n-aveam nimic spectaculos de povestit, iar detaliile vieții mele erau prea banale și prea complicate ca să știu de unde să încep cu o persoană aflată practic în altă dimensiune. El îmi scria când avea vești, însă veștile lui erau în general proaste și cred că-l întrista să mi le comunice. Când i-am zis despre Grace mi-a răspuns pe loc și, în mesajul lui compătimitor, a menționat durerea pe care o încercase când o pierduse pe Jamila, cu douăzeci de ani în urmă. Atunci mi-a venit ideea să aștern pe hârtie povestea lui Amin și a Jamilei. Cu trecerea timpului ajunsesem să în-

țeleg că relația lui Amin cu Jamila nu se desfășurase așa cum îmi închipuisem eu când am auzit de ea prima oară. Pe atunci mă gândisem că el era tânărul cutezător care înfăptuise o operațiune temerară de seducție, dar asta numai din cauză că-mi imaginam dragostea ca pe un clișeu. Când am înțeles mai multe, în anii petrecuți cu Grace, am început să percep tragedia din viața lui Amin, și poate și din a Jamilei, deși nu știam mai nimic despre ea. Dar îl cunoșteam pe Amin, și-mi aminteam noaptea când fusese dat în vileag și tăcerea din acele ultime zile de dinaintea plecării mele și faptul că nu mai vorbise despre ea de atunci. Cu timpul, absența numelui ei și a oricărei manifestări de regret mi s-a părut stranie, erau tot mai prezente tocmai pentru că lipseau. În scrisori îl tachinam în legătură cu însurătoarea, iar el glumea spunând că se simțea excelent în pielea de burlac. Prin urmare, când a menționat-o pe Jamila după ce Grace m-a părăsit, prima oară după toți acei ani de când plecasem de acasă, comparându-mi nefericirea cu a lui, m-a făcut să înțeleg mai bine la ce renunțase. Cum aveam dintr-odată timp să reflectez la toate lucrurile pe care le neglijasem, m-am gândit să le scriu povestea.

Într-o zi, chiar când scriam despre ei, am primit o telegramă prin care Amin mă anunța că mama murise. Nu aveau telefon acasă, dar am sunat la filiala locală a partidului și am lăsat un mesaj, aceasta fiind modalitatea prin care comunicam de urgență. Mai târziu, când am sunat iar, mi-au spus că transmiseseră mesajul și că Amin era recunoscător că primisem vestea. Am stat singur, în liniștea casei mele de pe străduța liniștită de la marginea orașului, și mi-am jelit mama, pe care n-o mai văzusem de douăzeci și doi de ani. Când mă uit la mine însumi și la ce-am devenit, mă gândesc la bătăliile pe care au trebuit să le poarte mama și tata ca să trăiască și să iubească așa cum voiau. Mă gândesc la planurile lor și la neliniștea față de viitorul nostru, la strădaniile mele de a supraviețui într-un mediu neprietenos, la cât luptasem ca să obțin această viață de apatie măruntă pe care aș fi putut-o obține fără nici un efort. Ironia este registrul neiertător care ne aduce totul înapoi, ca o oglindă.

La câteva săptămâni după telegramă am primit o scrisoare de la Amin (începeam să mă tem de scrisorile lui), în care-mi vorbea pentru prima oară despre faptul că orbea. Un ochi era complet orb, iar vederea celuilalt începea să-l părăsească. Era aceeași infecție care o orbise pe mama, și nu existau nici un medicament și nici un spital care să-l vindece, după cum nu fuseseră nici pentru ea. I-am răspuns zicându-i să vină la mine.

O să iau un împrumut garantând cu casa și-o să te duc la un cabinet particular. Cei de aici pot să facă orice. De ce nu mi-ai spus mai devreme? Haide, nu fi prost. Nu irosi ce ți-a mai rămas din viață.

Însă el mi-a spus că era prea târziu, infecția nu mai putea fi eliminată. Asta îi zisese medicul pe care-l consultase la Dar es Salaam. Și nu putea să-l lase pe tata singur.

Ca să-ți spun adevărul, nu cred că-mi mai pasă că n-o să mai văd. În ultimii ani am descoperit că în țara orbilor un ochi îți aduce deja prea multe necazuri. Mai importante decât bombănelile astea de moșnegi despre îmbătrânire sunt veștile despre Farida. Anul trecut a publicat o culegere de poezii la Mombasa. A adus un exemplar când a venit la înmormântarea mamei. Cine s-ar fi gândit c-o să ajungă poetă? Scrie de ani de zile, numai că zâmbește și face atâtea glume, încât lumea o ia de neroadă. Dar nu e, am înțeles asta de mult. Oricum, cartea a primit multe laude, și Farida a fost chemată să citească niște poezii la radio. A fost invitată la un eveniment cultural la Roma, o să-ți expedieze de acolo un exemplar. Nu știu de ce vrea să ți-l trimită de acolo și nu de la Mombasa. Cum e prima oară când ajunge în Europa, poate că expediindu-l de acolo o să se simtă mai aproape de tine. Am și eu ceva să-ți trimit, o s-o rog tot pe ea să se ocupe. Deocamdată, îți transmit dragostea mea și cele mai bune urări.

Câteva săptămâni mai târziu a sosit un colet de la Roma cu volumul de poezii al Faridei, *Kijulikano*, „Ceea ce este cunoscut". În colet era un pachețel învelit în hârtie maro și legat cu sfoară. Mâna lui Amin îmi scrisese numele deasupra. Nu erau nici un bilet și nici o dedicație pe cartea Faridei. Sora mea nu era o practicantă fidelă a corespondenței și nu mi-a răspuns la nici o epistolă de-a lungul timpului, în ciuda numeroaselor promisiuni pe care mi le transmitea prin Amin, spunând că avea să-mi scrie de îndată ce termina o sarcină sau alta. Pe coperta a patra era o poză de-a ei. Arăta ca o fotografie de pașaport, imaginea cuiva care intrase în grabă și-i ceruse fotografului să nu piardă vremea și s-o pozeze. Poate că era în drum spre spital, să viziteze o mătușă bolnavă, și nu voia să irosească timpul cu o activitate atât de neînsemnată. Purta buibuiul, cu vălul degajat de pe față pentru poză, dar gata să fie tras la loc atunci când ieșea din nou pe stradă. Acum purta ochelari, cu rama din plastic negru deasupra și din metal dedesubt. De asemenea, avea un zâmbet larg, de parcă ar fi fost surprinsă de ceva ce zisese fotograful, sau poate îi zâmbea soțului ei, Abbas, care o însoțea și rămăsese undeva afară din cadru. În timp ce mă uitam la poza acelei femei zâmbitoare de vârstă mijlocie, mi-am dat seama că înfățișa o persoană pe care n-o mai cunoșteam aproape deloc.

Cartea ei avea următoarea dedicație:

Pentru mama și tata, care m-au învățat să-mi pese. Pentru Amin, care este bun, și pentru Rashid, care nu ne-a părăsit niciodată. Pentru Abbas, cu toată dragostea mea.

„Nu ne-a părăsit niciodată." Numai un poet poate născoci o asemenea minciună sentimentală. Îi părăsisem, bineînțeles, dar am apreciat bunătatea din spatele cuvintelor. Când am citit poeziile am fost surprins, desigur. Erau extraordinar de emoționante, sensibile și intimiste în moduri la care nu mă așteptasem, inteligente și cu un spirit de observație neiertător. Multe aveau ca temă viețile mărunte care-mi erau atât

de bine cunoscute. Vorbeau ironic și perceptiv despre viața unei femei, și am ghicit că titlul era o referință intertextuală la una dintre culegerile lui Shaaban Robert[69]. O poezie era despre Amin şi Jamila, deşi nu pomenea nici un nume. M-a făcut să-mi dea lacrimile. Da, eram surprins. Îmi imaginez că întotdeauna e surprinzător să citești ceva scris de un frate sau o soră, o persoană pe care o cunoști atât de bine din copilărie. Însă Amin avea dreptate, mereu o considerasem pe Farida un pic neroadă – ținând cont de toate examenele picate și zâmbetele acelea neobosite – şi, dacă nu proastă, cel puțin prea bună ca să fie deșteaptă. Trecuseră ani de zile de când simțisem nevoia s-o reevaluez, dar acele poezii m-au făcut să-mi dau seama cât de mult greșisem. I-am scris ca să-i transmit cele mai sincere felicitări, fără să-mi recunosc surprinderea.

Am citit poeziile de câteva ori, cel mai des pe aceea despre Amin și Jamila. Mi-aș fi dorit să am curajul și talentul să scriu cu atâta sinceritate și modestie. Un alt motiv pentru care am tot recitit poeziile a fost că voiam să amân momentul deschiderii pachetului de la Amin. După cum arăta, conținea o carte, şi mă temeam să nu fie una scrisă de el. Mă neliniștea în mod surprinzător gândul că Amin ar fi putut să scrie la rândul lui.

Allah e mai mare, Allah e mai mare, mărturisesc că nu există divinitate în afară de Allah, mărturisesc că Mahomed este trimisul lui Allah (în limba arabă în original)

Parte a rugăciunii musulmane implicând prosternarea

Termen englez de origine portugheză însemnând la origine „discuţie între membrii unui trib şi negustori"; discuţie lungă între persoane provenind din culturi diferite sau cu niveluri de sofisticare diferite

Sau *budmash*, termen englez de origine indiană însemnând „persoană fără caracter"

„Pericol" în swahili

Roman comic de V.S. Naipaul publicat la Londra în 1957

Roman semiautobiografic de James Baldwin, apărut în 1953

O călătorie în India, roman de E.M. Forster apărut în 1924

Shaaban bin Robert, zis Shaaban Robert (1909–1962), poet şi eseist tanzanian, considerat părintele literaturii în swahili

8. AMIN

Oare sunt dintr-o singură bucată? Sunt apa în care ea se amestecă și se dizolvă. N-am cunoscut niciodată o asemenea lipsă și un asemenea dor, ca și când aș muri de sete ori de nebunie dacă n-o țin în brațe și nu stau întins cu ea. Și totuși nu mor și n-o țin în brațe. Dar n-am prea multă experiență, și poate că toate iubirile ajung astfel mai devreme sau mai târziu. În adâncul meu este ceva orb și de neînlăturat, cu dinții înfipți într-o parte moale pe care n-o pot localiza și la care nu pot ajunge. Îi simt răutatea. Această nefericire disperată trece, pe când la început nu aveam forță nici măcar să ridic glasul ori să articulez cuvinte pentru a mi-o explica. Am iubit neînțelept, dar n-am perceput-o ca pe o povară. Am fost norocos în nechibzuința mea. N-o s-o părăsesc niciodată. O s-o văd în fiecare zi atâta timp cât pot, atâta timp cât vârsta îmi îngăduie s-o țin minte. Voi lăuda frumusețea zilei în noaptea ce-i urmează, și noaptea-mi va fi lungă, iar frumusețea ei, fără sfârșit.

Îi sperie. Se tem că din cauza ei oamenii o să-și bată joc de mine și de noi toți.

– Oamenii își bat joc de orice, le-am spus.

– Gândește-te la reputația ei, a zis mama.

– Gândește-te la numele tău nepătat, a zis tata. Nu ești nimic fără nume.

Nu gândeau astfel pe vremuri, când își purtau bătăliile împreună. Acum au rangul lor, vecinii și diverși alții îi respectă, iar eu m-am dovedit atât de neglijent încât să fac din toată familia obiectul batjocurii. „Oamenii o să râdă de noi."

– O să râdă cel mai tare de ea, am spus.

– Ălora nu le pasă dacă oamenii râd de ei, a zis mama. Sunt învățați. Bunică-sa era o desfrânată care a trăit în păcat cu un englez. Maică-sa și neamurile din hardughia aia sunt atât de mari și de tari numai pentru că au avere.

– Îi socotim pe toți egali, cu excepția credinței pe care o au, cum a spus al-Biruni.

Ăsta era tata. Întotdeauna poate să servească un citat potrivit dintr-un secol de mult apus dacă e nevoie. Apoi se cutremură de certitudinea cu care-l umplu cuvintele lui morbide. Trăiește singură în apartamentul ei cu intrare separată. A fost văzută în mașina unui politician. N-are nici o rușine. Din câte știu eu, să mă primească în apartamentul ei a fost cel mai rușinos lucru pe care l-a făcut vreodată.

Au trecut câteva săptămâni. În fiecare zi când vin acasă, mama îmi studiază chipul, ca să-și dea seama dacă am văzut-o sau dacă mă tulbură faptul că n-am văzut-o. Nici unul din ei n-o pomenește, poate de jenă. De teama unei alte ciocniri ca în seara aceea. Amenințările, agresivitatea, lacrimile. Lacrimile erau ale mele, și când le-au văzut trebuie să se fi lămurit că învinseseră. „Hai să nu mai vorbim despre asta", a zis el, așa cum făcea de fiecare dată când simțea că venise momentul să-și manifeste forma superioară de îndurare. Știu cum au aflat. Unchiul Ali a adus zvonul acasă. Mereu circulau zvonuri, și el probabil l-a dat mai departe fără să se gândească, pur și simplu ca pe un subiect de distracție. „Mucosul ăla, știi ce se zice că face?" Mătușa Halima probabil s-a încruntat, apoi i-a trimis vorbă Faridei să vină pe la ea. Farida a fost cea care mi-a spus. Mătușa Halima a presat-o, folosindu-și toată panoplia de vulgarități, și a amenințat-o că avea oricum să-i spună mamei. Farida i-a zis că ar fi însemnat să mă omoare, pentru că mama avea să-i spună tatei, și împreună aveau să mă oblige fie să încetez, fie să le nesocotesc porunca. Farida se gândea că, din moment ce-i păstrase secretul în privința lui Abbas, mătușa Halima avea să-l păstreze și pe al meu. Dar mătușa Halima o considera pe Jamila atât de detestabilă, o târfă, după cum a numit-o, încât a dat fuga să-i spună mamei imediat, cu Farida alergând pe lângă ea și implorând-o până în ultima clipă. Farida s-a învinovățit pentru asta.

N-am putut să mă duc la ea. Îmi era prea rușine. S-a dus Farida, să-i explice și să-i ceară iertare. Eu n-am putut. Avea să creadă că n-o iubeam îndeajuns, dar o iubeam. Sau că eram prea slab ca să mă lupt pentru ea; lucrul acesta se poate

să fie adevărat. Nu puteam să ies din cuvântul lor, nu după atâția ani.

Mi-e un dor nebun s-o ating. Până atunci n-am știut ce înseamnă senzația asta. Stau în întuneric măcinat de dor și visez la ținuturi pustii presărate cu bucăți de oase și pietre și insecte moarte. Pământul e dur ca metalul, și mă trezesc cu picioarele înțepenite, deși am stat pe spate toată noaptea. Visez la un pat acoperit cu cicade moarte și aud un sunet ca oftatul vântului prin arborii de casuarina. E cel mai trist sunet pe care l-am auzit vreodată, cu excepția cuvintelor pe care-mi imaginez că le folosește ea ca să-și exprime dezamăgirea față de mine. Un țipăt mă trezește în toiul nopții. Cearșafurile sunt jilave de sudoare, corpul îmi arde ca și când ar fi fost expus unei lumini roșii pulsatile. Îmi enumăr simptomele ca un pacient sau ca un student nebun la științe. Ce știință ar fi aceea? Știința de a te supune.

Mă aștept ca el să se trezească din cauza agitației mele, mă aștept măcar să se foiască auzind gemetele și suspinele pe care le scot când încerc să-mi așez mai bine șoldul sau umărul dureros. Nu mă pot ridica. M-ar auzi și-ar crede că mă duc s-o văd. Când mă trezesc dintr-un coșmar stau neclintit câteva clipe și ascult, în caz că l-am deranjat. Aștept să aflu de la el dacă am spus ceva în timpul somnului. Dar se pare că nimic nu-l deranjează. Respiră ușor și doarme ca un băiețel inocent, cu un zâmbet pe chip, visând la Anglia. E deja departe. Aproape că-mi doresc să se trezească și să mă oblige să vorbesc despre ea. Mă urmărește. Vrea să știe, dar deocamdată nu poate înțelege. Când vorbește despre ea face glume admirative și atât. Dacă repetă ceva ce-am bâiguit în somn, o să-i zic că unui om nu i se poate cere socoteală pentru ceea ce a spus noaptea, deoarece e posibil s-o fi făcut pe când dormea, nefiind, așadar, el însuși. Sau ceva din întuneric ar fi putut să-i înhațe vorbele și să i le sucească, schimbându-le înțelesul. Numai noaptea aude laudele pe care i le aduc ei. Cum au ajuns s-o urască într-un asemenea hal? Sunt atât de plin de ură!

Mi-a spus povestea ei. Abia dacă are câteva amintiri despre bunică-sa. A văzut-o o dată, când avea patru ani, o doamnă corpolentă cu ochi pătrunzători, care zâmbea și vorbea puțin. Frații ei și-o aminteau mai bine și vorbeau despre ea adeseori când erau mai tineri. Ea era legenda familiei lor, cea de la care porniseră toate necazurile. Mult timp poveștile au fost amestecate, un strat peste celălalt, unele straturi lipsă, așa că mai târziu, când a vrut să afle povestea completă, nu și-a putut da seama unde începuse totul și unde se termina.

Îl chema Pearce, și într-o zi venise împleticindu-se din sălbăticie și căzuse în brațele bunicii Rehana. Nu, nu așa, a zis, glumise când zisese că-i căzuse în brațe. Rătăcise prin ținut câteva zile, jefuit și abandonat de ghizii lui somalezi. Când l-au adus acasă, bunica ei, Rehana, a fost cea care i-a dat englezului mort de sete prima gură de lichid. Trebuie să fi pus ceva în pahar, pentru că a fost vrăjit de ea din clipa în care a deschis ochii. Bunica ei, Malika însăși, i-a spus asta. Era soția bunicului Hassanali. A trăit mai mult decât toți ceilalți și era încă în viață când *ea* avea cincisprezece sau șaisprezece ani, destul de mare ca să întrebe despre asemenea lucruri. Nu l-a cunoscut pe bunicul Hassanali. Vocea bunicii Malika se îneca de fiecare dată când îi rostea numele. Trebuie să fi murit înainte ca *ea* să vină pe lume. Nu-mi vine să-i pronunț numele. Mi se pare o îndrăzneală prea mare.

Bunica Rehana fusese măritată cu un negustor indian care a plecat și nu s-a mai întors niciodată. După asta a avut câteva propuneri (*kaposwa na watu wengi*[70]), dar le-a refuzat pe toate. Era greu de mulțumit. Când a sosit englezul nu mai era tânără, și deja fusese în centrul câtorva scandaluri. Nimeni nu-i putea spune nimic. Când englezul a venit și a iubit-o, s-a dus la el. N-a scos o vorbă, dar în fiecare după-amiază își punea buibuiul și pleca singură, și nimeni nu-i putea spune nimic. Dacă era să-i spui ceva, trebuia s-o acuzi de *zinah*[71]. Era o crimă îngrozitoare cu o pedeapsă pe măsură. Lapidarea. Singurul om care-i putea spune ceva era fratele ei, Hassanali. În plus, el era tutorele Rehanei în lipsa soțului ei, deși fratele era mai tânăr decât sora. O femeie trebuia să aibă mereu un tutore: tatăl, soțul sau, în lipsa acestora, cel

mai mare dintre frați. În lipsa tuturor acestora, cea mai apropiată rudă de sex masculin. Nu știam asta. Când mi-a spus ea, la început nu mi-a venit să cred, că orice rudă de sex masculin putea să se transforme în tutore și să-i poruncească unei femei. Hassanali a refuzat să-i comenteze absențele din timpul după-amiezii. Ce era să facă dacă Rehana își mărturisea păcatul? Avea s-o bată cu pietre până o omora?

Totul a decurs în liniște până când, într-o seară, cineva i-a strigat o ocară din întunecimea unei alei. Mânioasă, i-a pomenit despre asta Malikăi când a ajuns acasă, dar n-a putut repeta cuvântul care-i fusese adresat. „N-o să-mi mânjesc mintea cu murdăria lor", a spus. Cineva i-a făcut plângere lui Pearce la administrația districtuală. Probabil inițiativa le aparținuse nobililor omanezi (*watukufu wamanga*[72]), cărora nimic nu le plăcea mai mult decât să-și etaleze scrupulele meschine și fățarnice. Nu s-ar fi plâns direct. Asta era sub nivelul rangului lor. Poate că suflaseră o vorbă la urechea wakilului, care urma să-i șoptească la rândul lui responsabilului districtual. Omanezii aveau concepții ferme despre moralitate și decență. Considerau ofensatoare (*makruh*) chiar și vederea unui buric gol, iar un vânt tras în apropierea lor putea fi pedepsit cu bătaia. Ne putem imagina cum le-au torturat conștiințele zvonurile despre Rehana și Pearce.

Așadar, amanții s-au mutat la Mombasa, întâi Pearce, apoi și Rehana. Au locuit într-un apartament timp de câteva săptămâni sau luni. În același apartament și-a dus viața Rehana până la sfârșit. Acolo s-a născut mama *ei*, Asmah. Cea fără de păcat: așa a numit-o Rehana. Cu speranță. Pe atunci, Pearce plecase deja. A plecat o dată și s-a întors, dar a plecat din nou.

– E important că s-a întors, că nu-i venea s-o părăsească, mi-a spus ea. Te face să te gândești că o iubea, deși până la urmă tot a plecat.

La un moment dat trebuie să-și fi venit în fire și să se fi îndreptat spre casă. Trebuie să fi avut o serie de motive ca s-o părăsească. Trebuie să fi fost imposibil pentru amândoi să continue împreună. Ea a dovedit că era o persoană plină de curaj, bătăioasă, de vreme ce a mers atât de departe. Așa o

văd acum, când mă gândesc la ea. O persoană care poate să stea neclintită și să întoarcă o privire scrutătoare. O femeie care poate să stea neclintită și să întoarcă o privire scrutătoare.

– Cum arăta Pearce? am întrebat-o.

A zâmbit și a spus că-i făcea plăcere să mă audă folosind acel nume. Era bunicul ei, și uneori își atribuia în secret numele lui. Bunica ei Malika i-a povestit că era slab și înalt, cu ochi sclipitori. Nu credea că bunicii Malika îi plăcea înfățișarea lui; nu credea nici măcar că-i plăcea de el. Din câte a aflat de la mama ei, Asmah, Rehana spunea că era întotdeauna vesel.

Mi-a povestit aceste lucruri în timp ce stăteam întinși în pat la lumina lămpii de veghe. Nu-i puteam vedea fața pentru că stăteam în brațele ei pe când vocea ei îmi dezmierda tâmpele. Sau se sprijinea de perete în timp ce, culcat în poala ei, mă delectam cu atingerea părului mătăsos pe obraji, o priveam și-i mângâiam coapsele și sânii. Sau uneori stăteam unul lângă altul în timp ce discutam, atingându-ne, mereu atingându-ne. Când se simțea puternică și fericită îi plăcea să facă planuri. Cât trebuia să așteptăm până îmi încheiam studiile? Odată ce aveam o slujbă, puteam să le spun părinților mei și apoi să mă mut în apartament cu ea. Îmi umplea viața de fericire, era întotdeauna veselă. Când eram departe de ea îmi venea greu să îndur neliniștea și spaima. Într-o noapte, când ne odihneam asudați după ce făcuserăm dragoste, am auzit cum cineva trecea fluierând pe stradă. S-a ghemuit lângă mine, strângându-mă în brațe tăcută și tremurând.

– Ce e? Ce e? am întrebat-o.

– Mi-e frică, mi-a răspuns.

Am încercat să glumesc:

– De fluierat?

Duhurile care bântuiau prin lume după lăsarea întunericului fluierau ca să se cheme unele pe altele.

– De ei. De bărbatul acela și de fluieratul lui. Nu simți cât de sigur e pe el? Mă tem c-o să mă părăsești.

– N-o să te părăsesc niciodată, i-am spus.

O vreme nu mi-a vorbit despre celălalt bărbat. Cred că nu voia s-o judec pripit pe bunica ei. Voia ca întâi s-o simpatizez. Pearce îi lăsase nişte bani, însă Rehana ştia că n-o să-i ajungă prea mult. Aranjase să fie plătită chiria apartamentului pe şase luni, astfel încât ea să poată sta cu bebeluşul într-un loc cum se cade. De asemenea, a depus o mică sumă într-un cont bancar pe numele ei. Poate că s-a gândit că atunci când se terminau banii avea să se întoarcă la fratele ei, prăvăliaşul. A lăsat o adresă din Anglia pentru cazuri de urgenţă. Pearce nu i-a explicat cum să retragă banii. Când, după plecarea lui, Rehana s-a dus la bancă să scoată nişte bani, funcţionarii au refuzat-o. N-a înţeles motivul. Nu mai fusese niciodată la o bancă şi nici măcar nu era sigură c-o refuzaseră. În confuzia şi ruşinea ei, s-a gândit că dezaprobau ceea ce făcuse. Nu i-a scris lui Pearce. I-a rugat pe Hassanali şi pe Malika s-o ia pe Asmah la ei un timp, până când reuşea să-şi organizeze viaţa. Trebuia să dureze puţin, dar Asmah a rămas la ei toată copilăria. A fost singura lor odraslă.

La Mombasa, Pearce s-a împrietenit cu un scoţian pe nume Andrew Mills. Era un inginer hidrotehnist care avea o cameră la Clubul Mombasa („numai pentru membri“), ceea ce însemna de fapt „numai pentru europeni“. Vizitatorii europeni locuiau acolo când erau în deplasare ori când veneau să-şi vadă prietenii. Andrew Mills locuia acolo permanent. Era mare băutor. Îi vizita la apartament cât Pearce a fost acolo şi şi-a continuat vizitele după plecarea lui. La un moment dat, s-a mutat cu Rehana, asumându-şi plata chiriei.

– Ce-i un inginer hidrotehnist? am întrebat-o.

A ridicat din umeri şi şi-a trecut degetul umed peste buzele mele.

– Eşti atât de discret. Întrebi ce-i un inginer hidrotehnist, când ai fi putut să întrebi ce fel de prieten era, dacă s-a mutat aşa, tam-nisam? Sau ce fel de femeie devenise Rehana.

– O curtezană, am zis, exersând cuvântul englezesc.

Nu e un cuvânt pe care să ai deseori şansa să-l foloseşti.

– Asta s-a gândit toată lumea.

– La ce altceva se puteau gândi?

A ridicat iarăși din umeri, dând de înțeles că nu-i păsa de opinia lor.

– Era un tip mai în vârstă. S-a mutat în apartamentul ei și a ajutat-o să înființeze o mică afacere cu țesături. Rehana a deschis un magazin și a angajat o croitoreasă; făcea și vindea perdele și cuverturi și alte lucruri de genul ăsta.

– Cum de s-a gândit la un asemenea plan? Tu te-ai fi gândit?

– Trebuie să fi fost sângele de prăvăliaș care-i curgea prin vene, mi-a zis. Ăsta era visul ei, așa considera că poate să se descurce. Când afacerea devenea înfloritoare, avea s-o recupereze pe Asmah de la fratele ei și să-i poarte de grijă singură. Cred că atunci a început să bea.

În momentul acela mi-am dat seama că avea să fie o poveste tragică. Cum ar fi putut să-și revină o femeie care fusese părăsită de soțul ei, care făcuse un copil în păcat cu un european ce o părăsise la rândul lui, care trăia cu alt european mai bătrân și, pe deasupra, se apucase de băut? M-a privit cu un zâmbet trist, și am simțit cum ochii mi se umpleau cu lacrimi de dragoste. Pe atunci nu știam ce înseamnă tristețea, dar inima îmi era plină de mâhnire.

– Nimeni nu știe ce viață duceau împreună, a continuat. Încă își vizita rudele, dar nu vorbea niciodată despre viața ei cu inginerul hidrotehnist. Habar n-am la ce rude mergea. Întotdeauna sunt rude. Servitoarea nu era niciodată de loc din Mombasa, așa că nu i se puteau stoarce informații. Însă erau sticle goale de care trebuia să scape. Individul care aduna gunoiul în fiecare zi le vindea pe la prăvălii. Explica de unde proveneau sticlele și câte putea aduce pe săptămână de la diversele adrese. Nimeni nu-i vizita pe ei, și Rehana ieșea rareori seara. Toate aceste lucruri i-au lămurit pe curioși că și Rehana era bețivă, dar nimeni nu știa ce se mai petrecea în casă, dacă era cu adevărat o curtezană. Când Malika și Hassanali și Asmah s-au dus la Mombasa, au stat la niște rude și au trecut s-o salute pe Rehana în timpul zilei. Inginerul hi-

drotehnist a venit acasă după plecarea lor, așa că nu l-au văzut niciodată.

Au trăit așa mulți ani, paisprezece, până la izbucnirea războiului, în 1914. Războiul i-a provocat o mare supărare inginerului hidrotehnist. Apoi, într-o seară, când Rehana cosea tivul unei fuste sau făcea ceva la fel de banal, Andrew Mills, beat turtă, s-a prăbușit în camera lui. L-a auzit căzând, iar când a ajuns în cameră l-a găsit mort. Stai să vezi. I-a lăsat bani în testament, așa că putea să stea în continuare în apartament și să-și administreze afacerea.

Micul italian a plecat azi. Arăta năucit, cu lacrimi în ochi la final. Asta le-a făcut să plângă și pe mama și pe Farida, iar fața tatei s-a contorsionat în toate felurile în vreme ce încerca să-și mascheze emoția. A trebuit să-mi șterg zâmbetul de pe față. Era ca și când ar fi plecat pentru totdeauna. „Dacă asta vrea să facă, foarte bine“, aș vrea să le spun. „Visează să plece de ani de zile. Uneori se trezește dintr-un somn profund și începe să vorbească în engleză. Ce înseamnă asta? Visează în engleză. O să se ducă acolo și-o să se descurce. Sunt sigur. E pregătit. O să învețe cu înverșunare, iar când va avea de dat examene o să reușească fără dificultate.“

E o ușurare să-l văd plecând. Viața o să fie mai puțin epuizantă fără el; în plus, o să fie mai mult spațiu în cameră. Am nevoie de mai mult spațiu. Sună urât, nu vreau să fiu înțeles greșit. Acum simt mai mult nevoia să fiu singur. Viața o să fie împuținată pentru noi toți din cauza absenței lui, dar o să se întoarcă destul de curând. În ultima săptămână și-a luat rămas-bun de la prietenii lui, vizitându-i acasă. Unul câte unul, câte o despărțire dramatică pentru fiecare. Sunt îngrozitori, își promit să se vadă la Cairo sau la Budapesta vara viitoare. Apoi, aseară a avut loc o lungă dezbatere pe seama ținutei de călătorie: trebuie să poarte costumul, sau ceva mai practic? Tata a fost de părere că trebuie să poarte o cămașă curată și pantaloni, de preferință deschiși la culoare, deoarece culorile deschise dau întotdeauna un aer elegant. Ceea ce n-a spus, și probabil nu și-a dat seama că *spunea* totuși, a fost că așa i se părea lui că arată Rashid cel mai bine. Mama

prefera costumul. N-avea de unde să știe cine-l întâmpina acolo. „Sigur, s-ar putea să fie Regina Angliei“, a zis tata cu un sarcasm ce nu-l caracterizează, însă mama l-a ignorat. „Oricum, nu vrei ca oamenii să creadă că n-ai costum“, a zis ea. „Așa se îmbracă englezii acolo, chiar dacă atunci când vin aici nu ies din șorturile lălâi. Pe deasupra, e un costum frumos.“ Farida a încuviințat, iar eu am ridicat din umeri, lăsându-i pe vârstnici să descâlcească problema. A plecat în costum.

Eu aș fi fost înspăimântat. Cred că era și el. Nici unul din noi nu mai călătorise vreodată. Sunt invidios? Da, ar fi o ușurare să scap de viața de zi cu zi de aici. Poate că mă simt așa din cauza ei, deși nu vreau să mă îndepărtez de ea. Nu cred că nutresc o invidie profundă. Poate o împunsătură de regret pentru că n-am fost invitat la picnic. Nu mă aștept ca viața să fie numai provocări și evenimente palpitante și nu sunt nemulțumit. Mi-ar plăcea să merg mai des la pescuit și să învăț să manevrez mai bine barca în larg. Aș vrea să știu mai multe despre plante și arbori, să le știu denumirile, evoluția în funcție de anotimp și utilizările practice. Mă încântă să aud numele diferitelor soiuri de lemn și să văd oamenii cum miros lemnul ca să-și confirme intuiția. Aș vrea să știu ce miros. Aș vrea să predau la țară, să cunosc mai bine genul acela de viață. Îmi place să citesc încet. L-am rugat să-mi trimită toate cărțile bune peste care dă. Poate c-o va face; dacă nu, o să aducă vreo câteva cu el.

Mă tem de lucrurile pe care și le dorește. Nu poți pur și simplu să te duci acolo, să vezi ce e de văzut și să te întorci. Ceea ce vezi te schimbă. Mă tem că la întoarcere o să aibă atitudinea de necombătut a altora care au fost acolo. Cineva o să-i pună o întrebare, iar el o să asculte cu un zâmbet îngăduitor. Apoi o să vorbească rar, nevrând ca ascultătorii să piardă vreo vorbuliță. O să încerce să dea un răspuns necomplicat, astfel încât să nu-i deruteze cu sofisticarea lui, dar așteptându-se să fie urmărit cu respect. O să creadă că a făcut ceva important.

Când a sosit momentul plecării, s-a poticnit pe drumul spre avion. Fluturam din mâini cu toții, dar era prea preocu-

pat ca să se uite în urmă. S-a oprit o clipă în ușă, după care a plonjat în întuneric. Peste o secundă era iarăși în ușă, căutându-ne cu privirea, făcând cu mâna. Apoi, când avionul a decolat, mama a început să plângă din toată inima, spunând că nerodul avea să se piardă pe undeva. „Nu poți să te pierzi într-un avion", i-a atras atenția tata. „O să se piardă", a insistat ea, „sau o să lase pe cineva să-i fure lirele sterline." A ținut-o tot așa, fără lacrimi de data asta, pe tot drumul până în oraș. Când am ajuns acasă era tăcută, la fel și tata. În ochii amândurora licăreau zâmbete; cred că erau mândri de micul nostru italian și probabil deja îi plănuiau întoarcerea de la studii.

*

M-am gândit la inginerul hidrotehnist când am văzut mașina ministrului. E un politician despre care au mai circulat zvonuri. Are deja copii și nevastă, dar nu-l deranjează să fie cunoscut drept mare crai. Oare o să devină curtezana lui? Asta crede toată lumea. În trei săptămâni vom fi independenți, iar atunci ministrul va deveni suficient de puternic încât să nu bage în seamă zvonurile. Poate că oamenii puternici au nevoie de curtezane.

Am văzut-o în fiecare zi în toate acele luni. Mă imaginez alături de ea în fiecare seară. Vorbim încet în semiîntuneric, așa cum obișnuiam, și apoi facem dragoste. Discutăm despre măsurile de precauție pe care trebuie să le luăm ca să nu fim prinși. Nu m-am mai dus niciodată la apartament și nici n-am încercat s-o văd. Ea n-a mai venit acasă la noi. Farida a vorbit în locul meu. Ea m-a întrebat prin intermediul Faridei dacă nu ne puteam întâlni ca să vorbim despre cele întâmplate. Am spus că nu puteam. Le promisesem că n-o s-o mai văd niciodată. Mi-e prea rușine ca să mă prezint în fața ei. Știu cât se va rușina ea de mine, cum își va închipui că și eu o consider desfrânată. Va fi supărată pe mine, deși merit o reacție mult mai aspră.

Am zărit-o de două ori, și de fiecare dată inima a dat sămi sară din piept, însă mi-am ferit privirea înainte s-o văd cum trebuie. O văd în fiecare zi. Ne întâlnim în taină, noap-

tea târziu, în spatele ușilor închise. Numele meu este Msiri Amin, cel căruia i s-a încredințat un secret.

Azi am văzut-o în mașina ministrului și nu mi-am ferit privirea. M-am dat jos de pe bicicletă și m-am uitat atent. Încă nu e ministru plin, așa că mașina lui nu avea drapel, dar curând, peste trei săptămâni, o să aibă. Am mers cu bicicleta până la ocean și apoi până la tribunal, unde am stat pe peluză ore în șir, gândindu-mă la lucruri pe care le cunosc deja. Nu se zăreau pe nicăieri grădinarii sau paznicii tribunalului.

Era atâta liniște, încât am devenit conștient de propria-mi răsuflare. Până și oceanul aluneca blând spre țărm. Asta m-a făcut să mă gândesc că, pe nesimțite, conducătorii noștri au plecat, iar noi suntem atât de obișnuiți să ne supunem, încât continuăm să ne îndeplinim îndatoririle de sclavi fără să ne supravegheze cineva.

Azi am stat acolo ore întregi, și am știut iarăși că am săvârșit o greșeală cumplită. Nu avusesem de ales. Ar fi trebuit să mă duc s-o văd și să-mi asum viața secretă pe care pretind că o am. Bârfele ne-ar fi transformat într-un cuplu furișat și ridicol. Viețile noastre ar fi devenit intolerabile, dar poate că nu trebuia să ne simțim atât de murdari pe cât o sugerau bârfele. M-a durut s-o văd în mașina ministrului.

Când am ajuns acasă am văzut-o pe mama șezând la fereastră. Arată tragic așa cum stă acolo, dar n-o pot convinge să se mute. Zice că are nevoie de lumină. Citea iarăși una dintre scrisorile de la micul italian. El le trimite cu regularitate, dar sunt vreo trei sau patru la care mama ține mult de tot; pe acelea le păstrează în coșul de cusut. Era seară, iar la radio se difuzau melodii la cererea ascultătorilor. Farida era plecată sau în camera ei. Momentul în care mama a ridicat privirea auzindu-mă a fost cel în care m-am gândit că arăta tragic. Îmi studia fața, dar știam că nu putea să vadă prea bine în lumina aceea. Încerca să-și dea seama după expresia mea dacă o văzusem pe *ea*. Chiar dacă au trecut luni de când am părăsit-o, mama tot face asta de câte ori vin acasă. Mi-am potolit gândurile și m-am așezat lângă ea pe canapea, astfel încât să se poată uita la mine și să se liniștească. Își

pierde vederea treptat, iar teroarea orbirii o copleșește. Uneori îmi dau seama dintr-odată că stă în apropiere, plângând pe tăcute.

Azi i-am scris lui Rashid. Am vrut să-i scriu pentru că mâine e o zi specială. E ziua independenței. Am simțit nevoia să-i scriu, nu știu de ce. Așa că i-am scris serios, ca de la un adult la altul, ceea ce înseamnă probabil că eram solemn și înțelept. Voiam să participe și el cumva la ziua aceea și să aibă o cale de a și-o aminti chiar dacă nu e aici. Asta a fost când mi-a trimis el acea epistolă pompoasă plină de cugetări grave, probabil ca să-și bată joc de mine. Ar fi fost amuzant dacă ar fi fost aici, deci presupun că mi-e dor de el câteodată, deși n-o să i-o spun nici în ruptul capului. Prietenii lui întreabă mereu de el. Trebuie să-i fie dor de ei. Tot timpul erau împreună.

Dacă ar fi fost aici, ar fi scris un poem despre independență. Ar fi organizat un concurs de creație cu tema: „Scrieți o poezie despre independență în limba pe care o preferați". Apoi și-ar fi bătut la cap prietenii și vecinii ca să-i convingă să participe. Și-ar fi luat toate suvenirele posibile: insigna cu noul drapel, un disc cu noul imn național, flamura de pus deasupra ușii și poate un steag mare cu catarg dacă tata îi dădea voie. Noul drapel nu e foarte diferit de cel vechi, același stindard al casei Busaid, doar că acum în mijloc sunt două flori ale arborelui de cuișoare într-un cerc verde. Ar fi putut fi mai rău. Ar fi putut fi un papagal pe o rămurică sau o baracudă pe fundal albastru, cu sinusoide negre reprezentând valurile. Par niște simboluri statale atât de fragile! Noul imn național a fost difuzat la radio seara asta, ca să ne facem o idee și să nu ne privim nedumeriți mâine în momentul festiv. Nu l-am reținut. O să ne obișnuim cu el, așa cum o să ne obișnuim cu steagul.

Totul s-a schimbat de pe o zi pe alta. Nu era destul timp ca să ne obișnuim cu atâtea. Trebuie să găsim o nouă modalitate de a vorbi despre felul în care trăim acum. Nu le place să-i audă pe oameni spunând anumite lucruri sau cântând

anumite cântece. Nu trebuie să pomenim numele sultanului sau ale membrilor vechiului guvern. A durat numai o lună, după care totul s-a schimbat brusc. Noul steag nu mai există. E ilegal să ai unul, chiar și din curiozitate. Deja am început să-l uit. Nu mai țin minte culoarea florilor de arbore de cuișoare, dacă erau maro sau aurii. Imnul național e deja uitat. Oricum, nu cred că cineva putea să fredoneze măcar un vers. Dacă ar face-o, cu siguranță ar încasa o bătaie sau chiar mai rău. Au fost uciși oameni. Nu pot să scriu lucrurile astea. Ne-au speriat prea tare, și ar fi stupid să fiu prins scriind niște lucruri pe care nu avem voie să le cunoaștem.

A fost atacată. S-a întâmplat în noaptea insurecției. Îl căutau pe ministru și, cum acesta nu era acasă, s-au dus la apartamentul ei. Le-a deschis ușa. Cu toții o făceam. Nimeni nu știa cum să se opună sau ce să facă atunci când paturile de armă și bocancii începeau să se izbească în ușă. După asta au atacat-o. Când am auzit, din bârfele de pe stradă, am încercat să nu mă grăbesc vizibil, dar am mers spre apartamentul ei. Era dimineață, însă adunările publice erau interzise. Se vedeau oameni înarmați peste tot, și unele ziduri erau ciuruite de gloanțe. Câteva case fuseseră incendiate. Când am ajuns, am bătut la ușa ei preț de câteva minute, dar nu mi-a deschis. Mi-am spus numele, însă n-am primit nici un răspuns. Simțind o mișcare deasupra, am ridicat privirea. Cineva era la fereastră, așa că am făcut un pas în spate ca să văd, dar persoana care se afla acolo s-a retras. M-am gândit că era unul din frații ei. Am rămas în drum un minut sau două, privind în sus, așteptând, dar n-a venit nimeni. Nu îndrăzneam să strig și nu știam dacă atacatorii reușiseră să intre în casă. Poate că înăuntru erau o mulțime de femei rănite, și n-ar fi vrut ca un străin să le deranjeze după o suferință atât de rușinoasă.

Poate că au atacat-o din cauza ministrului. Sau poate pentru că e frumoasă și subiectul unor bârfe obscene. Într-o zi am auzit că a plecat. Toată familia a plecat, iar casa imensă e încuiată și goală. Oamenii pleacă din țară cu sutele, mii sunt expulzați, unora li se interzice să plece. Vor să uităm tot ce a fost aici înainte, cu excepția lucrurilor care le-au stârnit furia

și i-au făcut să se poarte cu atâta cruzime. M-am luat cu scrisul, și iată că menționez acele lucruri care-mi vor aduce necazuri dacă vor fi descoperite. Nu știu cum a plecat sau unde s-a dus. Uneori mă întreb dacă aceia care pleacă știu ce fac. Se poate să nu existe nici o cale de întoarcere.

Nu știu de ce m-am apucat să scriu toată povestea asta. Probabil pentru că aveam atât de mult timp și simțeam că mi s-a întâmplat ceva de importanță capitală. M-am apucat de scris ca să retrăiesc angoasa din acele zile. Cred că într-un fel simțeam că puteam totuși să reiau legătura cu ea. Într-un fel, dacă manifestam o durere foarte vizibilă, cineva avea să se înduioșeze și să spună: „Du-te la ea, o meriți, ai suferit destul". De atunci când am văzut-o în mașina ministrului... Bietul ministru, l-au arestat și l-au umilit, așa cum au făcut cu toți ceilalți miniștri. Acum sunt cu toții în închisoare pe continent, oaspeți ai președintelui Julius Nyerere din Tanganyika, un om care nu-și mai încape în piele de încântare văzând ce-am ajuns. De atunci când am văzut-o, scrisul a devenit o povară. Acum, după toate crimele și expulzările, a devenit și periculos. Azi încep să mă gândesc că am găsit un motiv de a continua să scriu fragmentele astea disparate. Ea s-a dus, Rashid s-a dus, atâția alții s-au dus. Aceia dintre noi care am rămas suntem aproape prea înspăimântați ca să trăim. Scriind aceste fragmente îmi spun mie însumi că trăiesc. Va fi o cale de a nu uita.

E târziu. Tata se foiește în camera de alături și în curând îmi va bate la ușă și-mi va spune să sting lumina. În ultimul timp se neliniștește dacă lăsăm o lumină aprinsă până târziu. Crede că-i va atrage pe oamenii înarmați, care ne vor lua drept complotiști și nu vor rezista ocaziei de a ne intimida. Farida n-are voie să coasă noaptea așa cum obișnuia, iar eu n-am voie să citesc până la ore târzii. Tata închide geamurile și zăvorăște ușa la nouă seara. Străzile sunt pustii. Nimeni nu iese pe timp de noapte.

Acum nouă luni mi-am promis să scriu aici ca să știu că sunt în viață. Încă n-am scris nimic, și totuși încă trăiesc. Ce prostie. Acum sunt profesor calificat și am primit post la o

școală de la țară. Tata și-a pierdut slujba. Zeci de profesori și-au pierdut slujbele, fiind înlocuiți de oameni ca mine și de indivizi care nu și-au terminat studiile. E răutate pură. El e zdrobit. Când eram mai tineri și Rashid era încă acasă, mă gândeam că nu ni se poate întâmpla nimic rău. Mama și tata erau atât de harnici, atât de modești, atât de cumsecade. Ce se putea întâmpla? Apoi am pierdut-o pe *ea*, Rashid a plecat și totul s-a schimbat. Acum mama și tata sunt descurajați și speriați. Ea nu vrea să-mi iau în primire postul la școala de la țară. Îi spun că acum zonele rurale sunt sigure, asta dacă soldații nu vor să le facă nesigure, însă pot face asta oriunde. Țipă la mine, făcându-mă naiv și nebun. Îi promit c-o să încerc să obțin un transfer, dar n-o să cer așa ceva. Mi-ar plăcea să predau la țară. Mă pricep să-mi încalc promisiunile. Aș vrea să cunosc denumirile arborilor și să identific lemnul după miros.

Tata nu zice mare lucru. Gârbovirea lui e mai pronunțată, iar încruntarea a devenit permanentă. În mod neașteptat, a început să se bâlbâie. Încă își respectă ritualul de la cafenea, dar majoritatea oamenilor cu care stătea au plecat sau sunt la pușcărie. În cea mai mare parte a zilei stă acasă și citește, apoi se duce la moschee. Când Farida i-a spus despre iubitul ei Abbas de la Mombasa, informându-l că voia să se mute la el, tata a plâns. Nu cu urlete și suspine, ci pe tăcute, cu lacrimile curgându-i pe față. Bietul tata, nu e nici un motiv ca existența lui să le fie cunoscută altora, dar într-un fel mă face să cred în virtute, în posibilitatea ei.

Devenim cu toții tot mai dependenți de moschee. Guvernul își propagă minciunile socialiste, iar noi ne repezim în moschei. Zilele se întunecă în toate privințele. Mâncarea e tot mai greu de găsit. Se ia curentul și e penurie de apă. Așadar, nu e de mirare că moscheile sunt pline ochi și rugăciunile durează mai mult. Găsesc o plăcere neașteptată în această comuniune.

Am învățat foarte repede care sunt limitele așteptărilor noastre, și drept urmare teroarea s-a diminuat puțin. Stăm

acasă ori la colțul străzii și vorbim despre ultimele zvonuri și răsturnări de situație. Cei mai mulți dintre noi nu mai facem mofturi. Spunem că lucrurile se îmbunătățesc de la o zi la alta. Cei care ziceau că nu vor să aibă nimic de-a face cu ticăloșii care ne guvernează acum au învățat să se plieze. Nimeni nu-și bate joc de ei. Oamenii muncesc dacă au unde. Se căsătoresc și fac copii. Vechile dușmănii își scot veninul la suprafață. Tinerii se maturizează și pleacă dacă pot.

Străzile sunt incredibil de pustii. Atât de mulți oameni și-au încuiat casele și au plecat: la Dar es Salaam, la Mombasa, la Nairobi, la Dubai, în India. Probabil că încă au cheile într-un loc sigur pentru momentul când se vor întoarce. Totuși, casele lor nu stau goale mult timp. Guvernul le-a confiscat și le-a împărțit între membrii săi, dar ele emană un aer părăsit, întunecat și neiubit. Multe s-au prăbușit în stradă din cauză că n-a mai avut nimeni grijă de ele. Într-o zi din ultimul anotimp ploios, casa vecinilor noștri s-a dărâmat în sfârșit. Zidul de la etaj a căzut primul, așa că a fost destul timp ca toată lumea să iasă afară înainte ca întreaga clădire să se năruie într-un morman de mortar și pietre și grinzi putrede și găini panicate. N-a fost rănit nimeni, ba chiar s-au auzit câteva râsete și glume că vechea hardughie și-a dat duhul, deși vecinii noștri nu erau atât de amuzați. Dar am avut și sentimentul că altceva s-a schimbat, că ceva important a ieșit din câmpul nostru vizual. Totul arată diferit când te uiți pe fereastră.

Azi am primit vești de la Rashid. Și-a încheiat studiile după toți acești ani. Pare incredibil, la fel cum pare incredibil că el are vreo legătură cu noi. Tata m-a așteptat să vin acasă de la serviciu, apoi a scos scrisoarea din buzunarul cămășii. În ultima vreme se duce la poștă în fiecare zi, din moment ce are atâta timp liber. De obicei n-are nimic de ridicat. Așadar, de îndată ce am intrat, am văzut plicul sosit cu poșta aeriană în buzunarul lui. Mi l-a dat și mi-a zis să-i citesc scrisoarea mamei, care nu mai vede aproape deloc. Plicul era deschis, deci tata trebuie s-o fi citit deja. Farida era undeva prin casă, a chemat-o și pe ea. Am citit scrisoarea lui

Rashid întregii familii. Tatei i-au dat lacrimile după primele rânduri, după ce am citit subiectul principal, la care, din fericire, Rashid a ajuns foarte repede, pentru că vedeam îngrijorarea pe chipul mamei în timp ce aştepta să audă vestea pe care epistola era menită s-o anunțe. I-a mulțumit lui Dumnezeu în șoaptă când am spus că Rashid își terminase studiile, iar plânsul tăcut al tatei s-a transformat în suspine. Mama i-a rostit numele, chinuindu-se să-l vadă, deși era așezat alături de ea, pe canapea, însă el mi-a ordonat: „Citește!" Am continuat să citesc, ne spunea cât e de recunoscător pentru felul în care l-au crescut, ca să-și dorească să învețe și să exceleze, cât e de trist că se află atât de departe, ce noroc a avut să găsească un post la o universitate din Anglia, apoi descria casa de pe o străduță liniștită unde o să cultive o mică grădină. Când am terminat plângeam cu toții. Nu prea știu de ce: de ușurare că nu s-a poticnit, de supărare că nu e cu noi, sau poate plângeam pentru necazurile noastre pe care nu i le pot împărtăși și pentru că totul a ajuns în halul în care este.

În acel moment am simțit... Nu, mi s-a evaporat orice îndoială că l-am pierdut. Nu era un gând nou, dar descrierea acelei străduțe liniștite de la marginea orașului mi-a dat certitudinea că n-o să-l mai vedem. Tânjesc eu însumi după străduța aceea. Într-o scrisoare mi-a trimis o poză pe care o decupase dintr-un calendar, înfățișând un lac și un peisaj de țară cu dealuri înverzite. Îmi spunea că a fost acolo cu un prieten în vacanță și că e minunat. Ce l-ar putea determina să se întoarcă aici? Ca să facă ce?

Tata mi-a luat scrisoarea din mână și a plecat să dea vestea întregii lumi. Eu am rămas cu mama și Farida să ne amintim de micul italian, de care ne era atât de dor. Apoi am început un răspuns pe care l-am terminat azi-dimineață. Mi se pare sfârșitul unei etape. Farida pleacă peste câteva zile la Abbas. În curând o să-i am pe mama și pe tata numai pentru mine.

*

Uneori totul pare foarte aproape, și evenimentele petrecute cu ani în urmă par să se fi întâmplat ieri, totul e înghesuit și strâns și stă să explodeze. Mă gândesc la ea în fiecare zi.

Nimeni nu-i rostește numele și nu mă încumet să întreb ce-a ajuns. Am întrebat-o pe Farida o dată, însă reacția ei a fost de durere și de enervare. Voiam s-o întreb dacă îi știa adresa, astfel încât să-i pot scrie, dar n-am făcut-o; oricum, probabil n-aș fi îndrăznit să-i scriu. N-am mai deschis subiectul de atunci, iar Farida n-a pomenit-o. Mă gândesc că expresia ei îndurerată voia să mă îndemne s-o uit. N-o pot uita. Mă închipui împreună cu ea. Uneori ore de-a rândul. Retrăiesc momentele când eram cu ea și sunt uimit de cât de multe îmi aduc aminte după toți acești ani, de cât de real pare totul. Astăzi am stat pe pat lângă ea în timp ce-mi povestea despre acea seară de Idd, când am ținut-o prima oară în brațe în întuneric și i-am zis „iubito". Îi plăcea la culme să spună acea poveste și să râdă de febrilitatea cu care mă lipisem de ea. Mâinile mele o dezmierdau în timp ce vorbea, se plimbau pe coapsele ei ferme și pe șolduri. Dintr-odată, s-a auzit o ușă trântită cu putere la etaj, și ea a tăcut. Am privit-o ca să văd dacă era speriată ori surprinsă, dar plecase, lăsându-mă singur în beznă. Amintirea acelei uși îmi bubuie prin corp ca și când abia s-ar fi întâmplat.

Țin minte cum, în timp ce mergeam acasă după prima noastră întâlnire, eram îngrozit la gândul a ceea ce ne aștepta. Groaza aceea nu m-a părăsit niciodată, dar era diminuată de euforia pe care o simțeam când eram cu ea, ba chiar și atunci când nu eram. Uneori, când mă întorceam de la apartamentul ei, nu-mi puteam înăbuși un zâmbet larg de fericire la fiecare pas. Apoi ascultam iarăși cuvintele tandre și promisiunile pe care ni le făcuserăm și nu-mi venea să cred. Încă aud acele cuvinte și promisiuni, dar acum nu mai sunt neîncrezător. Câteodată mă umplu de rușine și de un dezgust straniu și irezistibil. Îmi acopăr urechile oripilat, însă nu mă pot împiedica să nu le aud. Nu-mi pot imagina cum arăta sau cum se simțea sau ce gândea despre mine atunci când a aflat ce făcusem. Nu-mi pot imagina teroarea care a năpădit-o atunci când au atacat-o indivizii aceia.

Nu pot să-i părăsesc. Nu pot să nu le dau ascultare. Ea e acum oarbă și speriată. Stă acasă toată ziua și toată noaptea. Uneori uit că e în cameră, deoarece e atât de tăcută. Îi place

să se uite prin albumul de fotografii. Avem unul singur. Își plimbă mâna peste poze și le descrie în timp ce eu dau paginile. „Asta-i cea cu Farida la Mombasa, cu verișoarele ei pe plaja de lângă Tiwi, în ziua în care am luat feribotul la Likoni." „Aici e Rashid în piesa de teatru de la școală. Poartă barba aceea falsă uriașă și se preface că e wazirul Barmaki." Vorbește despre Rashid numai referindu-se la copilăria lui. Când a scris să-i anunțe că s-a însurat cu Grace, ea s-a mărginit să întrebe dacă e englezoaică, după care s-a retras într-una din tăcerile ei. Peste câteva zile mi-a cerut să-i aduc un formular pentru poșta aeriană. „Scrie", mi-a zis, „întocmai cum îți spun eu." Apoi mi-a dictat insulte și amenințări pe care m-am prefăcut că le notam. Oarba îi vorbea chiorului. N-am expediat scrisoarea, deși ei i-am zis că am făcut-o. Niciodată nu aduc vorba despre Grace. Nu știu de ce sunt atât de surprinși ori supărați. Ce credeau c-o să facă Rashid? C-o să trăiască singur toată viața? Cum se face că până și cei mai buni oameni pot fi și răi?

Râde și se înviorează în timp ce-și plimbă degetele peste fotografiile pe care nu le mai poate vedea. Nu e tristă când ne uităm la poze. Dar adesea e tristă, și stă acolo tăcută până îi vorbește cineva. Atunci îmi spune să-mi văd de treabă, să corectez lucrări sau să citesc mai departe și să n-o bag în seamă. Trebuie să țin minte să-i explic tot ce fac, dar vorbind pe un ton firesc, de parcă ar fi o conversație banală. Uneori asta o face să râdă, pentru că intențiile mele sunt prea transparente, și îmi cere să încetez cu trăncăneala. Nu-și poate auzi gândurile. Tăcerile pot fi ucigătoare, iar noi stăm acolo paralizați de ele.

Când tata e acasă, adesea dă drumul la radio, iar mama se ciondănește cu crainicii, contestându-le știrile și prinzându-i cu minciuna. „În țara orbilor, cine are nevoie de ochi?", le spune ritos.

Tata face lungi plimbări dimineața. Se duce pe țărm și merge agale printre bărcile de pescuit. Apoi o ia pe alei până ajunge la piață. Cumpără fructe și legume și se întoarce acasă trecând pe la poștă. Când ajunge se apucă să gătească legumele, taie fructele și-mi pune deoparte porția mea, s-o gă-

sesc când vin de la școala de la țară. Mătușa Halima ne trimite un coș cu mâncare pentru prânz, deoarece mama s-a ars de prea multe ori încercând să gătească pe mangal. Farida a trimis o plită electrică, dar deseori nu este curent, și oricum mama n-ar fi în siguranță nici așa. A renunțat, am impresia. E copleșită de tot ce s-a întâmplat și de singurătate.

El tremură. Nu iese niciodată după prânz. Uneori stă afară și citește, iar dacă la moschee e o lectură din Coran în amintirea unui vecin decedat, se duce acolo. Altfel, stă acasă și tremură auzind la radio vocile ridicate și discursurile pline de ură ale miniștrilor. Nu-mi dă voie să ies noaptea, nu pentru că m-ar considera un copil care s-ar pune în primejdie sau pentru că m-ar bănui că pun la cale vreo ticăloșie. Nu cred. Mai curând se teme c-o să pățesc ceva și că ei o să rămână singuri. Cumva, îmi face plăcere gândul că într-o zi, nu peste mult timp, amândoi o să moară. N-o spun fiindcă i-aș urî sau i-aș învinovăți, ci pentru că așa singurătatea și vidul spiritual vor lua sfârșit. Cred că și pe ei îi bucură gândul acesta, că în curând vor muri. Pe mine mă bucură gândul că voi muri.

Am devenit un soi de actor mărunt în ceremoniile morții. Totul a început cu frecventarea asiduă a moscheii. Sentimentul comuniunii mi se părea alinător, deși nu puteam crede întotdeauna lucrurile pe care le spuneam. O gamă largă de rugăciuni și ritualuri îmi erau acum familiare. Nu puteam să nu mi le însușesc. După o vreme, oamenii îmi adresau întrebări ca și când aș fi fost un savant sau mă rugau să spun o rugăciune, impresionați de ceea ce ei luau drept cucernicia mea. Așa m-am trezit asistând la înmormântări și lecturi din Coran pentru morți. Acum toată lumea se așteaptă să particip. Când moare cineva din cartier, mă număr printre cei chemați să ajute la organizarea înmormântării. Au plecat atâția oameni, încât au mai rămas doar copiii și bătrânii, cărora le place să creadă că niște glasuri de vecini o să-i jelească. Nu am senzația că aș avea de-a face cu morții.

Nu spun aproape nimic despre morți. Trec prin pașii necesari. Pledez în favoarea lor pe lumea cealaltă. E ca un număr de scamatorie. Acolo nu e nimic, dar dacă te face să te

simți mai bine gândul c-o să zaci acolo fără glas și fără suflare, eu o să mă rog ca viața ta de apoi să fie tratată cu milostenie. Cei vii găsesc o noimă în asta, în faptul că-și închipuie unde trăiesc morții și se roagă pentru pacea și odihna lor.

Azi a plouat. A turnat cu găleata din zori până la începutul după-amiezii. Asta i-a făcut pe bătrâni să se ridice încântați, râzând și exclamând, mama aplecându-se spre tata și scuturându-i brațul cu ceva ce semăna cu tachinarea de pe vremuri. I-a scos pe copii pe stradă, făcându-i să alerge pleoscăind prin torenții de apă căzută din cer și din jgheaburile prea pline și să se joace cu plutele improvizate din cutii de chibrituri și coji de nuci de cocos.

A sosit o scrisoare de la Rashid. Nu m-am grăbit s-o citesc. Scrie misive sporadice, scurte, și întotdeauna transmite salutările lui Grace pentru mama şi tata. Eu le transmit la rândul meu, iar ei îmi cer s-o salut când scriu răspunsul. Îi simt plictisul printre rânduri, și presupun că răspunsurile mele muncite sunt la fel de revelatoare. Când m-am apucat să-i citesc în fine scrisoarea seara asta, am aflat că Grace l-a părăsit. Mă doare sufletul pentru el. Nu mi-l pot imagina decât ca pe fratele meu mai mic care era atât de elocvent, afișând o bravadă vulnerabilă, și sufăr gândindu-mă la cât e de singur în locul acela străin. Am început o scrisoare pe care o s-o termin mâine, dar am constatat că închipuindu-mi cum se simte am ajuns să mă gândesc la Jamila, așa că i-am povestit câte ceva. În toți acești ani nu i-am scris sau rostit numele niciodată. De asta vreau să aștept până mâine, să citesc scrisoarea la lumina zilei și să văd ce senzație îmi lasă.

Nu cred c-o să le spun despre Grace, mai ales mamei. E suferindă, respiră greu și dureros. Infirmiera de la spital ne-a zis că e de la plămâni și că nu se poate face nimic. Timp de câteva zile, dintr-un motiv pe care nu l-am putut afla, nu e nici un medic care s-o examineze. Farmacistul a refuzat să-mi dea vreun medicament fără să cunoască diagnosticul. Așa că acum se chinuie să respire și zace în pat fără să poată dormi, iar el se foiește lângă ea. Îi pot auzi în timp ce scriu.

A fost o ușurare să-i vorbesc lui Rashid despre Jamila. Nu

știu la ce vor folosi fragmentele astea, dar citindu-mi povestea el o să poată înțelege cât de proști pot fi oamenii, cât de prost sunt eu. Poate c-o să i le trimit. Nu știu cât voi mai fi în stare să scriu sau să lucrez și nu știu ce-o să se întâmple după asta sau cum o să trăim cu toții. Un ochi mi s-a dus aproape complet.

Încep să cred că întunericul și tăcerea sunt o binecuvântare. Dacă liderii noștri ne-ar interzice muzica și ar desființa radioul și televiziunea, nu cred c-aş jeli. Sună prost să interzici muzica, asemenea celor mai duri dintre wahhabiți, de parcă viața și veselia ar fi puse la index, dar aş accepta asta în schimbul liniștii.

Necazul are avantajele lui. Mama s-a stins acum patru zile, încheindu-și suferința. Tatei asta pare să-i fi adus puțină energie, a început să treacă în revistă lucrurile lor și să vorbească despre ea și despre viața lor comună. Farida a venit și ne-a prezentat cartea ei, așa că în sfârșit am ocazia să-i citesc poeziile. I-a citit tatei una aseară, iar el a ascultat și a lăudat-o, când eu credeam c-o să plângă. Era o poezie despre mama când era tânără. A ascultat și a zâmbit și a spus: „Da, așa era". Vrea ca Farida să-l ajute să sorteze lucrurile mamei. Cred că pur și simplu vrea să-i țină companie. Nu știu cât o să mai reziste. Pare ciudat de energic. Mă întristează faptul că n-o să-l vadă pe Rashid înainte să moară. Mă întristează faptul că n-o să-l văd pe micul italian înainte să mă lase vederea, că n-o să-l aud răsuflând în apropiere și trăncănind după obicei.

Cum aparatul de radio s-a stricat, nu putem afla știrile. N-am avut apă în cea mai mare parte a zilei din cauza unei avarii la stația de pompare. Nu mai știm cum să facem lucrurile să funcționeze. Nu știm cum să fabricăm pentru noi înșine ceva ce folosim sau dorim, nici măcar un săpun sau un pachet de lame de ras. Cum ne-am îngăduit să ajungem în halul ăsta?

Formulate de multe persoane (în swahili în original)
Preacurvie (în limba arabă în original)
Mincinoși nobili (în swahili în original)

O CONTINUARE

Cu puțin timp înainte de a citi însemnările lui Amin, am participat la o conferință la Cardiff, organizată de un tip pe care-l știam din perioada studiilor postuniversitare și cu care reluasem de curând legătura. Când eram studenți ne scriam disertațiile în același timp, participam la aceleași seminare de cercetare, jucam squash de două ori pe săptămână. Așadar, eram prieteni. Apoi ne-am luat slujbele în primire și ne-am îndreptat în direcții complet diferite, pierzându-ne total din vedere. N-am auzit pe nimeni pomenindu-i numele și niciodată n-am dat peste vreun text de-al lui. Sunt sigur că și el va spune același lucru despre mine. Mă mai gândeam la el din când în când, poate pentru că un nume mi-l amintea pe al lui sau într-o situație la fel de întâmplătoare ca aceasta. La un moment dat însă, mi-a scris un e-mail, îmi găsise adresa pe site-ul universității, unde toate numele și adresele noastre sunt expuse dintr-o vanitate absurdă. Hotărâse să-mi scrie deoarece își amintise o discuție de-a noastră despre *Othello* din urmă cu mulți ani; fusese atât de impresionat de argumentele mele, încât încercase să mă convingă să scriu ceva despre piesă. Spera că o făcusem, adăuga în e-mail. În orice caz, acum organiza o conferință despre modul în care este tratată sexualitatea interrasială în literatura engleză și se întreba dacă aș fi interesat să particip cu o lucrare. Ar fi fost minunat să ne revedem și să ne povestim ce-am făcut în ultima vreme, spunea. Cum eram de aceeași părere, am acceptat.

În loc să contribui cu un articol despre *Othello*, pe care nu l-am scris niciodată în pofida sugestiei lui măgulitoare, am scris unul despre rasă și sexualitate în literatura coloniștilor din Kenya. Am făcut câteva observații pe marginea unor lucrări de ficțiune și de memorialistică, remarcând absența relațiilor sexuale sau sublimarea acestora în gesturi de condescendență dureroasă ori zvonuri de excese tragice. În faza de discuție am menționat povestea Rehanei, sau ce știam despre

ea, ca un exemplu de relație ce nu apare în scrierile respective. Am spus în ce oraș s-a petrecut totul, aproximativ în ce perioadă și ce consecințe neașteptate a avut pentru nepoata ei, Jamila. În acel moment nu cunoșteam numele lui Pearce. Oricum, nu era un articol important, nimic prea ambițios, mai curând un scurt comentariu despre chestiunile care mă interesau pe mine în aceste scrieri.

Erau numai șase participanți la această sesiune a conferinței, majoritatea preferând să asiste la cea paralelă, despre William Faulkner. Probabil că și eu aș fi făcut la fel dacă n-ar fi trebuit să-mi prezint contribuția. La final, o participantă a venit la mine. Mi-a spus că expunerea i se păruse foarte interesantă (genul de laudă obligatorie în astfel de momente) și că ar fi vrut să discutăm despre povestea Rehanei și relația ei cu englezul. Am așteptat să aud mai multe, abia stăpânindu-mi nervii. Era o femeie atrăgătoare, aproape de patruzeci de ani, ceva mai tânără decât mine. Am așteptat deoarece voiam să știu cum urma să procedăm. Eram precaut, mai ales în privința întâlnirilor cu femei. După Grace nu făcusem nici un efort să încep altă relație; drept rezultat, viața mea era singuratică și tristă, dar calmă și ușor de gestionat. De obicei nu sunt atât de vanitos și nu presupun că fiecare întâlnire este o tentativă de seducție, mai curând dimpotrivă, dar uneori apar complicații care nu au legătură cu seducția, neînțelegeri, răni, stinghereală. Așa că am așteptat.

Mi-a spus că la începutul secolului XX bunicul ei a fost scurtă vreme reprezentatul administrației coloniale într-un orășel de pe coasta kenyană, același oraș în care afirmasem că se petrecuse povestea Rehanei. Bunicul scrisese un memoriu despre activitatea sa în serviciul colonial, iar în acest scurt text, pe care n-a ajuns să-l termine, a menționat o relație între o localnică și un călător englez, deși nu indica nici un nume. Ea se întreba dacă nu era relația despre care vorbisem eu, deoarece un aspect pe care-l evidenția bunicul ei era acela că englezul a trăit fățiș împreună cu iubita sa indigenă, lucru neobișnuit pentru epoca respectivă. De asemenea, așa cum susținusem și eu în articol, era subliniată ideea că astfel

de relații erau sortite eșecului. Englezul a plecat acasă, iar indigena s-a cuplat cu alt bărbat.

Așa am cunoscut-o pe Barbara Turner.

Ne-am petrecut seara împreună, și am aflat de la ea mult mai multe lucruri decât mă așteptasem. Bunicul ei era Frederick Turner, care s-a întors acasă în concediu în 1903 și n-a mai plecat în serviciul colonial. Soția lui detesta imperiul, iar lui îi era prea dor de ea ca să continue singur peste mări și țări. Prin urmare, a devenit profesor de literatură la Universitatea din Nottingham, unde Christabel, soția lui și acum poetă cu volume publicate, avea admiratori și influență. În această perioadă a început Frederick Turner să-și scrie memoriul. A notat pe margine data la care terminase fiecare capitol, iar ultimul fusese încheiat în iunie 1905. Primul lor fiu, John, tatăl Barbarei, s-a născut în iunie 1905. Acesta poate să fie motivul pentru care Frederick a renunțat să mai scrie, copleșit de apariția pruncului mult dorit. Nu știu cât de serios își asumase sarcina de a redacta memoriul, dacă a făcut-o ca să-și umple zilele goale sau dintr-un val de nostalgie pentru cealaltă viață, care a dispărut odată cu sosirea bebelușului John. Până atunci reluase probabil legătura cu Martin Pearce, care locuia în apropiere, la Newark. Și acesta ar putea fi motivul pentru care a încetat să mai scrie. N-ar fi vrut să-și supere prietenul. De fapt, Martin și Frederick au devenit prieteni la cataramă și, chiar dacă Martin s-a mutat la Londra ca să lucreze ca cercetător la British Museum, familiile au continuat să se viziteze și să comunice.

Toate acestea puteau fi de așteptat. Acum aveam un nume pentru iubitul englez al Rehanei și pentru funcționarul colonial care avusese grijă de el. Nu e foarte surprinzătoare descoperirea că Martin Pearce era orientalist, deși nu același lucru se poate spune despre noua carieră de profesor de literatură a lui Frederick Turner. Dar probabil că nu s-a descurcat mai prost decât atâția alții. Norocul i-a ajutat pe amândoi să supraviețuiască războiului. Martin a fost trimis în Mesopotamia ca expert în antichități, iar Frederick a stat la adăpost acasă. Neașteptată a fost informația că fiica lui Pearce, Elizabeth, era mama Barbarei. Mi-a explicat pe scurt

aceste conexiuni la prima noastră întâlnire, dar ulterior mi-a spus mai multe. Pentru scopurile acestei cărți este suficient să spunem că mama Barbarei, Elizabeth, era singura fiică a lui Martin Pearce (deși noi știm că nu era) și s-a căsătorit cu fiul cel mai mare al lui Frederick Turner, John. Elizabeth a fost cea care i-a dezvăluit Barbarei identitatea englezului care trăise cu o localnică fără să se ascundă. După moartea lui Frederick, în 1940, Elizabeth a citit memoriul și și-a întrebat soacra, pe Christie Turner, dacă știa cine era amantul englez. „Tatăl tău", i-a spus aceasta. Martin Pearce murise și el, în 1939, așa că nu mai avea nici un rost să păstreze secretul. Moartea era peste tot în jurul lor.

I-am explicat Barbarei de ce mă interesa atât de mult povestea. I-am povestit despre Jamila și Amin, dar la început ceea ce i-a reținut toată atenția a fost știrea că existase un copil, că bunicul ei avusese o fiică de la iubita lui indigenă.

O chema Rehana, i-am spus. Rehana Zakariya, nu „iubită indigenă". Și-a numit fiica Asmah, „cea fără de păcat". Iar Asmah și-a numit fiica Jamila, ceea ce înseamnă „frumoasă".

– Jamila e verișoara mea, a conchis Barbara.

– A avut și doi frați mai mari, i-am zis.

– Și eu am doi frați mai mari, a spus ea.

Peste câteva zile, mama Barbarei, Elizabeth, mi-a trimis o invitație la masă. Solicitasem să văd memoriul, iar ea, la rândul ei, îmi propusese să ne întâlnim. Barbara nu era invitată. Nu voia să-mi fac o părere proastă despre tatăl ei, mi-a explicat Elizabeth. Se apropia de optzeci de ani, dar era încă sănătoasă și vioaie, cu o înfățișare de matroană, nicidecum slăbită sau epuizată. A gătit un prânz ușor, dar elaborat: supă de porumb, somon la cuptor cu spanac și tartă de mere cu mirodenii. Barbara îi relatase povestea pe care i-o spusesem. Voia să afle mai multe despre Jamila și despre mama ei. I-am zis ce știam. Nu avusese habar de existența acelui copil. Nici măcar Frederick n-ar fi putut să știe, dar tatăl ei știuse, fără îndoială. Cel puțin trebuie să fi știut că era însărcinată când a părăsit-o ca să se întoarcă acasă. M-a întrebat dacă, din informațiile mele, tatăl ei le scrisese vreodată Rehanei sau fetiței sau dacă le vizitase. Am spus că nu știam.

– Am o soră, a zis Elizabeth. Soțului meu, John, i-ar fi plăcut extraordinar de mult povestea asta. A murit acum doi ani. După o scurtă pauză, a adăugat: Tot nu-mi vine să cred că s-a dus.

M-a întrebat dacă sora ei trăiește și dacă ştiu cum o cheamă. Am spus că se numește Asmah, dar nu știu dacă mai e în viață. M-a rugat să-i scriu numele și s-a interesat dacă există vreo cale de a lua legătura cu Jamila sau cu mama acesteia, dacă mai trăiește. I-am promis că voi întreba.

La scurt timp după aceea am primit şi am citit însemnările lui Amin şi am înțeles că, în ciuda dorinței mele sincere, n-aș fi putut să-mi imaginez chinul prin care trecuseră. În momentul acela mi-am dat seama ce aveam de făcut. Sosise momentul să mă duc acasă, într-un fel, să-i vizitez și să-mi potolesc temerile și să-mi cer iertare pentru că-i neglijasem atâta vreme. Asta avea să le facă plăcere, avea să-mi facă şi mie plăcere, şi nervii și fibrele care lânceziseră prea mult timp aveau să revină la viață. Barbara m-a întrebat dacă mă putea însoți.

– De ce? am întrebat-o surprins. N-o să-ți fie prea ușor acolo, alte obiceiuri, lipsa confortului...

De fapt, voiam să insiste. Voiam ca ea să spună că, indiferent ce obiecții ridicam, avea să vină, deoarece dorea să fie cum mine. Voiam ca ea să spună că avea să-i fie dor de mine dacă eram plecat atâta vreme, așa cum știam că mie avea să-mi fie dor de ea. Probabil că mă cunoștea destul de bine ca să-și dea seama ce creatură timidă eram, ca să priceapă că voiam să vină, dar mă jenam să fac mare caz din asta.

– Poate c-o s-o găsim pe Jamila, mi-a zis.

– Nu știu, am spus. Totul e împrăștiat, răspândit în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Nimeni nu poate găsi pe nimeni.

– Cineva trebuie să ştie, a stăruit ea.

Citise ceea ce scrisesem. Hotărâsem să mă las de scris, i-am mărturisit, să abandonez cartea aceea ca pe altele dinaintea ei. Acum însă mi-a venit cheful să încerc din nou, vreau s-o iau de la capăt. Chiar dacă nu e nimic mai mult decât o

iluzie, e una care-mi dă o stare de bine, și asta este absolut suficient.

– Va trebui să le scriu și să-i anunț că vii și tu, în caz că asta îl supără pe tata. Dar o să trebuiască să dormi într-o cameră separată, i-am spus, și comicul acelei situații la vârsta noastră ne-a făcut pe amândoi să zâmbim.